

KEVSER SURESİ

Rahman Rahim Allah'ın Adıyla

Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu hâlde Rabbin için namaz kıl ve tekbir

alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır.

Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin duyandır.

DR. RIZA RAMAZANÎ

Ana Hatlarıyla

GÜNAH VE ETKİLERİ

Çeviri:

Cafer Bayar

K E V S E R

Kevser Yayınları: 129

Eserin Orijinal Adı:

Der Amedî Ber Kulliyyat-i Gunah Şinasî
(Çeviride kitabın 1383 h.ş. yılında Sahife-i
Marifet Yayınları tarafından yayınlanan
baskısı esas alınmıştır)

Dizgi ve Mizanpaj:

Kevser

Son Okur:

Kevser

Kapak Tasarım:

Hasan Başbuğ

Baskı:

Aydoğan Ofset

1. Baskı: Aralık 2007

ISBN 978-9944-709-11-8

Adres:

Kevser Basın Yayın Ltd. Şti.
Horhor cad. Eren apt. No: 80/3
Fatih – İSTANBUL
Tel: (0212) 534 35 28 Fax: 631 36 01

Sunu

Allah'ım! Sana minnettarım. Sen nimet verdin ve bağışta bulundun. Sen güzelleştirdin, artırdın, tamamına vardırıdın. Sen rızık verdin, yardımınla buluşturdun ve ihtiyacı giderdin. Sen sermaye verdin, sığınak bahsettin, yettin, gösterdin, korudun ve yanlışını örttün. Sen bağışladın, görmezden geldin, mühlet tanıdın, izzet verdin, yardım ettin, teyit ettin, başarı verdin, şifa verdin, sağlık verdin. Sen üstün tuttun. Sen kutsal ve en yücesin.

Allah'ım! Ben ise günahlarımı itiraf ederim; günahlarımı affeyle. Ben kötülük ve hata ettim. Ben günaha yöneldim. Ben cahillik ettim ve gafil düştüm. Ben hata ettim ve senden başkasına güvendim. Ben bilerek günah işledim. Ben söz verdim ve sözüme uymadım. Ben ahdettim ve ahdimi bozdum. Ben ikrar ettim. Senin verdiğin nimetleri itiraf ettim. Allah'ım! Öyleyse günahlarımı ve hatalarımı

bana bağışla! Kulların günahlarını bağışlamanın sana zararı dokunmaz; onların ibadetlerine muhtaç değilsin; yaradım ve rahmetinle de iyilik erlerini başarılı kılarırsın. Hamt ve övgü sanadır.

Ey mabudum, ey mevlam ve ey Allah'im! Bana emrettin, ben sana serkeşlik ettim; beni yasakladın ve ben tekrar günaha yöneldim. Artık ne kendimi berat ettirecek bir delilim var ve ne de medet umacağım bir gücüm.

Allah'im! Hangi yüzle sana geleyim; hangi kulakla, hangi gözle, hangi el ve hangi ayakla? Bütün bunlar, senin bana vermiş olduğun nimetler değil mi? Ama ben, bütün bunlarla sana serkeşlik ettim.

Allah'im! Senden başka ilâh yoktur; sen münezzeh ve yücesin ve ben, gerçekten ümit bağlayanlardanım...

Önsöz

Allah'ın Adıyla

İlâhî yasaların uygulanmasının emniyet, güven ve huzur gibi önemli getirileri vardır. İlâhî kanunun ruhsal ve sosyal alanda bütünlüğü göz önünde bulundurulacak olsa ona yöneliş, beşeri toplumların ihyasının kaçınılmazlarından. Çünkü sadece ilâhî kanun, insanın maddi ve manevî isteklerinin bütün boyutlarını layıkıyla ve kapsamlı olarak nazarda tutmuş ve insanın gerçek gereksinimleriyle uyumlu kılınmıştır.

Yüce Allah, yaratıcı olması bakımından insanın yaratılışına ve varlıksal yapısına tam anlamıyla ve her yönüyle vakıf olduğundan dolayı ilim, kudret ve hayat vasfıyla insanlar için huzur bahşedici, cana can katıcı ve mutluluk verici kanunları ancak O vazedebilir. Yüce Allah bu lütfunu insandan esirgememiş ve elçileri aracılığıyla yasa ve buyruklarını insanlara ulaştırmıştır. İnsan, bireysel ve sosyal hayat düzeninde bu kanunlara bir temel olarak saygılı olduğu ve onlara uygun hareket ettiği sürece asla zorluk çekmeyecek ve zarara uğramayacaktır.

Hayat bahşeden ilâhî kanuna uymamak ve bu düzen içinde yer almamak, bir takım sıkıntıların, felaketlerin, bağımlılıkların ve belaların ortaya çıkmasına neden olacak ve beşeri toplumların bireylerini çözümsüz sıkıntılara düşüreceklerdir. İşte bu nedenle günah bilgisi ve bu alanda araştırma yapmak, birçok yönden herkes için kaçınılmazdır:

8 □ Günah ve Etkileri

1- Düzgüslük ve günah pisliğine bulaşmak, insanın huzurunu bozacak ve hayatı zehir edecek nitelikte sonuçlar doğurur.

2- Norm ve düzğüye aykırılık, Müslümanların safında bölünmelere, tefrikaya ve toplumun, düşmanlar karşısında savunmada etkisiz kalmasına veya gevşek davranmasına neden olur.

3- Kanun karşıtlığı, insanın manevî tutsaklığına ve de riya, ikiyüzlülük, yağcılık, dalkavukluk... gibi karşıt değerlerin yayılmasına neden olur.

4- İlâhî buyruğa karşı gelmek, kültürel saldırı ortamını hızlandırır ve toplumun insani ve ilâhî yönden sapmasına neden olur.

5- Hukuk kurallarına muhalefet, aile içinde sorun ve geçimsizlikler çıkmasına, bazı durumlarda eşlerin ayrılmasına ve boşanmadan kaynaklanan sorunlara neden olur.

Günahın bireysel, sosyal, ruhsal ve psikolojik açıdan var oluşsal etkileri, toplumun düzenini ihlal edecek, hakla olan ilişkide ihmal doğuracak, bireyde ve ailede ve toplumda sıkıntılar ortaya çıkmasına neden olacak niteliktedir. Bu zarar ve ziyanlar hakkında bilgi sahibi olmak, günaha karşı tiksinti zemini oluşturabilir; gınahtan kaçınmaya ve günahı terk etmeye neden olabilir.

İlâhî yasaya uymak; kapsamlı güvenlik kazanımına, yeteneklerin filizlenmesine, gerçek öze ve özün gerçek bir be-timlemesine ulaşmaya, keramet ve yüceliğın ortaya çıkma-sına, çıkmazlardan kurtulmaya, akılcılığa, kültür ve uygar-lığın yücelişine, dünya ve ahiret mutluluğuna, ilâhî sevgi ve aşkın gerçekleşmesine neden olacaktır.

Yüce Allah'ın hakları, Allah'ın istediğı şekilde uygulanacak olsa ve beşerî toplumlar Allah'ın hakkını, kendi hakkını, bireylerin ve doğanın hakkını doğru şekilde yerine getirecek olsa yeryüzünde kimseye haksızlık ve zulüm edilmez.

Günah işlemek ve düzgüsüzlük, ruhsal ve psikolojik bakımdan bireyleri ve toplumu denge ve denklikten yoksun bırakacaktır. Bu kanunsuzluktan sakınmak ise takvaya, izze- te, keramete, yaratılışsal zenginliklerin ihyasına, gönül ya-şamına, batın sefasına, manevî sülûk yönünde adım atmaya, hakkı batıldan ayırt etme konumuna yükselmeye, amelî hikmet kazanmaya, özel ilâhî lütuf ve inayetten nasiplen-meye, yüce Allah'ın özel ödülünü elde etmeye, dış kökenli şeytandan kurtulmaya, rızık bolluğuna, güzel akibete, can verme zorluğu ve kabir azabı gibi istenmedik durumlardan kurtuluşa ve de Hz. Mehdi'nin (yüce Allah zuhurunu tez ey-lesin) batınî hidayetinden yararlanmaya neden olacaktır.

İnsan, evrendeki bunca imkânlardan yararlanarak hak-ka ulaşmak için yaratılmıştır ki böylece kendini Allah ile bu- luşmaya yükseltebilsin; ilâhî sıfatları kendi varlığında yansı- tabilsin; yüce Allah'ın kudret, ilim ve hikmetini kendi dü-şünce ve ameliyle sergileyebilsin. Bu yüzden günah, bunca yücelikler sahibi insana yakışmaz. Nasıl olur da insan, gü- nah işlemeye cüret ve cesaret edebilir? Yüce Allah'ın, günah işlerken kendisini göremeyeceği bir yer bulabilir mi insan? Kendisini bir an olsun ilâhî velayetten dışarı çekebilir mi? Ruhları kabzedenden ölüm meleği geldiğinde ruhunun kabze- dilmesine engel olabilir mi? Kendini vicdan azabından ve yüce Allah'ın, meleklerine hazırlattığı azaptan kurtarabilir mi? Bütün bu soruların cevabı olumsuz ise, ki öyledir; insan ne diye kendini günah pisliğine bulaştırsın; niye kulluktan, kulluk ve dua zevkinden kendini mahrum etsin?! Bir an bile olsun insanı unutmayan, insandan ayrılmayan ve insanın her anını ve her işini gören Allah'ı anmanın ve yad etmenin manevî hazzından uzak dursun ve bu mihriban Allah'ın emirlerine itaatsizlik etsin ki?!

Allah'ım! Günahı nefret etmeyi ve günahı terk etmeyi bize nasip buyur!

Değerli ilim ehli kardeşim Hüccetü'l-İslâm ve'l-Müsli-min Turabi'nin bu kitap hakkındaki takdire şayan zahmetleri karşısında teşekkür etmeyi kendime bir borç bilir ve kendisi hakkında yüce Allah'tan hayırlı mükâfatlarla birlikte Sahibe'z-Zaman Hz. Mehdi'nin (ruhum ve âlemlerin ruhu ayaklarının tozuna feda olsun) özel dualarından faydalanmasını dilerim.

Ayrıca kitabın basım ve dağıtım zahmetlerini üstlenen ve emeği geçen herkese teşekkür ediyor ve bu eserin yüce Allah katında kabul edilmesini ümit ediyorum.

Değerli ilim ehli ve kalem sahibi bilgelerin kitap hakkındaki değerli görüş ve yapıcı eleştirilerini, sonraki baskılarda değerlendirmek üzere bizimle paylaşmalarını umuyorum.

Son olarak, yüce Allah'tan önder ve rehberimiz için izzetli, bereketli, sağlıklı ve uzun ömürler diliyorum.

Dr. Rıza Ramazanî Gilanî

Birinci Bölüm

GEREKÇELER VE DAYANAKLAR

Konunun Gündem Gerekçesi

Belki de bazıları, günah bilgisinin fazla da gerekli olmadığı kanısındadır. Bunun gerekçesi de şöyle özetlenebilir: Herkes günah işlemenin haram olduğunu bilir. Kadir gecesi gibi hassas ve kader belirleyici gecelerin bu gibi konulara tahsis edilmesine ne gerek var?¹ Ayrıca bu gibi merasimlere katılan insanlar, genellikle günah ehli insanlardan değildir ve günah işliyor iseler bile bu, yüce Allah'a itaatsizlik ve muhalefet amacı taşımamakta, bilakis "unutma ve gaflet" gibi etkenlerden kaynaklanmaktadır.

Bu şüpheyi gidermek için aşağıdaki noktalara yeterince dikkat etmek gerekmektedir:

1- Kur'ân-ı Kerim'in ve masum önderlerin (Allah'ın selâmı ve salâtı onlara olsun) günah ile ve günahın yıkıcı etkileri ile ilgili nur buyruklarını dinlemek ve onların etrafında düşünmek, kalbin öğüt almasına ve gafletin yok olmasına neden olur.

2- Günah, insanın yüce Allah ile ilişkisini bozan en önemli ve en tehlikeli etkendir; günah bilgisi ise, bu engeli ortadan kaldırmak ve günahın doğurduğu hastalığı tedavi etmek için atılan büyük bir adımdır.

1- Bu kitabın bazı bölümleri üstadın Kadir gecelerindeki konuşmalarından alıntıdır. Özellikle o günlerin anısını yaşatmak amacıyla bu cümle olduğu gibi korunmuştur.

3- Gûnahtan ve yüce Allah'a itaatsizlikten sakınmanın önemi, bu konu etrafında devamlı ve derinlemesine düşünmeyi kaçınılmaz kılmaktadır.

4- Günah bilgisini işlememiz, çoğu genç nesilden olan muhataplarımıza, gûnahtan kaçınma bağlamında bilgi ve bilinç kazandıracaktır.

5- İnsanların çoğu bilimsel anlamda ve her yönlü olarak gûnahı tanımamaktadır. Günah konusunu işlememiz, özellikle bu insanlar açısından gereklidir.

6- Günahın batınî ve var oluşsal etkilerini tanımak, dünyada ve ahirette doğuracağı sonuçlar hakkında bilgi sahibi olmak, birey ve toplumun gûnahlardan tiksinesine ve topluma daha çok takva ruhu katmasına neden olacaktır.

7- İslâm düşmanlarının kültürel saldırısı ve bunun ardından da günahın örnek ve görüntülerinin toplumda yayılması, bu konuyu gündeme almanın gerekçelerinden bir diğeridir.

8- Günah zeminlerini incelemek ve araştırmak, gûnahı ortadan kaldırmak veya en azından kontrol edebilmek için toplumun çözüm arayışına girmesine ve sosyal dayanışmaya neden olacaktır.

Bu bağlamda ilmî ve amelî bazı fayda ve getiriler de söz konusudur ki daha sonraki konularda bunlara da değineceğiz.

Bu konuyu el almamızın gerekçesinin daha iyi algılanması için günahın yıkıcı etkilerinden bazılarına değinmek yerinde olacaktır:

- Günah, birey ve toplumun yozlaşmasına nedendir.
- Günah, şükretme başarısını insandan alır ve olgunluk aracı olan nimetlerden gereğince yararlanmaya engel olur.
- Günah, toplumu, yüce Allah'ın veli ve hüccetinin gelmesinden mahrum eder.
- Günah, Müslümanlar arasında tefrika çıkarır ve bölünmelere neden olur.

– Günah, insanın manevî anlamda esaretine ve riya, ikiyüzlülük, yalakalık... gibi değer karşısı olguların yayılması-na neden olur.

Günah Bilgisinin Gerekliliği

Kur'ân-ı Kerim yaratılış amacına şöyle vurgu yapmaktadır:

Ve ben, cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.¹

İbn Abbas, ayette geçen "*bana kulluk etsinler*" cümlesini "beni tanısınlar" şeklinde tefsir etmiştir.

İbn Abbas'ın tefsiriyle ayette geçen kelimenin sözlük manası, ilim ve amelin birbirini gerektirdiği noktasında buluşturulabilir. Bir hadis bu bağlamda şöyle buyurmaktadır:

İlim amelin önderidir.

O hâlde bir anlama şöyle denebilir: İnsan bilmek ve tanımak için yaratılmıştır ve "ilkeli bilgi", makul hayat alanında insanın en önemli özelliğidir. Çünkü insanın yüce arzu ve düşünceleri, ancak bu özelliğe dayandığı surette gerçeğe dönüşebilir ve insan ruhunun gerçek isteği gerçekleşebilir.

Gerçek şu ki amacın görülmesi, yolun tanınması, ona iman edilmesi, yolun iniş ve çıkışlarının kolaylaşması, engellerin tanınması ve ortadan kaldırılması ancak bilgi ve bilim bereketiyle gerçekleşir. Bu bilgi ve bilimden kastedilen şey, gerçek bilgi ve bilimdir. O da, bütün benliğimizle bilimin huzuruna varıp sözcük ve anlamı aracı kılmaksızın marifetle şereflendiğimiz durumda ortaya çıkar ve bilgilerimiz, varlığımızın bir parçası olur. Unutmamak gerekir ki kuramsal ve ilkel bilgi, gerçek bilginin kaçınılmaz mukaddimesidir ve bu, kendi alanında değerli bir olgudur.

1- Zâriyât, 56

Bu açıklama ile günah bilgisinin, insan alanında en zaruri bilgilerden biri olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu bilgi bereketiyle insanın öz cevheri filizlenir ve peygamberlerin misyonu meyve verir.

Üzülerek belirtmem gerekir ki, ahlâkın bir ilim olduğu hususunda genel halk gaflet etmiş ve hatta bazı büyükler de buna şüphe veya önemsemezlikle yaklaşmışlardır. Oysaki ahlâk da diğer ilimler gibi öğrenilmesi gereken bir ilimdir ve hatta en değerli ilimlerden biridir. Çünkü bu ilim, nur gayelerine ulaşmada insana yardım eder.

Sahi sarf, nahiv, edebiyat gibi ilimler -her ne kadar kendi alanında değerlidir-, ahlâk ilmi kadar önemli olmazken, ilim kabul edilir ve üstadının yanında öğrenilmesi gerektiği açıkça söylenir de, insanın mutluluğu ve bedbahtlığı ile ilgili olan ve insanın ruhuyla, ruhunun özel girift hâlleriyle direkt irtibatı olan ahlâk ilmi bu kural dışında tutulur?!

Kanaatimizce ahlâk ilmi, Şia'nın mukaddes ilmî medreselerinde ve büyük üstatlar nezdinde özel bir branş olarak yerini almalıdır. Böylece de dinî topluma ve genç kuşağa, nefsi arındırma yönünde imkân sağlayacak büyük bir atılım gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda toplumun ve genç neslin görevi de, özel bir ilgi ile bu alana adım atmak ve ahlâk bo-yutlarını yüceltmek için bilinçli bir katılım gerçekleştirmektir.

Günah, Bilgisizlik Ürünüdür

Bir bütün olarak evrene derinlemesine bakıldığında, insanı kulluk makamına ulaştıracak dikey hareketinin alt yapısının, insanın iç ve dış dünyasında, yaratılışın asıl amacına ulaştıracak şekilde düzenlenmiş olduğu görülecektir.

İnsan yaratılışı itibariyle erdem isteğini ve Allah inancını taşımaktadır; ilâhî önder ve kanıtlar da, insanın öz yaratılışı yönünde hareketini sağlamak için kılavuz alanında hiçbir şeyi esirgememişlerdir.

Bu bağlamda insanın kendisi öne çıkıp adım atmalı ve bunu yaparken de ilmî ve amelî hidayetlerden faydalanmalıdır. Bu adım ne kadar sağlam ve güvenli olursa, o yüce hedefe giden yol da o kadar kolaylaşacaktır. İşte bu adım, "bilgi" adımıdır.

Bilginin tam karşısı bilgisizliktir. Bilgisizlik günah ile direkt olarak bağlantılıdır. Çünkü günahın sonucu bilgisizliktir ve bilgisizlik sapıklık doğurur. Bu nedenle insan, önce kendisini, evreni ve Allah'ı tanımalı ve O'nunla bağlantı yollarını O'nun elçilerinden öğrenmeli ve yoldaki engeller hakkında kapsayıcı bilgi edinmelidir. Sonra da bu bilgilere dayanarak bütün şüpheleri ve ikilemlerin her türünü kendinden uzaklaştırmalı, bilimsel şüphelerin ve düşünsel kargaşaların saldırısı karşısında kendi konumunu sağlamlaştırmalıdır.

Bu bilgi ne kadar değerli ve gerekli ise, bilgisizlik de o kadar tehlikeli ve zararlıdır. Öyle ki tertemiz hayata ulaşma yönündeki bütün engel ve afetlerin kökünün bilgisizlik olduğu da söylenebilir.

Ehlibeyt'ten aktarılan hadisler, günahın işlenmesinde bilgisizliğin rolünü açıkça ortaya koymaktadır.

Bilgi hususundaki bazı rivayetler şöyledir:

Bilgi kılavuzdur.¹

Bilgi en yüce mutluluktur.²

Bilgi en hayırlı istektir.

Bilgi kalbin nurudur; bilgi yüce âleme ulaşma aracıdır.³

Bilgisizlik ise şöyle tanımlanmıştır:

Bilgisizlik bütün kötülüklerin kaynağıdır.⁴

1- Gururu'l-Hikem, c.1, s.26

2- Gururu'l-Hikem, c.1, s.29

3- Tasnifu Gurur, s.41

4- Gururu'l-Hikem, c.1, s.24

Bilgisizlik her kötülüğün köküdür.¹

Bilgisizlik hastalık ve zavallılıktır.²

Gerçekte birey ve toplumun bilgisizliğinin giderildiği oranda günah işleme zemini ortadan kaldırılmış olur. Günahın çirkin resmi doğru olarak çizilecek olsa, yıkıcı etki ve sonuçları olduğu gibi açıklanacak olsa kuşkusuz, kalbi taşlaşmışlar dışında kimse günah peşinde koşmaz. Bu nedenle diyoruz ki, günah bilgisizliğin sonucudur.

Günah ve Allah İle İrtibatın Karşılıklılığı

Bir açıdan insan alanında ilişkiler beş kısımdır:

- Öz ile ilişki
- Evren ile ilişki
- Kendi türleriyle ilişki
- Kâmil insan ile ilişki
- Allah ile ilişki

Bunların arasında en gerekli ve en köklü olanı, insanın Allah ile olan ilişkisidir. Allah da, insan da hakiki varlıklar olduğundan dolayı, Allah ile insan arasındaki ilişki de hakikidir ve hakiki sonuçlar ortaya çıkarır. Bu ilişki, bazılarının zannettiği gibi hayal ve vehim ürünü türünden bir ilişki değildir.³ Bu konu, İslâmî ilimler arasında "irfan ilmi"nin -ve özellikle de amelî irfanın- konusudur ve bu alanda derin konular işlenmiştir.⁴ Bazı batılı yazarların konuyla ilgili söyledikleri tümüyle dayanaksızdır; aynı zamanda evren bili-

1- Gururu'l-Hikem, c.1, s.29

2- Gururu'l-Hikem, c.1, s.29

3- Martin Buber "Men ve To" [Ben ve Sen] adlı eserinde, insan ile Allah arasındaki ilişkiyi vehim ürünü göstermeye çalışmakla kalmamış; hatta kullandığı bazı cümleler, "ben" ve "Allah"ın bağımsız hüviyetini inkâr etmektedir.

4- Yazarın, "Rabıtaha Der Hozey-i İnsan" [İnsan Alanında İlişkiler] kitabına bakabilirsiniz.

min ve marifet bilimin kesin kurallarıyla çelişmektedir ve Kur'ân-ı Kerim'in belirgin ayetlerine de aykırıdır.¹ Bu ilişki, insan hayatına mana ve yön vermekte ve insanı, fitrî güzelliklerle dolup taştan makul hayata kılavuzlamaktadır. İşte bu nedenle insanın tabiatının, geçiminin, bireysel ve sosyal yaşamının gereksinimi olarak şekillenen diğer ilişkileri de bu köklü ve temel ilişkiden etkilenmeli ve onun gölgesinde düzenlenmelidir.

Günah, bu ilişkiyi yıkıma uğratan en önemli etkindir ve Allah isteğiyle çelişmektedir. Çünkü Allah isteği ve Allah inancı, insanın ebediliğinin garantisidir. Günah, bu ebediliği sarsar ve insanın varlığını rüzgara savurur.

Yüce Allah ile ilişkinin kişi ve toplumda yerleşik olması durumunda ulvi düşünceler, insan bilim, toplum bilim, psikoloji, sağlık, çevre... bakımından nice bereket ve getirileri olduğunu anlayacak olsak, yüce Allah ile ilişkinin ve sonuç olarak da günahtan soyutlanmanın önemi daha açık olarak ortaya çıkacaktır.

Şimdi bunların bazısına kısaca değinelim:

1- Yaratılışsal Sorulara Yanıt Bulma:

İnsan, yüce Allah ile ilişki alanındaki fitrî sorularına ikna edici yanıt bulacaktır.

Zi koca amedeem? Amedenem behr-i çe buved?

Be koca mî revem aher ne-nimai vetenem?

1 Martin Buber "Men ve To" [Ben ve Sen] adlı kitabında şöyle demektedir: "Gayb ve batın âlemi müddeilerinin vay hâline! Kendi bilgilerine nasıl da güvenmektedirler..." Oysaki Kur'ân-ı Kerim bu hu-susta şöyle buyurmuştur:

"Onlar, gaybe inanırlar, namaz kılarlar, rızklandırdığımız şeylerin bir kısmını yoksullara harcarlar. Onlar, sana indirilene de inanırlar, senden önce indirilenlere de; ahirete de iyice inanmışlardır. Onlardır rable-rinden doğru yolu bulanlar, onlardır kurtulup muratlarına erenler." (Bakara, 3-5)

Yani:

Nereden gelmişim? Ne için olmuştur gelişim?

Nere gidiyorum, neden vatanımı göstermezsin?

Bu husustaki bir hadis-i şerif şöyle buyurmaktadır:

Allah rahmet etsin o kimseye ki nereden olduğunu, nerede olduğunu ve nereye gittiğini bile!¹

2- Her Yönlü Güvenliğe Kavuşma:

Allah ile ilişki, birey ve toplumu ıstıraptan, şaşkınlıktan ve ne yapacağını bilmezlikten kurtarıp düşünce, ruh, ahlâk, ilim ve amel bakımından her yönlü bir güvenliğe ulaştırır.

3- Yeteneklerin Farkına Varma:

Allah ile ilişkisi olan insan, Allah vergisi olan yeteneklerine vakıf olur; ne olabileceğini ve hangi âlemlere yücelebileceğini anlar.

4- Gerçek İhtiyaçları Tanıma:

Allah ile ilişki, bireyi ve toplumu, özle ilgili hayali be-timlemelerden kurtarıp gerçek özle tanıştırır. Böylece insan gerçek ihtiyaçları, sınırsız liyakat ve yetenekleri doğrultusunda kendisine bir yol çizer.

5- Değer ve İzzet Hissi:

İnsan, yüce Allah ile ilişkisi sonucunda evrendeki değer ve konumuna vakıf olur ve izzet bulur.

6- Gerçek Aşka Ulaşma:

İnsan, yüce Allah ile ilişki alanında ilâhî aşka kapılarak ruhsal ve duygusal boşluklarını, hatta maddi eksikliklerini en güzel şekliyle giderir ve olanca güzellikleriyle aşkâne bir yaşama kavuşur.

1- Bu hadis İmam Ali'den (a.s) rivayet edilmiştir. Hadis kitaplarında, ayrıca Riyazu'l-Ukul ve Esfar kitaplarında da nakledilmiştir.

7- Çıkmazlardan Kurtuluş:

Yüce Allah ile ilişkisi olan birey ve toplum, maddi yaşam çıkmazları karşısında kendini çaresiz görmez ve yolunun tıkanıp hissinin kapılmaz. Bu birey ve toplum, herkesin ümitsizlik devine yenik düştüğü koşullarda ümit melekleri tarafından direniş ve zaferle müjdelendir.

8- Doğru Akılcılık:

İnsan, yüce Allah ile ilişki sonucunda öz yaratılışına döner ve kirlenmiş akıldan kurtulup halis akıldan faydalanır. Beşerî aklın filizlenmesi ve toplum aklının işlerliği, Allah ile ilişkinin getirilerindendir.

9- Gerçek Birliğin Sağlanması:

Mebde ve mead inancı doğrultusunda kalıcı eşitlik ve barışın toplumda sağlanması, bireysel ve sosyal ilişkilerin en güzel şekilde düzenlenmesi yüce Allah ile ilişkiye bağlıdır.

10- Büyük Güç Oluşturmak:

Kötülükleri ortadan kaldırmak ve güzellikleri hakim kılmak için ilâhî kudrete dayanan büyük ve yenilmez bir caydırıcı güç oluşturmak, Allah ile ilişki sayesinde mümkündür.

11- Zulmün Etkilerini Ortadan Kaldırma:

Yüce Allah ile ilişki sayesinde zulüm, haksızlık, baskı, ayrımcılık ve sömürünün etkileri toplumdan silinir.

12- Salihler Hükümetinin Kurulması:

Evreni yaratanla ilişki sonucunda ilâhî imamet ve önderlik topluma hakim olur ve dine dayalı düzen bütün üstünlükleriyle ortaya çıkar. İşte bu düzenin başında, kendini insanlığın hizmetçisi gören ve benzersiz bütün güç ve yeteneklerini insanlığa adanmış en salih kul bulunmaktadır.

13- Kültür ve Uygarlığın Yücelmesi:

İlimlerin en üstünü olan vahiy öğretilerini temel edine-
rek düşünce ve amel birlikteliği yardımıyla yüce düşünceler
doğrultusunda yüce kültür ve uygarlık şekillenir.

14- Faydalı İş ve Çalışma:

Hayatın insan tabiatına uyumlu hissine ve yaratılışın
güzel betimine ulaşarak yaşam sevinç ve ümidi artar ve bu
da faydalı işlere dönüşür.

15- Tabiat ve Çevreyi Koruma:

Allah eksensli uygarlık uyarınca üretim ve tüketim kül-
türü, doğa ve yaşam çevresini korumaya faydalı hâle dönü-
şür. Tabiat ve çevreyi koruma düşüncesinin en güzel daya-
nakları, en güzel şekliyle İslâm dininde mevcuttur. Çünkü
Kur'ân-ı Kerim açısından evren tümüyle yüce Allah'ın gü-
zellik ve yüceliğini yansıtmakta ve tabiatta bulunan canlı ve
cansız varlıkların tümü bir tür şuur taşımaktadır.

Kur'ân-ı Kerim, bu gerçeğin canlılar kısmına şöyle vur-
gu yapmaktadır:

**Yeryüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kana-
dıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi birer üm-
met olmasınlar.¹**

Ma semîim o besîrim o huşîm
Ez şuma namehreman ma hâmûşîm.

Yani:

Biz duyanız, göreniz ve idrak ediniz
Siz ehil olmayanlara karşı suskunuz.

16- Dünya ve Ahiret Mutluluğu

İnsan, kendinin ve Allah'ın hürmetini koruyarak ve de
yüce Allah'ın buyruk ve yasaklarına itaat ederek sonsuz
mutluluğa kavuşur.

1- En'âm, 38

Yüce yaratıcı Allah ile ilişki, bütün güzellik ve bollukları insana yöneltir. Yüce Allah'ın ad ve yad alanı, belli bir yer ve zamanla sınırlı değildir, bilakis insan hayatının her anını kapsamaktadır. İnsan hayatının her anı, sadece uyanık olduğu zamanlarla kısıtlı değildir. İnsan öyle makamlara ulaşabilir ki uykuda da yüce Allah'ı anabilir ve hatta uykudaki zikri, uyanık hâlindeki zikrinden daha üstün de olabilir.

Hoşa anan ki Allah yarişan bi
Be-hamd o Kul Huvellah karişan bi
Hoşa anan ki daim der nemazend
Beheşt-i Cavidan bazarişan bi.

Anlamı:

Ne mutlu onlara ki, Allah onlara yardı
Hamd ve kul huvellah onlara kardır
Hoş olsun onlara ki daim namazdadırlar¹
Ebedi cennet onlar için pazardır.²

Bununla birlikte yüce Allah, bu ilişkinin öneminden dolayı ve insanın zayıf bir varlık olduğunu da dikkate alarak, insan ile yüce yaratıcısının sonsuz bağının göstergesi olması bakımından bazı özel vakitleri öngörmüştür. Böylece insan bu vakitlerde, bu ilişki ve bağın temellerini güçlendirmekle birlikte, bu ilişkiye zarar veren olguları tanıyıp kendinden uzaklaştırabilsin. İnsanın ruhu işte bu özel fırsatlarda melekti nurların manevî cezbelere kapılır. Bu özel fırsatlarda kaçkınlar, yeniden bağ kurmaya ve iz sürenler de, ezeli ahdi yenilemeye ve güçlendirmeye çağrılır.

Günahı Terk; Takva Cenneti

Günahkârlığın karşıt noktası takvadır. Horluk ve bela giysisi olan günah, bilgisizlik ve gafletin ürünüdür.

1- "Onlar ki namazlarını daima kılarlar." (Meâric, 23) ayetine işarettir.

2- Baba Tahir'in dörtlüklerinden.

İmam Zeynelabidin (a.s), "*Tövbe Edenlerin Yakarışı*" adındaki duasında bu gerçeğe şöyle işaret etmiştir:

Allah'ım!... Hatalar, bana horluğumun elbisesini giydirdi ve senden uzaklık yoksulluk elbisemi büyüüttü.¹

İnsan için biçilmiş en güzel kaftan olan takva ise, insanî ve ilâhî görevler karşısında doğru bakış ve dürüst davranış kazandırır. Bunun tertemiz meyvesi, takva cennetinin şekillenmesidir.

Takvalı insan hak ekseninde düşünür ve davranır; Allah'ın hakkını, kendi canının hakkını ve kulların hakkını yerine getirmede haksızlıktan sakınır; bireysel ve sosyal hayatının her boyutuna adaleti yansıtır. Takvalı insan, kendine zulmederek değerli canını alçaltmaz; Allah kulları hakkında namertlik etmez ve yüce Allah'ın hakkında da ihmalkâr olmaz.

Allah'tan sakınan insan, bu cennetin hürmetini gözetir ve temiz yaratılışını günah pisliliğine bulaştırmaz. Bu insan, Allah katında sevildiğini bildiği için sürekli kendini kollar; günah serabına düşmemeye, nefsinin vesvesesine ve şeytanın oyununa kanmamaya ve sonuç itibarıyla de takva cennetinden çıkarılmamaya gayret eder.

Müminler Emiri Ali (a.s), takvalıların o güzelim vasıflarını ve takva ireminin cezbeli tablosunu şöyle tanımlamaktadır:

Noksan sıfatlardan münezzeh, yüce Allah halkı yarattı; yarattığı vakit onların itâatlerinden de müs-tağni idi, isyanlarından, suçlarından da. Çünkü isyan edenin suçu, isyanı O'na bir zarar vermez; itâati, O'nu faydalandırmaz. Halkın geçimini taksim etmiştir O; herkesi lâıyk olduğu yere koymuştur O.

Çekinenlere gelince: Onlar üstünlüklere sâhiptirler; sözleri gerçektir onların, elbiseleri orta halli; ne fazla özentili, ne pek bayağı. Yürüyüşleri gönül alçaklığıyla onları. Gözlerini, Allah'ın onlara harâm et-

1- Mefatihul-Cinan, Münacatu't-Tâibin

tiği şeylerden yumarlar; kulaklarını, onlara fayda verecek bilgiye verirler. Bunlara uymayanların gönülleri, nasıl nimete erince rahat ve huzûr içindeyse, bunların gönülleri de belâ ve mihnette rahat ve huzûr içindedir. Allah, kullarının ecellerini takdir etmeseydi, ölüm vakitlerini tayin buyurmasaydı, onların ruhları, sevaba iştîyak duymak, azaptan korkmak dolayısıyla göz yumup açacak bir müddet bile bedenlerinde karar etmezdi.

Gözlerinde, yaratan, uludur. O'ndan başkası küçük. Sanki cenneti görmekteler, orada nimetler elde etmekteler; sanki cehennemi görmekteler, orada azaba uğramaktalar.

Kalpleri mahzundur, şerlerindense herkes emin. Hasetleri zayıftır, yoktur; dilekleri önemsiz, nefisleriyle tertemiz; tez geçip giden günlerde sabretmişlerdir, ardından uzun süreli bir rahat ve huzur gelir; o vakit kârlı bir alış-verişi onlara kolaylaştırmıştır Rableri.

Dünya onları diler, onlarsa dünyayı dilemezler; dünya onları tutsak etmiştir, fakat onlar, canlarını fidye olarak verip ondan kurtulmuşlardır.

Gece oldu mu, ayaklarına basarlar, saflar kurarlar, ibadete koyulurlar. Kur'ân ayetlerini, harfleri sayılacak kadar ağır, anlamını düşünerek okurlar; kendilerini bu sûretle hüzünlere atarlar; dertlerinin devâsını Kur'ân'da bulurlar. Kur'ân'dan teşvike, sevaba, mükâfata ait bir ayet okuyunca o sevabı elde etmeyi umarlar, gönüllerini özlemle ona verirler; sanırlar ki o mükâfat, gözlerinin önüne gelmiş, serilmiştir. Korkutucu bir ayet geçti mi, kulaklarını ona verirler; sanırlar ki cehennemın yalınlanması, alevi yücelirken çıkardığı ses, kulaklarına gelmektedir, onu iştitededirler. Rüku ederek iki kat olmuşlardır; alınlarını, ellerini, dizlerini, ayak parmaklarını yerlere döşemişlerdir; secdeye kapanmışlardır; yüce Allah'tan azaptan, zincirlere vu-

rulmaktan kurtulmayı dilemeye koyulmuşlardır.

Gündüzlerine gelince; Yumuşak huyludur onlar; bilginlerdir, iyi kişilerdir, çekinenlerdir, korku, onları, okçunun yonduğu ok gibi inceltmiştir, zayıflatmıştır; onları gören, hasta sanır; oysaki hastalıkları yoktur; onlara bakan, akıllarını yitirmiş sayar; oysaki akıllarında ancak o büyük çağ, ahiret vardır. Az ibadete razı olmazlar; kulluklarını yeter bulmazlar; fazla ibadeti de çoğumsamazlar. Kendilerini töhmetli tutarlar; amellerinden korkarlar. Onlardan birini, birisi üstün görür, temiz sayarsa söylenen sözden korkar da der ki: "Ben kendimi, başkalarından daha iyi bilirim, Rab-bimse beni benden daha iyi bilir; Allah'ım, söyledikleri sözler yüzünden beni suçlu sayma; onların zanlarından daha üstün et beni; onların bilmedikleri suçlarımı da yarlığa benim."

Onlardan her birinin alâmetlerindendir: Onu dinde güçlü, yumuşaklıkta, kullukta ihtiyatlı, imanda şüphesiz, ilme haris, bilimde örnek, zenginlikte ortak, ibadette özü doğru ve Rabbine karşı alçalmış, yoklukta bezenmiş, çetin zamanlarda direnir, helâl rızık elde etmeye savaşı, hidayette neşeli, tamahtan kurtulmuş, güzel ve temiz işlere koyulmuş, fakat Allah'tan da korkup duran biri olarak görürsün.

Gündüzü akşam eder, düşüncesi şükürdür. Geceyi sabahlar, uğraştığı zikirdir. Korkuyla geceler, neşeyle sabahlar. Korkar, gaflete düşmekten çekinerek. Neşelenir, lütfе, ihsana nail olarak. Nefsi, onun istediği bir şeye onu zorlarsa, o da onun sevdiğini vermez ona, onu zorlar. Gözü, zevâlsiz nimettedir. Zâhitliği, sürüp gitmeyecek, yok olup bitecek şeydedir. Hilmini ilimle karmıştır; sözünü amelle sarmıştır.

Görürsün ki umduğu yakındır, uzak değil; sürç-tüğü azdır, çok değil. Nefsi, elde ettiğini yeter bulur, hırsa düşmez; yediği az bir şeydir; çok istemez. İşi ko-

laydır; dini korunmuştur; şehveti ölmüştür; öfkesi yenilmiştir. Ondan hayır umulur; şerrinden emin olunur. Gafiller içindeyse zikredenlerden olur; zikredenlerleyse gafillerden sayılmaz. Kendisine zulmedenî bağışlar; kendisine vermeyene verir; kendisini dolaşmayanı dolaşır.

Kötü söz ondan uzaktır; sözüyse yumuşaktır. Kınanacak işi mefkuttur; iyi işleriyse her an mevcuttur. Hayrı, ona yönelmektedir; şerriyse dönüp gitmekte. Sarsılacak işlerde vakar sahibidir; hoş olmayan işlerde sabreder; genişliklerdeyse şükreder. Kendisine düşman olana cevır etmez, bu işe hayıflanmaz; onu seven de günaha girmez.

Tanıklık verilmeden gerçeği söyler; kendisine verilene, ısmarlananı yitirmez; kendisine anılanı unutmaz. Halkı lâkaplarla çağırır; komşusuna zarar vermez; musibetlere düşenlere sevinmez; batıla boyun eğmez, batıl iş işlemez; halktan ayrılmaz.

Susarsa susması kendisini tasalandırmaz, gülerse sesini yüceltmez. Ona zumedilirse dayanır; sonunda da onun öcünü Allah alır. Nefsi, onun elinden rahatsızlığa düşmüştür; fakat insanlar, onun yüzünden rahattadır. Nefsini ahiret için yorar; insanları nefsinden rahata ulaştırır, emin kılar. Birinden uzaklaşması zahitliğindendir, temizliğinden. Birine yaklaşması yumuşaklıktandır, rahmetten, esenlikten. Uzaklaşması kibirden, ululuktan olmaz; yaklaşması hileden, düzenden doğmaz.¹

İnsanın Yüce Yükümlülüğü

Bulut, rüzgar, ay, güneş, gökyüzü ve hatta bütün evrenin insana hizmet ettiği ve insanın emrine sunulduğu bir

1- Nehcül-Belâğa, Abdülbâki Gölpinarlı Tercümesi, hutbe: 194

düzende insanın hiçbir görev ve yükümlülüğü olmadığı nasıl düşünülebilir?

Kesinlikle insan belli bir gaye üzere yaratılmıştır ve insanın evrendeki bütün nimetlerden ve imkânlardan yararlanması, insanın yüce ve değerli bir amaç üzere yaratıldığını göstermektedir. Bu amaç, insan-ı kâmil olmak ve yüce Allah'ın halifeliği makamına ulaşmaktır. İnsan, bütün benliğiyle bu yüce maksada varmak için can atar ve bu mutlu kavuşma dışında hiçbir şey insanın bedeli olamaz.

Morğ-i bağ-i melekûtem, neyem ez âlem-i hak
Çend rûzî kafesî sahteend ez bedenem
Ey hoş an ruz kezîn merhale ber bendem bar
Ve'z ser-i küy-i to porsend refikan haberem.

Anlamı:

Melekût bağının kuşuyum, toprak yurdundan değilim
Birkaç günlük bir kafes yapmışlar bedenimden
Güzeldir o gün ki, bu aşamadan yükümü tutayım
Senin yolundan soralar haber, dostlarım benden

İnsan bu evrenin en değerli varlığı ve yüce Allah katında en sevilen mahluktur. Öyle ki yüce Allah, insanı yaratmakla kendini övmüş ve şöyle buyurmuştur:

Ne yücedir şanı yaratıcıların en güzeli Allah'ın.¹

Bu ayet-i kerime, âlemlerin en aşağısı olan madde âleminde varlığa adım atan, ondan beslenen, imkân âlemlerinin en yücesine ulaşmak için orada olgunluk bulan ve nitekim yüce Allah'ın güzel isim ve sıfatlarını tecelli ettiren bir varlığın yaratılışını övmektedir.

İşte burada insan, yaratılışının gereği olarak ağır sorumluluk ve yükümlülükler üstlenmiştir. Yüce Allah'ın, yarattığı varlıklara asla ve ebeda ihtiyacı yoktur; bilakis O mutlak müstağniye bütün benlikleriyle muhtaç olan onlardır. Çünkü felsefî kanıtlar gereği, sonradan var olan bir varlığın hem

öz varlığı, hem kazandığı olgunlukları ve hem de varlığını sürdürmesi kendi sebebine bağlıdır. Kur'ân-ı Kerim bu noktaya şöyle temas etmektedir:

Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise zengin ve her hamde lâyıktır.¹

Bir başka ayet ise şöyledir:

Eğer inkâr ederseniz, şüphe yok ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Bununla beraber kulları hesabına küfre razı olmaz.²

Dikkatle bakıldığı durumda insanın sorumluluklarının tümünün, insanlık değerini korumak ve insanın can meşalesini aydın tutmak için olduğu görülecektir. Böylece fıtratın nuru, beden hakimiyetinin karanlıklarında sönmeyecek ve insan ruhunun cevheri korunacaktır.

Aslında insanın bedenden başlayan ve karanlık perdeleri aralamaya ve hatta nur hicaplarını yarmaya ve nitekim fena makamını kazanmaya kadar varan tekâmül hareketinde ilâhî hükümlerin gözetilmesi kaçınılmazdır. Bu yüzden ilâhî hükümleri yerine getirmemek günah ve hata sayılmıştır.

Bu açıklama ile -ilâhî yasaları içeren kitap olan ve inanç, ahlâk ve amel bölümlerinde insanlık için görev belirleyen- Kur'ân-ı Kerim, insan hayatının en cazibeli terennümüdür. Çünkü bu kitap, insanı ölümsüz keramet ve yücelikler dünyasına kılavuzlar.

İşte bu bakış açısıyla Kur'ân'ın hükümleri, ne yorgunluk ve ne de bıkkınlık getirmez. Kur'ân hükümlerine uymak ve onları uygulamak ülfet getirir. Çünkü Kur'ân, ezeli ve ebedi sevgilinin mesajıdır ve insanı yüceltmek için indirilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim bu bağlamda şöyle buyurmaktadır:

1- Fâtır, 15

2- Zümer, 7

Ey insanlar, size Rabbinizden reddi mümkün olmayan bir delil gelmiştir ve size apaçık bir nur indirmiştir.¹

Konuyla ilgili bir diğer ayet şöyledir:

Bu kitabıysa kutlu olarak indirdik, artık ona uyun ve çekinin de rahmete kavuşanlara katılın.²

Bu hususta yine şöyle buyurmuştur:

Ey insanlar, Rabbinizden size bir öğüt, gönüllerdeki dertlere şifa, inananlara hidayet ve rahmet geldi.³

İşte bu açıdan konuya yaklaşıldığında görülecektir ki insanın sorumlu oluşu, onun yüceltilişiyle çelişmemektedir; bizzat sorumluluk belirleyen kalem, insanı yücelten keramet bayrağının özüdür. İnsanın sorumluluklarının ağır oluşu, amaçlı ve anlamlı varlık düzenindeki değerli konumunu çağrıştırmaktadır.

İnsanın -hem farz ve haram nitelikli gerekli ve hem de sünnet ve mekruh nitelikli tercihlî- sorumluluklarının tümü, etekte kalmakla yetinmeyen ve keramet zirvesine göz diken insanlar açısından gözetilmesi gereken emirlerdir ve bunların karşısında en küçük bir tembellik dahi reva değildir.

Hakları Tanımak; Günahı Terk Etmenin Mukaddimesi

Günah bilgisi alanında bilinmesi gereken mukaddimelerden biri, insan için belirlenen ve uhdesine bırakılan sorumlulukların tam olarak tanınmasıdır.

İnsanın günahattan sakınabilmesi için atması gereken ilk etkili adım, ilâhî hak ve sorumlulukları tanımadır. Çünkü günah, hakların ve sorumlulukların gözetilmemesi ve de farz

1- Nisâ, 174

2- En'âm, 155

3- Yunus, 57

olarak belirlenen hakların sınırlarını aşmaktır. Bu hakların insanın kendisiyle, yüce Allah ile, diğer insanlarla... ilgili olması hiç fark etmiyor.

İmam Zeynelabidin (a.s), "**Hukuk Risalesi**"¹ diye bilinen ve hadis kaynaklarında nakledilen risalesinde, kapsamlı bir ifadeyle ilâhî sorumluluklardan ellisini sıralamıştır.

Bilinmelidir ki insan alanındaki ilişkilerin her hangi birinde bir hak varsa, kesinlikle orada bir sorumluluk vardır ve bunlar birbirinden ayrılmazlar. Daha açık söylenmesi gerekirse, başkaları üzerinde bir hakkımızın olduğu her yerde kesinlikle onların karşısında sorumluluk ve yükümlülükle-rimiz de söz konusudur. Böylece hakkımızdan bahsettiğimiz her yerde, görev ve vazifelerimizi de yerine getirmeye gay-ret etmeliyiz.

Bahsini ettiğimiz "Hukuk Risalesi"nin temel ve önemli bölümlerinin tercümesini buraya taşıyor ve yüce Allah'tan, sorumluluklarımızı tanımada ve yerine getirmede bizi başa-rılı kılmasını diliyorum.

Hukuk Risalesi

Allah sana rahmet etsin; bil ki yüce Allah'ın senin her hareketinde, duruşunda, gittiğin yerde, azaları hareket ettirmende ve kullandığın aletlerde seni kuşatmış hakları vardır. Bu haklardan bazıları bazılarından daha büyüktür. Allah'ın sana farz kıldığı, bütün hakların esası ve diğer hakların da kaynaklandığı en büyük hak O'nun kendi hakkıdır. Sonra yüce Allah, başından ayağına kadar bütün azaların için senin üzerinde hak belirlemiştir...

1- Hukuk Risalesi şu kaynaklarda nakledilmiştir: Tuhefu'l-Ukûl, Hasan b. Ali b. Hüseyin el-Şü'be el-Harranî, s.255. el-Hisal, Şeyh Saduk, s.564. Men La Yahzuru'l-Fakih, c.2, s.618. el-Emali, s.368.

Şanı yüce Allah namazın, orucun, sadakan, kurbanın ve diğer bütün amellerin için sana bazı haklar farz kılmıştır. Daha sonra sıra, başkalarının senin üzerinde farz olan haklarına gelmektedir. Bütün haklardan daha çok senin üzerine farz olan hak, önderlerinin, sonra emrin altında olanların ve daha sonra da akrabalarının haklarıdır. İşte bu hakların her birinden de diğer haklar ayrılmaktadır... daha sonra da çeşitli durum ve sebeplerin gerektirdiği ölçüde haklar ortaya çıkmaktadır.

Ne mutlu üzerine farz kılınan hakları eda etmek için Allah'ın yardımında bulunduğu, tevfik ve istikamet bağışladığı kimseye.

Yüce Allah'ın senin üzerinde olan hakkı, O'na tapman ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamandır. İhlasla bu işi yaptığında Allah, dünya ve ahiret işlerinde sana yeterli olmayı ve dünyada sevdiğin şeyi senin için korumayı taahhüt eder.

Senin kendi üzerinde olan hakkın ise, vücudunu tamiyle Allah'ın itaatine vermendir.

Dilin hakkı, onu çirkin sözden koruyup güzel söze âdet ettirmen, edebe riayet etmeye zorlaman, ihtiyaç olan yerler, din ve dünya menfaatleri dışında onu kullanmaman, pek az yararı olmasıyla birlikte zararlı ve faydasız olan, çirkin ve boş sözlerden uzaklaştırmandır...

Kulağın hakkı, onu gıybetten ve duyması helâl olmayan şeylerden temiz tutmaktır...

Gözün hakkı, ibret alınacak şeylere bakmandır...

Elin hakkı, onu helâl olmayan şeylere doğru uzatmandır...

Ayakların hakkı, onlarla sana helâl olmayana doğru gitmemendir. Çünkü ayak, seni taşıyan ve din yoluna götüren bir araçtır...

Midenin hakkı, onu haramın azına da, çoğuna da kap yapmaman, helâlde ifrat ve tefritten sakındırman...

Cinsellik organının senin üzerinde olan hakkı, onu sana helâl olmayan şeylerden koruman ve gözü kapatmakla onun kontrolüne yardımcı olmandır...

Namazın hakkı şu ki, bilmelisin ki, namaz Allah'ın huzuruna çıkmaktır; sen bu hâlde Allah'ın karşısında duruyorsun. Bunu bildiğin takdirde, kendi küçüklüğünün farkında olan, ilahî nimetlere meyleden, korkan, ümitli, miskin ve yalvarıp yakaran, sükunet hâlinde başını ve gözlerini öne dikip, kollarını sarkarak, huzurunda bulunduğu kimseye tazim eden, gönlünde onunla güzel münacat eden bir kulun makamında olur, hata ve helak edici günahlarla çevrilmiş olan bir kul gibi kurtuluşunu istemeye layık olursun.

Haccın senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki hac, Rabbine doğru yönelişin ve günahlarından kaçıp O'na sığınmandır. Tövben onunla kabul edilir ve farz olan sorumluluğun yerine getirilir.

Orucun, senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki oruç, Allah'ın, seni cehennem ateşinden koruması için, diline, kulağına, gözüne, fercine, karnına çektiği bir perdedir...

Sadakanın senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki sadaka, senin Rabbinin katındaki azığın ve şahide ihtiyaç duymayan emanetindir. Bunu bildiğinde, gizli verdiği emanete, açıkta verdiği emanetten daha emin olacaksın ve aşîkâr etmekte olduğun şeyi gizlice Allah'a emanet vermeye daha fazla liyakat kazanacaksın...

Kurbanlığın senin üzerinde olan hakkı şudur: Onunla kastını Allah'a halis etmen, rahmetine ulaşmayı ve kabul buyurmasını arzulaman ve O'ndan başka diğerlerinin dikkatini çekmeyi istememendir...

Sana önderlik yapan yöneticinin senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah seni ona bir imtihan vesilesi kılmıştır; sana olan hakimiyetinden dolayı da imtihana tâbi tutulacaktır...

İlmiyle seni eğiten üstadın senin üzerindeki olan hakkı: Ona tâzim etmen, meclisini muhterem (ve ganimet) sayman, sözlerini iyice dinleyip ona dikkat etmen, kendi cehaletini gidermekte ve öğrenmeye muhtaç olduğun ilmi elde etmede hocana yardımda bulunmandır. Şöyle ki, ondan istifade etmek için aklını her türlü meşguliyetten arındırarak zihnini toparlamalısın ve lezzetleri terk edip şehvetleri azaltmakla kalbini temizleyip gözünü cilalamalısın. Şunu da bilmelisin ki, sana öğrettiği şeylerde, karşılaştığın her cahile, üstadın mesajını iyice ulaştırmak için onun elçisisin. Öyleyse bu risaleti üstlendiğinde, bu vazifeyi yerine getirmekle ona hıyanet etmemen gerekir...

Hakimiyetin altında olan kimselerin senin üzerinde olan hakları şunlardır: Bilmelisin ki, sen gücünün çok olması vasıtası ile onları raiyet etmişsin. Onları sana raiyet eden (sadece) onların zaaf ve güçsüzlükleri olmuştur. Zaaf ve zilletleri kendilerine yeterli gelen, hatta onları senin elinin altına sokan, hükmünü onlara geçerli kılan ve sözünden çıkmaya kudretleri olmayan ve senin bir emrini ağır ve zor gördüğünde de Allah'tan başka yardımcısı olmayan kimseler, (senin) şefkat, himaye ve hilmine ne kadar da layıktırlar. Allah'ın sana verdiği egemenlik vesilesi olan bu izzet ve kudreti tanıdığında da O'na şükretmen senin için ne kadar evlâdır.

Öğrencinin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah'ın sana ilim vermesi ve seni hikmet hazinelerine veli kılması onlara hizmet etmen içindir. Eğer Allah'ın seni veli kıldığı (uhdene bıraktığı) şeylerde, vazifeni güzel yapar ve onlar için, köleleri hakkında efendisinin hayrını isteyip bir ihtiyaç sahibini gördüğünde elindeki maldan ona veren sabırlı bir hazinedar gibi olursan, doğru yolu bulur ve buna ümit eden ve inanan bir kimse olursun. Aksi takdirde hıyanetkâr ve Allah'ın yaratıklarına zulmeden biri olup O'nun sana verdiği izzetini almasına maruz kalırsın.

Eşinin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah onu (senin için) bir sükûnet, huzur, ülfet ve koruma vesilesi kılmıştır. Yine sizlerin her biriniz eşi için Allah'a hamd etmelidir ve bilmelidir ki, bu (evlilik), Allah'tan ona verilen bir nimettir ve Allah'ın nimetine iyi davranıp ona ikram etmesi ve yumuşaklık göstermesi gerekir. Gerçi senin, onun üzerinde olan hakkın daha çok ve Allah'a karşı günah işlemek dışında sevdiği veya sevmediği (her) şeyde sana itaat etmesi daha lazımdır. Onun da senin üzerinde olan hakkı: Ona karşı merhametli davranmak, ve samimi olmak, ona huzur bağışlamak ve gereken zevk ve lezzetleri sağlamaktır.

Annenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, o hiç kimsenin diğerini taşımadığı bir yerde (karnında) seni taşımıştır; hiç kimsenin başkasına vermediği kendi yüreğinin meyvesinden sana yedirmiş ve seni seve seve kulağı, gözü, eli, ayağı, saçı, derisi ve bütün azalarıyla korumuştur. Hamilelik döneminin bütün zorluk, dert, elem ve gamlarını yüklenen de yine o olmuştur. Sonra Rabbin seni ondan ayırıp yeryüzüne getirmiştir. Aç kalıp seni doyurmaya, çıplak kalıp seni giydirmeye, susuz kalıp sana su vermeye, güneşte kalıp seni gölgede tutmaya, zorluklar çekerek seni nazlıca yetiştirmeye, uykusuz kalarak seni tatlı tatlı uyutmaya razı olan yine o olmuştur. Karnı sana yuva, eteği örtü, göğsü su kabı, canı siper, dünyanın sıcaklık ve soğukluğuna, senin için bizzat kendisi tahammül eden yine de o olmuştur. Öyleyse bu iyilikler miktarınca ona teşekkür etmelisin. Bunu Allah'ın yardımı olmaksızın yapman mümkün değildir.

Babanın senin üzerindeki olan hakkı şudur: Bilmelisin ki baban senin kökündür ve sen ise onun dalı. Eğer baban olmasaydı sen de olmazdın. Kendinde hoşuna giden bir şey gördüğünde, bil ki baban bu nimetin köküdür. Bu nimet değerince Allah'a şükret...

Evladının senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki evladın, senin vücudunun bir parçasıdır. Dünyada tüm hayır ve şerriyle sana mensuptur. Onu güzel terbiye etmekten, Rabbine yönlendirmekten, senin ve kendisi için olan hususlarda (Allah'ın emirlerine) itaatkâr olması için ona yardımda bulunmaktan sorumlusun. Bu hususta ya Allah'ın sevabına nail olur veya O'nun cezasına uğrarsın...

Kardeşinin senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki, o senin güçlü kolun, sığınacağı yardımcın, itimat ettiğin izzetin ve düşmana karşı koyduğun kudretindir. Öyleyse onu, Allah'a karşı isyan etmek ve Allah'ın hakkına zulüm etmek için bir vesile kılma; ona, nefesine ve düşmanına karşı yardımcı olmayı, onunla şeytanlar arasında engel olmayı, ona nasihat etme hakkını eda etmeyi ve Rabbine teslim olup emrine uyarsa, Allah'ın rızası için ona teveccüh etmeyi terk etme. Ama Allah'ın emrine itaat etmezse, Allah-u Teâla senin nezdinde, kardeşinden daha üstün ve daha aziz olmalıdır.

Sana iyilik edenin senin üzerindeki hakkı, ona teşekkür etmen, iyiliğini anman, hakkında güzel sözler yayman ve Allah ile kendi aranda onun için halisane dua etmendir. Böyle yaptığında gizlide ve açıkta ona teşekkür etmiş olur-sun; yaptığı iyiliği telafi etmek mümkün olursa telafi et; mümkün olmazsa fırsat bulup bu iyiliğin karşılığını verme-ye hazırlan.

Müezzinin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, müezzin, sana Rabbinin hatırlatır. Seni nasibine (ibadetten yararlanmaya) davet eder ve Allah'ın farz kıldığı farizayı yapmada da en güzel yardımcındır. Sana iyilikte bulunan herkese teşekkür ettiğin gibi bu ameli karşısında ona teşekkür etmelisin.

Cemaat imamının senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, cemaat imamı seninle Allah arasında elçi olmuş ve Rabbinin huzuruna çıkmada temsilci olmayı üzerine almış-

tır. O, seni temsilen konuşuyor, sen onu temsilen değil. O senin için dua ediyor, sen onun için değil. O senin hakkında istekte bulunuyor, sen onun hakkında değil. Allah'ın huzurunda durmak ve senin hakkında O'ndan istekte bulunmak zahmetini o üstlenmiştir; sen onun hakkında değil. Bunların herhangi birinde kusur olursa, o suçludur, sen değil. Eğer görevine aykırı hareket ederse sen o günaha ortak değilsin ve senin ona karşı bir iyilik ve minnetin yoktur. Cemaat imamı kendisini aracı kılıp seni korumuştur; namazıyla da namazını korumuştur. Öyleyse buna karşı ona teşekkür et.

Birlikte oturduğun kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Ona karşı yumuşak ve alçak gönüllü olmalısın. Konuşurken ona da hak tanımalısın. Aniden bakışını ondan kesmemelisin. Konuşurken hedefin ona anlatmak olmalıdır. Eğer sen onun yanına gitmişsen kalkmakta yetki sana aittir. Ama eğer o senin yanına gelmişse (o zaman) yetki onundur ve ondan müsaade almaksızın kalkman doğru değildir.

Komşunun senin üzerindeki hakkı şudur: Gıyabında onu korumalısın. Huzurunda ona saygı göstermelisin. Her hâlükârda ona yardımda bulunmalısın. Ayıbını aramamalısın. Kötülüklerinden haberdar olmak için araştırmamalısın. Eğer tesadüfen kasıtsız olarak ve onu takip etmeksizin ayıplarından birini öğrenirsen, haberdar olduğun şeye, sağlam bir kale ve muhkem bir perde gibi olmalısın. Eğer mızraklar, onu bulmak için kalbini yarsalar bile, ona ulaşamamalıdır. Haberi olmadığı bir yerden (bir kimseyle gizli konuşurken) sözlerine kulak asmamalısın. Zorlukta onu yalnız bırakmamalısın. Nimette ona haset etmemelisin. Suçlarını görmezlikten gelmelisin. Hatalarını affetmeli, cahillik yaptığında tahammül etmelisin. Onunla daima uzlaşmalısın. Hakkında kötü söyleyenlere müsaade etmemelisin. Kendisini iyilik taraftarı gösteren münafığın hilesini (ona bildirmekle) etkisiz hâle getirmelisin. Ona güzel davranmalısın...

Yol arkadaşının senin üzerindeki hakkı şudur: Mümkün olduğu kadar ona ihsan ve iyilikte bulunmalısın; bunu yapamıyorsan, en azından insaflı davranmalısın. Sana nasıl saygı gösteriyorsa, sen de ona öylece saygı göstermelisin. Seni koruduğu şekilde onu korumalısın. Birbirinize iyilik etmede senden ileri geçmemesine dikkat etmelisin; senden ileri geçtiğinde de onu telafi etmeye çalışmalısın. Ona layık olan dostlukta kusur etmemelisin. Onun hayrını istemeyi ve onu korumayı kendine gerekli bilmelisin. Allah'a itaatte ve günahı terk etmede ona yardımcı olmalısın. Kısaca onun için rahmet vesilesi olmalısın, azap vesilesi değil.

Ortağın senin üzerindeki hakkı: Gıyabında sorunlarını halletmen, huzurunda onunla eşit olman, onun görüşünü bilmeden karar vermemen, ona istişare etmeden kendi başına bir iş yapmaman, malını koruman ve önemli veya önemsiz olan her şeyde ona hıyanet etmemendir. Zira şöyle bir hadis bize ulaşmıştır: *"Allah'ın eli, iki ortak birbirlerine hıyanet etmedikçe onların üzerindedir."*

Malın senin üzerindeki hakkı şudur: Onu ancak helâl yoldan kazanmalı ve ancak helâl yerde harcamalısın; lazım olan yerden esirgeyip lazım olmayan yerde harcamamalısın; bu malı, Allah'tan olduğu için ancak O'nun razı olduğu yerde kullanmalısın. Senin zahmetlerinin kadrini bilmemesi muhtemel olan bir kimseyi o malda, kendine tercih etmemelisin. Zira şayet geride bıraktığın malda mirasçı iyi mirasçılık yapmayıp Rabbinin itaati yolunda o malı harcamaz olursa, sen de bu işte ona yardım etmiş olursun; veyahut da mirasçı, o malda kendi hâlini düşünüp onu Allah'ın itaati yolunda harcarsa, o zaman da o faydalanır ve azapla birlikte günah, hasret ve pişmanlık sana kalır.

Alacaklının senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer zengin isen borcunu ödemelisin; işinde ona yardımcı olmalısın; borcunu ödemeyi geciktirmemelisin.

Resulullah (Allah'ın selâmı ona ve evlatlarına olsun) şöyle buyurmuştur: *"Zenginin, borcu ödemeyi geciktirmesi zulümdür."* Ama eğer elin darda olursa, onu tatlı bir dille razı etmelisin ve güzelce mühlet vermesini istemelisin ve iyi bir şekilde geri çevirmelisin; hem malını vermeyip, hem de kötü muâmelede bulunmamalısın; zira böyle bir tavır alçaklıktır...

Kendisiyle oturup kalktığın kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Onu aldatmamalısın, ona hile yapmamalısın, ona yalan söylememelisin, onu gaflette bırakmamalısın, şefkatsiz bir düşman gibi onu yıkmaya çalışmamalısın, sana itimat ederse mümkün olduğu kadar onu gözetmelisin...

Aleyhine dava açan kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Aleyhine açtığı dava hak olursa delilini reddetmemelisin, iddiasını iptal etmeye çalışmamalısın. Nefsine düşman olmalısın, kendi aleyhine hükmetmelisin. Tanığa ihtiyaç olmaksızın onun yararına tanıklık etmelisin. Zira bu Allah'ın senin üzerindeki hakkıdır. Yine eğer batıl bir şeyi iddia ederse, onunla uzlaşmalısın, onu korkutmalısın, dinine yemin ettirmelisin, Allah'ı hatırlatmakla sana olan öfkelerini yok etmelisin...

Aleyhine dava açtığın kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: İddia ettiğin şey hak olursa, mümkün olduğu kadar onunla yumuşak konuşmalısın. Çünkü dava, daima karşıdakine ağır gelir. Delilini yumuşakça, ağır ağır en açık bir beyan ve en latif bir tavırla söylemeli ve delilini bırakıp yaygara çıkarmakla meşgul olmamalısın. Zira delilin ortadan yok olup gider ve bunu telafi etmen de mümkün olmaz.

Seninle istişare eden kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer doğru ve yararlı bir fikrin var ise, onu söylemelisin ve eğer kendi görüşün olmaz, (ama) görüşüne güvendiğin ve kendin için beğendiğin bir kimseyi tanıyor isen, onu o adama göndermelisin ki, onun için bir hayrı esirgememiş olasın.

İstişare ettiğin kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bir konuda aynı görüşü paylaşmadığınızda onu suçlamamalısn. Çünkü insanların görüşleri muhtelifdir. Görüşünü sakıncalı görüyor isen, onu kabul edip etmemekte serbestsin. Ama sence istişareye layık gördüğün kimselerden sayılıyorsa, artık onu suçlaman câiz değildir. Görüşünü dile getirip istişareyi kabul ettiği için ona teşekkür etmelisin. Eğer görüşü sana uygun ve isabetli olursa, Allah'a hamd edip kardeşine teşekkür ederek onu kabul etmelisin ve eğer bir gün, sana ihtiyaç duyarsa, yaptığı iyilikleri telafi etmeye çalışmalısın.

Nasihat isteyen senin üzerindeki hakkı şudur: Onu kabul edeceği doğru yola yönlendirmelisin. Duyduğunda hoş ve yumuşak gelen ve aklının kavrayabileceği sözleri konuşmalısın. Zira her aklın, sözü kabul ve reddetmekte belli bir haddi vardır. Her hâlükârda tavrın şefkat ve rahmet üzere olmalıdır...

Nasihat edenin senin üzerindeki hakkı şudur: Ona karşı yumuşak ve mütevazı olmalısın. Nasihatlerini anlayan için kalbini ona verip sözlerini iyice dinlemelisin ve daha sonra nasihatlerine bakıp üzerinde düşünmelisin. Nasihatleri hakka uygun olursa, buna karşı Allah'a şükredip onları kabul etmeli ve hakkını tanımalısın. Nasihatlerini hakka uygun bulmadığında ise, onu suçlamamalısn ve bilmelisin ki, hayrını istemekte kusur etmemiş, ancak hata etmiştir. Ama suçlanmaya müstahak olursa, o zaman onun hiçbir sözüne itina göstermemelisin...

Büyüğün senin üzerindeki hakkı şudur: Yaşlılık hürmetini korumalısn. İslâm'da fazilet ehlinde olursa, İslâmiyet-te senden önce olduğundan dolayı onu yüceltmelisin...

Küçüğün senin üzerindeki hakkı şudur: Ona merhametli olmalısın. Eğitimi ve öğretiminde gayret etmelisin. Hatalarını affetmeli, onlara göz yummalısın. Ona yumuşak davranmalı ve yardımda bulunmalısın. Çocukluk suçlarını örtmelisin...

Senden bir şey isteyenin senin üzerindeki hakkı şudur: Doğru söylediğine yakın edip ihtiyacını karşılamaya gücün yeterse, bağışta bulunmalısın...

İstekte bulunduğun kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: İsteddiğin şeyi verirse, kabul edip teşekkür etmelisin ve iyiliğini bilmelisin. Vermediği takdirde de mazeretli olduğunu kabul edip hüsn-ü zanda bulunmalısın...

Allah'ın, aracı ve vesile kılıp seni hoşnut ettiği kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer farkında olarak bunu yapmışsa, ilk önce Allah'a ve daha sonra karşılık olarak bu iyilik miktarınca ona teşekkür etmelisin...

Sözü veya ameli ile sana kötülük eden kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Öncelikle onu affetmelisin, ama affetmen zarar doğuracaksa intikam almalısın...

Dindaşlarının senin üzerindeki hakkı şudur: Kalbinde onlara karşı esenlik arzusunu taşımalı, onlara karşı merhametli olmalısın. Kötü hareketlerde bulunanlarıyla iyi geçinmeli, samimiyet kurarak onları ıslah etmeye çalışmalısın. Kendilerine veya sana karşı iyi olanlarına ise teşekkür etmelisin; çünkü onun sana eziyet etmekten çekinmesi, geçimini sağlayarak seni zahmete düşürmemesi, sana bir zararının dokunmaması, kendisine iyilik olduğu gibi, sana da iyilik sayılır.

Öyleyse onların hepsine dua et. Onlara yardımda bulun. Her birisinin makam ve konumunu gözet. Büyüklerini baba, yaşlı kadınlarını anne, çocuklarını evlat, orta yaşlılarını ise kardeş yerine koy. Onlardan yanına gelenleri lütuf ve sefkatle karşıla ve haklarında kardeşliği gözet.

Zimmet ehlinin¹ senin üzerindeki hakkı şudur: Allah'ın onlardan kabul ettiği şeyi kabul etmeli ve Allah ile olan ahitlerine vefa ettikleri sürece onlara haksızlık etmemelisin...

1- İslâm hükümetinin himayesinde yaşayan ve buna karşılık da cizye unvanıyla İslâm hükümetine vergi ödeyen gayr-i Müslimler.

Günah Yararları Yok Eder

Her zaman dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de günahın, yararları yok edişi ve zararlar doğuruşudur.

Bunun açıklaması şöyledir: Şüphesiz bütün ilâhî yasa ve hükümler, kurallı ve ölçülü olup, yararlar ve zararlar uyarınca vazedilmiştir.¹ Çünkü -hakikî ve mutlak olarak hekim olan- yüce Allah'ın hikmetinin gereği bundan başka bir şey değildir.

Hüküm ve yasa koyucu, yasaların ve hükümlerin farklı nedenlerini göz önünde bulundurarak hükmü vazetmiştir.

Ehlibeyt İmamları (yüce Allah'ın selâmı onlara olsun), bu ölçülerin bir kısmını insanlara açıklamıştır ve bunların bazıları bizlere ulaşmış, diğer bazıları da zaman içinde kaybolmuştur.² Vazediliş neden ve felsefesi Ehlibeyt İmamları tarafından açıklanmamış bazı hükümlerin nedenleri ise, belli bir olgunluğa sahip olan beşerî akıl tarafından keşfedilmiştir. Nitekim bazı hükümler de vardır ki onların nedenleri bilinmemekle birlikte, hikmet sahibi ve evrenin yaratıcısı olan Allah tarafından vazedildiği için taabbüden kabul edilmekte ve uyulmaktadır. Çünkü yüce Allah, ancak kullarının hayrı-na ve yararına olanı vazeder ve tapınmaya layık olan da ancak O'dur.

Bu bölümle varmak istediğimiz sonuç şudur: Gerçekte insan günah işlemekle, ilâhî buyruklarda mevcut olan yarar-lardan mahrum kalır ve yasakların içerdiği zararlara düşer.

1- Fıkıh metodolojisinde bu konu şöyle işlenmiştir: Hükümlerin kurulu olduğu yarar ve zararlar, mutlaka hükümlerin ilgili olduğu alanlarda mıdır, yoksa hükümleri içeren buyruk ve yasaklarda mı?

2- Şia büyüklerinden olan Merhum Şeyh Saduk (r.a), değerli "İlelu'ş-Şerâyi" kitabında bu hadislerin bir bölümünü bir araya toplamıştır. Kitabın 182. bölümü.

Hiz. Fatıma (s.a) "Fedekiye"¹ diye bilinen hutbesinde bazı hükümlerin vazediliş nedenini açıklamıştır.

Hiz. Fatıma (s.a), bu hutbenin bir bölümünde şöyle buyurmaktadır:

...Allah, şirkten temiz kalmanız için imanı, ululanmadan uzak durmanız için namazı, nefsin arınması ve rızkın artması için zekâtı, ihlasın sağlamlaşması için orucu, dinin güçlenmesi için haccı, kalplerin yakınlaşması için adaleti, dinin düzeni için bize uymayı, bölünme ve parçalanmadan korunmak için bizim önderliğimizi, İslâm'ın izzeti için cihadı, sevap kazanmaya yardımcı olması için sabrı, kamu yararı için emr-i marufu (iyiliği buyurmayı), Allah'ın gazabından korunmak için ebeveyne iyilik etmeği, ömrün uzaması için rahim bağlarını korumayı, kanların korunması için kisası, yarlıganmaya mazhar olmak için adağa vefa göstermeyi, noksan satmayı engellemek için tartı ve ölçüyü tam yapmayı, pislikten korunmak için içki içmemeyi, lâneti engellemesi için kazftan² sakınmayı, iffetin korunması için hırsızlık etmemeyi vâzetmiş/yasalaştırmıştır. Allah, ihlas ile doğruluk ve kurtuluş yolunun kat edilmesi için şirki yasaklamıştır.

"Ey inananlar, Allah'tan nasıl sakınmak lazımsa öyle sakının ve ancak Müslüman olarak can verin."³ ve sizi emrettiği ve yasakladığı şeyde Allah'a itaat edin. Çünkü **"Allah'tan, ancak kullarının bilgili olanları korkar."**⁴ bir gerçektir.

1- Belağatu'n-Nisâ, İbn Tayfur, s.23

2- İslâm fikhı terimlerinden biridir ve birini "zina ile itham etmek" anlamınadır.

3- Âl-i İmrân, 102

4- Fatır, 28

Günahı Terk Etmedeki Yaratılışsal Zevk

Zevk, hoşlanılan şeyleri algılamadan ortaya çıkan bir hâldir. Zevk duyma güdüsü, insanın içsel eğilimlerinden biridir ve bu nedenle de onu tamamen ortadan kaldırmak ne doğrudur ve ne de mümkün.

İslâm filozofları "saadet" konusu ekseninde bu noktayı ele almış ve incelemişlerdir. Bazıları zevki, iki kısma ayırmışlardır: Hissî zevkler ve aklî zevkler.

Hissî zevkler de iki kısımdır:

1- Duyu organları tarafından algılanabilen zahirî hissî zevkler. İsteyen ve arzulayanları için görmek, yemek, dokunmak, duymak, koklamak...

2- Vehim ve hayal gibi batınî hisler yoluyla algılanabilen ümit, özlem ve de şehvet, öfke ve korku uyandıran tasavvurlar gibi batınî hissî zevkler.¹

Bu zevkler, hayvanî aşamayla ilgili olan zevklerdir ve günahkâr insanın günah işlemekten duyduğu haz ve zevkler bu türdendir. Hemen belirtmem gerekir ki, hayvanî zevkler arasında helâl olan zevkler de vardır ve helâl yoldan kazanılan helâl bir yiyecekten duyulan zevk bunun örneğidir.

Bazıları zevkin, insan ve hayvan arasında müşterek olan hissî zevklerle sınırlı olduğunu ve bunun dışında kalan aklî veya diğer tabiriyle manevî zevklerin mevcut olmadığını veya hissî zevkler karşısında çok naçiz kaldığını ve kısacası, insana özel insanî zevkler olmadığını sanmıştır.

Oysaki -psikologların da kabullendiği gibi- aklî ve manevî zevkler, tartışma götürmeyen bir gerçektir ve hem de hayvanî diye tanımlanan zevklerden çok daha yücedir. İşte bu manevî zevkler, anlatılamayacak kadar derin, geniş ve

1- el-İşaratu ve't-Tenbihat, İbn Sina, Hacı Nasir et-Tusî şerhi, c.3, s.334

aynı zamanda da halk arasında bilinen zevklerle karşılaştırmayacak oranda yücedir.

Doğal pisliklerden uzak duran, dünyalık uğraşılardan kendini kurtaran ve gönüllerini yüce âleme odaklayan insanlar, gerçek olgunluğa yönelmiş ve yüce Allah'ı anmakla çok büyük hazlara ulaşmışlardır. İşte bu hazlar sözle aktarılamaz, ancak yaşanır.

Gerçekte, öz yaratılışı üzerinde sağlam bir şekilde kalan ve dünya çöplüğüne saplanıp kalmayan sağlıklı nefis, yüce Allah'ı anmaktan, hiçbir şeyle değişmeyeceği bir haz ve zevki yaşar. Yüce Allah'ı zikir hâlinde olan nefis, her şeyin düşüncesini silmiş ve her şeyden kopmuştur, günah düşüncesinden ve günaha teşebbüsten uzaktır. Çünkü onun açısından günahı terk etmek, zevki terk etmek değildir; bizzat bunun kendisi bir zevktir ve doyumsuz zevklere ulaşma aracıdır. Elbette ki bu zevklerin çekimi, salikin nazarî ve amelî hikmetten ne derece pay aldığı ile orantılıdır.

Eger lezzet terk-i lezzet be-danî
Diger lezzet-i nefis, lezzet nedanî
Seferhay-i ulvî koned morğ-i rûhet
Ger ez çenber-i az bazeş peranî.

Anlamı:

Eğer terk etme zevkini zevk bilersen
Artık nefsin zevkini zevk saymazsın
Gönül kuşun ulvî seferler yapar
Tamah çemberinden alıp uçurabilsen.

Bu manevî ve ruhanî zevklere ulaşabilme yönünde önem arz eden şey, bir yandan maddeciliğin düşünce boyutundan ve yaratılışı inkâr etmekten sakınmak ve diğer yandan da maddeciliğin amel boyutundan ve dünyaperestlikten kaçınmaktır. Aynı zamanda dünyaya bir araç gözüyle bakarak yüce amaçlara varmak için dünyayı vesile edinmek, manevî yaşamla çelişmemektedir ve hatta bazen bu kaçınılmazdır.

Her zevk, hoşlanılan şeylerden algılanan bir hâldir. Çoğu insanların -fıtrata uygun ve uyumlu olan- ilâhî buyrukları yerine getirmekten haz duymaması ve yaratana karşı günah işlemekten sakınmaktan zevk almaması bir yana dursun, hatta her günaha karşı istekli olması, maddiyata ve dünyaya bağlılığından ve gönlünü değersiz şeylerle hoş tutmasından kaynaklanmaktadır. Gerçekte böyleleri, bitkisel ve hayvansal yaşama razı olmuşlardır. Halbuki ileriye doğru bir adım atsa ve fıtrat-i selime dönseler, fitrî ve manevî zevklerin doyumsuz olduğunu ve günah işlemenin verdiği geçici zevkle kıyaslanamayacak kadar kalıcı ve ölümsüz olduğunu anlayacaklardır.

Sorumluluk Türlerini Tanımak; Günahı Terk Etmenin Mukaddimesi

Yüce Allah'ın insana yüklediği sorumlulukların türleri vardır ve günden uzak durma bağlamında bu sorumlulukların tanınması faydalı olabilir. Öncelikle dikkat edilmesi gereken nokta, sorumluluğun, genel sorumluluk koşullarına sahip olan kimselere mahsus oluşudur.

Müçtehitlerin buyurduğuna göre genel sorumluluk koşullarına sahip olan yani, "akıl sahibi olan, ergenlik çağına giren, sorumluluğu yerine getirme gücüne sahip olan ve seçim hakkı olan" kimseler hakkında ilâhî sorumluluklar fiiliyete dönüşür ve bu şahısların haberdar olmasıyla birlikte de sorumlulukları kesinleşir.

Sorumluluğun fiiliyete dönüşmesi, ilâhî emir ve yasakların şahsa yönelmesidir; sorumluluğun kesinleşmesi ise, sorumluluğun yerine getirilmemesi durumunda şahsın azabı hak edişidir.

Genel bir bakışla ilâhî hükümler "**vaz'î ve teklifî**" olmak üzere ikiye bölünür.

Vaz'î hükümler, amelin doğruluk ve batıllığı ile ilgilidir. Faiz üzere kurulu muamelenin batıl oluşu hükmü, bunun bir örneğidir. Evlenme, boşanma, alış-veriş gibi muameleleri doğru kılan şartları gözetmemek bunların batıllık nedenidir ve hem şahıs için ve hem de diğerleri için zararlı manevî sonuçlar doğurur. Mesela, namazın bölümlerini ve şartlarını riayet etmemek, namazı batıl ettiği gibi telafisi mümkün olmayan ruhsal zararlar da doğurur.

Teklifî hükümler ise mükellef olan şahsın amelinin vacip, haram, müstehap, mekruh ve mubah boyutları ile ilgilidir.

Aklî ve naklî kanıtlardan anlaşıldığı kadarıyla insan bu beş hükmün dışında değildir ve insanın uyuması ve yemek yemesi bile bu çerçeve dahilindedir. Çünkü yemek ve uyumak, bedenın zarurı ihtiyacı ise bunu temin etmek vaciptir; yemenin ve uyumanın din hükümleriyle uyuşmayan bir yoldan sağlanması haramdır; yemek ve uyumak, gereklilik boyutuna ulaşmaması durumunda müstahaptır; yemeğe ve uyumaya ihtiyaç duyulmaması hâlinde bunu gerçekleştirmek mekruhtur; diğer hususların dikkate alınmaması ve sarfınazar edilmesi durumunda yemenin ve uyumanın ken-disi mubah bir ameldir.

Teklifî hükümler, fıkıh ilmi metodolojisinde farklı türlerle bölünmüştür. Vaciplerle ilgili türleri inceleyelim.

1- Mutlak ve meşrut (kayıtlı) vacip: Bir amelin vacipliği, başka bir şeyin gerçekleşmesine bağlı ise buna "meşrut (kayıtlı) vacip" denir. Bu şöyle örneklendirilebilir: Hac amelinin vacipliği, buna güç yetirmenin gerçekleşmesine bağlıdır. Buna gücü olmayan kimseye hac vacip olmaz. Meşrut vacibin karşıtına "mutlak vacip" denir.

2- Vakte bağlı olan ve vakte bağlı olmayan vacip: Vacip olan amelin yerine getirilmesi için belirli bir vakit nazarda tutulmamış ve her zaman diliminde yapılması istenmişse buna, "vakte bağlı olmayan vacip" denir. Bu da "imkân dahi-

linde hemen yerine getirilmesi gereken veya hemen yapılması gerekmeyen vacip" olarak adlandırılır. Vacibin bu kısmı; âlimleri değerli tutmak, selâmın cevabı, namazın kazası, humusun verilmesi... ile örneklendirilebilir. Bunun karşılığı "vakte bağlı olan vacip"tir. Bu da iki kısımdır: "Geniş vakitli vacip" namaz gibi veya "dar vakitli vacip" oruç gibi.

3- Nefsî vacip ve nefsî olmayan vacip: Nefsî vacip, hüküm koyucunun direkt olarak nazarda tuttuğu şeydir; namaz gibi. Nefsî olmayan vacip, başka bir vacibin ifası için vacip kılınan şeydir; bunun örneği, namaz için abdest almaktır.

4- Farz-ı aynî ve farz-ı kifaye: Farz-ı aynî, her mükellefin bizzat kendisinin yapması gereken ve başkası tarafından yapılması ile insan üzerinden düşmeyen vaciptir ve bunun örneği, ramazan ayının orucudur. Farz-ı kifaye ise, ilk etapta herkese vacip olan ve bir insan tarafından yapılması ile diğerlerinin üzerinden sakıt olan vacip türüdür ve bunun örneği de, ölüyü defnetmektir.

5- Taabbüdî ve tavassulî vacip: Taabbüdî vacip, mükellefin mutlaka ve sadece Allah'ın emrine itaat amacıyla yerine getirmesi gerektiği ameldir. Aksi durumda, hatta ameli suretine uygun olarak yerine getirse bile bu amel kabul değildir. Namaz, oruç ve hac gibi ameller, taabbudî vacibin örnekleridir.

Tavassulî vacip ise, amelin suretinin yerine getirilmesi durumunda sorumluluğun kalkmasına neden olur; her ne kadar bu amelin de sadece Allah için yerine getirilmesi, amelin sevabının arttıracaktır. Borcu ödemek ve selâmı cevaplamak... bu vacibin örnekleridir.

Bu bağlamda aslî vacip, tabeî vacip, muayyen vacip, muhayyer vacip gibi vacibin farklı türleri de vardır. Bu alanda bu kadarla yetiniyor ve uzun uzadıya açıklamalardan sarfınazar ediyorum.

Bu konuyu buraya taşımamın nedeni, mükellefin kendi mükellefiyet türünü iyice tanıması, yüce Allah'ın istediği şekilde ve layıkıyla yerine getirmesidir. Sorumluluğunun türüne önem vermeyen kimse, günah tuzağına düşecektir.

Günah ve Mutsuzluk

Saadet ve mutluluk, hayatta belirlenen temel amaçlara varmak anlamındadır. Bu nedenle gayelerini daha çok gerçekleştiren insan daha mutludur. Amaç ve gayelerinden uzaklaşan kimse ise daha mutsuzdur.

Buna binaen mutluluk kavramı, tam anlamıyla insanın hayatı için seçtiği ve inandığı yüce temel, ilke ve amaçlara bağlıdır. Çünkü İslâm dini açısından insanın nihai amacı, yüce Allah'ın kemal sıfatlarıyla kendini donatmaktır ve bunun yolu da yüce Allah'ın emir ve yasaklarına tam anlamıyla uymaktır. Çünkü İslâm ideolojisinde insanın mutluluk veya mutsuzluğu, gûnahtan sakınması veya sakınmamasıyla ve gûnaha karşı durması veya durmamasıyla orantılıdır. Yüce Allah insanın mutluluğunu dilemektedir, ancak insana bahşetmiş olduğu irade ve seçim gücü, insanın yanlış seçmesine de olanak sağlamaktadır.

Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Hepsine, onlara da bunlara da (dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de) Rabbinin ihsanından (istediklerini) veririz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir.¹

Varlığın en aşağı mertebesinde cansız varlıklar bulunmaktadır ve bunların yaratılışsal etkileri de çok kısıtlıdır ve sadece yüce yaratıcının bahşetmiş olduğu bazı özelliklerle ve yer tutmakla sınırlıdır. Bundan sonraki aşama, yarı canlı olan bitkilerin aşamasıdır. Bitkisel hayatın en önemli belirti-

1- İsrâ, 20

si gelişmek, beslenmek ve diğer bitkisel özelliklerdir. Bu aşamanın üstünde ise canlı varlıklar bulunmaktadır. Bu aşamanın en önemli özelliği, his ve içgüdüdür. Bundan sonraki, konuşan ve müdrık nefis sahibi olan insanî aşamadır ve bu aşamanın en belirgin göstergesi akıl ve gönüldür. Bundan sonraki aşama ise soyut varlıklar aşamasıdır.

İnsanın mutluluğu, sadece cansızlık belirtisi gösteren cansız varlıklar aşamasından geçmektir; tek yaptığı karnını doyurmak, şehvetini gidermek ve içgüdüsünü izlemek olan hayvan aşamasını geride bırakmaktır ve de -insanlık aşamasından ibaret olan- nihai amacına odaklanmak ve insanlığın gerçeğine ulaşmaktır. Yaratılış gayesini izleyen, gözünü yücelere diken ve insanlığın hakikatine varan kimse, bu aşamayı da geride bırakarak soyut varlıklar zümresinde yer alır ve hatta mukarrep meleklerin de ulaşamayacağı bir yere adım atar.¹

Sonuç şu ki: İnsanın mutluluğu, tam anlamıyla ve olanca kapsamıyla ulvî sonuçlar yaratmasıdır.

Mutluluk ve Mutsuzluk

Bu alanda işlenen konulardan biri de "İnsan için temel olan mutluluk mudur yoksa mutsuzluk mu?" konusudur. Bir başka tabirle: İyilikler doğal ve kötülükler doğal olmayan mıdır, yoksa durum bunun tersi midir?

1- Miraç hadisinde şöyle yer almıştır: Hz. Peygamber (s.a.a) Ceb-râil-i Emin'den, yolculuğun sonuna kadar kendisine eşlik etmesini ister. Ama Cebrâil, buna güç yetiremeyeceğini şöyle bildirir: "Eğer bir parmak boğumu yaklaşıp olsam yanarım."

Olayın şiire dökülüğü şöyle olmuştur:

"Cebraila to be-per ender peyem

Goft rov rov men herîf-i to neyem."

Yani: Ey Cebrâil, hadi sen de gel peşimden

Dedi: Git, git; senin eşin değilim ben.

"İnsan bağlamında temel olan kötülük ve mutsuzluktur; iyilikler ise istisnadır." denmesi, kuşkusuz ki saçmadır; bu, ilâhî hikmetle ve evrenin gerçekleriyle bağdaşmaz.

Gerçek şu ki insan, fıtratı ve yaratılışı itibariyle günah-tan ve kötülüklerden müteneffirdir ve -bütün kemal vasıf-larının kaynağı olan- yüce Allah'a eğilimlidir. İnsanı hay-vanlığa doğru iten içgüdünün kendisi bile bu en güzel dü-zen içinde insanın yararlarını temin etmesi içindir ve her hâlükârda akıl gücü, içgüdüyü kontrol altında tutma gü-cüne sahiptir.

Bu da demektir ki insan alanında temel olan mutluluk-tur. İnsan eğer mutsuzluğu seçiyorsa, yüce Allah katında hiçbir mazereti olmayacaktır:

Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

O hâlde reddedilemeyecek kesin delil, ancak Al-lah'ındır.¹

Kur'ân-ı Kerim'in bazı ayetlerinde, insanın dünya düş-künlüğü, düzenbazlık, sınır tanımazlık, acelecilik, cimrilik... gibi vasıflarla tanımlanması, ilk ve yüzeysel bakışta bazı-larını şaşırtabilir.

İnsanın bu sıfatlarla tanıtılması hakkında farklı ve hatta çelişkili görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları bu tür ayetlere dayanarak şöyle demişlerdir: Aslında insanın temeli kötü-lükler ve eğrilikler üzere kurulmuştur; insanın iyiliği seçme-si, kural dışıdır ve iyiler de istisnalardır.

Bu bağlamda yapılması gereken şey, bu ayetlerle insa-nın zatî yüceliğini açıklayan ayetlerin arasını bulmaktır.

Bu noktada bazı düşünürler, birinci grupta yer alan ayetlerin insanın tabiatıyla yani, iman yoksunu insanla ilgili olduğuna ve ikinci grup ayetlerin ise iman vasfına sahip in-sanla alakalı olduğuna vurgu yapmışlardır.

1- En'âm, 149

Konuyu daha dakik olarak ele alıp inceleyen diğer bazı düşünürler şöyle demişlerdir: Birinci grupta yer alan ayetler, insanın haricî gerçeğine nazırdır. Şöyle ki: Çoğunlukla insanlar, zatî yüceliklerini önemsemez ve insanî değerlerinden gaflet ederek kötülöklere eğilim gösterirler.

Günahın Fıtratla Uyumsuzluğu

Günahın fıtratla uyumsuzluğunu açıklayabilmek için, öncelikle fıtrat ile din bütünü arasındaki uyumu aydınlatmak gerekmektedir. Yaratılışın niteliği ile ilgili olan fıtrat, varoluşsal bir olgudur ve insan öğrenim ve haricî etken olmaksızın, o yöne doğru batınî eğilim duyar. Din bütünlüğü ile kastedilen şey, dinin inanç, ahlâk ve amel bölümlerine bir arada önem vermektir.

Savunulan şey şudur: Din, mevcut bütünlüğü ile birbirine bağı bir tek unvan olarak algılanırsa, insanın fıtratı ve varoluşsal yapısı tamamen onunla uyumlu olacaktır. Bu gerçek, ayet ve rivayetlerden anlaşılmakla birlikte bunun aydınlatılması için birkaç noktaya temas etmek faydalı olacaktır:

1- İnsan, tek boyutlu varlıkların aksine iki boyutludur; hem maddî, hem de manevî boyutludur ve bunların her birinin kendine has gerekleri ve gereksinimleri vardır.¹ İnsanın batnında, doğal ve yaratılışsal algı ve eğilimler bütünü için boş ve düzen bulmamış kapasiteler vardır ve bazen bunlardan birinin fiiliyete dönüşmesi veya kontrol edilme-yen birinin güçlenmesi diğerleri ile çelişir. Mesela, beka ve canlı kalma eğiliminin izzet ve yücelik eğilimiyle veya bilgili olma isteğinin rahatlık düşkünlüğü eğilimiyle çeliştiği gibi. Hem belirtmek gerekir ki insanın manevî ve ruhsal boyutu önceliklidir ve beden, ruhun hizmetinde olmalı, ruh tara-

1- Esfar, c.1, s.20, (es-Seferu'l-Evvel), Merhum Molla Sadra (r.a)

fından yönetilmeli ve yönlendirilmelidir. Bu nedenle ruhun ihtiyaç ve gereksinimlerinin temini önceliklidir. Bahsi edilen eğilimler üç ana başlıkta toplanabilir:

- İnanç ve düşünce
- Ahlâk
- Amel

2- İnsana yakışan mutluluğa nail olabilmek için bu istek ve eğilimler arasında uyum sağlayacak bir programın varlığı kaçınılmazdır.

3- Belli bir şey üzere program yapıldığında o şeyin bütün boyut ve açıları göz önünde bulundurulmalıdır. Böyle bir derişik ve dakik mühendislik sayesinde konumlar belirlenir, öncelikler tanımlanır ve bütün boyutların bir arada fiilizenmesi olanaklık kazanır.

Program hazırlama alanında bilgi eksikliği veya konunun sadece bazı boyutlarına odaklanma veyahut da her bölüm için diğer bölümlerden bağımsız olarak program hazırlama, beklenen ve istenen sonuca götürmeyecektir.

4- Vahiy üzere kurulu olan ilâhî din, her alanda en kapsamlı ve kuşatıcı program sunan tek kaynaktır. Gerçekte vahiy, varlığın kaynağına dayandığından ve evreni yaratanın sınırsız ilminden bir gösterge olduğundan dolayı bütün marifet ve bilgilerin başında yer almaktadır.

İşte bu nedenle vahiy, ilimlerin sultanıdır; insanı ve varlığın diğer öğelerini, onların batınî bağlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini içeren en mükemmel marifettir. Dinin belirlediği program ve sorumlulukların, insanın varlıksal yapısıyla ve ruhunun gerçekleriyle tamamen uyumlu olmasının nedeni de budur.

5- Dinî programlar, birbirleriyle bağlantılı olduğundan ötürü doğaldır. Bu program ve öğretilerin bir bölümünü alıp diğer bölümünü terk etmek, insanı asıl amaç ve hedefe ulaştırmayacaktır. Böyle bir durumda, en iyi yaklaşımla bu işin

sonucu, insan portresi çizen bir ressamın, ölçüleri gözetmemesi sonucunda ortaya çıkan ve insan gerçeğine çok uzak kalan bir resim kadar gülünç ve tuhaf olacaktır.

Bu noktalardan elde edilen sonuç şudur: Dinin -inanç, ahlâk ve amelden ibaret olan- bütün bölümleri, insanın gerçek ihtiyaçlarına uygun ve fıtratıyla uyumlu olarak derlenmiştir. Dinin gösterdiği programda her boyut göz önünde bulundurulmuş ve her bölüm, diğer bölümlerle bağlantılı olarak düzenlenmiş ve tanımlanmış olduğundan ötürü inanç ve iman dayanağından yoksun olan ahlâk veya amel-den yoksun olan inanç bir anlam ifade etmeyecektir ve de dinin tasarladığı bütünlüğü sağlamayacaktır.

Günah ve Ceza

Bazen şöyle dendiğini duymuşuzdur: Bizim tanıdığımız Allah şefkatlidir, kerimdir, bağışlayandır ve zayıf kulunu günahından dolayı cezalandırmaz.

Bu söylem gerçekten saçmadır ve cevabı şudur:

a) Yüce Allah'ın cemel isimleri olduğu gibi celal isimleri de vardır. Bir başka deyimle: Yüce Allah şefkatlidir, bağışlayıcıdır, affedicidir, dirilticidir ve aynı zamanda da kâfirleri cezalandırıcıdır, intikam alıcıdır, güçlüdür, yenilmezdir ve öldürücüdür. Bu nedenle Allah'ı sadece şefkatli, bağışlayıcı... olmakla tanıyan-tanımlayan insan, yüce Allah'ı eksik ve yanlış tanımış-tanımlamış demektir.

b) Hikmet sahibi yüce Allah, indirdiği hükümlere itina eden ve etmeyen, boyun eğen ve eğmeyen insanlara aynı şekilde muamele etmez.

c) Yüce Allah'ın, sınırsız rahmeti uyarınca günahkâr kulunu affetmesi başka bir konudur ve insanın günah işleyerek cezayı hak etmiş olması farklı bir konudur. Bu nedenle günahkâr, günahı işlemekle cezayı hak etmiştir ve kendi

yaptığından dolayı kendisine dönen bu cezayı hak ediş zilletini hazırlamıştır. Böyle biri yüce Allah tarafından ya gerçekten cezalandırılır veya affedilir.

d) Günahı terk etmeyi gerektiren neden, sadece azap ve cehennemden kurtuluş değildir; bilakis günahın terkini farz kılan asıl neden onun çirkinliğidir. Günahın çirkinlik boyutları, bu kitabın ikinci bölümünde ve "Günahın Çirkinlik Nedeni" başlığı altında işlenmiştir.

Kur'ân'da Geçen Günahlar

Yerine getirilmesi farz olan namaz, oruç... gibi amelleri terk etmenin dışında, itikadî ve amelî haramlar ve de ahlâkî rezillikler alanında Kur'ân-ı Kerim'de belirtilen günahlar şöyle sıralanabilir:

1- Küfr ve şirk: **"Şüphe yok ki Allah'a eş tanıyana Allah, cenneti haram etmiştir."**¹

2- Allah'a yalan isnat etme: **"Allah'a yalan yere iftirada bulunmayın, sonra size azap eder."**²

3- Allah yolundan alıkoymak: **"Kâfir olanların ve halkı, Allah yolundan çıkaranların, hayır sanarak yaptıklarını boşa çıkarmaktadır."**³

4- Allah'tan ve Resulünden öne geçmek: **"Allah'ın ve Peygamberinin huzurunda, onların önüne geçmeyin."**⁴

5- Din büyüklerine saygısızlık: **"Seslerinizi, Peygamber'in sesinden daha üstün bir tarzda yükseltmeyin ve onunla, yüksek sesle konuşmayın, birbirinizle konuştuğunuz gibi."**⁵

1- Mâide, 72

2- Taha, 61

3- Muhammed, 1

4- Hucurat, 1

5- Hucurat, 2

6- Allah hakkında kötü zanda bulunmak: "Allah hakkında, Müslümanlıktan önceki bilgisizlik çağında olduğu gibi haksız zanlara kapıldılar."¹

7- İki yüzlülük: "İnsanlardan öylesi var ki dünya yaşayışı hakkında söylediği söz, seni şaşırtır, imrendirir, kalbindeki-ne de Allah'ı tanık tutar. Halbuki o, düşmanların en yamanı, en inatçısıdır."²

"Allah katında en nefret edilen şey, yapmayacağınız şeyi söylemenizdir."³

8- Allah'ı unutmak: "Ve o kişilere benzemeyin ki Allah'ı unutmuşlar da o da, kendilerini unutturmuştur onlara."⁴

9- Riya ve gösteriş: "Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları hâlde mallarını, ancak insanlara gösteriş olmak üzere sarfederler."⁵

"Ve onlar, bütün işlerini gösteriş için yaparlar."⁶

10- Allah'tan başkasından korkmak: "Artık insanlardan korkmayın, benden korkun."⁷

11- Allah'ın azabından emniyet duymak: "Allah azabından emin olanlar, ancak zarara uğramış topluluklardır."⁸

12- Nimetlere nankörlük etmek: "Bu da onlara verdiğimiz nimetlere nankörlük edip dünyada geçinip gitmeleri içindir, fakat yakında bilecek onlar."⁹

1- Âl-i İmrân, 154

2- Bakara, 204

3- Saff, 3

4- Haşr, 19

5- Nisâ, 38

6- Maûn, 6

7- Mâide, 44

8- A'râf, 99

9- Ankebut, 66

13- Allah'ın belirlediği sınırları aşmak: **"Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa o ve o çeşit adamlar, zalimin ta kendisi olurlar."**¹

14- Fitne çıkarmak: **"Fitne, adam öldürmeden beterdir."**²

15- Allah'a ve Resulüne savaş açma ve bozgunculuk çıkarmak: **"Allah'a ve Resulüne savaş açanlarla yeryüzünde bozgunculuk etmeye koşanların cezaları, ancak öldürülmektir."**³

16- Evlat öldürmek: **"Evladınızı, yoksulluk korkusuyla öldürmeyin."**⁴

17- Zina: **"Zinaya yaklaşmayın."**⁵

18- Hırsızlık: **"Erkek olsun, kadın olsun, hırsızlık edenlerin, elde ettiklerine karşılık, Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak kesin ellerini."**⁶

19- Faiz: **"Ey inananlar, Allah'tan sakının ve artık almadığınız faizleri bırakın inancınız varsa. Bunu yapmazsanız bilin ki Allah'la ve Peygamberiyle savaşa giriştiniz."**⁷

20- Eksik tartmak: **"Yazık ölçüye, tartıya hile katanlara. Öyle kişilerdir onlar ki insanlardan bir şey alırlarken tamam ölçerler. Ve insanlara ölçüp tartarlarken eksik ölçerler, eksik tartarlar."**⁸

21- Cana kıymak: **"Ve kim bir mümini kasten öldürürse cezası cehenneme atılmaktır, ebedî kalır orada ve Allah ona gazap eder ve rahmetinden uzaklaştırır onu ve ona pek büyük bir azap hazırlamıştır da."**⁹

1- Bakara, 229

2- Bakara, 191

3- Mâide, 33

4- İsrâ, 31

5- İsrâ, 32

6- Mâide, 38

7- Bakara, 278-279

8- Muttaffifin, 1-3

9- Nisâ, 93

22- İntihar etmek: "Ey inananlar... birbirinizi öldürmeyin."¹

"Kendinizi, ellerinizle tehlikeye atmayın."²

23- Haram yemek: "Ey inananlar, aranızda, mallarınızı haksız yere yemeyin."³

24- Emanete hıyanet: "Ey inananlar, Allah'a ve Peygambere hıyanet etmeyin ve bile-bile emanetlerinize de hıyanette bulunmayın."⁴

25- Mümine eziyet etmek: "Kadın ve erkek, inananlara, yapmadıkları suçlar yüzünden eziyet edenler, pek büyük bir yalan ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir."⁵

26- Zulüm ve haksızlık: "Ve sizden kim zulmederse ona, büyük bir azap tattırırız."⁶

"Ey insanlar, azgınlığınız, ancak kendinize."⁷

27- Günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmak: "Ey inananlar... suç işlemek ve düşmanlık etmek için yardımlaşmayın ve Allah'tan sakının."⁸

28- Hâinleri savunma: "Biz sana kitabı, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği gibi hükmedesin diye bir gerçek olarak indirdik, hainleri savunma."⁹

29- Ahdi ve yemini bozmak: "Karşılıklı bir ahde girişince Allah ahbine vefa edin ve Allah'ı kefil göstererek ettiğiniz yeminleri, bu suretle pekiştirdikten sonra bozmayın."¹⁰

1- Nisâ, 29

2- Bakara, 195

3- Nisâ, 29

4- Enfal, 27

5- Ahzab, 58

6- Furkan, 19

7- Yunus, 23

8- Mâide, 2

9- Nisâ, 105

10- Nahl, 91

30- Hile ve tuzak kurmak: **"Onlar ki düzenlerle kötülüklerde bulunurlar, onlaradır çetin bir azap."**¹

31- Batıl ve kanıtsız söz söylemek: **"Artık çekinin batıl sözden."**²

32- Yalan konuşmak: **"Allah'ın lânetini yalancılara havale edelim."**³

33- İftira etmek: **"Kim bir hatada bulunur, yahut suç işler de onu bir suçuza isnat ederse iftirada bulunmuş, apaçık bir günahı yüklenmiş olur."**⁴

34- Kötü söz söylemek: **"Allah, zulüm gören müstesna, kötü sözün apaçık söylenmesini sevmez."**⁵

35- Yalanı dinlemek: **"Onlar, yalan söylemek için boyuna dinlerler."**⁶

36- Hakkı gizlemek: **"Tanıklığı gizlemeyin. Kim gizlerse şüphe yok, kalbi günaha batır."**⁷

37- Çirkinlik ve kötülük: **"Şüphe yok ki Allah... çirkin olan, kötü görünen şeylerle haksızlığı nehyeder."**⁸

38- Yasak olan yerde savaş: **"Mescid-i Haram yanında sizinle savaşa kalkışmazlarsa siz de onlarla Mescid-i Haram yanında savaşmayın."**⁹

39- Kumar ve içki: **"Sana şarap ve kumarın hükümlerini soruyorlar. De ki: İkisinde de büyük günah var."**¹⁰

1- Fâtır, 10

2- Hac, 30

3- Âl-i İmrân, 61

4- Nisâ, 112

5- Nisâ, 148

6- Mâide, 42

7- Bakara, 283

8- Nahl, 90

9- Bakara, 191

10- Bakara, 219

40- Cihattan kaçmak: "Ey inananlar, savaşmak üzere kâfirlerle karşılaştınız mı onlara arkanızı dönmeyin."¹

41- Büyü yapmak: "Şeytanlar kâfir olmuşlardı. İnsanlara büyü yapmasını öğretiyorlardı."²

42- İsrâf: "Yiyin, için, israf etmeyin, şüphe yok ki o, müsrifleri sevmez."³

43- Savurganlık: "Gerçekten de malını boş yere saçıp savuranlar, Şeytanlara kardeş olurlar."⁴

44- Murdar yemek, kan içmek ve domuz eti yemek: "Haram edilmiştir size ölü, kan, domuz eti, Allah'tan gayrı putlar adına kesilen hayvanlar, boğulmuş, vurulmuş, yüksek bir yerden düşüp ölmüş, başka bir hayvan tarafından süsülüp öldürülmüş, canavar tarafından parçalanmış olanlar; ancak ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna; ve taştan yapılmış ve dikilmiş putlar adına kesilenler ve fal için çekilen oklarla rızık arayış. Bunlar, kötülüktür."⁵

45- Haksız yere hükmetmek: "Ve kimler Allah'ın indirdiği hükme göre hüküm vermezlerse onlardır buyruktan çıkanların ta kendileri."⁶

46- Kibirlenmek: "Allah, her kibirli ve cebbar kişinin gönlünü böyle mühürler işte."⁷

47- Övünmek ve kendini beğenmek: "Ve ululanıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde, kendini beğenerek kibirle yürüme."⁸

1- Enfal, 15

2- Bakara, 102

3- A'râf, 31

4- İsrâ, 27

5- Mâide, 3

6- Mâide, 4

7- Mü'min, 35

8- Lokman, 18

48- Çekememezlik: "De ki: Sığınırım... ve hasetçinin haset ettiği zaman, şerrinden."¹

"Yoksa Allah'ın, lütfedip insanlara ihsan ettiği şeylere haset mi ediyorlar?"²

49- Şeytanî arzular: "Şeytan, onlara vaatlerde bulunur, onları olmayacak isteklere sürükler, kuruntular verir; fakat Şeytan'ın vaatleri, ancak aldatıştan ibarettir."³

50- Nefsanî dileklere uymak: "Gördün mü dileğini ma-but yapanı? Sen mi koruyucu olacaksın ona?"⁴

51- İbret almamak: "Görmezler mi ki onlar her yıl bir, yahut iki kere musibetlere uğratılırlar da gene ne tövbe ederler, ne ibret alırlar."⁵

52- Kendini temize çıkarmak: "Görmez misin kendilerini temize çıkaranları, halbuki Allah, dilediğini artırır."⁶

53- Boş yere övülme isteği: "Sakın sanma... yapmadıkları işlerden dolayı övülmeyi arzulayanların azaptan kurtulacakları bir yer olabileceğini."⁷

54- Ayıp aramak: "Ve itaat etme çok yemin edenlerin, reyinde isabet bulunmayanların hiçbirine. Ayıp arayana..."⁸

55- Söz gezdirmek: "Ve itaat etme... söz getirip götü-rücüye."⁹

56- Hayra engel olmak: "Ve itaat etme... iyiliği hep en-gelleyene."¹⁰

1- Falak, 5

2- Nisâ, 54

3- Nisâ, 120

4- Furkan, 43

5- Tevbe, 126

6- Nisâ, 49

7- Âl-i İmrân, 188

8- Kalem, 10-11

9- Kalem, 11

10- Kalem, 12

57- Fazla zanda bulunmak: "Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının."¹

58- Bilgi ve yakinden başka şeye uymak: "Bilmediğin şeyin üstünde durup ısrar etme."²

59- Kusur aramak: "Birbirinizin kusurunu araştırmayın."³

60- Gıybet: "Biriniz diğerinizi arkasından çekıştirmesin."⁴

61- Başkasının malına tamah salmak: "Onlara verdiğimiz mala, evlada göz dikme, onlar için tasalanıp gam yeme."⁵

62- Mal ve servet sevgisi: "Ve malı, alabildiğine seviyorsunuz."⁶

63- Dünya vurgunluğu: "Dileseydik onu, delillerimizle yüceltirdik, fakat o, yeryüzüne sarıldı."⁷

64- Allah yolunda harcamaktan sakınmak: "Altını, gümüşü biriktirip Allah yolunda harcamayanları elemli bir azapla müjdele."⁸

65- Yetimi ağırlamak: "İş öyle değil, hayır; siz, yetimi ağırlamazsınız."⁹

66- Yoksulları yedirmemek: "İş öyle değil, hayır; siz... birbirinizi, yoksulu doyurmaya teşvik etmezsiniz."¹⁰

67- Fakiri uzaklaştırmak: "Ve bir şey dileyeni boş çevirme, azarlama."¹¹

1- Hucurât, 12

2- İsrâ, 36

3- Hucurât, 12

4- Hucurât, 12

5- Hicr, 88

6- Fecr, 20

7- A'râf, 176

8- Tevbe, 34

9- Fecr, 17

10- Fecr, 18

11- Duha, 10

68- Kadının, mahrem olmayan erkeğin dikkatini çekmesi: "İnanan kadınlara söyle... gizledikleri ziynetler, bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar."¹

69- Kadının, ziynetini göstermesi: "Evlerinizde oturun, eski cahiliye adetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın."²

70- Baba ve anne ile kaba konuşmak: "Ve Rabbin... anaya, babaya iyilik etmenizi hükmetmiştir;... onlara üf bile deme, azarlama onları ve onlara güzel ve iyi söz söyle."³

71- Kocanın, karısına zarar vermesi: "Haklarında aşırı muamelede bulunmak için zararlarına olarak onları zorla tutmayın."⁴

72- Kocanın, karısını boşarken ona namertlik etmesi: "Onlara verdiğinizden bir şey almak da helâl değildir. Fakat erkek ve kadın, Allah sınırlarını koruyamayacaklarından korkarlarsa o başka."⁵

73- Başa kakmak: "De ki: Müslümanlığınızdan dolayı beni minnet altında bırakmaya kalkışmayın."⁶

74- Başkasının evine izinsiz girmek: "Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi farkettilirip (izin alıp) ev halkına selâm vermedikçe girmeyin."⁷

75- Başkalarıyla alay etmek: "Ey inananlar, içinizden bir topluluk, başka bir toplulukla alay etmesin."⁸

76- Kötü lakapla çağırarak: "Ey inananlar! Birbirinizi kötü lâkaplarla çağırmayın."⁹

1- Nûr, 31

2- Ahzâb, 33

3- İsrâ, 23

4- Bakara, 231

5- Bakara, 229

6- Hucurât, 17

7- Nûr, 27

8- Hucurât, 11

9- Hucurât, 11

77- Yüzeysellik: "**Dünya yaşayışının yalnız dış yüzünü bilirler.**"¹

78- Zararlı bilgiyi öğrenmek: "**Kendilerine zarar verecek, fakat hiçbir faydası olmayacak şeyleri öğrenmekteydiler.**"²

79- Başkalarının kutsallarına sövmek: "**Allah'tan başka çağırıp dua ettikleri şeylere sövmeyin ki sonra bilgisizlikle onlar da Allah'a söverler.**"³

80- Kötülükleri yaymak: "**İnananlar arasında kötü şeylerin yayılmasını sevenleredir dünyada ve ahirette elemli azap.**"⁴

81- Kötülükten menetmemek: "**İşledikleri kötülükten, birbirlerini menetmezlerdi.**"⁵

82- Helâl olanı haram etmek: "**Ey inananlar, Allah'ın size helâl ettiği tertemiz şeyleri haram etmeyin kendinize.**"⁶

83- Fasıkların sözüne inanmak: "**Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.**"⁷

84- Bölünmek ve çekişmek: "**Allah'a ve Peygamberine itaat edin, birbirinizle çekişmeyin, sonra zayıflarsınız ve kuvvetiniz kalmaz.**"⁸

85- Yücelik dilemek: "**İşte ahiret yurdu; biz onu, yeryüzünde yücelik ve bozgunculuk dilemeyenlere verimiz.**"⁹

86- Allah'ın rahmetinden ümitsizlik: "**Oğullarım... Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin.**"¹⁰

1- Rûm, 7

2- Bakara, 102

3- En'âm, 108

4- Nûr, 19

5- Mâide, 79

6- Mâide, 87

7- Hucurât, 6

8- Enfâl, 46

9- Kasas, 83

10- Yusuf, 87

"De ki: Allah rahmetinden ümit kesmeyin."¹

87- Boş şeylerle meşgul olmak: "Ve öyle kişilerdir onlar ki boş şeylerden yüz çevirirler."²

88- Akrabalık bağlarını koparmak: "Geri dönerseniz, yer yüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız? İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lânetlediği... kimselerdir."³

89- Mahrem olmayana bakmak: "İnanan erkeklere söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar."⁴

"İnanan kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar."⁵

90- Cinsel sapmalar: "İnanan erkeklere söyle: İrzlerini korusunlar."⁶

"İnanan kadınlara da söyle, ırzlarını korusunlar."⁷

"Çünkü siz kadınları bırakıp şehvetle erkekleri kullanmadasınız."⁸

91- Bilgisizlerle oturup kalkmak: "Özrü kabul edip suçları bağışla, iyiliği emret ve bilgisizlerden yüz çevir."⁹

92- Zalimlerle oturup kalkmak: "Artık hatırladıktan sonra artık zulmeden kavimle oturma."¹⁰

93- Müşriklerle oturup kalkmak: "Artık sen emredildiğin şeyi açıkla ve şirk koşanlardan yüz çevir."¹¹

1- Zümer, 53

2- Mu'minûn, 3

3- Muhammed, 22-23

4- Nûr, 30

5- Nûr, 31

6- Nûr, 30

7- Nûr, 31

8- A'râf, 81

9- A'râf, 199

10- En'âm, 68

11- Hicr, 94

94- Hayız hâlinde cinsel ilişki kurma: "**Hayız vaktinde kadınlardan çekilin, temizleninceye dek onlara yaklaşmayın.**"¹

95- Şayia çıkarıp yaymak: "**Tehdit ederek, inananları Allah yolundan alıkoyarak ve o yolu eğip bükmek isteyerek öyle her yolun başında oturmayın.**"²

96- Zalimlere meyletmek: "**Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur.**"³

1- Bakara, 222

2- A'râf, 86

3- Hûd, 113

İkinci Bölüm

TANIMLAR VE KISIMLAR

Tarif ve Sınırları Belirlemek

Konuşulan şey, günah gerçeğini, fertlerini, ortamlarını ve de bireysel, sosyal, dünyevî, uhrevî, zahirî, batınî cezalarını ve ayrıca günahıtan sakınmanın faydalarını ve günahı terk etmenin yollarını tanıma eksenli konulardır. Bu konular, teorik ve pratik bakımdan insanın kendisini günahıtan korumada ihtiyaç duyduğu gerekli aydınlanmayı, gücü ve imkânı sağlayacaktır.

Günahı tanıma kaynakları (Allah'ın kitabı) vahiyden, sünnetten, akıldan ve toplumdan ibarettir. Bu alanda faydalanılan ilimler ise şöyle sıralanabilir: Tefsir, ahlâk, hadis, kelam, felsefe, fıkıh, fıkıh metodolojisi, irfan, sosyoloji, ruh bilimi, insan bilimi, davranış bilimi ve nefis bilimi.

"Günah bilimi" ile "suç biliminin" aynı şeyler olmadığına dikkat etmek gerekir. Bunların arasındaki fark şöyle açıklanabilir:

– Sadece başka biriyle ilgili olan günahlar, suç bilimi kapsamında değerlendirilir ve bu günahlar hakkında -cüz'î olarak- dava açılabilir. Örneğin: Adam öldürme, hırsızlık...

– Suç biliminde önemli olan şey, suçları ortaya çıkarma niteliği ve bunu uygulama yöntemleridir ve bununla bağlantılı olarak bir yere kadar da sosyal zeminler araştırılır.

Günah bilimi ise, -suç biliminde olduğu şekliyle- suçun ortaya çıkarılışını üstlenmemekle birlikte, bireysel, sosyal ve hatta kalbî günahların tümünü her yönüyle kapsamına alır ve insanın, insanlık makamına ulaşmasını ciddi biçimde tehdit eden günahlarla çok belirgin olarak ilgilenir. Yüce Al-

lah'a şirk koşmak suç bilimi kapsamında yer almazken, günah biliminde çok ciddi olarak ele alınmasının nedeni budur. Akrabalık bağlarını koparma ve dedikodu etme... de aynı şekildedir.

Belki de bu farklılığın nedeni, suç biliminin hukukçular ve emniyet güçleri için, günah biliminin ise insanın batının-daki hesapçı için kullanılıyor olmasıdır.

Günah bilgisi ile ahlâk ilmi arasındaki ilişki: Eğer ahlâk ilmini, bireysel ve sosyal alanlardaki nefsin seciye ve yetilerini kapsamına alacak şekilde "Ahlâk, farklı alanlarda insana beğenilen ve beğenilmeyen (iyi ve kötü) huyları gösteren, onu kazanma ve ondan uzaklaşma yolunu açıklayan bir ilimdir." tanımlasak, bu durumda günah bilgisi, ahlâk ilminin özellikle kötülükler boyutunu inceleyen bir bölümü olacaktır. Ama eğer ahlâk ilmini, Jacques gibi batılı düşünürlerle aynı çizgide tanımlayacak ve "Ahlâk ilmi, gerekli ve yapılması durumunda insanı hedefine ulaştıran davranış ilkelelerinin bütünüdür veya onlarda araştırma yapmaktır." diyecek olsak bu durumda, günah bilgisi ile ahlâk ilmi arasındaki ilişki biraz değişecektir. Çünkü bu tanım, ahlâk ilminin konusunu davranışla sınırlamıştır; "iman ve doğru inanç" gibi yetiler bu tanım sınırının dışındadır. Öyle anlaşıyor ki ahlâk hakkındaki bu ikinci tanım birinci tanıma dönmektedir. Bu nedenle âlim ve bilgelerimizin bu husustaki tanımı, davranış kökenlerine dönük olduğundan dolayı daha isabetlidir.

Her hâlükârda bize öyle geliyor ki günah bilgisi, konusunun çok geniş oluşundan dolayı ahlâk ile yakın olan bilimlerin sınırına dayanmaktadır ve hatta onlarla iç içedir. Şu gerçeği de göz önünde tutmak gerekir ki "iman" gibi bir unvan, kuramsal konu olması hasebiyle inançlar alanında yer tutar; aynı şeyin nefse ulanması ve iman yetisi kazanması bakımından ise erdemler sınırı dahilinde değerlendirilir ve ahlâk konularından bir bölümünü oluşturur.

Evrende Günahın Ölçüsüzlüğü/Uyuşmazlığı

Filozoflar varlık âlemlerini madde âlemi, misal âlemi ve akıl âlemi olmak üzere üçe taksim etmiş ve her birinin varlığını delillerle kanıtlamışlardır.

Madde âlemi: Hayat belirtisinin en alt merhalesi olup madde ve alametlerini barındırır. Madde âlemi tümüyle kısıtlılık ve kayıtlarla doludur, bu âlemde olan her şey zaman ve yer hapsindedir.

Misal âlemi: Madde âleminden sonraki aşamadır ve bu âlemde maddenin kendisi yoktur, sadece boyut, şekil, durum... gibi alametleri vardır. Bu nedenle madde âlemine oranla daha az kısıtlılık vardır ve bu yüzden de zaman ve mekanla sınırlı değildir.

Akıl âlemi: Varlığın en üstün ve yüce aşamasıdır. Bu âlemde ne madde ve ne de alametleri yoktur. Akıl âlemi, kemaline varmış varlıklar âlemidir. Bu âlemdeki varlıkların her biri kendine özgü oran ve ölçüde nihaî kemal ve olgunluğuna ulaşmıştır. Bu nedenle de bu âlem kendi zatında sabit ve durağandır.

Bu üç âlemin birbirlerine oranla öncelik ve nedensellik ilişkisi vardır. Çünkü varlığın uzantı olarak zincirlemesindeki daha güçlü varlıklar, kendinden daha aşağıdaki aşamanın nedenidir. Bu nedenle akıl âlemi, misal âleminin ve misal âlemi de madde âleminin nedenidir.

Bu âlemlerden her birinin kendine özel bir düzeni vardır ve aynı zamanda bir tek yasa ve tümel irade bütün varlığa hüküm sürmektedir. Bu da, bütün varlığın idaresini elinde tutan yüce Allah'ın iradesidir.

İçinde yaşadığımız dünya farklı öğelerden oluşan bir bütündür ve öğeleri arasında bir ilişki vardır; birbirlerini etkiler ve birbirlerinden etkilenirler. Çünkü en güzel varlık düzeninde âlemin her öğesi belli bir hedef üzere ve bir diğeriyle ilişki tanımı üzere yaratılmıştır.

Bu nedenle bu bütünün her hangi bir yerindeki ihlal ve uyumsuzluk, bütün varlıkla uyumsuzluk olarak algılanmış ve kanuna aykırılık sayılmıştır. Bu, maddî nedenlerin şiddet ve süre bakımından sınırlı bir etki gösterdiğini kabul etsek bile geçerlidir.

İşte bu yüzden ilâhî buyruklara muhalefet varlığın uyumlu düzeninde kanuna aykırılık mesabesinde ve günahın âlemdaki yansıması, âlemin sadece bir köşesinde bile olsa, ölçüsüzlük ve uyumsuzluktur. Aşağıdaki ayet-i kerime'nin işaret ettiği mana da bu olsa gerek:

Bozgun belirdi karada ve denizde, insanların elleriyle kazandıkları suçlar yüzünden; bu da, belki dönerler, vazgeçerler diye yaptıklarına karşılık çecekleri cezanın az bir kısmını onlara tat-tırmak için.¹

Günah Gerçeği

Buraya kadar işlediğimiz konulardan sonra günah gerçeği ve nedirliği konusuna girmek istiyoruz. Her ne kadar günah, kavram ve bir yere kadar da örnek bakımından açık ise, tanım gerektirmiyor ise, herkes kendi yaratılışının sesiyle onu algılıyor ve çirkin buluyor ise de biz bu konuda ay-rıntılı bilgi verecek ve günahı, bütün fert ve bireylerini kapsayacak şekilde tanımlayacağız.

Dehkhoda lüğatinde günah şöyle tanımlanmıştır:

Günah Farsçada cürüm, hata, itaatsizlik... anlamı-nadır ve Arapçada zenb, ism, masiyet, seyyiet, cürüm... sözcükleriyle tabir edilmiştir. Her iki dil için de geçerli ve hatta diğer anlamlardan daha kapsayıcı olan anlamı itaatsizlik, kanuna aykırı olarak bir iş yapmak ve ka-nundan yüz çevirmektir.

Terim olarak günah, ilâhî kanuna muhalefet ve itaatsizliktir. Bir başka yönüyle şöyle tanımlanabilir: Dinin bakış açısından insanın izzet ve kerametine bir darbe olarak inen ve insanı en yüce hedefinden alıkoyan büyük ya da küçük her şey günahtır.

Kur'ân-ı Kerim'de 48 defa "ism", 165 defa "seyyiet", 61 defa "cürm", 75 defa "haram", 22 defa "hatiet", 53 defa "fisk", 50 defa "fesad", 161 defa "münker", 4 defa "lemem", 2 defa "hins" kelimesi kullanılmıştır ve bu kelimelerin her biri, ilâhî buyruğa muhalefet anlamının farklı yaklaşımlarla farklı bir türünü açıklamaktadır.

Buna binâen Kur'ân-ı Kerim'de en az 638 defa direkt olarak bu mana hatırlatılmıştır ve bunun kendisi, günah bilgisinin ne kadar önemli olduğunu anımsatmaktadır. Beşerî yasaların sadece zahirî boyutlu olup maddî konuları ele aldığı gerçeği dikkate şayandır. İslâm dini ise zahirle birlikte insanın ruh ve batınını da ön plânda tutmuştur; hatta insanın batın ve ruhunun gereksinimlerine öncelik vererek insanın olgunlaşmasına ve yücelmesine dönük olarak program ve yasalar öngörmüştür.

İslâm dininin vazettiği yasalar, insanın bütün ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olduğu için gözetilmelidir ve onlara muhalefet etmek makul değildir.

İslâm dini, kanuna saygılı olacak, yasalara uyacak şekilde insanı eğitmek istiyor. Bu nedenle de insanın davranışlarının ve hatta düşüncelerinin bile kurallar çerçevesinde olmasına vurgu yapmakta ve günah işlemekle ve kanuna itaatsizlikle kendi ve toplumunun denklik ve düzenini bozmaktan sakındırmaktadır.

Günah, varlık bağrında ölçsüz bir davranış olduğundan ötürü akıl ve fitrat gereği ve de Kur'ân-ı Kerim'in ve hadislerin açık ifadesiyle kınanmıştır.

Günahın Kısımları

Genel olarak tanımını yaptığımız günah ve yasalara itaatsizlik farklı alanlarda gerçekleşebilir. Günah konusuna farklı açılardan bakılabilir ve bu açılardan bakıldığında günahın değişik kısımları ortaya çıkar. Bu kısımlardan bazıları şöyledir:

Tab'î günah: İşlenmesi sonucunda tabiat kanunları ayak altına alınmış olur. Bu, şöyle örneklendirilebilir: Eş cinsellik, alkollü içecek ve istimna dine aykırılık olduğu gibi tabiat kanunlarına da ters düşmektedir. Bu türden günahlar, bedeninin doğal düzenini bozar ve insanın tabiatıyla da çelişir.

Tab'î olmayan günah: Göreceli ve itibarî kural ve yasalara aykırılıktır.

Yaygın günah: Toplumun büyük bir bölümüne yayılan ve her yerde görülen günahdır. İş ve çalışma kurallarının gözetilmemesi, çağımızın yaygın günahlarından.

Yerleşik günah: Alışkanlık hâline gelen ve insanı uzun süre uğraştıran bir günahdır. Bunun bir örneği "yalancılık"tır.

Büyük günah: "Küçük günahlar" olarak tanımlanan günahlara oranla çirkinliği daha fazla olan ve işlenmesi durumunda azap vaat edilen günahdır. Unutulmaması gerekir ki her günah, mabuda itaatsizliğin çirkinliği hasebiyle büyüktür. Büyük günahlar arasında en büyük günah yüce Allah'a şirk koşturmak. Bu, bağışlanmayacak bir günahdır.¹ Zina etmek, gıybet etmek, mümin insanın haysiyetini zedelemek... büyük günahların diğer örneklerindendir.

1- Kur'ân-ı Kerim bu hususta şöyle buyurmaktadır: "Şüphe yok ki Allah, kendisine eş tanıyanları yarlıgamaz, ondan başka dilediğinin bütün suçlarını yarlıgar ve kim Allah'a eş tanırsa gerçekten de büyük bir iftirâda bulunmuş, pek büyük bir suç işlemiştir." (Nisâ, 48)

"Şüphe yok ki Allah, kendisine eş tanıyanı yarlıgamaz, bundan başka dilediği kişinin bütün suçlarını örter, yarlıgar ve kim Allah'a eş tanırsa öylesine sapıtmıştır ki tuttuğu yol, doğru yoldan pek uzaktır." (Nisâ, 116)

Avam halkın günahı: İlâhî yasa sınırlarının avam halk tarafından aşılması.

Seçkinlerin günahı: Toplumun seçkin insanlarının ilâhî kanunları çiğnemesi.

İyilerin günahı: İyilik makamına varan insanların müstehap ve mekruhları gözetmemesi.

Allah'a yakın kulların günahı: Yüce Allah'ın dergâhına yakın kulların, gerektiğinden fazla mubahlarla ve normal hayat işleriyle iştigal etmesi veya evlâyı terk etmesi.¹

Fikhî günah: Humus ödeme ve namazı terk etme gibi fıkıh hükümlerine uymamak.

Ahlâkî günah: Arkadaşlara vefasızlık ve komşulara itinasızlık gibi ahlâkî emirleri görmezden gelmek.

Bedenî günah: İnsanın beden azalarıyla günah işlemesi; diliyle yalan konuşması ve gıybet etmesi, gözüyle de haram olana bakması...

Fikrî günah: Dış yansıması olmaksızın ve sadece kalp ve düşünce alanında, bir batılın gerçekleşmesi. Bunun bir örneği, dışarıya yansımayan ve haricî varlık bulmayan hasettir.

1- Evlâyı terk etmenin bir örneği şudur: Hz. Yakub (a.s) ve ailesi, Hz. Yusuf'un (a.s) sağlığından ve yerinden haber aldıktan sonra onu görmek için Mısır'a hareket ettiler. Karşılaştıklarında Yusuf (a.s) onları karşıladı, kucakladı, öptü ve sonra da kendi tahtına oturttu. Sonra Yusuf (a.s) kendi odasına gitti ve özel makam elbisesini giyindi. Yusuf (a.s) ilk karşılaşmada, babasının ihtiramını korumak ve gözetmek amacıyla bunu yapmamıştı.

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) rivayet edilen bir hadis, Hz. Yusuf (a.s) ile babası Hz. Yakub'un (a.s) karşılaşmasını şöyle anlatır: Yusuf (a.s), Mısır yakınlarında babasını karşıladı, ama bazı mülahazalar nedeniyle merkebinden aşağı inmedi. Bu sırada Cebrâil nazil oldu ve evlâyı terk ettiğinden dolayı nübüvvet nurunu Yusuf'tan (a.s)aldı. Böylece Yusuf'un (a.s) oğullarından kimse nübüvvet makamına ulaşmadı. (Mecma-u'l-Beyan Tefsiri, c.5, s.264, -Yusuf Sûresi'nin 99. ayetinin tefsiri-)

Kat'i günah: İnsan, yaptığı işin günah olduğunu kesin olarak bilmektedir.

Şüpheli günahı: İnsan, yapmak istediği işin günah olduğunu kesin olarak bilmemekte, günah olabileceği şüphesi taşımakta ve buna rağmen şer'î delili olmaksızın o işi yapmaktadır.

İlk hüküm gereğince günah: Şeriatın farz ve haram gibi ilk hükümlerinden birini ihlal etmektir.

İkinci hüküm gereğince günah: İslâm devletinin kanun, yasa ve yönetim ile ilgili hükümlerinden birinin ihlal edilmesidir.

Tevîl edilen günah: İnsanın kendini, günah işlemeğe mecbur edildiği şeklinde tanıtarak veya günahı sevap şeklinde göstererek işlediği günah.

Alenî günah: İnsanın halk arasında açıkça ve gizlemeden işlediği günah. Ramazan ayında mazeretsiz ve alenî olarak orucu bozan işleri yapmak veya İslâmî giyim tarzına aykırı giyinmek (şüphesiz ki bu sosyal kötülüklerdendir).

Unutulmuş günah: Günlük yaşamda işlenen ve çoğunlukla da unutulan günahlardır. İnsan yüce Allah'ın huzuruna çıktığında ve amel defteri açıldığında onların tümünü onda kayıtlı bulacaktır.

Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

O gün, Allah, onların hepsini de diriltilip toplar da neler yaptılarsa haber verir onlara; onlar, unutulmuşlardır ama Allah bir-bir hesaplamış, tespit etmiştir ve Allah, her şeye tanıktır.¹

Açık günah: Örnek ve kavram bakımından gizliliği olmayan ve herkesin anlayabileceği türden olan günahlardır. Bunun karşıtı ise aldattıcı bir görüntüsü olan günahdır; mesela, borç ve mudârebe (emek-sermaye ortaklığı) kalıbında faiz almak.

Ceza gerektiren günah: Yapılması durumunda had (Kur'ân ve hadisle tayin edilen şer'î ceza) veya ta'zir (İslâm hakiminin takdirine bırakılmış ceza) gerektiren günahlardır. Haddin örneği hırsızlık ve ta'zirin örneği rüşvet almaktır.

Mükreh (istemeksizin işlenen) günah: İnsanın istemeksizin, ama tehdit ve korku altında kaldığından dolayı işlediği günah.

Asırla bağlantılı günah: Teknik ve teknolojinin ilerlemesi sonucunda zamanla ortaya çıkan günah alanı. İnternet aracılığıyla işlenebilecek günah, bunun bir örneği sayılır.

İklimsel günah: Belli bir coğrafya veya iklimin özel koşullarına nazarla belli bir yerde daha çok işlenen günah. Ticaret alanında kaliteli malla kalitesizin karıştırılarak muamele edilmesi, bu günah türünün örneğidir.

Sınıfsal günah: Farklı kesimlerin veya kadın ve erkek gibi farklı cinslerin meslek ve uğraşlarında daha çok görülen günahdır. Toplumun her sınıfı, kendi uğraş alanıyla ilgili olarak bazı günahların tehdidi altındadır.

Devrî günah: İnsan delikanlılık, gençlik, orta yaşlılık ve yaşlılık gibi özel dönemlerinde bazı günahlarla tehdit edilmektedir. Bazı insanlar gençlik çağında ibadette tembellik eder ve namaz kılmazlar, yaşlandığında da özel bazı günahlara tutulurlar.

Bu konuda farklı bölmeler de mevcuttur ve şöyle sıralanabilir: Tek olarak işlenen günah, grup olarak işlenen günah, bireysel günah, sosyal günah, siyasî günah, iktisadî günah, idarî günah, tedricî günah, anî günah, devam eden günah, devamı olmayan günah, adı konulmuş günah, adı konulmamış günah, amelî günah, fikrî günah, nefis hakkında günah, insanlar hakkında günah, Allah hakkında günah... bunların bazılarını gelecek konularda ele alacağız.

Toplum Bilimcilerin Değerlendirmesi

Sosyologların, bu bilimin alanına ve toplumsal konulara bakış tarzına göre suç hakkındaki değerlendirmesi şöyledir: Beyaz yakalıların suçları, güç sahiplerinin suçları, hükümet ve devlet suçları, örgütsel suçlar...

Beyaz yakalıların suçları: Toplumun müreffeh kesiminin işlediği suçlardır. Devletten vergi kaçırma, kaçakçılık, usulsüzlük, sahte belge düzenleme, kamu arazisini işgal, kara borsacılık, tehlikeli ürünler üretme ve satma, yasal olmayacak şekilde çevreyi kirletme, ilaç ve sağlık malzemeleri kaçakçılığı, kaçak yapılaşma, açık hırsızlık... söz konusu suçlardan sadece bazılarıdır.

Güç sahiplerinin suçları: Beyaz yakalıların suçlarının bir türü olmakla birlikte özel bir yapı ve konumdadır. Bunlar, sosyal konumlarını kötüye kullanarak belli bir siyaseti desteklemek amacıyla resmî makamlardan gelen rüşveti kabul ederler.¹

Hükümet ve devlet suçları iki bölümde ele alınabilir:

Kendi halkına karşı işlenen suç, diğer halklara karşı işlenen suç. Bu suç türünün alanları çok fazladır ve şöyle örneklendirilebilir: Farklı etnik türleri hakkında işlenen kıyım ve katliam, sivil halka karşı işlenen savaş suçu, başka ülkelere işgal edip sömürme, ülkeleri ve halkları yağmalama, kendi halklarına karşı işlenen türlü türlü suçlar.

Örgütsel suçlar: Ülke çapında veya uluslar arası düzeyde büyük soygunlar, haraçlar, uyuşturucu ve kadın ticareti... ile meşgul olan suç şebekelerinin kanun dışı çalışmalarıdır. Bu suç örgütlerinden biri mafyadır ve Amerika'da gizli bir örgüt tarafından ve millî çıkarlar doğrultusunda yönetilmektedir.²

1- Camia Şinasi [Sosyoloji], Antonio Gidenz, s.177

2- Camia Şinasi [Sosyoloji], Antonio Gidenz, "Tek seslilik ve eğrilik" bölümü

Selbî (Olumsuzlamalı) ve İcabî (Olumlama) Günahlar

Günah, her zaman belli bir işi yapmamak anlamına gelmez; bilakis, bazen bir işi yapmak günahdır ve bazen de bir işi terk etmek/yapmamak günahdır. Bunun örneklemeşi şöyledir: Hırsızlık yapmak da günahdır, namaz kılmamak ve cihattan kaçmak da.

Önceden de belirttiğimiz gibi zorunluluk manası taşıyan yükümlülükler, "farzlar" ve "haramlar" grubunda yer alır. Bu yükümlülüklerin, gerek farzın terk edilmesi ve gerekse haramın işlenmesi şeklinde gözetilmemesi günah sayılmıştır. Bu nedenle haramı işleme günahı ve farzı terk etme günahı aynı çizgide buluşmaktadır.

Bazen insanlar harama düşmeme hususunda titiz davranırken, farzı terk etmeyi günah saymıyormuşçasına bazı farzları yerine getirmeye gereken önemi vermezler.

Bunu bir misal ile şöyle örneklendirebiliriz: Çoğu insanlar hırsızlık hakkında hassas davranırken, bunu çirkin ve günah addederken, humus ve zekât konusunda gerektiği şekilde titiz davranmaz ve onları vermemeyi günah kabul etmezler. Oysaki toplumun düşkün ve yoksul bireylerinin hakkı, humus ve zekât kaynaklarından temin edilmektedir ve bu hakların yerine getirilmemesi, kesinlikle hak sahiplerine zulüm ve haksızlık etmektir.

Adı Konulan ve Konulmayan Günah

Bazı günahların adı Kur'ân-ı Kerim'de ve hadisi şerifte geçmiş ve açıkça bilinmektedir, bazı günahlar da vardır ki özel bir isimle anılmamıştır. Bu günahlar "mümine eziyet etmek", "batıl üzere mal yemek" ve "boş iş" gibi genel bir unvan veya bunlardan daha genel olan "yüce Allah'ı gazaba getirmek" gibi bir unvan altında yer almıştır.

Sosyal günahların ve İslâm toplumundaki kötülüklerin çoğu adı konulmamış günahlar kısmındandır. Üzülerek belirtmek gerekir ki çalışma vicdanını ve iş disiplini gözetmemek gibi günahlar, sırf özel bir isim taşımadıklarından dolayı önemsenmemektedir. Oysaki bu günahlar, insanların yaşamında çok olumsuz etkiler bırakmakta ve hatta insanların İslâm'a olan inanç ve imanını zayıflatabilmekte ve İslâm'ın sosyal düzeninin işlerliğine gölge düşürebilmektedir.

Ehlibeyt İmamları'ndan (yüce Allah'ın selâmı onlara olsun) rivayet edilen hadisler, bu tür günahları kınamış ve onlardan sakındırmıştır.

Gerçek şu ki her zaman ve mekânın gereksinimlerine istinaden titiz ve düzenli bir çalışma ile bu tür günahları belirlemek ve belli isimler altında toplamak her çağın kaçınılmaz gerekleridir.

Günahtan Sakınmanın Faydaları

Günlük yaşantıdan günahı söküp atma yönündeki çaba ve gayret, kahramanca sürdürülen ve çok değerli olan bir çalışmadır. Bu çalışmanın mübarek fayda ve getirileri, eksik ve uzak olmaksızın bu çalışmayı yürüten insanların haya-tında gözle görülür niteliktedir. Günahtan sakınmak, aslında cansızlık, bitki ve hayvan hayatından öteye varma ve insan alanına adım atma sanatıdır. Bunun zaruret ve gerekliliği herkese malumdur.

Günahtan sakınmanın bazı faydaları şöyle sıralanabilir:

- 1- Takva yetisi kazanma¹
- 2- İnsanî izzet ve keramet²

1- İnsanın kendi iradesiyle bir işi zaman sürecinde tekrar etmesiyle ruhuna yerleşen sıfatlardır. Bu sıfatlar iyi ve kötü olmak üzere ikiye ayrılır.

2- İmam Zeynelabidin (a.s) şöyle buyurmuştur: "*Nefsini üstün tutan, günah işleyerek onu alçaltmaz.*"

3- Fitrî istidatları, gönül canlılığını ve batın aydınlığını ihya etme

4- Hakka doğru ilerleyiş ve sülûk aşamalarına adım atma¹

5- Allah dostlarının basiret ve gönül algılamaları gibi kerametlerine sahip olma²

6- Hakkı batıldan ayırt etme gücü edinme³

7- Amelî hikmete ulaşma⁴

8- Rüya tabiri gibi ilimlere sahip olma⁵

9- Yüce Allah'ın özel rahimlik lütfuna nail olma ve Allah dostlarıyla aynı derecede yer alma

10- Hariçî şeytandan kurtuluş, o habisin ve ordusunun tuzaklarından korunma

11- Rızık bolluğu

12- Dünya hayatında hayırlı bir akıbet edinme⁶

13- Ölüm anında can çekişirken korkuya kapılmama ve kabir azabından kurtuluş

1- Ahlâk ilminde bu güzelliklerle "süslenme" aşaması olup kötü-lüklerden arınma aşamasından sonra gelir.

2- Şia'nın büyüklerinden olan Allame Seyyid b. Tavûs bu hususta şöyle buyurmuştur: Yüce Allah bize rabbanî sırlar, Muhammedî (s.a.a) nurlar ve Alevî bereketler inayet buyurmuştur ve bunlardan biri, nedenlere dayanmaksızın ve astronomi kurallarından yararlanmaksızın ramazan ayının girişini sadece gönül yoluyla tesbit etmektir. (İkbalü'l-A'mal, s.269)

3- Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: **"Ey inananlar, Allah'tan çekinirseniz hayırla şerri ayırt etme kabiliyetini verir size..."** (Enfal, 29)

4- Kur'an-ı Kerim bu hususta şöyle buyurmaktadır: **"Sakının Allah'tan, Allah size öğretir ve Allah, her şeyi tamamıyla bilir."** (Bakara, 282)

5- Hz. Yusuf (a.s), günahattan sakınma sonucunda böyle bir makama ulaşmıştı. Kur'an-ı Kerim bu gerçeğe işaretle şöyle buyurmaktadır:

"Yusuf, size dedi, rızıklanacağınız hiçbir yemek gelmiyor ki ben onu, önceden haber vermiş olmayayım; bu da Rabbimin bana öğrettiklerinden. Şüpheli yok ki ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkâr eden topluluğun dinini terkettim." (Yusuf, 37)

6- Birçok ayette "Akıbet takvalılarıdır." buyrulur.

15- Ahirette cehennem ateşinden kurtuluş

16- Sonsuz rahatlığa ve ebedî cennete kavuşma¹

17- Zamanın imamı Hz. Mehdi'nin (yüce Allah zuhuru--nu tez eylesin) batınî hidayetinden nasiplenme²

Günahtan kaçınmanın bu fayda ve bereketlerini göz önünde bulunduran ilim ve irfan öncüleri, izcilerine her zaman şunu öğütlemişlerdir: Gerek dünya ve gerekse ahiret peşinde olun, ancak günahtan kaçınarak amacınıza ulaşabilirsiniz. İnsanın günah düşüncesinde olmadığı bir gün, İslâm mantığında bayram günüdür ve bayramlık verecek olan da yüce Allah'tır.³

Günahın Cezasının Kısımları

Günah, insanın öz yaratılışına aykırı bir hareket ve varlığın bütünlüğüne oranla bir tür kanunsuzluk ve uyumsuzluk olması hasebiyle her ne kadar küçük olsa bile insanın olgunluk kazanmasına engeldir. İnsanın yüce Allah ile hal-vet edememesi, dua ve yakarışından haz duyamaması günahın en küçük cezasıdır.

Bazı günahlar vardır ki onlar için kırbaç, hapis ve para cezası öngörülmüştür, ancak günahların çoğu hakkında böyle cezalar belirlenmemiştir. Bazı günahlara karşılık belirlenmiş cezalar dışında günahların cezası dört kısım olarak değerlendirilebilir:

1- Müminler Emiri Ali (a.s), takvalıların özelliklerini açıkladığı Hammam hutbesinde şöyle buyurmuştur: *"Sabrettiler kısa günlere ve onu, uzun bir rahatlık dönemi takip etti."* (Nehcü'l-Belâğa)

2- "Hadisler Açısından Kalbin Aşamaları" bölümünde bu hususta bir hadis nakledilmiştir.

3- Bir hadis şöyle buyurmaktadır: *"Kırk gün Allah için ihlası gözeten kimsenin kalbinden diline hikmet pınarları akar."*

1- **Varoluşsal/vaz'î cezalar:** Hadisler, bazı günahların bu ceza ile sonuçlanacağına vurgu yapmıştır. Bu kitabın beşinci bölümünde bu tür cezaların bazılarını değinilmiştir.

2- **Davranışsal cezalar:** Davranış psikolojisinde düzensizlik ve davranış bozukluğu başlığı altında incelenen ve insanın kendisi, ailesi ve de toplumu için çıkardığı sorun ve sıkıntılardır.

3- **Batınî cezalar:** Günahların gönül ve ruha dönük yıkıcı etkileridir, gönül aynasını karartır ve manevî sülûk gücünü insandan alır. Bu konu, kitabın altıncı bölümünde ele alınmıştır.

4- **Ahret cezaları:** Günahkâr insanın ölüm sonrası karşılaşacağı azaplar. Kabir ve berzah âlemindeki azaplar, kıyamet günündeki azaplar¹ ve kıyamet duraklarındaki azaplar bu çerçevede dahilindedir.

Günahın cezası bazen bireyin kendisine ve bazen de topluma dönüktür. İyiliği buyurmanın ve kötülükten sakındırmanın terk edildiği bir durumda toplumun azaba uğrayacağı, İslâm öğretilerinde yer almış bir gerçektir.

Peygamberler döneminde yüce Allah'ın gökten indirdiği azaplarla bazı toplulukları bu dünyada cezalandırması ve yok etmesi de topluma dönük ceza türündendir.

Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Biz nice şehirler helâk etmişiz ki azabımız gelip çatdığı zaman ya geceydi; halk, uykuya dalmıştı, yahut da gündüzdü, öğle uykusunda idi, dinlenmedeydi.²

1- Kur'ân Kerim buyurmuştur: "İnsanları sarhoş görürsün, fakat sarhoş değildir onlar, ancak Allah'ın azabı pek çetindir." (Hac. 2)

2- A'râf, 4

Yüce Allah, Hz. Muhammed'in (s.a.a) peygamberlikle görevlendirilişi bereketiyle bu azap türünü¹ sonraki ümmetlerden kaldırmıştır.

Bir başka açıdan bakıldığında, bazı azapların anî ve bazılarının da imla (günahkârın günahla ve uzun uzadıya arzularla meşgul olup tövbe ve dönüş başarısı elde edememesi)² ve istidrac (günahkârın tedricî olarak ve farkında olmaksızın en çetin azaba uğratılması)³ şeklinde günahkârın eteğini tutuşturduğu görülecektir.

Bu konuyla ilgili bir diğer ayrıntı, günah düşüncesi taşınmanın da bu cezaları veya en azından bazılarını gerektirip gerektirmediğidir.

Günahı Terk Etme Bağlamında Niyet

Niyet amelin cevheridir ve her amelin değeri, amel sahibinin maksat ve niyetine bağlıdır. Günahı terk etmek ve yüce Yaratana karşı hatadan sakınmak da diğer ameller gibi şahsın düşünce ve niyetine tâbidir. İlk etapta önemli olan şey, insanın her hangi bir yolla ve kendisini bazı işlerle meşgul ederek günden günde kaçınması ve yüce Allah'a itaatsizlikten sakınmasıdır. İkinci aşamada ise, ruhun olgunlaşma ve yücelme zeminini sağlayan niyet etkeni devreye girer.

1- Kur'ân-ı Kerim, Âd kavmine gönderilen azabı şöyle beyan etmektedir: **"Ve ama Âd, helak edildi müthiş bir ses çıkaran, yıkıp götüren, silip süpüren soğuk bir kasırgayla. Onu, yedi gece ve sekiz gün, birbiri ardınca musallat etti onlara, o topluluğa baksaydın görürdün ki bu kadar zaman içinde yıkılıvermişler yerlere, sanki içleri kof hurma kütükleriymiş onlar. Artık görebilir misin, var mı onlardan kalanlar?"** (Hâkka, 6-8)

2- Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmuştur: **"Ve onlara mühlet vermedim, fakat şüphe yok ki azabım, pek kuvvetlidir."** (Kalem, 45. A'râf, 183)

3- Kur'ân bu hususta şöyle buyurmuştur: **"Artık sen, bu sözü yalanlayanı bırak bana, biz onları yavaş-yavaş, hiç bilmedikleri yerden cehenneme çeker-dururuz."** (Kalem, 44. A'râf, 182)

Takvalı insanların gûnahtan sakınmalarının farklı gaye ve amaçları vardır. Bu noktada ana gaye ve hedeflerden bazılarına değinelim. Bahsi edilen gayelerin her birinin kendine özgü derece ve aşaması vardır. Öyle ki, insanların günahı terk etme veya ibadeti yerine getirme gayesi akıl hesabıyla algılanamayacak türden farklılık gösterir. Bu gayeler genel anlamıyla şöyle sıralanabilir:

- 1- Cehennem korkusuyla günah işlememek
- 2- Cennet ve nimetleri tutkusuyla günah işlememek
- 3- Batınî olarak gûnahtan nefret edildiği için günah işlememek
- 4- Amelî veya nazari akla itaat doğrultusunda günah işlememek
- 5- Sırf hikmet sahibi Allah'ın buyruğuna uymak gayesiyle günah işlememek
- 6- Allah sevgisi ve aşkının gereği olarak, sevgilinin hürmetini gözetmek ve Allah halifelîği makamını korumak gayesiyle günah işlememek

Bunların hepsi değerli gayelerdir ve bunların her biri sayesinde hem Allah'ın itaat ve hem de gûnahtan sakınma gerçekleşmiş olur. Ancak bu gayelerin sadece bazıları, gûnahtan sakınan insana haz ve mutluluk verir; nur ve maneviyat kazandırır.

Ehlibeyt'in (Allah'ın selâmı onlara olsun) yüce makamının bir yansıması buradan anlaşılmaktadır. Çünkü onlar, ilâhî aşkın en yüce noktasına göz dikerek gûnahtan sakınmışlardır. İşte bu, cehennem korkusu taşıyan veya cennet tutkunu olan veyahut da ilâhî aşk merhalesine ulaşsa bile ilk basamakta kalan zahitlerin ve dünya bağımlılığını terk edenlerin gûnahtan sakınmasıyla çok farklıdır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim'in ve hadislerin de açıkça buyurduğu gibi Ehlibeyt, yakın ve ilâhî aşkın zirvesindeydi. Müminler Emiri Ali (a.s) kendini tanıtmak amacıyla şöyle buyurmuştur:

(İlim ve hikmet) seli benden akar ve hiçbir kuş benim uçtuğum yerlere uçamaz."¹

Yine Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Allah'ın sırrının yeri, emrinin sığınağı, ilminin kaynağı, hükümlerinin merkezi, kitaplarının barınağı, dininin dağları Ehlibeyt'tir. Dinin bel büküklüğü onlar ile doğrulur ve titremesi onlar sayesinde gider, dincelir.

Bu ümmetten hiç kimse Muhammed'in (s.a.a) Ehlibeyti'yle mukayese edilemez.²

Günahın Çirkinlik Nedeni

Ehlibeyt İmamları'nın (Yüce Allah'ın selâmı onlara olsun) ömürleri boyunca bir kez olsun günah işlememeleri nasıl düşünülebilir, böyle bir şey mümkün müdür?

Bu soru şöyle yanıtlanabilir: Aslında sadece Ehlibeyt İmamları değil, büyük âlimlerimizin çoğu günah işlememişler. Çünkü fitrî aklı olgunlaşan bir insan, günahın çirkinliğini gördüğünden dolayı bu çirkinliğe bulaşmaya asla razı olmaz.

Merhum İmaduddin-i Tabersî (r.a) "ismet" kavramını çok güzel bir şekilde açıklamış ve şöyle buyurmuştur:³

İsmet, insanın taşıyabileceği en uç noktaya ulaşan aklî bir güçtür. Akıl ise kalpte veya beyinde olan bir güçtür ki sahibinin sapmasına engel olur. Görmez misin ki aklı daha kâmil olan kimse, günah işleme hususunda daha örtücüdür; düşüncesi sarsıntılı, görüşü gevşek ve aklı eksik olanların ise hata ve sapmaları çok alenidir. Buna binaen akıl ve günah arasındaki ilişki, aynen karalık ve aklık arasındaki ilişki gibi te-

1- Nehcü'l-Belâğa, 3. hutbe

2- Nehcü'l-Belâğa, 2. hutbe

3- Esraru'l-İmamet, Astan-ı Kuds-i Razavî yay. 1. Baskı 1380 hicrî, s.127-128

zattır. Karalık, karalığın varlığından dolayıdır ve aklılık da, aklığın varlığından dolayı. Akıl, zatı itibariyle günahı savar ve aklın kâmil olduğu yerde günah olmaz. Aklın kâmilleşmesi, Allah'a itaat etmekle gerçekleşir; günah işlememek ise aklın olgunluk ölçüsüne bağlıdır.¹

Günahın batınî yüzü öylesine çirkin ve öylesine iğrençtir ki, eğer bu günahlar cisim şekline bürünecek olsa günah işleyen insanın en yakın akrabası bile onun kokusundan rahatsız olur ve uzaklaşırlar. Bir hadis şöyle buyurmaktadır: *"Birbirinizin iç dünyasındaki günahlar açılacak olsaydı birbirinizi defnetmezsiniz."*

1- Bu açıklamadan, varlık âleminin akl-i külli olan Allah Resulü'nün (s.a.a) hata ve yanılmanın her türünden korunduğunu ve yüce Allah katında ismet makamının zirvesinde olduğu ortaya çıkar. Buna binâen **"Böylece Allah, senin yakın ve uzak geçmişteki günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir."** (Fetih, 2) buyuran ayet, "ismet" ilkesiyle çelişmiyecek şekilde yorumlanmalıdır. İşte bu yüzden merhum Tabersî, Mecmau'l-Beyan tefsirinde bu ayeti tefsir ederken birkaç ihtimal sıralamıştır.

Bu ihtimallerden biri şöyledir: Allah'ın, Peygamber'ine (s.a.a) yarlıgama müjdesi verdiği günah, hakikatte Peygamber'in (s.a.a) ümmetinin günahı olup Peygamber'le (s.a.a) ümmeti arasındaki bağdan dolayı Peygamber'e (s.a.a) isnat edilerek "senin günahın" şeklinde ifade bulmuştur.

İmam Cafer Sadık'tan (a.s) aktarılan hadisler de bu yorumu doğrulamaktadır. Bu hadislerden biri şöyledir: *"Peygamberin (s.a.a) günahı yoktu ve günah işleme düşüncesinde bile olmamıştır; ancak Allah, Peygamber'in (s.a.a) yolunu izleyenlerin günahını ona yüklemiş ve sonra da onun hatırına bağışlamıştır."*

Merhum Tabersî (r.a), ayetin tefsiri bağlamında Seyyid Murtaza'dan (r.a) da şu ihtimali nakletmiştir: "Ayette geçen 'zenb' kelimesi mastardır ve mastar, faile olduğu gibi mefula da ulanabilir. Buna binâen ayette geçen günahın yorumu şöyledir: Seni Mekke'den alıkoy-makla ve Mescidü'l-Haram'a girmene engel olmakla onların sana karşı işledikleri günahlar." (Mecmaü'l-Beyan, c.9, s.186, Fetih Sûresi'nin 2. ayetinin tefsiri)

Günahların kıyamet gününde tecessüm etmesi, cehen-nem ehlinin en çetin azabı olacaktır ve insan onları görmek-le korkacaktır. Gönül gözü açık olan bazı insanlar, bazı gü-nahların batın ve hakikatini bu dünyada görmüşlerdir. Bu insanlar, haram mal yemenin hakikatinin pislik, kan ve irin yemek olduğunu görmüş ve aktarmışlardır. Bazı insanların gerçek yüzü de günah işlediklerinden ötürü yırtıcı hayvan-lar şeklinde görülmüştür.

Gerçekten günah iğrenç ve çirkindir. Bunun nedenleri şöyle sıralanabilir:

- 1- Günah, kanuna aykırılıktır.
- 2- Günah, yaratılış düzeniyle uyumsuzluktur.
- 3- Günah, yaratıcıya ve nimet vericiye nankörlüktür.
- 4- Günah, nimetleri heder etmektir.
- 5- Günah, varlığın güçlü sahibine karşı küstahlıktır.
- 6- Günah, yüce insanlık makamını küçük saymaktır.
- 7- Günah, yüce Allah'ın kitabına aldırış etmemektir.
- 8- Günah, insanın kılavuzları olan yüce Allah Resulü'-nün (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'nın kalbini incitmektir.
- 9- Günah, hayvanlık boyutunu insanlık makam ve şanı-na tercih etmektir.
- 10- Günah, hazır imam Hz. Mehdi'ye (Allah zuhurunu tez eylesin) vefasızlıktır.
- 11- Günah, başkalarına zulüm ve hıyanettir.
- 12- Günah, fıtrat yolunu akim bırakmak ve gönül ayna-sını tozlandırmaktır.
- 13- Günah, sorumluluğu tanımamaktır.
- 14- Günah, yaşam gayesinden yoksun kalma nedeni ve de aklî ve manevî hazlardan nasiplenmeme sebebidir.
- 15- Günah, marifet ehlinin makamlarını inkâr etme ne-denidir.

Yer ve Zaman Bakımından Günahın Kısımları

Her yer ve zaman yüce Allah'ın kabza ve ihatasında olduğundan dolayı günah ne zaman ve nerede işlenirse işlensin çirkindir. Bununla birlikte bazı yerlerde ve bazı zamanlarda günah işlemenin çirkinliği daha da artar ve işte bu yer ve zamanlarda günahattan sakınmak daha güzeldir. Bunu şöyle örneklendirebiliriz: Camii, medrese, üniversite gibi yerlerde veya özel bir kutsallığı olan haram aylar¹ ve ilâhî günlerde insan daha dikkatli davranmalıdır; hem o kutsal yerlerin ve hem de kutsal zamanların saygısını daha çok gözetmelidir. İşte bu yer ve zamanlarda günah işlemenin çirkinlik ve cezası daha fazladır. Diğer bir yandan bu yer ve zamanlarda yapılan güzel işlerin mükâfat ve sevabı da daha fazla olacaktır.

Ayrıca yer bakımından insan bazen günahı sadece düşünür ve düşünce ortamı dışında günah gerçekleşmez; bazen de insan zihin dünyasında günaha yer vermekle kalmaz ve bu düşüncesini zihin dışında günah olarak gerçekleştirir; bazen de insanın zihninde taşıdığı günah uykusu âleminde günah karışımı rüyalar şeklinde görünür. Bu açıdan bakıldığında günahın kısımları; amelde günah, düşüncede günah, uykuda günah şeklinde belirir.

Amelde günah hakkında fazla açıklamaya gerek bile yoktur; düşüncede günah konusu ise bir sonraki başlık altında ele alınacaktır.

Uykuda günah, neden insanın günah karışımı rüya gördüğü, uykuda günahın olumsuz etki ve sonuçlarının olup olmadığı ve de uykuda günah işlemenin cezasının olup olmadığı konusu da özel bir başlık altında incelenecektir.

1- Meşhur görüşe göre receb, zilkaade, zilhicce ve muharrem haram aylardır.

Bir rivayet şöyledir: Adamın biri İmam Hüseyin'in (a.s) huzuruna gelip dedi: Ben günahkâr biriyim ve günah karşısın-da kendime engel olamıyorum. Çare nedir, ne yapmalıyım?

İmam Hüseyin (a.s) şöyle buyurdu:

Beş şeyi yapma ve istediğin kadar günah işle:

1- Allah'ın vermiş olduğu rızktan yeme.

2- Allah'ın velayetinin dışına çık.

3- Allah'ın seni göremeyeceği bir yerde günah işle.

4- Ölüm meleği geldiğinde senin ruhunu almasına engel ol.

5- Cehennem görevlileri seni ateşe attığında buna engel ol.

Bunları yapabilir isen istediğin kadar günah işle.¹

İmam Hüseyin'in (a.s) buyruğu şu anlama gelmektedir: Varlık tümüyle Allah'ın mülküdür ve bizler ise yüce Allah'ın misafirleriyiz. Öyleyse ev sahibinin hürmetini korumalı ve hakkını gözetmeliyiz.

Konu hakkındaki bir diğer hadis şöyle buyurmaktadır:

Âlem Allah'ın huzurudur; yüce Hakkın huzurun-da günah işlemek reva olmaz.

Günahı Düşünmek

Günah işlemenin ceza gerektirdiğine ve geçen başlıklar altında ana hatlarıyla bu cezalara değindik. Şimdi ele almak istediğimiz konu şudur: Günahı düşünmenin olumsuz etkileri var mıdır ve ceza gerektirir mi?

Bu soruyu cevaplamadan önce bazı noktaları hatırlatmak faydalı olacaktır:

1- İnsanda etkiyi dışa vuran kaynak insanın ruhudur. Aklî konularda buna "nefs" denmektedir. İnsanın batınî ve zahirî olmak üzere bütün hayat alametleri, insanın bütün

1- Biharu'l-Envar, c.78, 7. hadis, s.126

davranış ve düşünceleri nefsi ile ilintilidir. Ruhun bedenden ayrılması durumunda beden, canlı varlıkların özelliklerinden hiçbirine sahip olmayacak ve cansız varlıklar sınıfına katılacaktır.

2- Nefsin farklı aşamaları vardır ve her aşamanın kendine has özellikleri ve ismi vardır; tümel kavramları algılama aşamasına "**akıl ve zihin**", ilham ile ilgili şeyleri algılama aşamasına "**kalp**" ve eşyaları hissetme aşamasına "**his gücü**" (beş duyu organları gibi) denir.

Genel bir bakış açısından nefsin iki aşaması vardır: İlim gücü ve amel gücü aşaması. Birincisi tasarım, analiz, tanı, doğrulama ve kumanda merkezidir; ikincisi ise be-dendeki bütün azalara yayılmış olan uygulama görevlilerinin merkezidir.

3- Amel bakımından günah işleyen kimse, aslında nefsinin hem ilim gücünü ve hem de amel gücünü günah yönünde kullanmış olur. Bu da demektir ki insan, nefsinin bütün aşamalarını kirletmiş, bütün benliğiyle Allah'a karşı günah işlemiş ve kanuna muhalefet etmiştir.

4- Amel bakımından günah işlemeyen ancak günah düşüncesine kapılan ve bunu kendinden uzaklaştırmayıp bilakis besleyen kimse, nefsinin -amel gücü aşamasından daha yüce olan- ilim gücü aşamasını kirletmiş olur. Nefsin bu aşamasında kanuna aykırılıktan dolayı günah işlemiş olur.

5- Günah düşüncesinin akıl ve zihin alanına girişinin ancak iki yolu vardır:

a) İnsanın kendi isteği olmadan ve istemeksizin günah düşüncesiyle karşılaşması

Bu durumda günah düşüncesi, istek dışı ortaya çıkmış olmasından dolayı sorumluluk kapsamı dışındadır ve günah sayılmamaktadır. Ancak bu bağlamda iki noktayı unutmamak gerekir:

Öncelikle, insanın istemeksizin bile olsa günah düşüncesiyle karşılaşması durumunda bu günah düşüncesi, insan nefsi üzerinde yaratılışsal yıkıcı etkisini gösterecektir. Bu, insanın istemeksizin zehir içmesine benzer.

Ayrıca, bu istek dışı günah düşüncesinin tekrarlanması, giderek günahın çirkinliğini yıkacak, bu düşüncenin beslenmesine zemin hazırlayacak ve sonuç olarak da insanı günah işlemeye itecektir.

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Günahlar, çokça günah düşüncesinde olan kimseyi kendine çağırır.¹

Buna binaen günah düşüncesiyle karşılaşan kimse, en kısa zamanda kendini bu düşünceden uzaklaştırmalı ve kendini başka bir düşünceyle meşgul etmelidir. Bu durumlarda yüce Allah'ı anmak, zikretmek ve kovulmuş şeytanın tuzağından Allah'a sığınmak çok etkilidir.

Her hâlükârda bu da kanuna aykırılıktır; ancak yüce Allah öyle yücedir ki, insanı -günaha dönüştürme amacı taşımadığı- istek dışı günah düşüncesi karşısında cezalandırmaz.

b) İnsanın kendi istek ve iradesiyle günahı düşünmesi

İnsan günahı gerçekleştirme amacı olmasa bile sırf kendi irade ve isteğiyle günahı düşündüğü için bu durumda özel bazı cezalarla karşılaşacaktır.

Buna binaen günahı düşünmenin olumsuz etkileri vardır. Bu bazen insanın kalbinin ve ruhunun katılaşmasına, bazen rızktan yoksunluğuna neden olur. Düşünce bazındaki bazı günahların uhrevî azabı bile vardır. Günah düşüncesinin cezası olduğuna işaret eden bir hadis şöyledir:

Meryem oğlu İsa (a.s) şöyle buyurmuştur:

Musa günah işlememenizi buyurdu, ben ise zina düşüncesinde olmamanızı emrediyorum... Çünkü zi-

na düşüncesinde olan kimse, süslü bir evde ateş yakan kimse gibidir. Bu ateş evi yakmasa bile dumanları kirletecektir.¹

Bir diğer hadis şöyle buyurmaktadır:

Şüphesiz ki günah düşüncesinde olan bir mümin gece namazından (ve rızkından) mahrum kalır.²

Konuyla ilgili olarak Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurur:

İnananlar hakkında çirkin şeylerin yayılmasını seven kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır.³

Bu ayetten anlaşılmaktadır ki, sırf müminler hakkında kötü şeylerin⁴ yayılmasını arzulamak elim azabın nedenidir.

6- Buraya kadar geçen bölümlerden de anlaşıldığı üzere günah düşüncesinin uhrevî cezası olduğu gibi, ruhî ve mad-dî cezaları da vardır.

7- Düşünce aşamasındaki günahın başkalarından gizli ve saklı olduğu düşünülse bile Allah dostları, günahkâr insanı gördüklerinde onların ne tür günah işlediklerini anlar ve bunu, günahkârın kendisi de dahil olmak üzere kimseye açmazlar. Uzman psikologların düşünce okuma yöntemiyle bazı günahlardan haberdar oldukları ve incelemeye tâbi tutulan şahsın rezilliğiyle sonuçlandığı tecrübeyle kanıtlanmıştır.

8- Konu hakkında hatırlatmam gereken bir diğer nokta, Kur'ân-ı Kerim'den de anlaşıldığı üzere şeytan kaynaklı düşüncelerdir. Şeytanlar, insanın düşünce ve kalbine bazı manalar katarak onları, nefsin isteklerine uymaya çağırır ve sonuç olarak da din ve fıtrata karşı gelmeye, günah işlemeye iterler.

1- Biharu'l-Envar, c.14, s.331

2- Biharu'l-Envar, c.73, s.358

3- Nûr, 19

4- Günah haberini yaymak

İnsan, sözü edilen şeytanî katkıları hissedemez, onlarla kendi düşünceleri arasında fark koyamaz ve hatta şeytanî katkıların kendi düşüncesi olduğunu zanneder.

İnsanın kalbine sızan şeytanî katkılar şöyle örneklendirilebilir:¹

- 1- Küfre davet: "**Şeytan gibi, hani insana, kâfir ol.**"²
 - 2- Vesvese ve kötü düşünce: "**Şeytan seni buna aykırı bir yola meylettirmeye kalkışırsa Allah'a sığın.**"³
 - 3- Bazılarının diğer bazılarına aldatıcı sözler söylemesi: "**(Bunların) bazısı, bazısına yaldızlı sözler söyleyerek aldatır.**"⁴
 - 4- Tehditle kötülöklere yöneltmek: "**Şeytan, sizi yoksulluğa çağırır, size kötölüğü buyurur.**"⁵
- İşiten ve bilen Allah'a sığınırız, kovulmuş şeytandan.

Günah Uyku ve Rüyası

Materyalist psikologlar açısından rüya, uyku hâlinde bilinç kontrolü dışında gerçekleşen cismî faaliyetlerin uzak ve yakın olaylardan veya hatıralardan basit veya bileşik olarak ortaya çıkışıdır.

Rüya hakkındaki bir diğer görüş şöyledir: Rüya geçmiş hatıraların zihinde canlanmasından başka bir şey değildir. Ancak uyku hâlindeki şahsın zihinsel faaliyetleri durduğundan ötürü hatıraları müphem ve belirsiz bir şekilde ortaya çıkar.

Farklı dönemlerdeki bir grup materyalist psikologlar rüyanın hiçbir etki ve özelliği olmadığını savunurken, diğer

1- el-Mizan Tefsiri, Allame Tabatabaî, Âl-i İmrân Sûresi'nin 39-41. ayetlerinin tefsiri.

2- Haşr, 16

3- A'râf, 200

4- En'âm, 112

5- Bakara, 268

bazıları, rüyanın olağanüstü tesiri olduğuna inanmış ve hatta insanın kişiliğini, davranışlarının denge ve kontrolünü anlamada kilit nokta olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Sigmund Freud ve onun gibi düşünenerler şöyle demişlerdir: Rüya, uyanıklık döneminde bastırılmış eğilimlerin açık ve mutluluk verici tabiridir.

İslâmî psikologların konu hakkındaki görüşü ise şöyledir: Materyalist psikologların rüya hakkında vurgu yaptıkları şey, rüyanın sadece bir kısmıdır. Oysaki rüyanın üç kökeni olabilir:

- İlâhî müjdeler
- Şeytan kaynaklı üzücü veya tehditkâr katkılar
- Zihnî çağrışımlar

Rüyanın üçüncü kısmı hakkında İslâmî psikologlar, maddeci psikologların görüşünü doğrulamakta ve şöyle demektedir: Bu rüyalar günlük düşüncelerden oluşur. Rüya, insanın gündüz vakti karşılaştığı gizli eğilim ve düşüncelerin uykudaki yansımasıdır.¹

Bu açıklama ile elde edilen şudur: İnsanın uyku âleminde günah rüyası görmesinin iki kökeni olabilir:

a) Bu tür rüyalar şeytan kökenli olup insanı sıkıntıya sokmak, darlığa düşürmek ve başarabildiği takdirde onu günaha sürüklemek içindir. Bu durumda insan, uyandıktan sonra şeytanın şerrinden yüce Allah'a sığınmalıdır. Bu doğrultuda "Eûzu billahi mine'ş-şeytani'r-racîm" veya "La ilâhe illellah"... gibi zikirlerle kendini şeytanın tuzağından çıkarıp Allah'a teslim etmelidir ki kontrolü dışında olan kötü rüyanın etkisinde kalmasın.

b) Bu tür rüyaların kökeni insanın kendisindedir. Bu da iki kısımdır:

1- İslâm ve Revan Şinas [İslâm ve Psikolog], Dr. Mahmut Bostanî, çev: Mahmut Hüveyşem, s.317-327

– Bu durum insanın o günaha duyduğu batınî meylini gösterir. Oturup düşündükten ve kendisiyle hesaplaştıktan sonra bu tür rüyaları görme nedeninin kendi iman zayıflığı ve takvasızlığı olduğunu anlarsa, bir daha böyle bir rüya görmemek için zaaf ve eksikliği olduğu yönlerini güçlendirmeye koyulmalıdır.

– Gün boyunca insanın çevresi ve toplumundaki gözlem ve tasarımlarının hayal gücü tarafından derlenerek böyle bir rüyaya dönüştürülmesidir. Bu nedenle insan günlük hayatında günah rüyasına dönüşecek gözlem ve tasarımlardan sakınmalıdır.

Büyükler şöyle demişlerdir: Zihin atmosferinde kötü bir tasarım ve düşünce olduğu zaman bir kapıdan girdiği gibi diğer kapıdan çıkarılmalıdır; kısa bir süreliğine de olsa zihinde kalmamalıdır.

Her hâlükârda günah rüyası, zamanla günaha düşme ortamını hazırlayabileceğinden dolayı önemsenmelidir ve hatta bunun nedenleri araştırılıp bulunmalı ve yok edilmelidir. Unutulmamalıdır ki bazı rüyalar fıkî hükümleri beraberinde getirmektedir. Uykuda meni gelmesiyle insan cünüp olur ve bu nedenle de boy abdesti almadan namaz kılamaz, Kur'ân yazısına dokunamaz ve camiye giremez.

Üçüncü Bölüm

GÜNAHIN SONUÇLARI

Allah Bilgisi Alanında Günahın Sonuçları

Bilgi alanında günahın en önemli sonucu, Tanrı bilimi ve inancındaki olumsuz etkisidir. Bu alanın kapatılmasıyla dindarlık, din inancı ve Allah'a iman zarar görecektir. Çünkü yüce Allah'a inanç ve varlığın o kutsal gerçeğini tanıma her dinin ve her ekole imanın alt yapısıdır. Bizim inancımızda yüce Allah şöyle tanımlanmaktadır:

1- Yüce Allah aynî ve haricî bir hakikattir; hiçbir özelliği olmayan vehim ve hayal ürünü, varsayımsal bir varlık değildir.

2- Yüce Allah yaratılış kaynağıdır. O vardı ve O'ndan başka bir şey yoktu.¹

3- Yüce Allah halis vücuttur. O'nun hakkında nasıllık ve mahiyetin anlamı yoktur.

4- Yüce Allah maddî ve hissedilir değildir.² O'nun zatı tasavvur bile edilemez, sadece isim ve sıfatlarıyla tanınabilir.

5- Yüce Allah her yerde vardır; hiç kimse ve hiçbir şey hiçbir yerde O'na gizli değildir. O yer ve zaman dışındadır.

6- Yüce Allah kemal sıfatların ve güzel isimlerin en yüce hâline sahiptir. O zayıflığın, ayıbın ve eksikliğin her türünden yüce ve berîdir. O celal ve cemel sıfatlar sahibidir.³

1- "Ve Allah vardı ve hiçbir şey onunla beraber değildi." (Tevhid-i Saduk, 1. bab, 67. hadis)

2- "Gözler onu göremez." En'âm, 103

3- "...Gerçekten de bütün güzel adlar, O'nundur." İsrâ, 110

Yüce Allah'ın güzel isim ve sıfatlarından bazıları şöyledir: Bağışlayan, izzet sahibi, güç yetiren, makamı yüce, büyük, dirilten ve öldüren, gideren, diri ve ebedî, galip, temiz ve eksiksiz, darlığı açan, intikam alan, yenilmez...

7- Allah terkip olmuş bir varlık değildir ve bu nedenle de sıfatları birbirinin aynı ve zatıyla birdir.

8- Yüce Allah sınırsız ilim ve gücüyle evreni ve onda var olan her şeyi yaratmıştır.

9- Varlık, yaratılış başlangıcında olduğu gibi sonrasında da Allah'a muhtaç ve bağımlıdır.

10- Her şey Allah'ın güçlü eli altındadır. O dilemedikçe kimse bir şey yapamaz ve O ancak hayrı diler. Seçme özelliği olan varlıklar, O'nun yaratılışsal iradesiyle bu özelliğe sahip olmuşlardır.

11- Bağımsız olarak evrende etki gösteren sadece Allah'tır. O'nun dışında her şey, hem zatının özünde ve hem de kemalinde O'na bağımlı ve muhtaçtır.

12- Allah hayrın özüdür, şerrin ona isnadı iline yoluyadır ve aynı zamanda bütün varlık O'na isnat edilir.

13- Her varlık, varlıksal kapsamı oranında Allah'ın mutlak varlığının ayeti, nişanesi ve göstergesidir.

14- Allah'ın hiçbir işi amaçsız ve gayesiz değildir.

15- Allah bakidir ve O'nun dışında her şey fani.

16- Her şeyin dönüşü Allah'adır.

17- Allah kendi zatına aşkı uyarınca varlığı var etmiştir ve en sevgili, en şefkatli olan O'dur.

18- Allah, kendi isim ve sıfatlarını ortaya çıkarması için insanı yeryüzünde kendine halife seçmiştir.

19- Allah adildir ve ancak adaletle hükmeder.

20- İbadete, kulluğa ve sevgiye layık olan sadece Allah'tır.

21- Allah insanı kendi hâline salıvermemiş ve hidayeti için peygamberler göndermiştir.

22- Herkes Allah'ın elçi ve peygamberlerine uymakla Allah'a yakın olabilir. Allah'ın kendisi salih kullarıyla ilişkide olmayı dilemekte ve onları kendine çağırmaktadır.

23- Allah, intikam alıcı ve kahredici olmakla birlikte, dünya hayatında bağışlanma dileyen günahkâr kullarını affeder ve onlardan razı olur...

Buna binaen yüce Allah'ın mukaddes zatı en yüce ve en üstün varlıktır. O'nu tanımak ve bu konuyla alakalı bilgileri öğrenmek en üstün bilgidir. Bu nedenle de hikmet -özel anlamıyla Tanrı bilimi- ve irfan gibi ilimler kutsanmıştır. Çünkü bu ilimler, yüce Allah'ın güzel isimlerini tanıtmaktadır.

Bilgi edinmek ancak iki şekilde gerçekleşir:

1- Husulî bilgi: Kelime ve kavramlarla ulaşılan bilgi. Her kavram karşılığında zihinde bir nakış ve bir anlam çağırışı oluşur.

2- Huzurî (sezgisel) bilgi: Kelime ve kavramla ifade edilen şeyin bizzat âlimin yanında hazır olması ve ortaya çıkmasıdır.

Bunu benzetme yoluyla şöyle açıklayabiliriz: Bazen su ke-limesini duymakla zihnimizde bir suret oluşur. Bu durum-da, su hakkında husulî bilgi edinmiş oluruz. Bazen de suyun karşısında durup onu görür ve onunla susuzluğumuzu gideririz. Bu durumda, su hakkındaki bilgimiz huzurîdir.

Ana hatlarıyla Allah'ı tanımanın üç yolu vardır:

- 1- Gönül ve fitrat yolu
- 2- Tabiat ve tecrübe yolu
- 3- Akıl, felsefe ve kanıt yolu

Fitrat yolu ile Allah'ı tanımanın yüce Allah hakkında huzurî bilgi getirisi vardır. Tabiat ve akıl yoluyla Allah'ı tanımanın getirisi ise husulî bilgidir.

Bilgi ister husulî ve ister huzurî olsun, çok değerlidir; ancak bilginin hakikati huzurî bilgiyledir. İnsan kendisini Allah'ın dergâhına taşımakla, varlığının her zerresini yakından ve kavramların aracılığı olmaksızın yüce sevgiliyle

buluşma şerefine ulaştırmakla, varlığın o öz hakikatini kendinde bulmakla ve de tevhit denizine bir damla olarak ilintilendirmekle ancak yüce Allah hakkında huzurî bilgiye ulaşabilir.

Kur'ân-ı Kerim açısından Allah yakındır¹ ve hatta şah damarından bile daha yakındır, insana.²

İçtenlikle Allah'ı çağırdığımızda bize cevap verecektir.³ Ancak bunu göreceğ göz gerekmektedir. İmam Hüseyin (a.s) yüce Allah'a şöyle seslenmektedir: *"(Allah'ım) Seni gör-meyen göz kör olsun!"*⁴

Düst nezdikter ez men be-men est
Vin aceb bîn ki men ez vey dürem.

Anlamı:

Sevgili daha yakın bana, benden
Hayret, gör ki ondan uzağım ben.

Bizimle Allah arasındaki perde ve engellerden başka hiçbir şey, o ezelî ve ebedî sevgilinin cemalini seyre durmaya engel olamaz. Bu perde, engel ve uzaklığın tek nedeni de günah işlemektir.

Günah, fıtrat yolunu tıkamakla ve insanın yüce Allah hakkında huzurî bilgi edinmesine engel olmakla kalmaz, husulî bilgiye ulaşmasını da imkânsızlaştırır. Günah işleme, insanın tedrici olarak dinî inançları inkâr etmesine ve sonuç itibariyle de küfre ve dinsizliğe düşmesine neden olur. Böyle insanın ömür boyu itikadî, ilmî ve ahlâkî materyalizm bataklığında saplanıp kalması muhtemeldir. Günah işleme, in-

1- "Kullarım, sana beni sorarlarsa bilsinler ki ben, muhakkak onlara pek yakıным." (Bakara, 186)

2- "Ve andolsun ki biz insanı yarattık ve nefsi, onu ne gibi vesveselere düşürür, biliriz ve biz, ona, şah damarından daha yakınız." (Kâf, 16)

3- "Beni çağıran, bana dua eden kişiye çağırdığı, dua ettiği anda icabet ederim." (Bakara, 186)

4- Arefe duası

sanı her iki âlemin gerçek mutluluğundan mahrum eder. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Sonra da Allah'ın delillerini yalanladıkları ve onlarla alay ettikleri için o kötülük edenlerin sonu kötü oldu gitti.¹

Buradan anlaşılmaktadır ki materyalizme eğilimin sosyal ve tarihî nedenlerinin dışında, günümüz dünyasındaki en önemli nedenlerinden bir diğeri günah işlemektir. Çünkü yüce Allah'a inanmak, bir takım değerleri korumayı ve gözetmeyi gerektirir. Günahkâr insan da bu kayıt ve sınırlardan kurtulmak için yüce Allah'ı inkâr edecektir.

Günah, Tanrı bilimi alanında insanın başarılı olmasını engeller ve insanı tevhit yolundan çıkarıp şirk çıkmazına düşürür. Tevhit inancı; zatta tevhit, yaratıcılıkta tevhit, ibadette tevhit, fiilde tevhit... gibi aşamaları içermektedir. Günah, büyüklüğü ile orantılı olarak tevhidin her aşamasında etkisini gösterip sülûk ehlinin vuslatına engel olur.

Yüce Allah Resulü'nden (s.a.a) rivayet edilen bir hadiste şöyle geçer:

Kuşkusuz ki günah, günahkâra dalaleti musallat eder ve Allah Resulü'nün (s.a.a) vasi tayin ettiği kimse-
nin velayetini inkâr etmesine neden olur. Bu devam eder ve sonuçta Allah'ın birliğini yalanlamaya ve Allah'ın dininde şüpheye düşmeye düşürür.

Hadislerde açıkça bildirilen bazı günahlar, o günahları işleyenleri küfre sürükler. Bahsi edilen günahların bazıları şöyledir: İçki, yalan, büyüklenme...

İmam Ali b. Musa er-Rıza (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Yüce Allah'ın içkiyi yasaklamasının nedeni ondaki kötülüktür; içenlerin akıllarının işlevini değiştirmesi-

dir; yüce Allah'ı inkâra, yüce Allah'a ve peygamberlerine iftiraya sürüklemesidir.¹

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

Kul yalan konuştuğu zaman din perdesini yırtmış olur ve din perdesini yırttığında da küfre düşer.²

Önderi Tanıma Alanında Günahın Sonuçları

Peygamberlik ve onun devamı olan imamet, ilâhî bir ahittir. Bu, tarih boyunca insanların hidayeti için Allah'ın belirlediği özel bazı kulların uhdesine bırakılmış bir sorumluluktur. Peygamber ve imam Allah'ın hücceti, mektebin sınırlarının bekçisi, din hükümlerinin açıklayıcısı ve hidayetin öncüsüdür. Buna binaen peygamber ve imamın varlığı Allah'ın özel lütfudur, işlerin bu hüccetler eliyle idaresi de bir diğer lütuftur. Hâce Nasir Tûsî, İmam Zaman (Allah zuhuru tez eylesin) hakkında şöyle buyurmaktadır:

Varlığı bir lütuftur ve tasarrufu bir diğer lütuftur; zahir olmaması ise bizden kaynaklanmaktadır.

Yeryüzü hiçbir zaman hüccetsiz kalmamıştır, her zaman diliminde ilâhî nur kaynağından aydınlık alıp yeryüzünde aydınlatan bir meşale hep olmuştur. Şunu da unutmamak gerekir ki toplumun idaresinin bu güçlü ve emin ellerde olması, insanların biatine ve desteğine bağlıdır.

Meşhur lügat bilimcisi Ragıb İsfahanî, *Müfredatü'l-Kur'-ân* kitabında şöyle yazar:

İmam, kendisine uyulan şeydir; gerek söz ve fiiline uyulan insandır, gerek bir kitaptır veya bunun dışında bir şeydir.

Allah'ın hücceti ile ilgili olarak tanınması ve yerine getirilmesi gereken üç görev vardır ve şunlardır:

1- İlelü's-Şerâyi, c.2, s.161

2- Müstedrekü'l-Vesâil

1- Tanımak

2- Sevmek

3- Uymak ve itaat etmek.

Öncelikle Allah'ın hüccetini tanımalı ve haksız yere hüccetlik iddiası edenlerden ayırt etmeliyiz.

İkinci olarak, hücceti tanıdıktan sonra onu içtenlikle sevmeliyiz.

Son olarak da hüccete itaat etmeli ve bu hususta ihmal-kâr davranmamalıyız.

Allah'ın yasakladığı günahları işlemek, her üç aşamada hüccete karşı görevimizi yerine getirmemize engel olacaktır.

Kur'ân-ı Kerim, mucize ve kanıtlarla Allah'ın hüccetini tanıdıktan sonra bilmezden gelen ve ilâhî hüccetlerin karşısına çıkan şahısların ve toplulukların öyküsünü olanca açıklıkla anlatmakta ve dikkat çekmektedir. Bazı insanlar da ilâhî hüccetlerin Allah tarafından görevlendirildiklerini kabul ettikten sonra görevlerini yerine getirmede ihmal etti ve hatta inat ederek amelî bağlamda onları inkâra yöneldiler.

Esefle belirtmek gerekir ki on dört masumun (Allah'ın selâmı onlara olsun) hayatı bu tür olaylarla doludur.

Önderi tanıma alanında günahın neden olduğu sonuçların bazıları şöyle sıralanabilir:

1- Günah işlemek masum imamı tanımaya engel olur.

2- Günah, samimiyetle masum imamı sevmeye ve velayetini tam anlamıyla kabullenmeye engel olur.

3- Günah, amelî açıdan imamı inkâr etmeye ve hatta imama karşı gelmeye neden olur.

4- Günah, imamın varlığı nimetinden faydalanmaktan ve imamın kullanım yetkisinden insanı mahrum eder.

5- Günah, insanı ilâhî öğretilerden ve Allah vergisi bilgilerden alıkoyar.

Özü Tanıma Alanında Günahın Sonuçların

Nefs bilimi en faydalı bilimlerdendir.¹ Mana mülkü sultanları özü tanımaya o denli önem vermişlerdir ki, öncelik bakımından Tanrı biliminden sonra olduğu hususunda şüphe etmişlerdir. Mana ehli bu insanlar, *"Her kim özünü ta-nıya, şüphesiz ki Rabbini tanımış olur."* hadisini aşağıdaki iki şekilde yorumlamışlardır:

– Öz nefsini tanıyan kimse Allah'ı tanımış demektir.

– İnsanın özünü tanıması, önceden Allah'ı tanımış olduğunu gösterir.² Müminler Emiri Ali (a.s) bir hadisinde, kaybettiği eşyasını aradığı hâlde kaybettiği özünü hiç mi hiç aramayan kimseden hayrette olduğunu buyurmuştur.³

Özünü tanımak ve öz gerçeğini bulmak isteyen insan, yüce âlemden dünya hayatına iniş ve dünya hayatından yeniden yüce âleme yüceliş aşamasında nefsini incelemelidir. İlâhî arifler açısından insan, yüce Allah'ın tecellisidir ve bu tecelli, Allah'ın isim ve sıfatlarının mazharı olmaya müsaittir.

Bir analize göre insan üç mertebeye sahiptir:

1- Dünyanın yaratılmasından önceki "ruh makamı". Kur'ân-ı Kerim bu hususta şöyle buyurmaktadır:

Gerçekten de biz, insanı, en güzel bir sûrete sahip olarak yarattık.⁴

2- Dünyaya indiği "beden makamı veya dünya makamı". Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

1- *"Özü tanımak öğretilerin en faydalısıdır."* (Usul-i Kafi, s.115)

2- Bize öyle geliyor ki özü tanımakla Allah'ı tanımak arasındaki ilinti icmal (genel) ve (ayrıntı) tafsil türündendir. Aynı durum *"İlim Çin'de de olsa peşinde olun."* hadisinde de geçerlidir. Bu hususta şöyle denmiştir: O, özü tanıma ilmidir ve yüce Rabbi tanımak ondadır. (Misbahu's-Şariat, İlim babı, s.258)

3- Gururu'l-Hikem

4- Tîn, 4

Sonra da onu aşağıların en aşağısına döndürdük.¹

3- Ruhun asıl makamı ve ulaşılması gereken öz gayesi olan "arınmış nefis makamı".

Olması gerektiği gibi özünü tanımayan kimse, bu dünyayı hareketinin gayesi sanacak ve bu makamda kalacaktır. Oysaki onca yüceliğe sahip olan insan için böyle bir gayenin öngörülmesi anlamsız ve abestir. Böyle bir şey kesinlikle insan hayatının gerçek tasvirini ortaya koyamayacaktır. O hâlde bu yanlış sanı ve düşünce, insanın bütün varlığını boşluk ve yokluğa sürükleyecektir.

Gerçek şu ki nefis, insan ruhunun indirgeniş hâli olduğundan dolayı öz gerçeğine dönme ve yüce sevgilinin huzuruna varma liyakat ve yeterliliğine sahiptir.

To de in evtan ğerîbî ey peser
Hû be-ğurbet kerdeî hak et be-ser
Heyf baş ed ez to ey sahib huner
Kenderin vîrane rîzî bal o per.

Anlamı:

Sen garipsin ey oğul, bu diyarlarda
Gurbeti kendine huy etmişsin, kül başına
Yazık olur ey cevher sahibi, sana
Kanat ve tüy dökessin harabe ortasında.

İnsanın kendisini böyle betimlemesi onun gerçek özünü gösterir. Çünkü bu tasvir, insanın mana hayatındaki yüce ve değerli; rağbet, özlem, ilke ve ulvi amaçla yögrulu konumunu gösterir insana. İnsanın gerçek özü; güçlerinin, eğilimlerinin, düşüncelerinin, manevî ve fitrî cezbelerinin, bilinçlerinin ve daha kapsamlı bir ifadeyle insanın sahip olduğu her şeyin gerçek tasviridir. Buna gerçek öz, yüce öz, fitrî öz ve melekutî öz de denmektedir. Bunun karşısı ise gerçeikle örtüşmeyen, temelsiz ve dayanaksız sanılardan oluşan ve insanın varlıksal gerçeklerinden uzak olan özdür.

İnsanın kendisi hakkındaki bu yanlış tasvirinin kaynağı nedir? Neden insan bazen kendisinden yabancılaşır, kendini unuttur ve gerçek özünü kaybeder?

Bunu şöyle cevaplıyoruz: İnsanın özünü tanıma ile ilgili kusur ve yetersizliği, gerçek ihtiyaçlarını bırakıp zan ürünü gereksinimlerinin peşine takılmasına ve alınması gerekenleri bırakıp bırakılması gerekenleri almasına neden olur. Gerçek olmayan ihtiyaçların temini, duyuların ve vehmin beslenmesi aklın zayıf kalma sonucunu doğurur.

Bu yanlış sanısında kalan insan, artık giderek gerçek ihtiyaçlarını unuttur ve hatta ihtiyaç olarak görmez. Bu insan, öz gerçeğini madde âleminin dar ve karanlık çerçevesinde tanımlar; insan alanındaki bütün erdem ve üstünlüklere şüpheyile yaklaşır ve hatta inkâr yolunu seçer. İnsanlığın gerçek eğitmen ve öğretmeni olan masum imamlarımız (yüce Allah'ın selâm ve salavatı onların üzerine olsun), insanı bu uçurma düşmekten korumak amacıyla maddî zevk pisliğinden arınmayı öğütlemiş ve şöyle buyurmuşlardır: *"Nefislerinizi zevklerin pisliğinden ve şehvetlerin kötü sonuçlarından arındırın."*¹

Nefsin naçiz maddî isteklerden arındırılması, ulvi öğretileri algılama yolunu açar ve yüceliş yolculuğunun en temel etkenini hazırlar. Bu hususta rivayet edilen bir hadis şöyle dir: *"Nefislerinizi şehvetler pisliğinden temizleyin ki yüce makamlara varasınız."*²

Sonuç olarak şöyle diyebiliriz: Günah, insanın gerçek özü hakkındaki aydın tasvirini karartır ve insanın özünü tanımamasına engel olur. İnsanın öz gerçeğini tanımaması, insanın tek cevheri olan ruhuna en ciddi ve öldürücü darbeler indirir.

1- Tasnifu Gureri'l-Hikem, s.240

2- Tasnifu Gureri'l-Hikem, s.240

Mead Bilgisi Alanında Günahın Sonuçları

Kur'ân-ı Kerim açısından içinde bulunduğumuz bu âlem ve onda olan her şey hak olarak ve belli bir amaç üzere ve de süresi belirli olarak yaratılmıştır.¹ Bu âlem belirli bir süreliğine yaratıldığından dolayı kalıcı değildir, hâliyle süresi dolduğunda ve eceli geldiğinde fani olacaktır.

Buna binaen şöyle denebilir:

1- Bir bütün olarak bu âlem ve de her bir parçası bir gaye üzere yaratılmıştır.

2- Ne bir bütün olarak bu âlem ve ne de onun her bir parçası kalıcı değildir.

Bu iki noktadan anlaşılmaktadır ki bu âlemin sonucu, fani oluşundan sonra ortaya çıkacaktır. Bu da demektir ki dünyanın fani oluşu da belli bir amacı izlemektedir. Yani bu âlemden sonra kalıcı ve ebedî olan ahiret âlemi başlayacaktır. Bu âlemin ve içindekilerin süresinin bitmesi, bazılarının zannettiği gibi hiçlik ve yokluk anlamına değildir, bilakis geldiği yer olan Allah katına dönüşüdür. Şüphesiz ki Allah katında olan kalıcıdır.²

Gerçekte yüce Allah rahmetini yaymakla varlığı yaratmaya başlar ve rahmetini tutarak da varlıkları kendi katına döndürür. Rahmetin tutulması ve varlığın Allah'a dönüşü meâdın özüdür.³

Bu dünyanın fani olmasından sonra yeniden diriliş, bütün ilâhî dinlerin kabul ettiği ve inandığı bir gerçektir. İslâm dininin üç temel inancından biri meâd inancıdır. Aklî ve naklî delillerle kanıtlanan meâd inancında hiçbir Müslüman şüphe etmez. Özellikle de insanla bağlantılı olarak meâdın

1- "Gökleri ve yeryüzünü ancak gerçek olarak ve muayyen bir zaman için yarattık ve kâfir olanlarsa korkutuldukları şeylerden yüz çevirirler." (Ahkaf, 3)

2- "Sizde ne varsa bitip tükenir, Allah'ın katındakiyse kalır." (Nahl, 96)

3- el-Mizan Fi Tefsiri'l-Kur'ân, Allame Tabatabaî, c.19, s.18

niteliği hakkında gereğince konuşulmuş ve görüşler açıklanmıştır. Konuyla ilgili görüşleri buraya taşımayacağız.¹

Molla Sadra'nın da açıkça bildirdiği gibi doğru olan görüş şudur: İnsan ahiret âleminde, parçaları ölen belirli bedeninin özüyle -bedeninin benzeriyle değil- haşredilecektir ve bunu ahiret âleminde gören kimse, onun dünyadaki falan şahıs olduğunu hemen tanıyacak ve bunu dile getirecektir.²

İşte bu hâlde insanın yaptıkları hesaba çekilecek ve herkes, yaptığı iyi ya da kötü işlerinin karşılığını görecektir. Ölüm sonrası hayat inancının, insan hayatının her yönünü derinden etkileyen pek çok eğitsel ve pratik özellikleri vardır. Bu inanç ne kadar sağlam ve sarsılmaz olursa insan hayatını da o oranda etkileyecek ve insanın Allah ile, Allah'ın hüccetiyle, kendisi ile, diğer insanlarla ve evren ile olan ilişkisine düzen verecektir.

Günahın yıkıcı sonuçlarından biri de insanı yavaş yavaş ölüm sonrası hayatı inkâra sürüklemesidir. Belki de bu inkârın nedeni, meâd gerçeğine itikadından dolayı düşeceği vicdan azabından kaçmaktır. Aslında insan, bu büyük gerçeği inkâr etmekle günah işleme yolunu açık tutmak ister.³ Bu nedenle de bütün aklî ve naklî delilleri görmezden gelir ve fitratının (bu inanca çağırma) sesine olumlu cevap vermez. Böylece rahat bir kafayla nefsinin isteklerini yerine getirir. Kur'ân-ı Kerim bu tür insanlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

Bırak onları, vaadedilen güne ulaşınca dek dinip oynasınlar.⁴

1- Konu hakkında ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler şu kitaba bak-sınlar. el-Mebdeu ve'l-Meâd, Molla Sadra, s.487, 552

2- el-Mebdeu ve'l-Meâd, Molla Sadra, s.487, 552

3- "Hayır, insan, ilerde olanı yalanlamak ister." (Kıyamet, 5)

4- Zuhruf, 83

Bilgi Bilimi Alanında Günahın Sonuçları

Bilim bilgisi, bazen mutlak olarak kullanılır ve bununla haricî gerçek, dışa nispetle bilgi edinmenin imkânı, bilginin niteliği, zihnin dış âlemle ilişki sistemi, bilginin araç ve kaynakları, bilginin husulî ve huzurîye bölünmesi... gibi konular amaçlanır. Bazen de kayıtlı olarak kullanılır ve özel bazı ilimlerle ilişkisi amaçlanır. Mesela ahlâk felsefesi, irfan fesfesi ve diğer ilimlerin felsefesi. Bu durumda, ilgili ilimlerin öz konularına girilmeksizin ilmin tanımı, konusu, sınırları, ilmi işleme yöntemi, daha önemlisi de o ilmin konumu ve gerekliliği konusu incelenir. İlimlerin üstünlük ve değerlilik aşamaları da bu alanda belirlenir.

Bu kısa ve öz açıklama ile "bilgi bilimin" ne denli önemli olduğu ortaya çıktı. Bu alanda edinilen ve seçilen dayanak, insanın teorik ve pratik yaşamının tümüne gölge edecektir. Bunu şöyle örneklendirebiliriz: İlmin edinilemeyeceğini hareket noktası ve dayanak olarak seçsek ve ilmi inkâr etsek, bütün bilgilerimiz değer ve saygınlığını kaybedecek, vehim ve kabus konumuna düşecektir.

Veya ilimlerin üstünlüğü bağlamında, ilmin maddî yaşam için pratik anlamda yararcılığı dayanak olarak seçildiği durumda, üretim araç ve yöntemlerinin ve de yeni sanayi ürünlerinin keşfedilmesi, insanın iç dünyasının keşfinden ve Allah'ın isim ve sıfatlarını tanımaktan daha değerli görülecektir.

Bu girişten sonra şöyle diyoruz:

Günah, bilgi biliminin her iki alanında sorun ve sıkıntılar ortaya çıkaracak ve elde edilen sonuçları kötü yönde etkileyecektir.

1- Mutlak Bilgi Bilimi

İslâmî bilgi bilimi açısından bilgi kaynaklarından biri Kur'ân-ı Kerim'dir. Kur'ân'ın kılavuzlukları insanın hidayeti için en değerli reçetedir. Ancak şu da bir gerçektir ki Kur'-

ân'ı anlamak, zahir ve batın temizliğini gerektirir. Kur'ân-ı Kerim bunu şöyle buyurmaktadır:

Ona, temiz olanlardan başkaları dokunamaz.¹

Günah, bu bilgi kapısının insan yüzüne kapanmasına neden olur ve insan, vahiy yoluyla bildirilen yüce gerçekleri anlamaktan mahrum kalır. Ayrıca günah, insana anlamsızlık ve kofluk hissi verecektir. Böyle bir insan tedrici olarak varlığın bütün gerçeklerini inkâr edecek ve bir tür haricî gerçekleri ve özün özünü yalanlayacaktır. Böylece de her bilgi yolunu kendisine kapatacak ve kendi kuruntularında kendini hapsedecektir.

2- Kayıtlı Bilgi Bilimi

Günah, değerle değer karşının yer değiştirmesine neden olur ve artık değerler kutsallığını ve değer karşılıkları ise çirkinliğini kaybeder. Bu durumda yüce Allah, bilgi konusunun en değerlisi olma unvanını yitirecektir ve Allah'ın isimleri ve sıfatları bilgisini konu alan ilimler önemsizleşecek ve de artık onları araştırmanın gerekliliği ortadan kalkacaktır.

Güzellik Bilimi Alanında Günahın Sonuçları

Güzellik bilimi insanın zevkiyle alakalı bir ilimdir ve bu bağlamda insan tabiatının sağlıklı oluşunun belirleyici bir rolü vardır. İnsanın fıtratı, kötüyü kötü ve iyiyi iyi olarak kabul eder. Peygamberler de fıtrat hükümlerinin ihyası için gönderilmiştir. Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Sonra münezzeh olan Allah Adem'in çocuklarından nebiler seçti... aklın definelerini ortaya çıkarmak için gönderdi onları.²

1- Vâkıa, 79

2- Nehcü'l-Belâğa, 1. hutbe.

İslâm felsefesi açısından, varlık piramidi tepesine doğru yükseldikçe güzellikler artar. Çünkü yüksekteki varlıklar, yüce Allah'ın isimlerine mazhar olma bakımından daha mükemmeldirler. Onlar sevgilinin cemel ve güzelliğinden daha çok pay aldıklarından ötürü gönül gözünü okşarlar.

Günah, sadece fitratın yapısını direkt olarak bozmakla ve yüce Allah'a kulluğun güzelliğini ve gönül okşamasını tattırmamakla kalmaz, soyut âlemleri algılamaya da engel olur. Bu durumda olan insan öyle çarpık bir hâldedir ki soyutluğu, elbiseden çıkma olarak algılar. Bu insan bu gülünç algıyla soyut varlıkları hayal süzgecinden geçirirken melekleri çıplak bir hâlde betimler. Günah, insanın güzellik anlayışını değiştirir. Bu durumda olan kimse, yemeklerin tadını ve lezzetini alamayan grip hâlindeki birine benzer; gerçek güzellikleri algılayamaz, bilakis çirkinlikler onun gözünde güzel görünür. Kur'ân-ı Kerim bu hususta şöyle buyurur:

İşlediği kötü iş kendisine bezenen ve onu güzel gören adam, iyiyi, kötüyü bilen gibi midir?¹

Kur'ân'ın bazı ayetleri, insanın güzellik anlayışının değiştiğini ve şeytanın da buna yardımcı olduğunu kanıtlamaktadır. Sözü edilen ayetler; küfr, düzen, kalbin katılaşması, büyüklenme, israf ve servet biriktirme... gibi şeyleri, güzellik olgusunu olumsuz yönde etkileyen günahlar olarak tanıtmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

1-"İşte böylece kâfirlere, yaptıkları şeyler, süslü ve hoş gösterilmedir."²

2- "...Kalpleri katılaştı ve Şeytan, yaptıkları şeyleri süsleyip hoş gösterdi onlara."³

1- Fâtır, 8

2- En'âm, 122

3- En'âm, 43

3- "İşte aşkın hareketlerde bulunanlara, yaptıkları işler, böylece hoş görünmededir."¹

4- "Kâfir olanlara düzenleri hoş ve sevimli görünmede ancak ve yoldan çıkarılmadalar."²

5- "Kâfir olanlara dünya yaşayışı, süslü gösterildi."³

Ayrıca günah, insanın zahirî güzelliğini de bozar. Bu hususta bir hadis şöyle buyurmaktadır:

Şüphesiz ki yalan (veya zina) yüz güzelliğini götürür.⁴

İmam Cafer Sâdık (a.s) Tevhid-i Mufazzal'da şöyle buyurmaktadır:

Yunancada bu evrene "Cosmoc" denmiştir. Cosmos, "süs, bezek" anlamına gelir. Bu evrenin harika bir düzen ve nizam üzere yaratılmış olduğunu gören filozoflar, evrenin aynı zamanda güzelliğin zirvesinde olduğuna dikkat çekmek amacıyla düzen ve nizam kelimesiyle yetinmemiş ve Cosmos adını kullanmışlardır.⁵

Halk Bilimi Alanında Günahın Sonuçları

Sağgörülü bir insan açısından halk, kendisiyle aynı türün bireyleri olması bakımından, en azından sevgi ve saygıya şayandır. Allah'a iman etmiş bir insan açısından ise halk, Allah'ın kullarıdır, Allah'ın ailesi sayılırlar ve halkı sevmek Allah'ı sevmek anlamı taşır. Buradan bakıldığında hal-

1- Yunus, 12

2- Ra'd, 33

3- Bakara, 212

4- Sefinetü'l-Bihar, c.1, s.297

5- Keşfu'l-Murad Fi Şerh-i Tecridi'l-İ'tikad, Hâce Nasiruddin Tusî, Allame Hillî'nin şerhiyle, Farsçaya çeviri: Allame Şa'ranî, h. 1379 basımı, s.150,

ka hizmet, Allah'a hizmettir ve Allah'ın en sevimli kulu da halka en çok hizmet edeni ve faydalı olanıdır.

Bu bağlamda bir hadis şöyle buyurmaktadır:

Allah katında insanların en sevileni, halka en faydalı olanıdır.

Allah katında insanların en yüce olanı ise, Allah'tan en çok sakınan kimsedir. Kur'ân- Kerim bu hususta şöyle buyurmaktadır:

Şüphe yok ki Allah katında derecesi en yüce olanınız, en fazla çekineninizdir.¹

İmanlı bir insan, gerek kendi dininden ve gerekse başka dinlerden olan, gerek kendi dil ve ırkından ve gerekse başka dil ve ırklardan olan insanları asla küçümsemez, bilakis onlara değer verir ve saygı gösterir. Günahkâr -özellikle de sosyal günahlar işleyen- insana gelince, o, bütün gücünü bencilliği yönünde kullanır ve isteklerini elde etmek için mümkün olan her şeyi kötüye kullanır.

Böyle bir insan, halkı da sömürülecek ve çıkar sağlanacak bir araç olarak görür; onları, kendi istek ve arzusuna hizmet etmeleri için kullanmaya, maddî ve manevî imkânlarını ele geçirmeye çalışır. Bu çarpık eğilim onu, halka haksızlık ve zulmetmenin ve halkı sömürmenin bir değer olduğu inancına sürükler. Çünkü bu insan, kendisinin bunu yapmaması durumunda, halkın ona karşı bu yolu izleyeceğini düşünür.

İşte bu insan açısından halka saygı gösterilmez, değer verilmez, hizmet edilmez ve hatta her saldırı ve taşkınlığa layıktır. Böyle bir bakış tarzı olan kimse, herkesi kendine düşman görecektir ve düşmana hayat hakkı tanımamak, onun açısından çok doğal bir şey olacaktır.

1- Hucurât, 13

Siyaset Bilimi Alanında Günahın Sonuçları

Topluluk ve toplum yönetim bilimi, yöresel, ülkesel ve küresel ölçekte değerlendirilebilir. Şia öğretisi açısından gerçek siyasetçiler, Allah'ın velileri ve masum imamlardır. Yüce Allah, birey ve toplumu eğitme, toplumu yönetme görevini onların uhdesine bırakmıştır. Bu ilâhî velayet, halkın genel biat ve kabulüyle gerçekleşir. "Camiatü'l-kebire" ziyaretinde masum imamlar, "sasetü'l-ibad=kulların yöneticileri" olarak tanıtılmıştır.

Toplumu yönetme makamında bulunan gerçek siyasiler, toplumu Allah eksenli olarak yönetir ve Allah'a yönlendirirler. Bu yöneticiler, kendilerini "toplumun hizmetçileri" sayar ve kendileri için dünya zevk ve sefası peşinde olmazlar. Bunların gözünde yönetim ve başkanlık, görevin yerine getirilmesi gereken bir meydandır ve kıyamet günü yaptıklarının hesabını yüce Allah'a vermelidir. Müminler Emiri Ali (a.s), hilafet sorumluluğunu üstlendiğinde şöyle buyurmuştu:

Tohumu yarana ve insanı yaratana andolsun ki eğer bu topluluk biat için toplanmasaydı, yardımcılının varlığıyla hüccet ikame edilmeseydi ve Allah, zalimlerin çatlayasıya yerken mazlumların aklıktan kırılmasına mani olunması hususunda âlimlerden söz almasaydı hilafet devesinin yularını sırtına atar, terk ederdim.¹

İlâhî yöneticilerin gözünde siyaset, kendi yerinde bir tür ibadettir. Çağımızın siyasetine damga vuran büyük siyasetçi İmam Humeyni (r.a), bu konuda şöyle buyurmuştur:

Kur'ân-ı Kerim'de ve Resulullah'ın (s.a.a) sünnetinde, başka hiç bir konuda olmadığı kadar hükümet ve siyaset hakkında hükümlerin olduğu bu bilgisizle-

1- Nehcü'l-Belâğa, 3. hutbe (Şıksıkiye adıyla meşhur olmuştur), s.46

re anlatılmalıdır. Hatta İslâm'ın ibadetle ilgili hükümlerinin büyük bir bölümü ibadî-siyasi boyutludur ve bunlardan gaflet etmek, işte bu sorunları beraberinde getirmiştir.¹

Hz. Yusuf (a.s) yönetim sorumluluğunu üstüne aldığında şöyle dua etmişti:

Rabbim, sen bana saltanat ihsan ettin... Ey gökleri ve yeryüzünü yaratan, sensin benim dostum, yardımcıım dünyada da, ahirette de, beni Müslüman olarak öldür ve iyi kullarına kat beni.²

Bunun karşıt kutbunda şeytanî yönetim ve siyaset bulunmaktadır. Dünya eğilimli siyasetçiler her zaman güç ve yönetimin peşinde olmuş ve güç odaklarını ele geçirmek için de hiç bir düzen ve nifaktan geri durmamışlardır. Bu tür insanlar açısından siyaset tümüyle düzen ve yalandır, ne baba tanır ve ne de oğul. Bu insanlar siyaseti bu yönde kullanarak, din ve vicdan mahkemesinde reddedilen ve asla kabul görmeyen sınırsız çıkarlarını ve günah isteklerini temin etmeye çalışırlar. Gerçekte günah, bunların şuurunu işlevsiz kılmıştır ve bunlar, şeytani amaçlarına ulaşmak için her işe girişirler. Suçsuz yere insanları hapse atmak, kadınları ve çocukları öldürmek, güçsüzlere bile acımamak, savaş başlatmak, kan akıtmak, insanları sömürmek, insanları öldürmek ve mallarını talan etmek, mesnetsiz itham ve iftiralar, korkunç şayialar ortaya atmak, karalama yöntemi, kitle imha silahları üretmek... bu tür insanların işledikleri günahların siyaset alanındaki sonuçlarından sadece bazı örneklerdir.

Merhum İmam Humeyni'nin (r.a) bu bağlamda sürekli olarak vurgu yaptığı uyarılardan biri şu idi: "İnsan kendini arındırmadan toplumun ona yönelmesini Allah göstermesin!

1- Sahife-i İnkılab, İmam Humeyni'nin (r.a) Siyasi-İlahi Vasiyet-nâmesi, s.10

2- Yusuf, 101

İbadeti Etkisizleştirme Alanında Günahın Sonuçları

İbadet ruhun gıdası, kulluk makamına ulaşma yolu, insanın yaratılış nedeninin zirvesi ve peygamberlerin en önemli mesajıdır. Kur'ân-ı Kerim bu bağlamda şöyle buyurmaktadır:

Andolsun ki biz her ümmete, Allah'a kulluk edin ve Şeytan'dan uzaklaşın diye bir peygamber gönderdik.¹

İbadet bir bakıma her vacip ve sünnetin yerine getirilmesidir. Genel anlamıyla ibadet, insanlara hizmeti de kapsar ve hatta bu, yüce Allah'ın rızasını kazanma amacı taşıdığı durumda en güzel ibadet olacaktır.

Özel bir terim olarak ibadet, yüce Allah'ın huzurunda gösterilen en olgun huşu ve gönül saygısıdır; nitelik ve niceliği peygamberler ve masum imamlar tarafından açıklanan yüce Allah'a kulluk göstergesidir.

Özel anlamıyla ibadetin en belirgin örneği namaz kılmak, oruç tutmak ve Kur'ân okumaktır.

Yaratanın yüceliği karşısında durup dua etmek, yakarmak ve secdeye kapanmak diğer ibadetlerden sayılır.

Her ibadet belli bir hedefi izler ve insanın ruhsal, manevî ve düşünsel ihtiyaçlarının bir bölümünü temin eder. Bütün ibadetler, insanı Allah'a yaklaştırmaya ve iç dünyasıyla ulvî âlem arasında bağlantı kurma noktasında birleşir. Bazı hadislerde bu gerçek şöyle açıklanmıştır:

Namaz müminin miracıdır.²

Namaz, her takvalının yakınlaşmasıdır.³

1- Nahl, 36

2- Biharu'l-Envar, c.81, s.255

3- Usul-u Kafi, c.3, s.365

Başta namaz olmak üzere ibadetler, insanı yüce manevî makamlara ulaştıran en etkili yardımcılarıdır. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Sabır ve namazla Allah'tan yardım dileyin.¹

İbadet melekût âleminde yücelir ve ibadet edenin makamını da kendisiyle birlikte yüceltir.

Her ibadetin olmazsa olmazlarından biri, evrenin yaratıcısı Allah'a yakınlaşma niyet ve amacıdır. Bu niyet olmaksızın ibadet gerçekleşmiş olmaz ve hatta böyle bir ibadet, riya veya şirk olacak ve kişi bunun karşılığında cezalandırılacaktır.

İşte bu nedenle ibadetin yakınlaştıracı bir etken olduğu belirtilmiştir ve bu yakınlık da sadece manevî ve ruhsal boyutludur.

Yakınlık, etkeniyle bağlantılı olarak iki kısımdır:

– Farz ve vacip ibadetlerin yerine getirilmesiyle doğan yakınlık.

– Sünnet ve müstehap ibadetleri yerine getirmekle ulaşılan yakınlık.

İbadetin kendine özgü manevî bir kokusu vardır ve bunu ancak ibadet düşkünleri duyar. İbadet ayı olan ramazan ayının da kendine has ruh okşayan bir kokusu vardır ve Allah erleri bundan faydalanır. Unutulmaması gerekir ki ibadetlerin manevî haz ve kokusunu duymak, ibadetlerin içtenlikle yapılmasının bereketlerindendir.

Merhum Seyyid b. Tavus (r.a), *İkbalu'l-A'mal* kitabında şöyle yazar:

Yüce Allah rabbanî sırları, Muhammedî (s.a.a) nur-ları ve Alevî bereketleri bize lütuf buyurmuştur. Bunlardan biri, hilali gözlemlemeksizin ve astronomi bilgisi kullanmaksızın, mübarek ramazan ayının başlangıcını sadece kalp yoluyla teşhis etmektir.²

1- Bakara, 45

2- İkbalu'l-A'mal, s.269

İbadetin dünya ve ahiret hayatı ile ilgili o kadar eğitici etki ve getirisi var ki, hiçbir şey onun yerini tutamaz. Sözü-nü ettiğimiz etki ve getirilerden bazıları şöyledir:

– İbadet etmek, yüce Allah'ın emrini yerine getirmektir ve Allah'a yakınlığa neden olur.

– İbadet ruhu güçlendiren etkidir.

– İbadet, insana batınî huzur ve güven kazandırır.

– İbadet, insanlardan istigna ve doygunluk etkenidir.

– İbadet, sevap ve mükâfat kazanma nedenidir.

– İbadet, tapınma ruhunu güçlendirerek aşırı akılcılığı dengeler.

– İbadet, insanın yüzünü nurlandırır.

– İbadet, rızkın artmasına neden olur.

Günahın doğurduğu sonuçlardan biri, ibadetin etki ve getirisini ortadan kaldırmaktır. İbadet, insanı yüce Allah'a yakınlaştırır; günah ise, bütün hayır ve güzelliklerin öz kay-nağı olan yüce Allah'tan uzaklaştırır. Bunun nedeni şöyle izah edilebilir:

1- Esas itibarıyla günah, tedricî olarak insanın ibadet tevfikini selbeder ve insanı ibadete rağbetsiz kılar.

2- İbadet esnasında günah işlenir ve bu durumda günah ve ibadet kavramları aynı işe uyarlanırsa, doğru görüş gere-ğince ibadet batıldır. Bunu şöyle örneklendirebiliriz: İnsanın gasp edilen bir yerde namaz kılması, başkasının malında ta-sarruf etmek demektir. Bu insanın orada yapmış olduğu ha-reketlere ve okuduğu zikir ve sözlere namaz unvanı ve bu-lunduğu yere de gasp kavramı uyarlanır. Bu durumda kılı-nan namaz batıldır. Çünkü gasp günahdır ve getirdiği sonuç da yüce Allah'tan uzaklaşmaktır. Açıktır ki uzaklık getiren bir şey, kesinlikle yakınlık getirmeyecektir.¹

1- Konu hakkında detaylı bilgi edinmek isteyenler fıkıh metodo-lojisi alanındaki kitapların emirle nehyin bir noktada birleşmesi bölü-müne bakabilirler.

3- İbadet esnasında günah işlenir, ancak günah ve ibadet kavramları bir noktada buluşan türden olmazsa, ibadet batıl olmaz. Mesela: İnsanın namaz kıldığı hâlde gıybet dinlemesi durumunda her ne kadar namaz batıl olmaz ise de, ibadet hâlinde günah işlediğinden ötürü azabı hak etmiş olur. Çünkü Allah'ın huzurunda durmanın gerek ve adabını gözetmemiş ve en büyük küstahlığı yapmıştır. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Vay hâllerine o namaz kılanların. Onlar ki namazlarında gaflet ederler.¹

4- İnsan ibadete durmadan önce günah işlemişse, yüce Allah'a kulluğun hazzından mahrum kalır ve ibadet ağır gelir. Bu insan, ibadetin doğruluk şartlarını yerine getirmiş olsa bile kemal ve kabul şartlarını gözetmemiş olacaktır. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Sabır ve namazla Allah'tan yardım dileyin ve şüphesiz ki bu, gönül saygısı olanlardan başkasına ağır şeydir.²

Kur'ân'ın bir başka ayeti şöyledir:

... ve istemeyerek Allah için mallarını harcarlar.³

Yine bir başka ayet şöyle buyurmaktadır:

Namazı, ancak üşenerek kılarlar.⁴

5- Esasen bazı günahlar vardır ki ibadeti başlangıcından itibaren batıl eder ve onu şirke dönüştürürler. Riya, desinler, gösteriş, böbürlenme, kendini beğenme... amaçlı kılınan namaz, tutulan oruç, yapılan hac... ibadeti batıl eden nedenlerdir.

6- Bazı günahlar da vardır ki insanın yapmış olduğu ibadetlerin ve iyiliklerin tümünü veya bir kısmını heder

1- Mâûn, 4-5

2- Bakara, 45

3- Tevbe, 54

4- Tevbe, 54

eder. Bahsi edilen bu tür günahlar, bir ateş gibi iyilik ve ibadetler harmanını küle çevirir. Bu günahların bazı örnekleri aşağıdaki gibidir:

– Allah'a iman ettikten sonra küfre ve şirke düşmek:

Şüphesiz sana da, senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur: "Andolsun ki Allah'a ortak koşarsan, işlerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalarlardan olursun!"¹

– Velayet makamına itaatsizlik:

Ey inananlar, itaat edin Allah'a ve itaat edin Peygamber'e ve yaptıklarınızı boşa çıkarmayın.²

– Başa kakmak ve minnet, sadakayı batıl eder:

Ey inananlar, malını insanlara gösteriş için harcayan ve Allah'a, ahiret gününe inanmayan kişi gibi sadakalarınızı, başa kakmakla minnet ve eziyetle hiç verilmemiş bir hâle getirmeyin.³

– Haset etmek, tedricî olarak imanı tümüyle yok eden bir etkendir. Bu bağlamda bir hadis şöyle buyurmaktadır:

Şüphe yok ki haset, ateşin odunu yuttuğu gibi keşinlikle iyilikleri yutar.⁴

Şükretme Alanında Günahın Sonuçları

Konuya ön hazırlık olması bakımından öncelikle bazı noktalara değineceğim:

1- Akıl, fıtrat ve Kur'ân'ın hükmü gereğince nimete şükretmek farzdır. Kur'ân-ı Kerim, yüce Allah'ın vermiş olduğu nimetlerden takriben kırk nimeti saydıktan sonra şöyle buyurmuştur:

1- Zümer, 65

2- Muhammed, 33

3- Bakara, 263

4- Biharul-Envar, c.15, s.132

Nasibinizi onun lûtfundan arayıp bularak şükredesiniz diye.¹

2- Nimete şükretmek için doğru bir şekilde nimeti tanımak gerekir. Çünkü gaflete düşmekle bir çok nimetler unutulacak veya görüntü itibariyle bela olarak görülen bir nimete itinasızlık edilecektir.

3- Nimetleri daha iyi tanıyan kimse daha çok şükredecektir. Hz. Peygamber (s.a.a) geceleri ibadet eder ve tehecüt namazı kılardı. Bunun nedeni sorulduğunda da şöyle buyururdu:

Niye şükreden bir kul olmayayım?!

4- Yüce Allah'ın vermiş olduğu nimetler sınırsızdır. Bu hususta Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Ve Allah ne dilediyse hepsini de vermiştir size ve Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız sayamazsınız.²

Yüce Allah'ın bazı nimetleri maddîdir ve bazıları manevî. Bu nimetlerin bazıları bizim iç dünyamızdadır ve bazıları da dış dünyamızda.

5- Yüce Allah'ın vermiş olduğu en büyük ve en faydalı nimetlerden biri, dünyada ve ahirette insana yarar sağlayan masum imamların velayet nimetidir.

6- Her ne kadar yüce Allah'ın bahşettiği nimetlerin şükürünü gerçek anlamıyla yerine getirmekten aciz isek de, her nimetin şükürünü, gücümüz oranında o nimete uygun ve uyumlu olarak yerine getirmeye çalışmalı ve ötesinden de aciz olduğumuzu itiraf etmeliyiz.

7- Nimete şükürün bazı aşamaları vardır. Şükürün ilk aşaması dil ile şükretmektir ve bunu, gönül ve amel şükürü izler.

1- Nahl, 14

2- İbrahim, 34

8- Şükürün en yüce aşaması, amel bakımından şükretmektir ve bu da, nimetlerden doğru olarak yararlanmaktır. Gerçekte her nimet, tekâmül ve olgunluk aracıdır ve bu yüzden de en iyi şekilde kullanılmalıdır.

Bu giriş bölümünden sonra şöyle diyoruz: Günahın kendisi hem şükürsüzlük ve nankörlüktür ve hem de daha çok nankörlüğe sürükler. Günah alışkanlığı, nankörlüğün çirkinliğine gölge düşürmekle kalmaz, zamanla da şükretme ve nimetlerden doğru olarak yararlanma başarısını insandan alır. Günahkâr insanın nimetlere bakışı değişir ve böylece sürekli olarak nimet karşısında şükretmesi gerekirken, her nimeti günah uğrunda bir araç olarak görür. Yavaş yavaş bu insanın düşüncesi de değişir ve nimetlerin nedensiz olarak kendisine verildiğini zanneder. İşte bu, şükürsüzlük ve nankörlüğün doruk noktasıdır. Şükür bağlamında günahın doğurduğu sonuç, nimetler karşılığında şükretmek yerine nankörlük etmektir. Bu durum karşısında yüce Allah'ın vaadi kesinlikle şöyle gerçekleşecektir:

Hani Rabbiniz size, andolsun ki nimetlerime şükrederseniz arttırırım ve andolsun ki nankörlük ederseniz şüphe yok ki azabım pek çetindir diye hükmünü bildirmişti.¹

1- İbrahim, 7

Dördüncü Bölüm

GÜNAHIN DÜNYA VE AHİRET
CEZALARI

Günahın Dünyadaki Cezaları

Had ve Ta'zir

"Had" kelimesinin sözlük anlamı, iki şey arasında sınır çekmektir. İslâmî bir hukuk terimi olarak "had", tür ve ölçüsü din tarafından belirlenen şer'î ceza demektir. Bu, insanı bir takım belirli günahlardan caydırmak amacıyla din tarafından öngörölmüştür. Merhum Şehid-i Sanî¹, "*Mesalik*" kitabında "had" hükmünü şöyle tanımlamıştır:

Bir takım belirli günahların işlenmesi nedeniyle bedene acıyı tattırmak suretiyle uygulanan şer'î ceza şeklidir. Bu cezanın niceliği, kanun koyucu tarafından belirlenmiştir.²

Bir kaç tane günah vardır ki İslâm dini onlar için had cezası belirlemiştir. Sözü edilen günahlar şunlardır:

1- Zina cezası (hadd-i zina)

Zina, en çirkin ve en büyük günahlardan biridir. Bu günahın işlenmesine karşılık olarak ilâhî azap vaadedilmiştir. Bu suçun (dört defa itiraf etmek veya dört şahidin tanıklık etmesi) ile kanıtlanması durumunda, belli şartlarda, zinayı gerçekleştiren taraflardan her biri için had cezası uygulanır. Zina suçu karşılığında belirlenen had yüz kırbaştır ve yerine göre buna şu cezalar da eklenir: Recmetmek, suçlunun saçı-

1- Zeynüddin b. Nuruddin b. Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ta-ki b. Müşerref-i Amulî.

2- Müstalahatu'l-Fıkıh, Ayetullah Mişkinî.

nı kesip sürgün etme, kırbaç cezasını arttırma. Arttırılan kırbaç cezasına ta'zir denir.

2- Oğlancılık cezası (hadd-i livâta)

Livâta, zinadan daha büyük bir günahdır ve işlenmesi durumunda yüce Allah'ın arşı titrer. Bu suçun (dört defa itiraf etmek veya dört şahidin tanıklık etmesi) ile kanıtlanması hâlinde, belli şartlarda, taraflardan her biri için şu hadlerden biri uygulanır: Kılıçla öldürmek, ateşte yakmak, recmetmek, üstüne duvar yıkmak, yüksek bir yerden aşağı atmak.

3- Sevicilik cezası (hadd-i müsahaka)

Sevicilik de oğlancılık kadar günahdır ve bunun cezası da yüz kırbaştır. Bu günahın dört defa tekrarlanması durumunda cezası ölümdür.

4- Yasal olmayan cinsel ilişkiye aracılık etmek cezası (hadd-i kiyadet)

Yasal olmayan cinsel ilişkinin gerçekleşmesi yönünde aracılık etmenin kanıtlanmasının haddi yetmiş beş kırbaştır. Bazı âlimler şöyle demişlerdir: Yasal olmayan ilişkinin sağlanmasına aracılık eden şahıs erkek ise, onun saç tıraş edilir, şehirde gezdirilerek insanlara tanıtılır ve sonra da başka bir şehre sürülür.

5- Zina veya oğlancılık iftirası cezası (hadd-i kazf)

Bir insanı zina veya oğlancılıkla suçlamak büyük günahlardan biridir. Bu suçun haddi ise belli şartlarla seksen kırbaştır. Bu insan şehirde gezdirilerek halka tanıtılır ve sonra da tövbe etmedikçe artık onun tanıklığı kabul edilmez.

6- İçki içme cezası (hadd-i şürb)

Türü sarhoş edici olan ve genellikle, suyla karıştırılsa bile sarhoşluk getiren içecekler kastedilmektedir. Bazı insanlar alışkanlıklarından veya (bir damla gibi) çok az bir miktar içtiklerinden veyahut da mizaçlarının doğal olmayışından dolayı bunları içmekle sarhoş olmasalar bile hüküm aynıdır. Bu içecekleri içmek hem büyük günahlardandır ve hem de başka günahlar işlemeye neden olur. Sarhoş edici içkiler iç-

menin haddi seksen kırbaştır. Bunları içen kimse erkek olursa, sadece mahrem yerleri örtülü olacak şekilde soyundurulur ve kırbaç haddi uygulanır. Dördüncü kez sarhoş edici içkilerden içtiği durumda öldürülür. Bu hüküm, aleni olarak sarhoş edici içkilerden içen kâfir hakkında da geçerlidir.

7- Hırsızlık cezası (hadd-i sirkat)

Hırsızlık için belirlenen had, baş parmak hariç diğer dört parmağın kesilmesidir. Bu cezanın uygulanması, on altı şartın mevcut olmasına bağlıdır. Bu şartlardan bazıları şöyledir: Hırsızlık yapmak için kilidin kırılması, çalınan malın miktarının bir miskal saf altından fazla olması...

8- Yol kesme cezası (hadd-i hirâbe)

İnsanları korkutmak ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak amacıyla erkek veya kadının, güçlü veya güçsüzün sıcak veya soğuk silahla karada veya denizde, gece veya gündüz, şehirde veya şehir dışında bu suçu işlemesidir. Şahsın kendi itirafı veya iki adil şahidin tanıklığıyla kanıtlanır. Bu suçu işleyen öldürülür veya asılır veya sağ eli ile sol ayağı kesilir. Bazı âlimler şöyle demişlerdir: Bu suça girişen kimse, bir kimseye zarar vermemişse sadece başka bir yere sürülür.

9- Dinden dönme cezası (hadd-i irtidad)

Meşhur görüş uyarınca, dinden dönmek haddi gerektiren yerlerden biridir. Gerçekte irtidad (İslâm'dan çıkıp küfre düşmek), izzet ve yüce Allah'a kulluk giysisinden çıkıp zillet, nefsin isteklerine ve şeytana kulluk giysisi giymektir.

Baba veya annesinden biri Müslüman olarak dünyaya gelen ve daha sonra dinden dönen erkek öldürülür ve karısı da ondan ayrılarak dört ay on gün vefat iddeti bekler ve bu adam firari olarak yaşasa bile malları, mirasçıları arasında taksim edilir.

Müslüman bir baba veya anneden dünyaya gelen ve sonra dinden dönen kadın öldürülmez, tövbe edinceye veya ölüncüye kadar hapiste tutulur ve her namaz vakti cezalandırılır.

Had hükmünün geçerli olduğu yerlerde yanlışlıkla suç işlenmişse veya suç kanıtlanmadan önce kişi tövbe etmişse artık had uygulanmaz.

Had hükmünün uygulanmasını gerektirecek şartların tümüyle mevcut olmaması durumunda ta'zirle¹ yetinilir. Mesela, zina veya livâta suçunun dört defa değil de üç defa itiraf edilmesi durumunda had cezası uygulanmaz, sadece ta'zir cezası uygulanır.²

Günahın Keffâreti

Sözlükte "örtmek" anlamına gelen "keffâret" kelimesi, bir fıkıh terimi olarak özel bir malî veya bedenî ibadete de-nir. Yüce Allah, insanın işlediği bazı günahları yok etmek veya amelinin eksikliğini telafi etmek üzere bu cezayı ön-görmüş ve karşılık olarak da azabını kaldırmıştır.³

İnsan, işlediği her günahıktan sonra tövbe etmeli, bir daha o günahı işlememeye azmetmeli ve de işlediği günahı örtmesi üzere iyilik yapmalıdır. Bazı günahların işlenmesine karşılık olarak özel keffâretler belirlenmiştir. Bu keffâretler, bazı günahlara karşılık din tarafından vazedilen dünyevî cezaların bir bölümüdür. Had ceza ve hükümleri şer'î hakim tarafından uygulanırken, bu cezaların icra garantisi, çoğunlukla insanın imanı ve uyanık vicdanıdır.

Fakihler keffâretleri belirli, sıralı, seçenekli, sıralı ve seçenekli, toplu keffâret olarak farklı kısımlara ayırmışlardır. Bunların açıklaması şöyledir:

1- Belirli keffâret (keffaretü'l-muayyene): Özellikle belirlenmiş ve başka bir seçeneği olmayan keffârettir. Hac ibade-

1- Kur'ân ve sünnetle belirlenmeyip şer'î hâkimin takdirine bırakılmış cezalara "ta'zir" cezaları denir. Hapis, kırbaç, teşhir, sürgün... (mütercim).

2- Daha ayrıntılı bilgi edinmek için fıkıh kitaplarına bakınız.

3- Müstalahatu'l-Fıkıh, Ayetullah Mişkinî.

tiyle ilgili bazı keffâretler bu kısımda yer alır. Mesela ihram hâlinde bir çekirge öldüren kimse, bunun karşılığında keffâret olarak bir hurma vermelidir; ihram hâlinde birkaç çekirge öldüren veya haremın güvercinlerini uçuran kimse, keffâret olarak bir koyun vermelidir.¹

2- Sıralı keffâret (keffaretü'l-mürattebe): Sıralı keffâret üç yerde öngörülmüştür: Zihar², yanlışlıkla adam öldürme ve ramazan ayında öğleden sonra kasıtlı olarak orucu bozma.

Zihar ve yanlışlıkla adam öldürme karşılığında öncelikle Allah yolunda bir kul azat edilmelidir. Bunu yapmaktan aciz olduğu durumda, iki ay peş peşe oruç tutmalıdır. Bunu da yapacak durumda değilse, altmış fakiri bir öğün yedirmelidir.

Ramazan ayında öğleden sonra orucu bozmanın keffâreti on fakiri bir öğün yedirmektir ve eğer bunu yapmaktan aciz ise üç gün peş peşe oruç tutmalıdır.

3- Seçenekli keffâret (keffaretü'l-muhayyere): Keffâretin bu kısmı birkaç yerde farzdır:

– Ramazan ayında, keffâret gerektiren nedenlerden biri ile orucu bozmak.

– Allah ile yapılan ahdi bozmak.

– Adağın gereğini yerine getirmemek.

– Bir musibete duçar olan kadının saçlarını yolması.

1- Bu hüküm, güvercinlerin tekrar geri dönmesi hâlinindedir, güvercinlerin geri dönmemesi hâlinde her bir güvercin için keffâret olarak bir koyun vermelidir. (Şerhü'l-Lüm'a)

2- Zihar, "zehr" kökünden olup "sırt" anlamına gelir. İslâm fıkhında bir terim olarak "zihar" ile kastedilen şey şudur: Bir erkeğin kendi karısına "sen bana anamın sırtı gibisin" demekle onu kendisine haram kılması. İslâm öncesi Arap toplumunda bir adam, karısının herhangi bir davranışına kızdığı zaman ona, "sen bana anamın sırtı gibisin" der ve böylece de karısı ona haram olurdu. Ancak bu, boşanma olmadığı için kadın başka bir yol seçemezdi. (müt.)

Bu durumlardan birine düşen insan, aşağıdaki üç şeyden birini seçebilir:

Allah yolunda bir kul azat etmek veya altmış gün peş peşe oruç tutmak veyahut da altmış fakiri bir öğün yedirmek.

4- Sıralı ve seçenekli keffâret (keffaretü'l-mürettebe ve'l-muhayyere):

Birkaç yerde bu keffâret farz olur:

- İnsanın andını bozması
- Bir musibete uğrayan kadının saçını yolması ve yüzünü tırmalaması
- Bir erkeğin, oğlu veya eşinin ölümünde elbisesini, yakasını yırtması

Bu durumda olan ve bu günahları işleyen kimseler, kendi istekleri doğrultusunda ya bir kul azat eder veya on fakiri bir öğün yedirir veyahut da on fakiri giydirirler. Eğer bunlardan hiçbirini yapacak gücü yoksa, bu durumda üç gün oruç tutmalıdır.

5- Toplu keffâret (keffaretü'l-cem'): İki günah karşılığında bu keffâret farz kılınmıştır:

- Ramazan ayının orucunu haram bir şey ile bozmak
- Kasıtlı olarak, zulüm ve haksızlıkla bir mümini öldürmek

Bu durumda olan kimseler, hem Allah yolunda bir kul azat etmeli, hem otuz gün peş peşe oruç tutmalı ve hem de altmış fakiri bir öğün yedirmelidirler.¹

Burada dikkat çekmek istediğim bir nokta da şudur: Ramazan ayının belirlenen üç keffâretini yerine getirmekten aciz olan kimse, gücü yettiği kadar sadaka vermelidir. Bunu da yapacak gücü yoksa yüce Allah'tan bağışlanma dilemelidir ve bir defa "esteğfirullahe rabbî ve etûbu ileyh" demesi yeterlidir. Ama bu şahıs, daha sonraları keffâreti yerine getirecek gücü bulacak olsa, ihtiyattır ki keffâreti yerine getsin.

1- Tahriru'l-Vesile, Kitabu'l-Keffârat, İmam Humeyni (r.a)

Bir kimse, Ramazan ayı orucunun keffâreti dışındaki keffâretleri yerine getirmekten aciz ise on sekiz gün peş peşe oruç tutmalıdır ve eğer bunu da yapamıyor ise gücü yettiği kadar oruç tutmalı veya sadaka vermelidir. Tümüyü bunları yapacak durumda olmayan biri, bir defa da olsa yüce Allah'tan bağışlanma dilemelidir.¹

Keffâretin farz olduğu yerler, sadece burada aktardıklarımızla sınırlı değildir; keffâretin farz olduğu başka yerler de vardır. Ayrıca bazı yerler de vardır ki oralarda keffâret vermek sünnettir. Bu hususlarda ayrıntılı bilgi almak isteyenler, büyük taklit mercilerinin ilmihâl kitaplarına bakabilirler.

Kısas

Günahın dünyevî cezalarından biri de kısastır. Kur'ân-ı Kerim kısas hakkında şöyle buyurmaktadır:

Ey akıl sahipleri! Kısaşa sizin için hayat vardır.

Umulur ki suç işlemekten sakınırsınız.²

Bu ayetteki "kısaşa hayat vardır" cümlesi şöyle açıklanabilir:

– Kısas, suç işleme düşüncesinde olanları, yapmak istedikleri işin sonu ve akıbetini düşünmeye ve caydırmaya neden olabilecek bir hükümdür.

– Kısaşın uygulanması, yasal olarak ve adalet üzere hesaplaşmanın gerçekleşmesi ile kan davası ve intikam düşüncesi zemini ortadan kalkmış olur. Bir cana karşılık olarak bir can kısas edilir ve diğer insanların canı fitneden korunmuş olur.

Kısas iki kısımdır:

- Can kızası
- Uzuv kızası

1- Tahriru'l-Vesile, Kitabu'l-Keffârat, İmam Humeyni (r.a), 22. hüküm

2- Bakara, 179

Kasten adam öldürmek, can kisasını gerektiren nedendir. Kasten ve düşmanlıkla günahsız bir insanı öldüren katilin canı, öldürülenin canına karşılık kisas yapılır. Kasıtlı adam öldürme unvanı, erişkin ve akıllı birinin öldürme kastıyla ve genellikle öldürücü olan bir aletle öldürmesi durumunda gerçekleşir.

Uzuv kisası, genellikle koparıcı, sakatlayıcı veya yaralayıcı bir araçla uzvu -itlaf kastı olmasa bile- itlaf etme veya genellikle itlaf edici olmayan bir aletle ve itlaf etme kastıyla itlaf etme neticesinde ortaya çıkar. Can kisasında da durum böyledir.

Kasten adam öldürmenin bazı örnekleri şunlardır:

1- Küçük veya hasta birini veya çok sıcak veyahut da çok soğuk bir havada dayanılamayacak bir şekilde dövmek ve bunun sonucunda adamın ölmesi veya hastalanıp daha sonra ölmesi.

2- Ok ya da taş atarak birini öldürmek veya birinin boğazını iple sıkarak veyahut da birini ateşe atarak öldürmek.

3- Birini yaralamak ve bu yaranın bütün bedene sirayet ederek ölüme neden olması.

4- Yüksek bir yerden adamın üzerine atlamakla veya adamı yüksek bir yerden atmakla veyahut da öldürücü bir zehirli yemeği adamın önüne koymakla ölüme neden olmak.

5- İstemeyerek ve mecburiyetten dolayı birini öldürmek.

Uzuv kisasında, cinayete karşılık kisas edilecek canının uzvu, telef ettiği uzuvla sağlıklılıkta veya sağlıksızlıkta eşit veya düşük olmalıdır. Mesela, canı razı olsa bile onun sağlıklı olan eli, kestiği felç bir ele karşılık olarak kisas yapılmaz. Kısasta haddi aşmak caiz değildir. Kasıtlı olarak daha fazlasını kisas ettiği durumda, fazlaya karşılık kendisi kisas edilir; bunun hatayla gerçekleşmesi durumunda ise diyet verilir. Caninin kisas edilmesi gereken uzvunun olmaması

durumunda da diyet verilir. Çünkü diyet, kısas edilmesi mümkün olmayan uzvun pahasıdır.

Diyet

Diyet, insanın işlediği bazı günahlarına karşılık olarak yerine getirmesi gereken ilâhî cezalardan bir diğeridir. Bunun örneklerinden bazılarını şöyledir:

1- Kasten adam öldürmede kan sahibi, diyet karşılığında veya diyetten az ya da çok bir mal karşılığında kısastan vazgeçebilir.

2- Tamamen hata ile adam öldürme cinayetine karşılık olarak diyet alınır. Tamamen hata ile adam öldürme, bir hayvanı avlamak amacıyla ona doğru atılan okun bir insana isabet etmesi veya nişan alınan belli bir insana atılan okun, başka bir insana isabet etmesi gibi durumlarda gerçekleşir.

3- Hataya benzeyen kasıtlı cinayette veya kasıtlı cinayete benzeyen hata fiiline karşılık olarak da diyet farz olur. Terbiye etmek amacıyla ve öldürücü olmayacak şekilde birini vururken, bu dayak etkisiyle adamın ölmesi.

Diyetle ilgili olarak iki noktaya da dikkat edilmelidir:

1- Direkt olarak bir Müslümanı (çocuk ve deli bile olsa) öldüren katil, diyet ile birlikte keffâreti (köle azat etmek, fakiri yedirmek ve oruç tutmak) de yerine getirmelidir.

2- Tezkiye edilebilir bir hayvanı -eti helâl olsun veya olmasın- sahibinin izni olmaksızın helâl kesim ile telef eden bir kimse bunun erşini (diyetini) ödemelidir.

Hadlerin ve Cezalandırmanın Felsefesi

Yüce Allah kullarının kulluk ve ibadetine muhtaç olmadığı gibi, onları cezalandırmaya da muhtaç değildir. Yüce Allah, kullarını azap etmekle gazap ateşini dindirmekten yücedir. Öyleyse şer'î cezalar belirlemenin, dünyada ve ahirette cezalandırmanın felsefesi nedir?

Bu soruya verilebilecek felsefî ve irfanî dayanaklı birçok kanıtsal ve mantıkî cevaplar vardır. Biz burada sadece birkaç noktaya değinmekle yetiniyoruz:

1- Bilindiği üzere yaratılışın hedefi, Allah'ın halifesi unvanını taşıyan değerli bir ürünün olgunlaşması ve de beşerî toplumu istenen mutluluğa yönlendirmektir. Bu hedefin gerçekleşmesi yönünde, varlık adındaki gül bahçesinde biten yabancı ve zararlı otları temizlemek kaçınılmazdır. Bu yabancı ve zararlı otlar ise günahkârlar ve suçlulardır. Bu nedenle önce öğüt ve nasihatle, faydalı olmadığı takdirde de meşru ve belirli cezaları uygulamakla, ortaya çıkan sapkınlık engellenmelidir; aksi takdirde bu inhiraf hayat alanının güzelliği ve tazeliğini yok edecektir.

2- Bizler bazı cezaların neden veya hikmetini bilmekteyiz. Mesela kısas hükmünün hikmetlerinden birinin daha çok kan akıtılmasını önlemek olduğunu biliyoruz.

Kur'ân-ı Kerim kısas hakkında şöyle buyurmaktadır:

Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır.

Umulur ki suç işlemekten sakınırsınız.¹

Şu da bir gerçek ki bahsi geçen cezaların çoğu hikmetlerini özel olarak bilmiyoruz. Ancak şunu bilmekteyiz ki babadan, anneden ve hatta insanın özünden bile özüne daha yakın ve şefkatli olan Allah, insanın hayrını ister ve yararını kollar; asla nedensiz bir iş yapmaz. Öyleyse bu cezalar, kesinlikle yüce Allah'ın adalet ve hikmetinin gereğidir.

Aslında cezalar ve hatta azaplar, günahkâr insanın arınması ve temiz bir hâlde Allah'ın huzuruna çıkması içindir. Bu açıdan bakıldığında dünya cezaları, kabir ve berzah âlemi azabı bir tür ilâhî lütuftur.

3- Sevap ve cezanın hikmetlerinden bir diğeri, kulları özendirmek ve sakındırmaktır. Hz. Fatıma (s.a), bu hususta Fedekiye hutbesinde şöyle buyurmaktadır:

1- Bakara, 179

Allah, kullarını gazabından kurtarıp cennetine sevk etmek için emrine uyulmasına mükâfatı ve günaha da cezayı (hak) kılmıştır.

4- Bazı insanlar, Müminler Emiri Ali'nin (a.s) hilafeti döneminde gelip de işlediği günahı itiraf etmiş, şer'î cezanın kendisine uygulanmasını, böylece de dünya azabını çekerek temizlenmeyi ve ahiret azabından kurtulmayı istemişlerdir.

5- Yüce din önderlerinin şer'î cezaları uygulamaları eğitici ve ibret vericidir. Yüce Allah Resulü (s.a.a) ve Müminler Emiri Ali (a.s), evli olduğu hâlde zina suçunu işleyenleri idam ettikten sonra onların hürmetini gözeterek onlara cenaze namazı kılmışlardır. Bazı durumlarda bazı insanlar - Ömer b. Hattab da bunlardan biri olmuştur- Allah Resulü'nü (s.a.a), zina suçu işleyen kimseye cenaze namazı kıldığından dolayı eleştirmiş ve Allah Resulü (s.a.a) de onlara gizli olan gerçekleri izah etmiş ve bu insanları yatıştırmıştır.¹

Bir rivayette şöyle geçer: Haris b. Hudayre, Medine'de eli kesilmiş birini görüp ona sordu: Elini kim kesti?

Adam, "İnsanların en hayırlısı benim elimi kesti." dedikten sonra şöyle anlattı: Hırsızlık etmiştim ve bu suçun kanıtlanmasıyla Müminler Emiri Ali (a.s) tarafından şer'î ceza ile cezalandırıldım. Haddin icrasından sonra Müminler Emiri Ali (a.s) beni ağırladı, yağ ve bal yedirdi bana. Tamamen iyileştikten sonra da beni nasihat ve öğütlerle uğurladı.²

Günahın Ahiret Cezaları

Hayatın son anlarında insan gücünü yitirir ve yavaş yavaş ahiret yolculuğuna hazırlanır. Bu tehlike dolu yolculu-

1- Ehlisünnet kaynaklarından olan Sünen-i Beyhakî'de, (c.8, s.217-219) ve Şia kaynaklarından olan Vesailu's-Şia'da, (c.18, s.375, 541) bu tür olayları anlatan birçok hadisler nakledilmiştir.

2- Vesailu's-Şia, c.18, s.528, 1. hadis

ğün, her yolculukta olduğu gibi kat edilmesi güç durakları vardır. Bir de günah yükünün ağırlığı buna eklenecek ve bu yolculuk daha da zorlaşacaktır. Günahkâr insan, sözü edilen korkunç ve dehşetli durakların her birinde bir takım azaplara tutulacaktır. Gerçekte bu azaplar, insanın yaptığı kötülüklerin ve yanlışların karşılığıdır. İnsanın günah ve hatası ne kadar çok ise, bu duraklarda işi de o kadar ağır ve zor olacaktır.

Ahret Yolculuğunun Durakları

1- Ölüm Durağı

Ahret yolculuğunun ilk durağı ölümdür ve bunun da iki zor geçidi vardır:

– Ölüm baygınlığı¹

Ölüm baygınlığı, insanın son anlarında kendinden geçmesi, çırpınması ve ruhun ayrılmaya başlamasıdır.

Müminler Emiri Ali (a.s), *Nehcü'l-Belâğa*'da bu anı şöyle anlatır:

Başlarına, nitelendirilmesi zor şeyler gelmiş: Ölüm baygınlığı üstlerine çökmüş, kendilerinden geçmişler, renkleri atmıştır. Ölüm aralarına girmeye başlamış, kişiyle konuşması arasına girmiştir.

Kişi tanıdıkları arasında gözüyle bakar, kulağıyla işitir, akli ve zekası yerindedir. Giden ömrünü zamanın götördüklerini düşünmektedir. Topladığı malları hatırlamaktadır. İsteklerinde helâl-haram gözetmemiş, belirlisini de belirsizini de kabullenmiştir. Topladığı her şey kendisine bağlanmıştır. Onlardan ayrılmak üzere olduğunu görür. Topladıkları, nimetlenecekleri ve keyiflenecekleri şeyler olarak geridekile-

1- "Ölüm baygınlığı gerçekten gelir de: İşte (ey insan) bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir, denir." (Kâf, 19)

re kalır. Rahatlığı başkasına kalmış, yükü sırtında kalmış ve onun rehini olmuştur.

Ölüm anında kendisine açığa çıkan işlerden dolayı pişmanlık duyarak ellerini ısırmaktadır. Hayattayken istediklerinden vazgeçer, başkalarının gıpta ve hasret ettiği şeylerinin onların olmasını ister. Böylece ölüm bedeninde ilerlerken kulağı da dili gibi işlemez olur. Öyle ki artık tanıdıkları arasında diliyle konuşmaz, kulağıyla işitmez olur.

Göz ucuyla tekrar tekrar yüzlerine bakar, dillerinin kıpırdayışlarını görür, sözlerini duymaz. Ölüm iyice nüfuz edip yanaşmıştır. Böylece kulağı gibi gözü de alınmıştır artık. Ruh bedeninden çıkmış, cesedi kadavra hâline gelmiştir. Herkes onunla oturmaktan vahşete kapılmakta ve ondan uzak durmaktadır. Ne ağlayanına yardım edebilmekte, ne de çağırına ica-bet edebilmektedir...¹

Dünya hayatının bu son anlarına "ihtizar anı" da denmektedir. Çünkü artık bu son anlarda gözlerdeki perdeler kalkmıştır ve insan gerçekleri görmektedir.² Bu insan; yüce Allah Resulü'nü (s.a.a), Ehlibeyt İmamları'nı³, rahmet ve azap meleklerini yanında görecektir. Öte yandan İblis ve yandaşları da gelerek son işlerini uygulamaya çalışacak ve o şahsın kalbinde şüphe icat etmekle imansız olarak dünyadan ayrılmasına gayret edeceklerdir.

Can vermekte olan insan, ölüm meleğinin gelişinden dolayı korku ve dehşete kapılacak ve ter dökecektir.

Bazı âlimler cenaze guslü hakkında şöyle demişlerdir: Cenaze guslü cenabet guslü karşılığında farz kılınmıştır.

1- Nehcü'l-Belâğa, 109. hutbe

2- "Andolsun ki gafletteydin bundan, derken perdeyi kaldırdık gözünden, artık gözün keskin bugün." (Kâf, 22)

3- Müminler Emiri Ali (a.s), kendisine isnat edilen bir şiirde şöyle buyurmuştur: "Ölen her mümin veya münafık beni yanında görecektir."

Vesailu'sh-Şia'nın müellifi, bu kitabın taharet bölümünde ve cenaze guslü babında "Cenaze guslü cenabet guslü gibidir" adında bir başlık açmış ve burada sekiz hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden biri şöyledir:

İmam (Cafer) Sadık'a (a.s) şöyle soruldu: "Hangi sebeple cenaze gusledilmelidir?"

İmam buyurdu ki: "İnsanın yaratıldığı ilk nütfe insandan çıkar. Onun gözünden veya ağzından çıkar."

Bir başka hadis şöyledir:

Ebu Cafer Muhammed b. Ali'ye (a.s), cenaze guslü hakkında ve cenazenin hangi sebepten dolayı gusledilmesi gerektiğini sordum...

İmam buyurdu ki: "Cenaze, cenabetli olduğundan dolayı gusledilir..."¹

Merhum Feyz-i Kaşanî şöyle rivayet eder:

Hız. İbrahim (a.s), ölüm meleği Azrâil'den (a.s), günahkârların ruhunu kabzettği sıradaki yüz hâlini kendisine göstermesini istedi.

Azrâil dedi ki: Yüzünü benden çevir.

İbrahim (a.s) yüzünü döndü.

Azrâil (a.s) kendisini o hâle getirdikten sonra İbrahim (a.s) ona baktı. Siyah yüzlü biri şekline girmişti; saçları diken dikendi, çok pis kokulu ve çok kötü giyimliydi, ağzından ve burnunda ateş çıkıyordu.

İbrahim (a.s) bu hâli görünce korku ve dehşetten bayılıp yere düştü.

Azrâil (a.s), (mümin insana görüldüğü) ilk hâline döndü ve İbrahim'i (a.s) ayılttı.

İbrahim (a.s) ayıldıktan sonra şöyle dedi: "Bunun dışında bir azap olmasa dahi, bu azap bile kâfirler ve günahkârlar için yeterli olacaktır."²

1- *Vesailu'sh-Şia*, c.2, s.486, 5. hadis

2- *Muhaccetü'l-Beyzâ*, c.8, s.259

Canın teslim edildiği anda günahkârlar acılara ve sıkıntılara tutulacaktır. Mümin insanların ölümü ise, güzel kokulu bir gülü koklamak olacaktır ve ölümün gelmesiyle birlikte onlar, bütün dertlerden ve kederlerden kurtulacaklardır.¹

– **Şeytanın ölüm anındaki imansızlaştırma gayreti**

Şeytan, ölüm hâlinde olan insanın yanına gelerek onu iman dairesinden çıkarmaya çalışır.

Merhum Şeyh Abbas Kummî (r.a), bu hususta iki rivayet aktarmıştır ve bu rivayetlerde şöyle geçer: Malının zekâtını tam olarak vermeyen ve hacca gitmesi farz olduğu hâlde bu ameli yerine getirmeyen kimse, ölüm anında Yahudi veya Hristiyan olarak bu dünyadan ayrılacaktır.²

Şia ve Ehlisünnet kanalıyla nakledilen mütevatir bir hadis şöyle buyurmaktadır:

Her kim öle ve zamanının imamını tanımaya (ona biat etmeye), cahiliyet ölümüyle ölmüş olur.

Anlaşıldığı kadarıyla bu hadis de, ölüm anına işaret etmektedir.

2- Kabir Durağı

Merhum Şeyh Tusî (r.a), "Tecridu'l-İtikat" kitabında şöyle yazar:

Kabir azabı kesinlikle gerçekleşecektir ve mütevatir hadisler bunu kanıtlamaktadır.

Allame Hillî (r.a), "Tecridu'l-İtikat" kitabının şerhinde şöyle yazar:

1- İmam Cafer Sadık'a (a.s) şöyle denildi: "Ölümü bize tanımla. İmam buyurdu: "İmanlı biri için ölüm, koklayarak rahatladığı ve bütün yorgunluk ve acılarının dindiği güzel bir koku gibidir." (Biharu'l-Envar, c.6, s.152)

2- Menazilu'l-Ahire [Ahiret Menzilleri], s.18

Bütün İslâm mezhepleri, kabir azabının kesin olduğu yönünde icma etmişlerdir.¹

Kabir durağının çok zor geçitleri vardır ve bu geçitlerin bazıları şöyledir:

– **Kabir korkusu**

Ruh bedenden ayrıldıktan sonra, her ne kadar hayvanî ruh ölüyor ise de nefs-i natika diri kalır ve bedenle olan ilişkisi tamamen kopmuş olmaz. Bu nedenle de meyyit kabre yaklaştırıldığında bütün varlığını bir korku kaplar. Bu korkuya ansızın yakalanmaması için de hadisler, meyyitin yavaş yavaş kabre yaklaştırılmasının ve böylece bir hazırlık kazanmasının müstehap olduğunu buyurmaktadır.

Hadislerden anlaşıldığı kadarıyla -alışılmadık ve yeni bir durumdan kaynaklanan- kabir korkusunu herkes yaşayacaktır. Mümin insan bu korkuyu çok çabuk yenecek, dünyaya hayatında ahireti için uğraş ve gayreti olmayan günahkâr insan ise öldürücü bir korkuya tutulacaktır.

– **Kabir baskısı ve sıkıştırması**

İnsanın kabirde duçar olacağı azaplardan bir diğeri kabrin sıkıştırması ve baskı oluşturmalarıdır. Bu, çok çetin bir azaptır.

Yüce Allah Resulü'nden (s.a.a) soruldu: "İnsanların en zahidi kimdir?"

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "*Kabirleri ve (orada uğrayacağı) belaları unutmayan kimsedir.*"²

Müminler Emiri Ali (a.s) kabir durağı ve geçitleri hakkında şöyle buyurmuştur:

Ey Allah kulları! Ölüm sonrasında olan şeyler, bağışlanmamış biri için ölümden daha çetindir. Kabirden, darlığından, karanlığından ve gurbetinden sakı-

1- Keşfu'l-Murad Fi Şerhi Tecridi'l-İtikad, Allame Hillî, s.296

2- Mekarimu'l-Ahlâk, 12. bab, s.463

nın! Şüphesiz ki kabir her gün, "Ben gurbet eviyim, ben korku eviyim, ben böcekler ve haşereler eviyim." der. Mümin bir insan kabre girdiği zaman kabir ona, "Hoş geldin." der ve göz alabildiğince genişler; kâfir biri kabre girdiği zaman ise ona, "Hiç de hoşluğa gelmedin, güven bulmayacak ve rahat olmayacaksın." der ve öyle bir sıkar ki kemikleri tümüyle kırılır. Şüphesiz ki Allah'ın, "dar bir yaşam"¹ diyerek düşmanını korkuttuğu şey kabir azabıdır...

Ey Allah kulları! Güçsüz canlarınız ve nazik bedenleriniz için bu azabın bir parçacığı bile yeterlidir. Bu azabın karşısında güçsüz ve zayıfsınız.²

İmanlı insan kabirde zorluk yaşamayacak, yaşasa bile geçici olacaktır. Bu hususta bir hadis şöyle buyurmaktadır:

Kabir, cennet bahçelerinden bir bahçe veya ateş çukurlarından bir çukurdur.³

Merhum Şeyh Abbas Kummî (r.a) şöyle yazar:

Bil ki: Kabir azabı genellikle idrardan kaçınmaktan ve üstüne sıçramasını önemsemekten, gammazlıktan, dedikodudan ve erkeğin kendi eşinden uzaklaşmasından kaynaklanır.

Sa'd b. Muaz'la (r.a) ilgili hadisten anlaşıldığına göre, erkeğin kendi ailesine karşı kötü ve sert davranması, ağır ve küfürlü sözler söylemesi de kabrin sıkmasına neden olur.⁴

Güçsüzlere yardım etmemenin ve mümin kardeşlerin ihtiyaçlarını gidermemenin de kabir azabına neden olduğu bazı hadislerden anlaşılmaktadır.⁵

1- "Beni anmadan yüz çevirene gelince: Ona dar bir yaşam var, kıyamet günü de onu kör olarak haşrederiz." (Tâhâ, 124)

2- Biharu'l-Envar, c.6, s.218

3- Biharu'l-Envar, c.6, s.218

4- Menazilu'l-Ahire, s.36

5- Menazilu'l-Ahire, s.36

– Kabirde Nekir ve Münker tarafından sorguya çekilme

Nekir ve Münker adında iki melek, korkunç bir hâlde günahkâr insanın karşısına çıkarak sorarlar:

Rabbin kimdir? Peygamberin kimdir? Dinin ve kitabın nedir? İmamın kimdir? Ömrünü nerede tükettin? Malını nereden kazandın? Ayrıca namaz, humus, zekât, hac, oruç ve de kişinin arkadaşları hakkında sorular sorarlar.

Bu soruları dünya hayatında cevaplamak çok kolaydır ve dili döndürmekle bunlar yanıtlanabilir, ama kabir azabını yaşadktan sonra bunlara cevap vermek çok da kolay olmayacaktır. Çünkü inancı kalbe yerleşmeyen birçok bilgiler akıldan çıkacak ve unutulacaktır. İnsanın, korku ve azabın şiddetinden kendi adını bile unutmaması muhtemeldir. İnsana huzur verecek ve soruları yanıtlama fırsatı sağlayacak şey, yüce Allah'a gerçek anlamıyla imandır. İnsanın imanı ne kadar güçlü olursa o kadar huzurlu ve rahat olacaktır.

Konuyla ilgili hadisler uyarınca, sorgu ve سوالın muhatabı sadece yetkin iyiler ve kötüler olacaktır.¹ İyiler ve kötüler arasında olanlar, zeka yoksunları, deliler, çocuklar ve -ihmal etmeksizin- hakkı teşhis etmekten aciz kalanlar, masumlar, Allah'a yakın kullar ve şehitler sorguya çekilmeyeceklerdir.

Yüce Allah Resülü'ne (s.a.a) şöyle soruldu:

"Müminler kabirde sınanacak ve sorguya çekilecekken, şehitlerin sorguya tâbi tutulmamasının nedeni nedir?"

Yüce Efendimiz (s.a.a) şöyle buyurdu:

Şehit, başının üstündeki kılıcın ışıltısı altında sınavını vermiştir ve onun hakkında bu kadarı yeterlidir.²

1- Usul-u Kafi, c.3, s.235

2- Kenzü'l-Ümmal, Muttaki Hindî, c.4, s.213. Mizanu'l-Hikme, c. 5, s.193

3- Berzah Durağı

Ölüm yolculuğunun bir başka durağı, küçük kıyamet olarak da bilinen "berzah" durağı.

Kur'ân-ı Kerim bu hususta şöyle buyurmaktadır:

Onların önlerinde, diriltirilip mezarlarından çıkarılacakları güne dek bir berzah var.¹

Berzah âlemi, ölüm ile kıyamet günü arasındaki hayattır. Berzah âleminde insanın amel defteri tamamen kapatılmayacak ve bazı insanlar tekâmül hâlinde olacaklardır. Bu âlemde bulunan ölümler, dünya hayatına göz dikerek oradan gelecek hayırları ve iyilikleri bekleyeceklerdir. Bu âlemdeki ölümler, geçici olarak berzah cenneti veya cehenneminde olacaklardır.

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Ölüm sonrasında (berzah âleminde) altı şey müminin hâlinin iyileşmesine neden olacaktır:

- İşleyeceği iyi amellerle babasının bağışlanmasını isteyen salih evlatlar
- Tilavet etmiş olduğu Kur'ân
- Kazmış olduğu su kuyusu
- Ekmiş olduğu ağaç
- Oluşturduğu akar su
- Geride bıraktığı güzel gelenek."²

Bazı hadisler uyarınca berzah âleminde şefaath olmayacaktır, çünkü şefaath kıyamete mahsustur.

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Peygamber'in (s.a.a) ve vasiyyinin (a.s) kıyamette şefaath etmesi ile bütün Şiilerimiz cennete girecekler. Andolsun Allah'a ki ben, berzahta başınıza geleceklerden korkuyorum.³

1- Mu'minûn, 100

2- Hisal, c.1, s.323

3- Usul-u Kafi, c.3, s.242

4- Kıyamet Korkusu

Ölüm yolculuğunun duraklarından bir diğeri kıyametin gerçekleştiği zamandır. Bu konu bir sonraki bölümde geniş olarak ele alınmış ve kıyamet günü hakkındaki Kur'ân ayetlerine yer verilmiştir.

5- Kabirden Çıkma

Kıyametin en korkulu hâllerinden biridir ve takvalı insanlardan başka herkes çıplak olarak kabirden çıkacak, haşredilecektir.¹

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

İşte o gün (kıyamet), Allah'ın önce gelenleri de sonra gelenleri de hesaba çekmek, amellerinin karşılığını vermek için topladığı gündür. Herkes boyun eğmiş olarak ayakta beklemektedir. Ter ağızlarına gem vurmuş, yeryüzü onlarla beraber titremektedir. Onların içinde durumları en iyi olan, ayağını basacak yer bulup kendine geniş bir yer tutandır.²

Hiz. Peygamber'den (s.a.a) şöyle rivayet edilmiştir:

Allah kıyamet günü Müslümanların saflarından on grubu ayıracak ve onların şekillerini de değiştirecektir:

- Gammazlar, maymun şekline girecekler.
- Haram yiyenler, domuz şekline girecekler.
- Faiz yiyenler, tepetakla mahşere çıkacaklar.
- Zalim yöneticiler, kör olarak haşredilecekler.
- Kendini beğenenler, sağır olarak mahşere girecekler.
- Bildikleriyle amel etmeyen âlimler, dillerini çiğneyecek ve ağızlarından irin akacak.
- Komşuyu rahatsız edenler, bir ateş dalına asılacaklar.

1- Muhaccetü'l-Beyzâ, c.8, s.323

2- Nehcü'l-Belâğa, 102. hutbe

– Şehvet düşkünleri ve de humus ve zekât veremeyenler, bir leşten daha kötü kokacak şekilde haşredilecekler.

– Büyüklenenler, ateşten giysiler giyecekler.¹

6- Amellerin Tartılması

Amellerin tartılması, kıyamet gününün korkunç duraklarından ve büyük gerçeklerindendir. Salih amel terazisi ağır olan kurtulacak, hafif olan ise ziyana uğrayacaktır.²

7- Amel Defterinin Verilmesi

Bu durakta, insanın büyüklü küçüklü bütün amelleri bir kitaba yazılacak ve insana verilecektir. İnsan, kendine verilen kitabı açıp baktığında, yaptığı her şeyin ve hatta kendi unuttuğu amellerin bile kayıtlı olduğunu görecektir. Orada yazılı olan ve hatırlamadığı bazı amelleri de melekler, filan gün ve filanca yerde yaptığın amellerdir diyerek hatırlatacaklardır.

Mümin kulların amel defteri, onların sağ ellerine ve günahkârların amel defterleri ise sol ellerine verilecektir. Müminler, "ashab-ı yemin" safında yer alacak ve bundan dolayı mutlu olacaklar; günahkârlar ise "ashab-ı şimal" safında buluşacak ve utanç hâlinde başlarını öne eğecekler.

8- Hesap Durağı

Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

İnsanların hesap günü yaklaştı da hâlâ onlar gaflet içinde, yüz çevirmedeler.³

1- Mecmau'l-Beyan, c.10, s.423-424

2- "O gün tartı haktır. Kimin (sevap) tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, ayetlerimize karşı haksızlık ettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokanlardır." (A'râf, 8-9)

3- Enbiyâ, 1

Anlaşıldığı kadarıyla, kıyamet gününde amel defteri verildikten sonra bu durakta insan durdurulur ve bazı hususlarda sorgu ve hesaba tâbi tutulur.¹

Hız. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Kıyamet günü bir kula dört şey sorulmadıkça adım atmayacaktır: Ömrünü nerede tükettiği, gençliğini hangi yolda geçirdiği, malını nerden kazanıp nerde harcadığı ve biz Ehlibeyt'in sevgisi sorulacaktır.²

Allah kulunun namazı bu durakta kabul edilirse diğer amelleri de kabul edilecek, namazın kabul edilmemesi durumunda hiçbir ameli kabul edilmeyecektir.

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kuldan hesap sorulacak ilk şey namazıdır, namazı kabul edilirse diğer amelleri de kabul edilecektir.³

Kur'ân-ı Kerim hesap sorma hakkında şöyle buyurur:

Şüphe yok ki tapımızdır gelecekleri yer. Sonra da şüphe yok ki hesaplarını görmek, bize düşer.⁴

Bu ayete derinlemesine bakıldığında, imam bilgisi konusunun inceliklerinden biri ortaya çıkar. Ziyaret-i Camia'-da Ehlibeyt İmamları'na hitaben şöyle denilmektedir:

İnsanların gelecekleri yer sizlersiniz ve onların hesabı da sizleredir.

9- Sıráttan Geçme

Müminler Emiri Ali (a.s), bu durağın zorluğunu şöyle ifade etmektedir:

Bilin ki karşılık yurduna giderken geçidiniz, ayakları kaydıran, sürçüp düşmekten korkulan ve tehlikelerle dolu olan sıráttır.⁵

1- "Ama kimin kitabı, sağ yanından verilirse. Artık onun hesabı, kolayca görülür." (İnşikak, 7)

2- Biharu'l-Envar, c.7, s.257, 1. hadis

3- Biharu'l-Envar, c.7, s.267

4- Gaşiye, 25-26

5- Nehcü'l-Belâğa, 83. hutbe

Merhum Şeyh Abbas Kummî (r.a) şöyle yazar:

Ahiretteki sırat, dünyadaki doğru yolun örneğidir... Söz veya davranışlarıyla dünyadaki bu doğru yoldan sapanlar ahirette de sıratı kayar ve cehenneme düşerler. Fatiha Sûresi'nde söz konusu edilen "sırat-ı mustakîm" tabiri ile bunların her ikisine işaret edilmiştir.¹

Merhum Meclisî (r.a) "*Hakku'l-Yakin*" kitabında, Şeyh Saduk'un (r.a) "*Akâid*" kitabından şöyle aktarır:

...Bu geçitlerin tümü sırat durağındadır ve bu geçitlerden biri de "velayet" geçididir. Bütün insanlar bu geçitte durdurulur, Müminler Emiri Ali'nin (a.s) ve masum imamların (Allah'ın selâmı onlara olsun) velayeti sorulur. Bunda başarılı olan sıratı geçer, aksi takdirde cehenneme düşer. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

Ve durdurun onları, şüphe yok ki sorulacak onlardan.²

Bu duraktaki en önemli geçit ise "mirsat" geçididir. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmuştur:

Şüphe yok ki Rabbin pusudadır.³

Yüce Allah, izzet ve celaline and içerek, "Hiçbir zalimin zulmü benden geçmeyecektir." buyurmuştur.

Bu duraktaki geçitlerden bazılarının isimleri şöyledir: Sıla-i rahim, emanet⁴, namaz... Bu geçitlerin her birinde kullar durdurulur ve geçitlerle ilgili emir ve yasaklar dolayısıyla hesaba çekilirler.⁵

1- Menazilu'l-Ahire [Ahiret Menzilleri], s.109

2- Sâffât, 24

3- Fecr, 14

4- Bu husustaki bir hadiste şöyle geçer: "*Sırat köprüsünün bir ucu sıla-i rahimdir, diğer ucu da emanet. Bu ikisini (dünyada) yerine getiren insan cehenneme düşmeyecektir.*" (Biharu'l-Envar, c.22, s.410, 27. hadis)

5- Hakku'l-Yakin, s.536-537. Biharu'l-Envar, c.7, s.128-129

10- Cennet veya Cehennem Durağı

Bu kitapta konu hakkında özel bir başlık açılmış ve Kur'-ân-ı Kerim'in ilgili ayetleri aktarılmıştır.

Bu konuyu Efendimizden (s.a.a) bir hadisle noktalıyoruz:

Benim ve Ehlibeyti'min sevgisi yedi yerde faydalı olacaktır:

- Ölüm anında
- Kabirde
- Kıyametin kurulduğunda
- Amel defterlerinin açıldığında
- Hesaba tâbi tutulduğunda
- Ameller tartıldığında
- Sıratтан geçildiğinde.¹

Kıyamet Günü Hakkında Kur'ânî Haberler

Ölüm sonrası hayat, bütün dinlerin ortak inançlarından biridir ve bütün peygamberler bu büyük gerçekten haber vermişlerdir. Kıyamet günü, dünya hayatının son ve ahiret âleminin ilk günüdür. Dünya hayatının ömrünün son bulmasıyla büyük kıyamet kurulur.

Kur'ân-ı Kerim, kıyamet gününün isim ve vasıflarına dikkat çekmiştir. Bu isimlerden bazıları, günahkâr insanları bekleyen günün çetinliği ve duçar olacakları ilâhî azap hakkında bir uyarı niteliğindedir.

Bu isimlerin bazıları şöyledir:

- Hasret günü

Onları hasret günüyle korkut.²

- Yaklaşan gün

Ve onları, yaklaşmakta olan o günle korkut.³

1- Hisal, c.2, s.360

2- Meryem, 39

3- Mü'min, 18

– Kavuşma günü

Arş'ın sahibi Allah, kavuşma günüyle korkutmak için kullarından dilediğine iradesiyle ilgili vahyi indirir.¹

– Bağrışma ve çağrışma günü

Ey kavmim! Gerçekten sizin için o bağrışıp çağrışma gününden, arkanıza dönüp kaçacağınız günden korkuyorum. ²

– Vadedilen gün

Sûr'a üfürülür; işte bu, geleceği vadedilen gündür.³

– Zarar günü

O gün, sizi toplantı günü için bir araya getirecektir ve bugün, aldananın, aldatanın, kâr ve ziyan edenin meydana çıkacağı gündür.⁴

– Felaket

O şiddetli bir gürültüyle gelip çatacak, yürekleri koparacak felâket.⁵

– Kuşatıcı dehşet

Dehşeti her şeyi kaplayan kıyametin haberi sana geldi mi?⁶

– Zor gün

O boru, çalınınca. Artık o gündür pek güç bir gün.⁷

– Büyük felaket

Derken o pek büyük felâket gelip çattınca.⁸

1- Mü'min, 15

2- Mü'min, 32

3- Kaf, 20

4- Teğâbün, 9

5- Kâria, 1

6- Gaşiye, 1

7- Müddessir, 8-9

8- Nâziat, 34

Önceden de belirttiğimiz gibi günahın cezalarından biri, kıyamet gününün azaplarıdır. Kur'ân'ın önemli bir bölümü ve özellikle de otuzuncu cüz mead, kıyamet günü, cennet ve cehennem haberleri hakkındadır. Aslında bu durum, insanın ebedî mutluluğunda bu inancın ne denli önemli bir rolü olduğunu göstermektedir.

Öte yandan da ölümü, kıyamet gününü ve o dehşetli günün zorluklarını hatırlamak, günah tuzağından kurtulmanın en güzel yoludur.

Yüce Efendimizin (s.a.a) bir buyruğu şöyledir:

Hûd sûresi beni kocaltı.

Hz. Peygamber'in (s.a.a) bir diğer buyruğu şöyledir:

Vakıa sûresi beni kocaltı.

Bu iki sûrenin içeriğine bakıldığında görülecektir ki, her iki sûre kıyamet gününden haber vermektedir.

Sınav anlarında göz önünden ayırmamamız, azgın nefsimizi muti kılmamız ve şehvetin başkaldırısını engellemiz için burada Kur'ân-ı Kerim'in kıyamet günü hakkındaki haberlerinden bazılarını kısaca değineceğim.

a) Dünyanın Fena Eşiğine Gelişi

O vadedilen gün, dünya düzeninin bitişini gerektiren olaylar gerçekleşecektir:

– Yıldızların ışıkları sönecek¹, yıldızlar karacak², yıldızlar dökülüp saçılacak.³

– Güneş dürülecek.⁴

– Ay tutulacak.⁵

1- Mürselat, 8

2- Tekvir, 2

3- İnfitar, 2

4- Tekvir, 1

5- Kıyamet, 8

– Güneşle ay birleştirilecek.¹

– Gök yarılacak,² gök açılacak ve kapılar hâline gelecek,³ gökler Allah'ın kudretiyle dürülecek,⁴ kitap sahîfelerinin dü-rüldüğü gibi gökyüzü dürülüp bükülecektir,⁵ gökyüzü yağ tortusuna dönecektir,⁶ gökyüzü bir çalkantıya düşüp döner.⁷

– Dağlar yerlerinden kopup dümdüz olacak,⁸ dağlar yerlerinden oynayıp yürüyecek,⁹ dağlar sarsılıp hepsi de esintiyle tozan kum yığınlarına dönecek,¹⁰ dağlar atılmış renkli pamuklara dönecek,¹¹ dağlar paramparça olacak,¹² dağ-lar dağılmış zerre zerre toz hâline gelecek,¹³ dağlar yürütü-lüp serâba dönecektir.¹⁴

– Denizler coşup kabarcak,¹⁵ denizler kaynayıp karı-şacak.¹⁶

– Kıyametin sarsıntısı pek büyük olacak,¹⁷ yeryüzü şid-detli bir sarsıntıyla sarsılacak,¹⁸ o gün şiddetli bir sarsıntıyla

1- Kıyamet, 9

2- Mürselat, 9

3- Nebe, 19

4- Zümer, 67

5- Enbiyâ, 104

6- Mearic, 8

7- Tûr, 9

8- Mürselat, 10

9- Tûr, 10

10- Müzzemmil, 14

11- Kâria, 5

12- Vakıa, 5

13- Vakıa, 6

14- Nebe, 20

15- Tekvir, 6

16- İnfitar, 3

17- Hac, 1

18- Vakıa, 4

yeryüzü ve dağlar sarsılacak,¹ yeryüzü ve dağlar bir kerecik birbirlerine çarpıp dağılacak.²

– Yeryüzü dümdüz çekilecek,³ yeryüzü içindekilerini atıp boşalacak,⁴ yeryüzü ağırlıklarını (ölüleri, hazineleri, madenleri) çıkaracak,⁵ yeryüzü o gün haberlerini anlatacak.⁶

– Vahşiler bile mağaralarından ve sığınaklarından çıkıp bir araya toplanacak.⁷

– Sebep ve sonuçlar düzeni çöker (bir tefsir uyarınca).⁸

b) Sûra Üfleniş

– Kulakları sağır eden o bağırış gelip çatacak,⁹ sûra bir kerecik üfürülecek ve ansızın kıyamet kopacak.¹⁰

– Kur’ân ayetlerinin açık buyruğu uyarınca sûra bir defa çok şiddetli bir şekilde üflenince bütün canlılar ölecek ve bütün ölülerin dirilmesi için ikinci bir defa sûra üflenecektir.¹¹

c) Sûra İkinci Üfleniş ve Ölülerin Dirilmesi

– Sûra ikinci defa üflenmekle ansızın herkes kabirlerinden çıkacak, şaşkın şaşkın bakınacak ve kendilerine sözlenecek sözü veya yapılacak şeyi bekleyecekler.¹²

1- Vakıa, 14

2- Hakka, 14

3- İnşıkak, 3

4- İnşıkak, 4

5- Zilzal, 2

6- Zilzal, 4

7- Tekvir, 5 (Bir tefsir uyarınca. Bu husustaki bir diğer tefsir, vahşi hayvanların haşşedileceği yönündedir.)

8- Vakıa, 3

9- Abese, 33

10- Hakka, 13,15

11- Zümer, 68

12- Zümer, 68

– Yeryüzü Rabbinin nuruyla ışıyacak, perdeler aralanacak ve her şeyin iç yüzü ortaya çıkacaktır.¹

– Sûra ikinci kez üflendiğinde göktekiler ve yerdekiler büyük bir korkuya kapılacaktır. Yüce Allah'ın aman verdiği insanlardan başkası aman bulamayacaktır.²

– Göklerdeki ve yerdeki akıl sahibi bütün varlıklar yüce Allah'ın huzurunda toplanacaktır.³

– Allah, yeni bir yaratışla ahiret hayatını yaratacaktır.⁴

– Gökyüzü ve yeryüzünün düzeni değişecek ve yeni yaratışa yeni bir düzen hüküm sürecektir.⁵

– Yüce Allah'ın evrene gerçek iyeliği herkese aşikâr olacaktır.⁶

– Yüce Allah, sûra üflenmekle birlikte herkesi bir araya toplayacaktır.⁷

d) Yaratılmışların Hâl ve Günû

– O gün kimse kimsenin yerine bir şey ödemeyecektir.⁸

– Yüce Allah'ın izni olmaksızın kimsenin şefaati kabul edilmeyecektir.⁹

– O gün bazı yüzler ışıyacak ve sevinçli olacaktır, bazıları da siyah ve kederli.¹⁰

1- Zümer, 69

2- Neml, 87. Enbiyâ, 103

3- Neml, 87

4- Kâf, 15. Ankebût, 20

5- İbrahim, 48

6- Fatiha, 3. Hadid, 10

7- Kehf, 99

8- Bakara, 48

9- Bakara, 48

10- Âl-i İmrân, 106

– Günahkârların dil, el ve ayakları onların aleyhinde şahitlik edecektir.¹ Kulak, göz ve derileri de aleyhte şahitlik edecektir.²

– Kıyamet sarsıntısının korkusuyla hamile kadınlar çocuk düşüreceklerdir.³

– İnsanlar sarhoş olarak görülecektir, oysaki sarhoş de-ğillerdir.⁴

– Kalpler ve gözler dönecek ve değişime uğrayacaktır.⁵

– O gün kâfirler için çok çetin olacaktır.⁶

– O gün ne mal fayda verecektir ve ne de evlat. Ancak arınmış bir gönülle gelen faydalanacaktır.⁷

– O gün evlat ve akraba fayda vermeyecek ve aralarına da ayrılık düşecektir.⁸

– Zalimlerin özür dilemesinin onlara bir hayrı olma-yacaktır.⁹

– O gün korku ve üzüntüden yürekler ağızlara gelecektir.¹⁰

– O gün insan aleyhinde şahitlik edilecektir.¹¹

– Sakınan kullar hariç, dostlar birbirine düşman kesilecek.¹²

– O gün zalimler Allah'ın azabına tutulacaklardır.¹³

1- Yasîn, 65. Nûr, 24

2- Fussilet, 20

3- Hac, 1-2

4- Hac, 2

5- Nûr, 37

6- Furkan, 26

7- Şuarâ, 88-89

8- Mumtahine, 3

9- Rûm, 57

10- Mü'min, 18

11- Mü'min, 51

12- Zuhruf, 67

13- Duhan, 16

– O gün mahluklar secdeye çağrılacak, ama bazıları bunu yapamayacak.¹

– O gün günahkârlar kendi evlatlarını, kardeşlerini, dostlarını ve bütün yeryüzü halkını fidye vererek azaptan kurtulmak isteyecektir.²

– O günün çetinliği ve korkunçluğu ile gençler yaşlanacaktır.³

– O gün insan kaçacak yer arayacaktır.⁴

– O gün üzüntünün derinliğinden bazı insanların suratı asılacaktır.⁵

Cehennem ve Ateşi Hakkındaki Kur'ânî Haberler

Cehennem, ahiret hayatında günahkârların ve suçluların azap göreceği yerdir. Berzah âlemindeki cennet ve cehennemle kıyamet gününün cennet ve cehennemi farklıdır. Bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre, ilâhî hikmetin gereği olarak yaratılan ateş cehenneminin yanı sıra düşünce, ahlâk ve amel cehennemi de var olacak ve günahkâr insanın içinden alevlenecektir. Cehennemin bu türü insandan ayrılmayacaktır ve ateş cehenneminden çok daha elim ve çetin olacaktır.

Kur'ân-ı Kerim'de yüzün üzerinde ayet, çok açık olarak cehennemi ve korkunç tablosunu tanımlamaktadır. Bu husustaki bazı ayetleri buraya taşıyor ve Allah'ın gazap ateşinden yüce Allah'a sığınıyorum:

1- Kalem, 42

2- Meâric, 10-14

3- Müzzemmil, 17-18

4- Kıyamet, 10

5- İnsan, 10

a) Cehennemin Temel Vasıfları

– Cehennemin yaratılış nedenlerinden biri, insanın uyandırılmasıdır¹ ve aynı zamanda da günahkârların amellerinin karşılığıdır.²

– Cehennem şimdi dünyanın öz bağrında mevcut olup kâfirleri kuşatmıştır³ ve bir grup insanlar için cehennemin bazı aşamaları görülebilir türdendir.⁴

– Cehennem hareket edebilen nitelikte bir varlıktır.⁵ Cehennem canlı bir varlık gibi idrak etme ve algılama gücüne sahiptir; hem görür, hem nefes alır ve hem de öfkeli bir sesi vardır.⁶

– Cehennem bir tuzak ve pusudur.⁷

– Cehennem bekçileri katı ve sert meleklerdir, on dokuz gruptur (kötü ahlâk kökenleri sayısındadırlar.)⁸

– Cehennem dolmayacak kadar geniş ve büyüktür,⁹ ancak cehennemlikler bu geniş yerde yer sıkıntısı çekeceklerdir.¹⁰

– Cehennem üç kola ayrılmış gölgedir, ne gölge ederek rahatlatır ve ne de alevlerden korur.¹¹

– Cehennem ateşinin odunu zalimler ve kâfirlerdir.¹²

– Cehennem ateşi, bir saray büyüklüğünde ve de sarı develer renginde alevler püskürtür.¹³

1- Müddessir, 35-36

2- Neml, 90

3- Tövbe, 49

4- Tekasür, 5-7

5- Fecr, 23

6- Furkan, 12

7- Nebe', 21

8- Müddessir, 29-30

9- Kâf, 30

10- Furkan, 13

11- Mürselât, 30-31

12- Cin, 15

13- Mürselât, 32-33

– Bu dünyadaki her kötü iş cehennemde özel bir şekilde ortaya çıkacaktır. Mesela yetim malı yemek, karında bir ateş olarak belirecektir.¹

b) Cehennemin Durakları

– Cehennemin yedi kapısı ve katı vardır ve her kat belli bir gruba aittir.²

– Cehennemin duraklarından biri olan "sekar" öyle alevlidir ki hiçbir şey ondan kurtulmaz ve derileri tamamen yakar kavurur.³

– Cehennemin bir katı "hutame" adındadır. Çok şiddetli ve çetin bir ateş olduğundan dolayı Allah'ın ateşi olarak tanıtılmıştır. Servet biriktirenlere ve serveti hesaplamakla mutlu olanlara ait olan bu ateş, önce kalplerden başlar.⁴

– Cehennemin kötü duraklarından biri de "daru'l-bevar"-dır ve Allah'ın nimetlerine nankörlük edenlere mahsustur.⁵

– Cehennemin bir diğer katı "leza"dır ve en katı kalplilere, en kötülere mahsustur.⁶ Öyle yakıcı alevleri vardır ki el, ayak ve deriyi yakar kavurur.⁷ Bunun bir diğer adı da "büyük ateş"tir.⁸

– Cehennemin derin kuyularından biri "haviye" adındadır ve bir annenin kendi çocuğunu bağrına bastığı gibi kuşatıp azap eder.⁹

1- Nisâ, 10

2- Hicr, 44

3- Müddessir, 26-30

4- Hümeze, 4-7

5- İbrahim, 28-29

6- Leyl, 14-15

7- Mearic, 15-16

8- A'la, 11-12

9- Karia, 9-10

– Azap kuyularından veya katlarından biri "veyl"dir ve tartıda eksik satanlara,¹ küfredenlere ve gammazlara² ve de katı kalplilere özgüdür.³

– Cehennemin en kötü yeri "siccîn" adındadır ve orada günahkârların amel defterleri saklanır.⁴

– Azabın bir türü "azabu'l-harîk" adındadır, imanlı erkek ve kadınlara eziyet ettikten sonra tövbe etmeden ölen kimselere mahsustur.⁵

– "Azabu'l-havn" alçaltıcı bir azap olup ululanan kâfirler içindir.⁶

– Cehennemin azaplarının yanı sıra bir diğer azap da vardır ki Kur'ân ona "galiz azab" demektedir.⁷

c) Cehennemin Bedene Dönük Azapları

– Suçluların cehennemdeki yiyeceği, cehennemin derinliklerinden yeşeren ve filizleri de şeytanın başı kadar çirkin olan "Zakkum" ağacıdır.⁸ Erimiş bakır ve kurşun gibi karınlarda kaynayan bir yiyecektir o.⁹ Günahkârların cehennemdeki bir diğer yiyeceği, zehirli dikendir (=Zari'); ne besler ve ne de doyurur.¹⁰ Cehennem yiyeceği, boğazdan geçmeyen zehirli yemektir.¹¹

1- Muttaffin, 1

2- Hümeze, 1

3- Zümer, 22

4- Muttaffin, 7-9

5- Buruc, 10

6- Ahkaf, 20

7- İbrahim, 17

8- Saffât, 64-65

9- Duhan, 45

10- Gaşîye, 6

11- Müzzemmil, 13

– Günahkârlar cehennemde pis kokuşmuş kaynar sudan içecekler.¹ Günahkârlar susayıp su istedikleri zaman irin gibi bir su sunulur onlara ve bu su, yüzlerini bile yakıp kavurur.² Onlara "Aniye" adındaki çeşmeden kaynar su içirilir. Cehennemin bir diğer içeceği, soğukluğuyla içleri kavuran "Gassag" adındaki bir içecektir.³

– – Kur'ân-ı Kerim cehennem ehlinin bir grubunu "sol ta-raf ehli" adıyla şöyle tanıtmıştır:

Onlar, iliklere kadar işleyen bir sam yeli içinde, kaynar sular içmedeler. Ve karardıkça kararan bir dumanın gölgesindeler. Ne bir serinlik var, ne bir güzellik var. Bundan önce onlar, nimetler içindeydi. Ve büyük günahları yapmada ısrar ederlerdi. Ve biz derlerdi, ölüp bir yığın toprak ve kemik olduktan sonra mı dirileceğiz? Yoksa önceden gelip geçen atalarımız mı dirilecek? ⁴

– Cehennem her taraftan suçluları kuşatacak, hem yukarıdan ve hem de aşağıdan azap göreceklidir.⁵ Aynı zamanda onlar, ne ölecek ve ne diri kalacaklar; ölümle yaşam arasında olacaklar.⁶ Derileri yanıp eridikçe de azabı tatsınlar diye yerlerine yeniden yeniye deri bitirilecektir. ⁷

– Kâfirler cehennemde ateşten giysiler giyeceklerdir⁸ ve onların bazıısı katrandan pantolon giyecektir; pis kokulu, yapışkan ve alevlenir türdendir.⁹

1- Saffât, 67

2- Kehf, 29

3- Sâd, 57

4- Vakıa, 44-48

5- A'râf, 41

6- A'la, 13

7- Nisâ, 56

8- Hac, 19

9- İbrahim, 50

d) Cehennem Ehlinin Hâl ve Durumu

– Kâfirler, bölük-bölük cehenneme sürülür, oraya geldikleri zaman kapıları açılır da bekçileri, onları kınar ve azarlar.¹ Onlar her sabah ve akşam ateşe atılır.²

– Cehennem ehli azabı görünce dünyaya dönmek isteyecekler.³ Allah'a ve Resulü'ne (s.a.a) uymadıklarından dolayı pişmanlık duyacak⁴ ve de dünya hayatında kötülöklere yenilmiş olduklarını ve azgınlıklarını itiraf edecek⁵ ve şöyle diyecekler: **"Rabbimiz, bizi buradan çıkar, gene kötölöğe dönersek gerçekten de zulmetmiş oluruz artık. Buyurur ki: Alçaldıkça alçalın orada! Bana karşı konuşmayın artık!"**⁶ Onlar, her an orada inleyecek ve sızlayacaklardır.⁷

– O gün onların ağızları mühürlenecektir; artık elleri ve ayakları, işledikleri günahlara tanıklık edecektir.⁸ Kulakları, gözleri ve derileri şahit olacaktır.⁹ Dilleri de şahit olarak konuşmaya başlayacaktır.¹⁰

– Cehennemlikler horlanarak, aşağılanarak, sürüklenerek cehenneme götürülecekler; alınlarının üstündeki saçlarından ve ayaklarından tutularak cehennemın ortasına atılacaklar.¹¹

– Cehennemlikler tartışacak ve birbirlerini lânetleyecekler.¹²

1- Zümer, 71

2- Mü'min, 46

3- Zümer, 58

4- Ahzab, 66

5- Mü'minûn, 106

6- Mü'minûn, 108

7- Hûd, 106

8- Yasîn, 65

9- Fussilet, 30

10- Nûr, 24

11- Hâkka, 30-31. Mü'min, 71. Meryem, 86. Duhan, 47

12- A'râf, 38

Onların önde gelenleri birbirlerini ve onlara uyanlar da onları telin edecekler.¹ Şeytan da onlardan uzak olduğunu bildirecektir.

– Cehennemlikler, Rabblerinden mahrum olacaklar.² Hadislerden anlaşıldığı üzere bu, onlar için en büyük azaptır. Bu nedenle de kendileri Allah'tan bir şey isteyemeyecek, ancak vasıtalarla isteklerini bildirecekler. Cehennem bekçilerine şöyle diyecekler:

Ve ey Mâlik diye bağıracaklar, yalvar Rabbine de öldürsün bizi; Mâlik, şüphe yok ki siz diyecek, ebedî olarak azaptasınız.³

– Cehennemlikler, yüce Allah ile konuşamayacak ve araçlara şöyle diyecekler:

Ve ateştekiler, cehennemin kapı-cılarına, Rabbinize yalvarın da diyecekler, ne olur, bir günceğiz olsun azabımızı hafifletsin. Onlar da, peygamberleriniz, apaçık delillerle gelmedi miydi size diyecekler; onlar, evet diyecekler, bekçiler, öyleyse diyecekler, siz yalvarın ve kâfirlerin duasıysa ancak boşa gider.⁴

– Cehennem ehli cennettekileri görecektir ve onlara hitapla şöyle diyecekler:

Bize biraz su verin, yahut Allah'ın sizi rızkladırdığı şeylerden bize de ihsan edin diye bağırırlar. Cennetlikler, şüphe yok ki derler, Allah suyu da, bize verdiklerini de kâfirlere haram etmiştir.⁵

1- Sâd, 59-60

2- Mutaffifîn, 15

3- Zuhruf, 77

4- Mü'min, 49-50

5- A'râf, 50

– Cehennemlikler, yüzlerinden tanınacaktır.¹ Onların yüzünü özel bir siyah renk kaplayacaktır.²

e) Cehennem Ehlinin Özellikleri

- Bütün varlıklar önce cehenneme girecekler.³
- Cehennemde hem insanlar, hem de cinler olacaklar.⁴
- Cehennem ehlinin genel sıfatı Allah karşısında azgınlık ve dünya hayatını üstün tutmaktır.⁵ Kalbin ölümü, gönül gözünün körlüğü ve can kulağının sağırlığı, cehennemliklerin diğer alametleridir.⁶
- Kâfirler,⁷ bütün varlıkları günahla dolan kimseler,⁸ imanlı birini kasten öldürenler⁹ ve kötüler ebedi olarak cehennemde kalacaklar.¹⁰
- Cehennemin en kötülerini ululananlardır.¹¹
- Cehennemliklerin en önemli vasıflarından biri mebde ve meaddan gafil oluşlarıdır. Bunların kalpleri, kulakları ve gözleri hak yolunda olmamıştır. Bu nedenle de hayvanlarla aynı seviyede tutulmuş ve hatta onlardan daha aşağı görülmüştür.¹²

1- Rahmân, 41

2- Abese, 40-41

3- Meryem, 71

4- A'râf, 179

5- Naziât, 37-39

6- A'râf, 179

7- Âl-i İmrân, 116

8- Bakara, 81

9- Nisâ, 93

10- İnfitâr, 14-16

11- Zümer, 71

12- A'râf, 179

Beşinci Bölüm

GÜNAHIN VARLIKSAL ETKİLERİ

Tanım

"Varlıksal etkiler" demekle kastettiğimiz şey, bu dünyada yüce Allah'a kulluğun veya itaatsizliğin gözle görülür etki ve eserleridir. Gerçekte kâinatın yaratıcısı olan Allah'a itaat, insanın ebedi yurdu olan ahiret hayatında belirleyici rol oynadığı gibi, bu dünyada da insanın bireysel ve sosyal yaşamında gözlemlenebilir ve açık etkiler bırakır.

Teheccüt namazı gibi bir ibadetin kendine has varlıksal etkileri vardır ve onlardan biri, insanın sağlıklı olmasına neden oluşudur.

Anne ve baba başta olmak üzere akrabalık bağlarını gözetmek, onlara sevgi ve saygı göstermek, insan hayatında açıkça görülür ve inkâr edilemez bereketlere neden olur.

Günah da böyledir; hem ahiret hayatında cezaya neden olacak ve hem de bu dünyada günahın doğal uğursuzluğu, gözle görülür bir şekilde bireyi ve toplumu etkileyecektir. Bu bölümde, hadisler ışığında günahların varlıksal etki ve sonuçlarını inceleyeceğiz.

Korku

Korku, cesaretin karşıtıdır. İman cesaret doğurur, günah ise korku ve kaygı. Bu korku, ölümden ve yaratılmışlardan korkmak şeklinde kendini gösterir.

1- Bu insanın ölümden korkmasının nedeni, şunlardan biridir:

– Gönlünü dünyaya bağladığından dolayı kendini ondan alamaz; makam, servet, kadın ve evlattan ayrılmak çok zor gelir. Bu yüzden ölümden korkar.

– Kendisi için hazırladığı siyah dosyadan korkmaktadır.

– Dünyaya aldanarak bir ömür onunla meşgul olmuş ve ölümü de yok oluş gördüğü için ölümden korkmaktadır.

2- Günahkâr insanın yaratılmışlardan korkma nedeni ise şudur: Günah işleme sonucunda Allah'ın yardımından ümidini kesmiş ve günah neticesinde düşünce ufku daralmıştır. Bu nedenle de "dilediğini yapan" üstün gücü nazarda tutmaz ve başkalarına ümit bağlar. Bu nedenle de başkalarından korkar. Oysaki korkulacak ve ümit bağlanacak tek varlık yüce Allah'tır.

Ümitsizlik

Ümit, varılmak istenen hedeflere ulaşma yönünde bir tür özgüvenden kaynaklanan ruh hâlidir. Ümit her zaman gizli ruhsal misyonda temel bir rol ifa eder ve yaşam sevincini canlı tutar. Bazı büyükler, hadislere dayanarak ümide dörde ayırmışlar:

1- Ümit (Recâ)

Hedefin gerçekleşmesi için gerekli neden ve koşulların tümünün mevcut olduğu durumdur. İşte bu durumda ümit yerli yerinde ve akılla uyumludur. Tarıma elverişli bir yere, uygun koşullarda, doğru bir yöntemle, kaliteli tohum eken ve sağlıklı su ile yeterli derecede sulayan kimsenin ürün almasına ümit beslemesi gibidir.

2- Arzu (Emel)

Gerekli neden ve koşulların bir kısmı mevcut iken, bir kısmını da çaba ve gayretleriyle gerçekleştirmeye yönelen şahsın başarıyı ümit etmesidir.

3- Dilek (Ümniye)

Bir girişimde bulunarak sadece gerekli bazı koşulları hazırlayan ve bu kadarıyla yetinerek kendinden ciddiyet göstermeyen insanın yetersiz ve programsız gayretiyle sonuç beklemesi.

4- Hamakat (Humk)

İnsanın hiçbir şekilde gayret etmeksizin, gerçekleşme ortam ve zemini olmayan temelsiz arzularla kendini meşgul etmesidir.

En yüce ümit, gelişim ve olgunluk ümididir. Günahı terk etmeyen insan, gerçek anlamıyla kurtuluşa, yüce Allah'a yakınlaşmaya, ruhsal olgunluk kazanmaya, dünya ve ahiret mutluluğundan yararlanmaya ümitlenmiş olmaz. Bu hususta ümidi varsa da bu, dilek ve hamakattan öteye geçmeyecektir.

Gerçek anlamıyla ümidin kesilmesine neden olan günahların bazıları şöyledir: Allah'tan başkasına mutlak anlamda güven, yüce Allah'a güvensizlik, Allah'ın vaatlerini yalan sanmak veya önemsememek.

İmam Zeynelabidin (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ümidi kesen günahlar şunlardır: Allah'ın rahmet esintisinden ümitsizlik, Allah'ın rahmetinden meyyus olmak, Allah'tan başkasına güvenmek ve Allah'ın vadini yalanlamak.¹

İnançlı bir insan sürekli bir çaba ve gayret içindedir, yüce Allah'a güvenerek ve yardım dileyerek yapıcı işlere girer. Böyle bir insan, sonuç itibarıyla gerçek başarıya ulaşmış ve zafer kazanmıştır; ister görüntü itibarıyla zafer kazansın, ister yenilgiye uğrasın.

İnançlı insanın ümitli olmasının nedeni şudur:

1- Maani'l-Ahbar, s.271

– İlâhî lütuf ve yardımın, gaybî bir elin her zaman kendisiyle birlikte olduğunu görür ve yüce Allah tarafından korunduğunu bilir.

– İlâhî sorumluluğunu doğru olarak yerine getirmek onun için daha önemlidir, sonucun ne olacağını ön plânda tutmaz ve onu Allah'a bırakır.

– Dünyayı her şeyin sonu olarak görmez ve hatta yenilgiye uğrayacak olsa bile bu samimi gayretinin mükâfatını ahrette görecektir ve iki güzellikten birine kesinlikle ulaşacaktır.

– Sonuç itibariyle dünyaya salih kulların hükmedeceğini bilmektedir ve bu yüzden de hedefinin kalıcı olduğuna, batılın ise yok olacağına inanır.

Bu insan türünün karşıtı olan günahkâr insan ise kendiliğinden ümitsizliğe düşer, gayret şevkini ve moralini kaybeder. Bu ümitsizlik ve yenilgi tedrici olarak bütün hayatını etkiler.

Duanın Kabul Edilmemesi

Dua ve yakarış, yüce âleme açılan bir penceredir; ebedi ve ezeli mabut ve sevgili ile hasbîhâl etmektir.

Duanın fayda ve etkilerinden bazıları şöyledir:

– Dua insanın varlıksal değerini yükseltir ve dua sayesinde yüce Allah'ın ona teveccüh etmesine kabiliyet kazanır.¹

– Dua bir ibadet türüdür ve hatta ibadetin özüdür; insana ibadetin bereket ve sonuçlarını kazandırır ve yüce Allah'a yakınlığa neden olur.²

– Dua, dileklerin gerçeğe dönüşme yoludur.³

1- Furkan, 77

2- Yüce Allah Resulü şöyle buyurmuştur: *"Dua, ibadetin beynidir."* (Biharu'l-Envar, c.93, s.300)

3- Mü'min, 60

– Dua, belaların ve sıkıntıların defedilmesini sağlar.¹
– İmanlı insanın dış ve iç düşman karşısındaki savunma silahıdır.²

- Dua, insana huzur veren etkidir.³
- Dua, ahiret sevabını kazandırır.
- Dua, en üstün aklî ve manevî hazlardan biridir.
- Dua, akıl ve ruhu güçlendirir...

Günah, duanın kabul edilmemesine neden olur ve duayı şu olumsuz yönlerden etkiler:

- Günah, insandan dua başarısını alır.
- Günah, dua esnasındaki dikkati dağıtır ve solunması gereken güzel manevî havayı ortadan kaldırır.
- Günah insanın ufkunu daraltır, yüce istekleri insanın zihninden gizler, hakir ve naçiz isteklere yönelmesine neden olur.
- Günah, duanın hapsedilmesine neden olur.
- Günah, insanın yetenek ve kabiliyetini yok eder, kabiliyetten yoksun olan dua ise kabul olmaz.
- Günah, duanın kabulü yönündeki inanç ve ümidi yok eder ve böylece de dua, icabet hedefine ulaşmaz.
- Günah, dil ile gönül arasında uyumsuzluk ve ayrılık oluşturarak duanın kabul zeminini yok eder.
- Bazı günahlar, kul hakkını ihlaldir ve hakkı zayi olan kulların bedduası sonucu dua kabul olmaz.
- Bazı günahlar, anne ve babanın öfkesine neden olur; anne-babasının kendisinden razı olmadığı evladın duası ise boşunadır.
- Bazı günahlar, belli bir süre için duanın kabul edilme zeminini ortadan kaldırır. İçki içmek, kırk gün boyunca du-

1- İmam Ali (a.s): "*Bela dalgalarını dua ile defedin.*"

2- Yüce Allah Resulü (s.a.a): "*Dua müminin silahıdır.*"

3- R'ad, 28

ayı etkisiz kılar. Onu bunu çekiştirmek ve dedikodu etmek de belli bir süre zarfında duayı etkisizleştirir.

İyi İnsanların Gözünde Değer Kaybetme

Müminler birbirlerini severler, en yüce sevgili olan Allah, onların sevgisini kalplere yerleştirir. Gerçekte bu sevgi, Allah sevgisinin uzantısıdır. İnsanların sevilmesi, onların kazandıkları olgunluklardan ve yaptıkları iyiliklerden kaynaklanır. Olgunluk kazanmış salih bir insan, başkaları tarafından sevilme istiyorsa gerçekte bu, bizzat kendisinin diğer insanlar tarafından sevilmesi isteği değildir, bilakis iyiliklerin ve güzelliklerin sevilmesi yönünde bir istektir.

Kalpleri değiştiren ve kalplerin sahibi olan yüce Allah, salih kulların sevgisini kalplere yerleştirir ve böylece de o kullar tarafından insanların hidayet bulma zeminini yaratır. Sonuç itibarıyla imanlı kullar, birbirlerinin yar ve yaveridirler.

Günahların etkilerinden biri, diğer insanlar ve özellikle de iyi kullar tarafından sevilmemek ve onların gözünde değer yitirmektir. Yüce Allah, günahkârların sevgisini kalplerden çıkarır. İnsanlar, görüntü itibarıyla sever gibi görünse ve saygı gösterebilirler bile, kesinlikle kalplerinde sevgi yoktur. Bu etkiye sahip olan günahlardan biri, başkalarının ayıp ve kusurlarını aramaktır. Müminlerin Emiri Ali (a.s) bu hususta şöyle buyurmaktadır:

Münezzeh olan Allah, başkalarının gizli ayıplarını arayan kimseyi kalplerin sevgisinden mahrum eder.¹

İnsanların gözünden düşmeye neden olan günahlardan bir diğeri, insanın bencilliği ve kendini beğenmişliğidir. Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Her kim kendini beğenirse ondan razı olmayanlar çoğalır.²

1- Gurur'u'l-Hikem, s.683

2- Nehcü'l-Belâğa, kısa sözler, 6. hadis

Din Önderlerine Karşı Nefret

Dinî öğretiler, din önderlerine sevgi beslenmesi gerektiği konusuna önem ve ağırlık vermiştir. Bunda yatan sır ise, yüce Allah'ın ve evliyalarının velayetini kabul etmeyen insanın kesinlikle hidayete kavuşamayacağıdır. Velayetin ilk basamağı Allah'ın velisini sevmektir. Ayete'l-Kürsî'nin¹ fevkalade önemi, Allah'ın velilerinin sevgisini, Allah'ın velayetini kabullenme ve tağutun velayetini reddetme olarak vurgulamasından kaynaklanmaktadır belki de. Yüce Allah'ın bu husustaki vurgusu şöyledir:

Allah, dostudur inananların. Onları karanlıklardan ışığa çıkarır. İnanmayanlarınsa dostları tağuttur, onları ışıktan karanlıklara götürür. Onlardır ateş ehli, onlardır orada ebedî kalanlar.²

Aslında yüce Allah, birçok rivayetler uyarınca, yeryüzü ve gökyüzünü ve de bütün varlıkları kendi evliyasına olan sevgisinden dolayı yaratmıştır. Yüce Peygamberimize (s.a.a) hitap edilen bir hadis-i kutsîde şöyle buyrulur:

Eğer sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım.

Kisâ hadisinde de gökyüzünün, yeryüzünün, ayın, güneşin, uzayın, denizin... onların hatırına ve onların sevgisinden dolayı yaratıldığını ifade edilir.³

Bazı arifler, yüce Allah'ın evrene ilişkin failiyetinin aşk üzere failiyet olduğuna inanmışlardır. Aşk üzere failiyet ile kastedilen şudur: Yüce Allah, varlığın gülü olan kâmil insanları kendisine "veli" olarak seçmiş ve böyle değerli bir ürünün yetişmesi için de âlemi yaratmıştır. Yani kâinatın ya-

1- Bakara, 255

2- Bakara, 257

3- Kisa hadisinde söz konusu olanlar şunlardır: Hz. Peygamber (s.a.a), İmam Ali (a.s), Hz. Fatıma (s.a), İmam Hasan (a.s) ve İmam Hüseyin (a.s).

ratılmasında zatî ve hakikî olarak kastedilen Allah'ın evliyasıdır, diğer varlıklar ise onların hürmetine yaratılmıştır. Yüce Allah, lütfunu insanoğluna tamamlamak ve kâmil kılmak, velayeti kabullenme yolunu hazırlamak ve sonuç olarak da hidayet bulmalarını kolaylaştırmak için kendi evliyasının sevgisini insanın fıtratına yerleştirmiştir. Yani yüce Allah, kullarının öz yaratılış ve fıtratını evliyasının sevgisiyle yağurmuştur.

Yüce Allah Resulü (s.a.a), Müminler Emiri Ali (a.s) hakkında şöyle buyurmuştur:

Ey Ali! Seni ancak mümin sever ve ancak münafık (veya kâfir) senden nefret eder.

Yüce Efendimizin (s.a.a) bir diğer hadisi şöyledir:

Bilesiniz ki Ali'yi seven kimse, yeryüzünde "Allah'ın esiri" olarak adlandırılır.

Bu hususta pek çok hadis aktarılmıştır.

Geçmiş peygamberler, on dört masumun velayet ve sevgisini ikrar ve itiraf etmekle ancak peygamberlik makamına ulaşmışlardır. Bu konuyla ilgili olarak pek çok hadis mevcuttur.

Bazı rivayetlerde sadece Şehitler Efendisi İmam Hüseyin (a.s) hakkında şöyle buyrulur:

Kuşkusuz ki müminlerin kalplerinde gizli bir Hüseyin sevgisi vardır.

Dinî eğiti ve öğretilerde Allah evliyasını sevmenin gerekliliğini kısaca açıklamış olduk. Günah, varlıksal yapı ve etkisi itibariyle din önderlerine karşı nefret doğurur. Bir açıdan bu, günahın en kötü ve en yıkıcı etkisidir. Çünkü bu durum, insanı Allah'ın velayetinden çıkarıp tağut ve şeytanın velayetine götürebilir niteliğe sahiptir. Böyle bir insan ise, artık kesinlikle mutluluk yüzü göremeyecektir.

Din önderlerine karşı düşmanlık ve nefrete sebep olan günahlardan biri haram yemektir.

Bu nedenle de İmam Hüseyin (a.s), Aşura günü düşmanın katı kalpliliğini görünce şöyle buyurmuştu:

Sizi, Allah Peygamberinin (s.a.a) evladı ile savaşmaya iten şey karınlarınızın haramla dolu olmasıdır. Bu yüzden can kulağınız sağırdır ve benim hak ve mazlumiyet sesimi duymuyorsunuz.

Rezil Olma

İnsan, yüce konumu itibariyle onur ve haysiyetinin değerini korumalıdır. Onurlu bir insan, onurunu hiçbir şeyle değişmez; açlık, yokluk ve yoksulluğa katlanır, ama sırrının açılmasından ve yoksulluğunun bilinmesinden rahatsızlık duyar. Kur'ân-ı Kerim, onurlu insanın bu yüzünü çok güzel bir ifadeyle şöyle tanımlamaktadır:

Bilmeyen kişi, onların istighnalarını görüp zengin sanır, halbuki sen, yüzlerinden tanırsın onları. Yüz-suyu dökerek halktan bir şey istemez onlar.¹

Ar ve hayâ, bu bakış tarzının ve düşüncenin değerli ürünüdür. İman etmiş takvalı insan, yüce Allah'tan hayâ eder ve kulluğa ters düşen bir davranışta bulunmaz; diğer insanlardan utanarak onlara karşı küstahlık etmeyeceği gibi, yalnızlığında bile ar eder ve hayâ kurallarını gözetir. Çünkü böyle bir insan inanmaktadır ki yüce Allah'ın, meleklerin ve mümin kulların ruhlarının olmadığı bir yer yoktur. Ayrıca bu insan, kendini saygıya layık bir varlık gördüğünden dolayı utanacağı bir şey yapmaz. Hz. Ebuzer (r.a) hakkında şöyle aktarılmıştır: "Ebuzer (r.a) o kadar hayâlıydı ki mahrem yerine asla bakmazdı."

İnsan dünya ve ahirette hayâsıyla yücelir; dünyada insanların saygısına muhatap olur ve ahirette ise yüce Allah katında üstün tutulur. İşte bundan dolayı evliyalar, onurla-

1- Bakara, 273

rının dünya ve ahirette korunmasını, insanlar karşısında rüsva ve rezil olmamayı yüce Allah'tan dilemişlerdir.

Günahın hakikati rezillik ve zavallılıktır. İmam Zeynelabidin (a.s) bir duasında şöyle yakarmaktadır:

Allah'ım! Hatalar, zavallılık elbisesi giydirdi bana.

Günah işleyen insan, kendini alçaltmış ve küçük düşürmüş olur. Bu da, hataları örten yüce Allah dilemedikçe, gönül gözü açık keskin görüşlü insanların gözünden kaçmaz. Ancak yine de yüce Allah'ın saklı ve örtülü tuttuğu şeyler, saklıların ortaya çıkacağı gün ayan olacaktır.

Ahret hayatındaki rezilliğin dünyadakinden daha çetin olduğu unutulmamalıdır. Çünkü saklı ve örtülü tutulan çirkinlikler, ahret hayatında peygamberlerin, imamların, meleklerin ve bütün varlıkların gözü önünde çirkin amellerin özü olarak ortaya çıkacaktır. Oysaki genellikle dünya hayatında çirkin amellerin haberi insanların kulağına ulaşır.

Münacat-ı Şabaniye'nin bir bölümü tam da bu noktaya temas etmektedir:

Allah'ım! Dünyada benim günahlarımı örttün ve ben, ahirette günahlarımı örtmene daha muhtacım.

Unutulmamalıdır ki yüce Allah, insanın gûnahta ısrarcı olması durumunda, bu dünyada perdeyi aralayacak ve saklı tuttuğu günahları ortaya çıkaracaktır. Bu gerçeği anlayan insanlar, ölüm elçisi gelmeden kendilerini arındırabilmek için bir an bile gecikmeden yüce Allah'a dönüş yapmış ve nefislerini bu dünyada cezalandırmışlardır.

Buna ek olarak günah, hadislerin de buyurduğu gibi insanın ayıp ve kusurlarının ortaya çıkmasına neden olur:

Kötü adet, nefsini arındırmayan kimseyi rüsva eder.¹

Allah'tan başkasına ümit bağlamak ve bir Müslümanın kusurlarını aramak, hadislerce insanı rüsva eden günahlardan sayılmıştır.

Kıtlık ve Yağmurun Yağmaması

Yağmur, yüce Allah'ın rahmetinin bir belirtisi olup İslâm dininde kendine özgü bazı adabı vardır. Bazı hadislerde, yağmur yağdığında yapılan duanın kabul edileceği ifade edilmiştir. Yine bazı hadislerde, yağmur yağmadığı zaman yağmur duasına çıkılması ve yüce Allah'tan yağmur dileğinde bulunulması tavsiye edilmiştir. Yağmur duasının kendisi de düşünmeye değer niteliktedir.

Kıtlık ve yağmurun yağmaması günahın varlıksal etki ve sonuçlarındandır. İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Hiçbir yılın yağmuru bir diğerinden az değildir. Ancak yüce ve izzetli Allah dilediği yere yağmuru indirir; bir topluluk günahlar işlediğinde onlar için takdir ettiği o yılın yağmurunu onlardan alır ve başkalarına yağdırır.¹

Hadislerde, yağmurun yağmamasına neden olan günahlardan birinin zekât vermemek olduğu yer almıştır.²

Afet ve Belanın İnmesi

Günah, insanın temiz yaşam yolu üzerinde bir afet ve belâ olmakla birlikte zahirî ve batınî belaların da birey ve topluma inmesine neden olur. Bu nedenle Allah velileri, kendi toplumlarının işledikleri günahın uğursuzluğundan yüce Allah'a sığınmış ve bağışlanma dilemişlerdir. Müminler Emiri Ali (a.s), Kumeyl duasında yüce Allah'a şöyle yakarır:

1- Usul-u Kafi, c.3, s.373

2- Usul-u Kafi, c.4, s.81

Allah'ım! Bela indiren günahlarımı bağışla.

Kur'ân-ı Kerim, insanın felakete düşmesinin ve sıkıntı yaşamasının asıl nedenini, insanın kötü davranışları olarak açıklamış ve şöyle buyurmuştur:

Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder.¹

Hadisler de bu gerçeğe şöyle dikkat çekmiştir:

Kula, ancak günahı nedeniyle felaket dokunur.²

İmam Cafer Sâdık (a.s) bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

Bir damarın kesilmesinin, bir felaket, bir baş ağrısı ve bir hastalığın tek nedeni işlenmiş günahtır.³

Hadisler uyarınca, önceden işlenmemiş her yeni günah işlendikçe, geçmişte görülmedik bela ve felaketler inecektir.⁴ Hadisler, bazı günahların sürekli olarak felaket ve sıkıntı doğurduğuna vurgu yapmıştır. Bu tür günahların bazıları şöyledir: Zulme uğrayana yardım etmemek, iyiliği emretmemek, kötülükten sakındırmamak, yetim malını yemek, zina, cihattan kaçmak...⁵

Bazen de felaket, bela şeklinde görünen bir nimettir ki mümin kulun sınanması, yüce Allah'a yakın olması veya başka bir nedenle iner. Bu durumda olan kimse, felaketlerle ve belalarla karşılaşan peygamberlerin yordamını takip ederek sabretmeli ve nimetlerine karşılık yüce Allah'a şükretmelidir.

Unutkanlık

Unutkanlık, farklı fizyolojik ve psikolojik etkenlerden kaynaklanan bir olgudur. Meselenin bu boyutu konumuz

1- Şûrâ, 30

2- Vesailu's-Şia, c.15, s.301

3- Usul-u Kafi, c.3, s.370

4- Usul-u Kafi, c.3, s.377

5- Maani'l-Ahbar, s.271

dışındadır. Günahın varlıksal sonuçlarından biri unutkanlıktır. Felsefede kanıtlandığı üzere ilmî, hissî, hayalî ve aklî suretlerin tümü misalî veya aklî soyut olgular türündendir. Misalî veya aklî suretlerin tümü, somut varlıklarla ilişkimizde veya düşüncemizde ve bildiklerimizi yokladığımızda yüce Allah'ın emriyle ilmî suretler olarak can ve zihin levhamızda ilâhî feyiz unvanında belirir.

Bu kısa açıklama ışığında ve de günahın yüce Allah'ı gazaplandırıldığı gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda günahın, öğrenmeyi ve akılda tutmayı etkilediği gerçeğini daha iyi anlayabileceğiz.

Unutmanın ve unutkanlığın farklı aşamaları vardır ve şöyle sıralanabilir: Hatırlama gücünün zayıflığı, bilgilerin unutulması, Allah'ın nimet ve ayetlerinin unutulması, işlenmiş günahların unutulması, ölümün ve ahiretin unutulması ve de özün unutulması.

1- Bilgilerin unutulması: Günah, insanın hatırlama gücünü zayıflatır ve böylece insan bildiklerini kaybeder. Gerçekte bu, ilâhî cezanın bir türüdür. İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur:

Günahlardan sakının, çünkü günahlar hayırları yok eder. Şüphesiz ki kul bir günah işlediğinde bildiği şeyi unuttur.¹

Yalan konuşmak ve aç gözlülük, insanın bildiklerini unutmasına neden olur. İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz ki Allah'ın, yalancıları cezalandırdığı şeylerden biri unutkanlıktır.²

İmam Rıza'nın (a.s) bu husustaki buyruğu şöyledir:

1- Mizanu'l-Hikme, c.3, s.465

2- Usul-u Kafi, c.4, s.38

Şüphesiz ki tamahkârlık zilletin anahtarıdır, aklı çalar, mürüvveti soldurur, onuru lekeler ve bilgiyi yok eder.¹

2- Ölümün ve ahiretin unutulması:

Tadın azabı, şu güne ulaşacağınızı unuttuğunuzdan dolayı...²

3- İşlenmiş günahların unutulması:

O gün, Allah, onların hepsini de diriltip toplar da neler yaptılarsa haber verir onlara; onlar, unutmuşlardır ama Allah bir-bir hesaplamıştır ve Allah, her şeye tanıktır.³

4- Nimetlerin unutulması:

Böylece der, sana delillerim geldi de unutuverdin onları, işte sen de tıpkı o çeşit unutulmadığın bugün.⁴

5- Yüce Allah'ın unutulması:

Onlar Allah'ı unuttular da o da onları unuttu. Şüphe yok ki münafıklardır buyruktan çıkan kötü kişilerin ta kendileri.⁵

6- Özün unutulması:

Ve o kişilere benzemeyin ki Allah'ı unutmuşlar da o da, kendilerini unutturmuştur onlara; onlardır, buyruktan çıkanların ta kendileri.⁶

1- Mizanu'l-Hikme, c.5, s.552

2- Secde, 14. A'râf, 51. Casiye, 24

3- Mücadele, 6. Müminler Emiri Ali (a.s) bir duasında şöyle yarmaktadır: *"Eyvah bana, eyvah bana! Benim unuttuğum ve senin hesapladığın gûnahtan dolayı."*

4- Tâhâ, 126

5- Tevbe, 67

6- Haşr, 19

Ruhsal Güven Kaybı

Psikolojik açıdan insanın sosyal bağımlılık, başkaları tarafından desteklenme, mülkiyet edinme, güzellik eğilimi... gibi farklı ihtiyaçları vardır ve bunların sağlanmaması durumunda ruhsal dengesi bozulacaktır. Tabiatıyla bunların gerçek veya yalan oluşu ve temin ediliş niteliği, inançlı ve Allah'tan gafil insan açısından değişir.

İmanlı insan açısından sosyal bağımlılık, yüce Allah'a bağımlılığın uzantısıdır; bütün varlığa hüküm süren ve onu kabzasında tutan yegane güç yüce Allah'tır. Toplum, insana destek verecek bağımsız güç ve imkanlara sahip değildir; bilakis toplum, sosyal örgüt ve kurumlar, yüce Allah'ın inayet buyurduğu desteği elde etmek için bir araçtır sadece.

Başkaları tarafından desteklenme, diğer insanların sevgi ve saygısını kazanma, başkaları tarafından maddî ve manevî açıdan değerli görülme isteği ve ihtiyacı, insanın bencilliklerinden ve Allah eksenlilik yerine öz eksenlilikten kaynaklandığından dolayı bir tür hastalıktır ve temin edilmemesi durumunda sorumluluk bilincinin yok olmasıyla sonuçlanabilecektir. Sağlıklı bir ruh ve düşünce yapısına sahip olan imanlı insan açısından durum tamamen farklıdır. Çünkü bu insan, başkaları tarafından desteklenmeyi, sevmeyi, sayılmayı ve değerli görülmeyi imanun cezbesinde ve ilâhî değerlerin çekiciliğinde görür. Bu insan, Allah tarafından desteklenmeyi her şeyden ve herkesten üstün görür ve başkalarından da teşekkür beklemez.

İnsanın yaratılışsal ihtiyaçlarından bir diğeri güzellik eğilimidir. Manevî ve aklî güzelliklerin zahirî güzelliklerden üstün olduğu çok açıktır. Bu ihtiyacın ulaştıracağı sonuç Allah sevgisidir. Çünkü mutlak anlamda güzel olan ve güzelliği seven yüce Allah'tır. Evrendeki varlıkların her biri de kendi kapasitesi oranında Allah'ın güzelliğini yansıtmakta ve bulunduğu konumda güzeldir.

İnançlı insan açısından zahirî güzelliklerin Allah'ın rızası dışında kullanılması çirkinliğin ve batınî habisliğin özüdür. Diğer bir ifadeyle bu, lâl yerine seramik almaktır.¹

Görüldüğü gibi psikolojik güven ihtiyacı, insanın en önemli ihtiyaçlarından biridir. Bu, gerçek bir ihtiyaçtır. Ancak inançlı insanın bu konuya bakışı, günah ve şehvetler tuzağına düşenlerin bakışından çok farklı ve çok yücedir. İmanlı ve inançlı insan, psikolojik güven ihtiyacına hedef ve amaç gözüyle bakmaz, bilakis temiz ve manevî hayat için, ibadî amaç için ve Allah'ın halifelîği hedefi için psikolojik güvene ihtiyaç duyar.

Başka insanların tehdit olarak gördükleri ve karşılaştıkları durumda da dengelerini kaybettikleri bir şey, inançlı insanlar nezdinde tehdit olarak algılanmaz. Çünkü bu insanlar, ahiret sevabını elde etmek ve ilâhî takdire teslim olmak... gibi değerler doğrultusunda kendilerine yönelen tehlikeyi göğüsler ve aynı zamanda da psikolojik güven ve dengelerini korurlar.

Günaha ve hakir dünya arzularına kapılan insan, karşılaştığı her tehdit karşısında yaşantının anlamını sorgulayacak ve ruhsal hastalıklara tutulacaktır. Çünkü böyle bir insanın kısıtlı yeryüzü alanından ve kısıtlı ömür zamanından başka hiçbir şeyi yoktur ve insanın asıl yapısının da bu iki öge yoluyla zevklenmeye kurulu olduğu düşüncesindedir. Bu yüzden de hayata dört elle yapışmaktan ve isteklerini daha çok doyurmak için fırsat kollamaktan başka çare görmez.

Böylece bir afet ve felaket görmekle ruhsal güvenliğini kaybedip güvensizliğe düşer. Gerçekte psikolojik güven kaybindan kaynaklanan bu hastalık, had safhaya vardığında

1- "Cay-i Anest ki hûn mevc zened der dil-i le'l / Zîn teğabun ki hazef mî şikened bazareş."

Yani: Yeridir ki lâl bağrında kan dalgası oluşsun

Pazarını kesat etmiş seramik, onun.

intiharla sonuçlanacaktır. Çünkü bu tür insan açısından maddî doyumun olmadığı bir hayatın hiçbir anlamı yoktur ve artık her şeyin kendisi için bittiği sonucuna varır.¹

Gerçek Bilime Engel Olma

İnsan, yaratılışı itibariyle bilmek ve bilgili olmak ister, her an bilmek ve öğrenmek gayretindedir ve asla bilgiye doymaz. Bu sebeple İslâm dini öğrenmeye değer vermiş, Müslümanları bilgi edinmeye özendirmiş ve hatta ilim öğrenmeyi her Müslüman erkek ve kadına farz kılmıştır.² Müminler Emiri Ali (a.s), Allah'tan sakınan kulların vasıflarından birini şöyle açıklamıştır:

Onlar, kendilerine faydalı olan bilgiye kulaklarını vakfederler.³

Şu da bir gerçektir ki bazen bilgi ve bilgidен kaynaklanan bazı felaketler, bilgi sahibi olan insan ve içinde bulunduğu toplum veya etkisi altında bulunan insanlar için inanç, ahlâk ve amel alanında pekala büyük sapkınlıklar doğurabilir ve hatta beşerî toplumun bir kesimini tamamen yok edebilir.

Bu nedenle gerçek bilgi ile bilgi sanılan şeyi birbirinden ayırt etmek gerekir. Bu, ilimler arası önem ve hayatîlik sırasını gözetmenin tamamen dışında bir şeydir.

Gerek Tanrı bilimle ve gerekse tecrübî bilimle ilgili olan her bilim, olumlu etki ve sonuçları varsa gerçek bilimdir; aksi takdirde mecazî bilimdir, katı cahilliktir ve vehim ürünüdür.

Gerçek bilimin bazı etki ve özellikleri şöyle sıralanabilir:

– Bilgi sahibi için ahiret azığı olması.

1- Daha detaylı bilgi için bakınız: İslâm ve Revan Şinası [İslâm ve Psikoloji], Dr. Mahmut Besti, Bördüncü bölüm, Birinci fasıl, s.205-291

2- Bu husustaki bir hadis şöyledir: *"İlim öğrenmek her Müslüman erkek ve kadına farzdır."*

3- Nehcü'l-Belâğa, 193. hutbe

- İnsanların dünya ve ahiret mutluluğunda etkili olması.
- Bilgi sahibinin kendisi için de faydalı olması ve bildiklerini amele dönüştürmesi.
- Özel bir kesimin hizmetinde olmaması ve genel halk için faydalı sonuçlar doğurması.
- Yaşamın manevî sorunlarını çözümleyici olması.
- İnsanın yaratılışına aykırı olmaması, ahlâk değerlerini sarsmaması ve de toplumun ahlâk ve iman temellerini sağlamlaştırması.
- Haksızlık ve ayrımcılık aleti olmaması ve de sosyal adaletin yayılmasına katkı sağlaması.
- Çelişkiler girdabında insanın sıkıntı ve acılarını dindirmesi, azaltması.
- Yıkıcılık değil, yapıcılık yönünde olması.
- Düşmanlık değil, dostluk ve barış boyutlu olması.
- Özel bir kesimin tekelinde olmaması ve geliştirilmesi için beşerin toplu aklından yararlanılması.
- Daha iyi yaşam imkânları sunması.
- Zayıf bırakılmış insanların ezilmesine ve mahrumların daha fazla sömürülmesine olanak sağlamaması.
- İnsanları tehdit edici ve korkutucu nitelikte olmaması, bilakis insanlık makamını yüceltici olması.
- Doğanın dengesini koruyucu olması...

Vehim ürünü bilginin tecrübî ilimlere özgü olmadığına dikkat edilmelidir. Çünkü görünüşte ilahiyatla meşgul olan ve gerçekte bundan yararlanmış biri de ebedi hüsrana uğrayabilecektir.

Bu nedenle ilim ve marifet öncüleri, gerçek ilim ve bilimi şöyle tanımlamışlar: **Gerçek ilim, insana inanç veren ve yüzüne aşk kapısını açan ilimdir.** İnsan bu sayede kulluğun hakikatini algılayabilir ve kulluk makamına ulaşabilir. Yüce Allah, bu ilim uğruna insanı yaratmıştır. Bu, sırf anlamak değildir, şuhudî [sezgisel] ilimdir.

Merhum Sadru'l-Muteellihîn, sanısal ve hayalî bilgiyi şöyle yermiştir:

Rah-i hak ra ba çerağ-i dil be-cû
 Ba beden ta çend gerdî kû be kû
 An ki piş-e to buved ilm-i dakik
 Piş-e salik an şeved sedd-i tarîk
 İlm kû ma'rûz-i her gomrah şeved
 Her ke der vey be'ngered ebleh şeved
 İlm an nebuved ke dünya avered
 İlm an baş ed ke kat-i reh koned
 İn çerağ-i arzûha ilm nîst
 Pof konî beh ke'z haşrha îmenist

Anlamı:

Hak yolunu gönül ışıyla ara
 Bedeninle ne gezersin orda burda
 Sendeki o dakik bilgi
 Salik yanında yolun engelidir
 Dalalette olanın ilmine
 Aptallaşır bakan kimse
 Dünya getiren şey ilim olmaz
 İlim, yolu katetmektir
 Bu arzular ışığı ilim değil
 Söndürmen daha iyi, mahşerde güvende olursun.¹

Bu açıklama sonrasında varılan sonuç şudur: Gerçek ilim günahla kirlenen düşüncede yer bulamaz. Günah pisliğine bulaşmış bir gönül, insana Allah'ın yolunu gösteren ve gerçek makam kazandıran ilmi kabullenme yeterliliğine sahip olamaz. Düşünce ve gönlü günahla kirlenen bir insan, tecrübî veya aklî ve naklî ilimler alanında büyük bir kariyer edinse de, insanî hayatı noktasında bu bilgi kendisine yarar sağlamayacak, derdine derman olmayacak ve insanın susuzluğunu gidermeye yetmeyecektir. İşte bundan ötürüdür ki günah, insanın gerçek ilmi elde etme başarısını insandan alır ve insanı katı cahillik vadisinde perişan bırakır.

1- Mesnevi, Molla Sadra, 1. baskı

Ömrün Kısalması ve Erken Ölüm

İnsanın ömrü yüce Allah'a ibadet ve kulluk yolunda geçiyorsa bu ömrün uzun olması, en büyük nimetlerden biridir. Bu yüzden din büyükleri ve Allah dostları, her zaman yüce Allah'tan uzun ömür dilemişlerdir.

İmam Zeynelabidin (a.s) bir duasında şöyle yakarır:

Allah'ım! Senin kulluğunda ömrümü uzun kıl...
eğer ömrüm şeytanın otağı olacaksa beni katına al.¹

Akrabalık bağlarını korumak ömrü uzattığı gibi, bazı günahlar da ömrü kısaltır ve insanın doğal ömür süresince yaşamasına engel olur. Bunun nedenlerinden biri şudur: Günah insanın doğal yapı ve tabiatıyla uyumsuzluk ve çelişki içindedir. Bu yüzden de günah işlemekle insanın tabiatına bir yük biner, beklenmedik bir şekilde insanın doğasını yıpratır ve erken ölümüne neden olur.

Ayrıca hakkı zayi edilen hak sahiplerinin günahkâr şahıs hakkındaki bedduası ve ahı da, muallak ecelin gelip çatması yönünde etkilidir ve hatta bazı günahlar, kötü ölüm-lere neden olur.

Bunun açıklaması şudur: İnsanın iki tür eceli vardır; mukadder ecel ve muallak ecel.

Mukadder ecel, insan ömrünün doğal olarak son bulmasıdır. Mukadder ecelin gelmesi durumunda hiçbir surette ölümüne engel olunamaz.

Muallak ecel ise, erken gelen ölümdür; insan, bazı günahları işlemekle bu ecele doğru ilerler veya bazı güzel ameller işleyerek onu geciktirir.

İmam Cafer Sâdık (a.s) bu hususta şöyle buyurmaktadır:

Ölümü hızlandıran, eceli yakınlaştıran ve evleri vıran eden günahlardan Allah'a sığınırım! O günahlar

1- Sahife-i Seccadiye (a.s)

akrabalık bağlarını koparmaktır, baba ve anneyi rahatsız etmektir ve iyiliği terk etmektir.¹

Yalan yere ant içmek ve zina etmek de ömrü kısaltan günahlardandır.

Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

Yalan yere ant içmek ve zina yüz güzelliğini yoker, fakirlik getirir ve ömrü kısaltır.²

Yüce Efendimizin (s.a.a) bir diğer buyruğu şöyledir:

Yalan yemin ev yıkar, ehlini sahipsiz bırakır ve evlatlara fakirlik getirir.³

Yoksulluk, Düşkünlük ve Felaket

Günah, fakirliğin önemli etkenlerinden biridir. Fakirlik; yokluk, yoksulluk ve elde avuçta bir şeyin olmaması anlamındır. İki tür fakirlik vardır; maddî ve manevî. İnsan günah işlemekle fakirliğin her iki türüne de duçar olur.

Günah, insanın yoksul düşmesine, mal ve hayatının bereketten yoksun kalmasına neden olur. Bunun nedeni şöyle açıklanabilir:

– Bazı günahların işlenmesi paraya bağlıdır ve maddî külfeti vardır. Faiz, rüşvet⁴, israf, kumar, içki, ayyaşlık, şehvet düşkünlüğü...

– Aslında günah, nimeti insanın elinden çıkarır. Günah ehli insanlar ve özellikle de meşru olmayan yollardan servet kazananlar felakete düşmüş ve yoksul olarak dünyadan ayrılırlar.

1- Usul-u Kafi, c.2, s.184

2- Hisal, c.1, s.230

3- Sefinetu'l-Bihar, c.1, s.297

4- Rüşvet ve faiz almak da, vermek de haramdır. Bu bağlamda bir hadis şöyle buyurmuştur: *"Allah lânet eder rüşvet verene, alana ve bunlar arasında vasıta olana."*

– Günah rızkı ve nimeti azaltır. İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz ki kul günah işlediğinde rızkı ondan uzaklaşır.¹

Müminler Emiri Ali'nin (a.s) konu hakkındaki bir buyruğu şöyledir:

Bir toplumun nimet ve rızkı ancak günahlarla yok olur.²

Yoksulluğa neden olan başka etkenler de vardır ve bu yüzden yoksul olan herkesin günahkâr olduğu söylenemez.

İmam Cafer Sâdık (a.s), kendisini yoksul olarak tanıtan Şiîlerinden birine şöyle buyurdu:

Sen yoksul değilsin; çünkü sen, biz Ehlibeyt'in sevgisini taşımaktasın ve bu, en paha biçilmez şeydir. Bu nedenle kendini yoksul olarak tanıtmak imanlı kimseye yakışmaz.

İstırap ve Depresyon

İstırap ve depresyon, öz güven ve neşelilik hâlinin karşıtı olup ruh sağlığıyla ilintilidir. Psikolojik açıdan ıstırap, belli bir tehlikeye dayandırılmayan bedensel ve ruhsal belirtiler bütünüdür. Bunun belirtileri ani bir hamle şeklinde veya süreğenlik hâlinde devam eder.

Farklı psikoloji ve psikiyatri ekollerinde ıstırapın ortaya çıkış nedeni hakkında bazı görüş ve saptamalara yer verilmiştir. İslâmî psikoloji, bu bağlamda en mantıklı ve en çözümlayici tespiti ortaya koymuş ve ıstırapın nedenini, şehvetin egemenliği olarak yorumlamıştır.

Bunun açıklaması şöyledir: Aklın yanı sıra iki temel ruhsal olgu insanda mevcuttur. Bunlar bir bakıma fıtrat ve şehvet

1- Usul-u Kâfî, c.3, s.371

2- Nehcü'l-Belâğa, s.570

olgusu olarak tanımlanabilir. Bu iki olgu, doymak bilmez eğilimlere sahiptir ve eğilimler alanında mutlaklık ve sınırsızlık isterler. Ruh sağlığı, ancak şehvî amaçların akıl ve fıtrat olguları tarafından ortaklaşa olarak kontrol edildiğinde ortaya çıkar. Bunun sonucu ise takvadır. Böyle bir durumda içgüdüsel gereksinimler kabul edilir bir şekilde doyurulacak ve hatta fıtrî güçlerin olgunlaşmasına da yardımcı olacaktır.

Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta şudur: Fıtrat egemenliğinde olan insanda ıstırap üretebilecek etkenler, pekala şehvet egemenliğindeki insan için ıstırap üretmeyebilir ve bunun aksi de olasıdır. Bunu şöyle örnekleyebiliriz: Sorumluluğunu yerine getirmemek, fıtratın hakimiyetindeki insan için ıstırap üretirken, şehvet hakimiyeti altında olan için görevin ifa edilmemesi ıstırap üretmez. Bunun aksi durumu ise şöyledir: İçgüdüsel isteklerin sınırlandırılması, şehvetin boyunduruğunda olan insan için ıstırap oluştururken, fıtratın hüküm sürdüğü insan için şehvî eğilimlerin kontrolü, ıstırapla sonuçlanacak ciddî bir sorun oluşturmaz.

İstırap üreten beş kaynak vardır ve ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir:

1- Bedenin fizyolojik durumunun ve tecrübî aklın onayının göz önünde bulundurulmasıyla, sınırlı imkânların sınırsız şehvî istekleri temin etme yönünde ortaya çıkan çelişki.

2- Fıtratın tekamül yönündeki isteklerinin şehvetin zevklenme yönündeki istekleriyle çelişkisi.

3- Özgürce şehvet isteklerinin yaşamın temel dayanaklarıyla çelişkisi.

4- Dış kökenli veya beklenmedik etkenler sonucunda hedefe ulaşamama.

5- Görevin ifası bağlamında ihmalkârlık sonucunda hedefe ulaşamama.

Istırap üreten bu etkenler, fıtrat egemenlikli insan hakkında düşünülecek ve uyarlanacak olsa, bu beş kaynaktan sadece birinin geçerli olduğu görülecektir. Fıtrat egemenlikli insan, hedefe götüren görevi hususunda ihmalkâr davranmış için ıstıraba düşer. Bu insanın amacı olgunlaşmak, yüce Allah'a yakın olmak ve görevini yerine getirmektir; düşüncesi de sorumluluk hissinden kaynaklanmaktadır ve hareket yolunun her anı "tevhit" eksenlidir.

Bu insan sürekli kendini ve davranışlarını eleştirir, sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirip getirmediğini sorgular, yerine getirdiği yükümlülüklerinin yüce Allah katında kabul edilip edilmediği hususunda düşünür.

Bu insan her zaman korku ve ümit arasında hareket etmekle ve Allah'ın rahmetinden asla meyyus olmamakla yükümlü olduğundan dolayı kesinlikle ıstırap hastalık boyutu almaz ve hatta hareket ettirici bir etken olarak daha çok olgunlaşmasını sağlar. Bu yüzden bu insanın ıstırapı olumludur.

Şehvetin hakimiyet kurduğu insan ise ıstırap kaynaklarının çoğundan etkilenir, karamsarlığa düşer ve ruhsal dengesini kaybederek çöküntü yaşar. Şöyle ki:

Birincisi: Sınırlı imkânlarla sınırsız şehvî istekler arasındaki çelişki, bu insanın ruhsal ıstırap ve çekişme yaşamasına neden olur. Maddî ve çevre imkânlarının yeterliliği var sayılsa bile, fizyolojik bakımdan sınırsız istek ve eğilimlerini temin etmeye güç yetiremeyecektir.

İkincisi: Kınayıcı vicdan ve nefis, bu insanı takbih edecek ve iç dünyasında keşmekeş oluşturacaktır. Açıktır ki fıtrat, şehvete karşı gelecek kadar güçlü değilse, bu durumda şehvet ve fıtratın eğilimleri arasındaki çelişkiyle birlikte bu ikisi arasındaki hissedilir keşmekeş dikkat çekmeyecektir.

Üçüncüsü: Sınırsız şehvî isteklerle yaşamın normal seyri ve temel eksenleri arasındaki çelişki sebebiyle insan sü-

rekli olarak ailesiyle, meslekî ve ilmî konumlar alanında, arkadaşlık ilişkilerinde, siyasi konularda ve "tevhit" eksenli ilişkide sorun yaşayacak ve bu da, ıstırap üreten ciddî bir kaynak olacaktır.

Dördüncüsü: Bu insan, tam anlamıyla kendini doyurma amacı taşımaktadır ve hayat gerçeğinde bu amacına asla ulaşamayacaktır. Bu nedenle nihaî amacına ulaşmada kendini başarısız görecektir. Bunun kendisi, ıstırap üreten bir başka etkidir.

Bunlar, fıtrat ve şehvetin güçlendirilmesinin nihaî kutuplarında ıstırap üreten mekanizmadır. Bu iki kutup arasında bulunanların -yani ne tamamen ve sürekli olarak fıtrat hakimiyetli ve ne de kesin surette ve devamlı olarak şehvet hakimiyetli olmayan normal halkın- durumu biraz farklıdır. Çünkü bu insanlarda ıstırapın ortaya çıkması aşağıdaki etkenlere bağlıdır:

- İlâhî kanun ve yasalardan ibaret olan olgunluk temelleri hakkındaki bilgi düzeyi.
- Bu temellere kalbî inanç düzeyi.
- Amel bağlamında sözü edilen temelleri gözetme ve uygulama düzeyi.

Istırap hakkında söylediklerimiz, aynen depresyon belirtilerinin ortaya çıkması hususunda da söz konusu edilebilir.¹

Uygarlıkların Çöküşü

1-Tanım

Bazen kültür, uygarlığı da kapsayacak şekilde tanımlanır, bu durumda uygarlık kültürün özelliklerinden biri ola-

1- Berresiy-i Mukaddimatiy-i Usul-i Revan Şinasî [Psikoloji Temellerinin Mukaddimaî İncelemeleri], Dr. Seyyit Ebul Kasım Hüseyinî, 2. baskı, s.461-468 (Özetle ve tasarrufla alıntıdır)

rak sayılır. Giyim, resim, yemek tarzı, bina veya mimari şekli, şehir ve yerleşim plânı... bunun örneklerindendir.¹

Bazen de uygarlık, kültürün dışında -aynı zamanda da kültürle derinden ilişkili- olarak tanımlanır ve topluluk, kültür, sosyal kurum ve sosyal birimler gibi beşerî toplumların beş temel unsurundan biri olur.²

Bu açıdan bakıldığında uygarlık, teknolojik bilgilerin iş kaynaklarında kullanılarak toplum bireylerince ihtiyaç duyulan eşyalara dönüştürülmesi veya arzu edilen alanlarda kullanılarak ürün alınmasıdır. Bu ürünler baş döndürücü geniş bir alana yayılmıştır. Gıda maddeleri, bu ürünlerin bir kısmıdır ve çabuk bozulacak türdendir. Bazen de Mısır piramitleri gibi asırlar boyu varlığını koruyacak bir yapıya sahiptir. Çekiç gibi araçlar, mücevher gibi takılar, oyuncak türleri... sözü edilen ürünlerin bir başka türüdür. Bu bağlamda enerji, sosyal etkinliklerin en hayati ürünüdür.³

2- Günah Sonucunda Uygarlığın Çöküşü

Günah bataklığına düşme, ilâhî elçilerin mesaj ve buyruklarını görmezden ve duymazdan gelme sonucunda uygarlıkların çöküşü, ilâhî yasa ve sünnetlerdendir. Kur'ân-ı Kerim bu yasa hakkında şöyle buyurmaktadır:

Bir şehri helâk etmek istersek ileri gelenlerine emrimizi tebliğ ederiz, buyruktan çıkar, orada isyana koyulurlar da azabı hak ederler, biz de onları tamamıyla helâk eder, orasını yerle yeksan ederiz. Nuh'tan sonra nice toplulukları helâk ettik. Rabbin,

1- Anthony Giddens, Camia Şinasî [Sosyoloji], s.66

2- Gerhard Lenski ve Patrick Nolan, Camiahay-i İnsanî [İnsanî Topluluklar], s.53

3- Gerhard Lenski ve Patrick Nolan, Camiahay-i İnsanî [İnsanî Topluluklar], s.76-77

kullarının suçlarından haberdardır, görür onları ve bu, yeter.¹

Yüce Allah'ın görevlendirmiş olduğu hak elçilerinin buyruklarından çıkan, günaha düşen ve muhalefet eden birçok topluluklar ve uygarlıklar helâk edilmişlerdir. Kur'ân-ı Kerim bunların bazısına dikkat çekmiştir: Hz. Lût'un (a.s), Hz. Musa'nın (a.s), Hz. Şuayb'ın (a.s)... kavimleri, sadece birkaç örnektir.

Bu genel ilâhî yasanın sırrını Hz. Nuh'un (a.s) Kur'ân-ı Kerim'de aktarılan duasından anlamak mümkündür. Hz. Nuh (a.s), kavminden şikayet ederek yüce Allah'ın huzuruna şöyle arz etmiştir:

Ve Nûh, demişti ki: Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden bir tek kişi bile bırakma. Şüphe yok ki onları bırakacak olursan kullarını yoldan çıkarırlar ve ancak gerçekten sapan ve iyiden iyiye kâfir olan evlâtlar yetiştirirler.²

Buna binaen, günah işlemenin varlıksal özelliklerinden bir diğeri uygarlıkların çöküş ve yok oluşudur. Dikkat edilmesi gerekir ki bu çöküş, iyileşme ve düzelme yönünde ümidin tükenmesi sonucunda gerçekleşir. Bu nedenle de yüce Allah, Hz. Peygamber'in (s.a.a) ümmeti hakkında şöyle buyurmuştur:

Fakat sen, onların içinde oldukça onları azaplandırmaz ve gene yarlıganma dilerlerken Allah onlara azap vermez.³

Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da bu yasanın devamlılığı ve geçerliliğidir. Toplum, bu bela ve felaketlere

1- İsrâ, 16-17. Konu hakkında detaylı bilgi için el-Mizan Tefsirine bakınız.

2- Nuh, 26-27

3- Enfâl, 33

düşmemek için günah ve şehvet bataklığından özenle sakınmalı ve kaçınılmalıdır.

Kur'ân-ı Kerim bu yasanın geçerliliğini şöyle açıklamıştır:

Bu günler, öyle günler ki onları insanlar arasında nöbetle döndürür, dururuz.¹

Kültür ve Ahlâk Yozlaşması

1- Kültürün Tanımları

Bir bakıma kültür, insan zihninin sanat ve edebiyat gibi yüce ürünlerini ve benzeri etkinlikleri içeren bir anlam taşımaktadır.

Kültürün daha geniş anlamı ise, bir toplumun fertlerinin yaşam tarzından ibarettir. Giyim tarzı, evlilik töreni, aile hayatı, çalışma ile ilgili örneği, dinî ayin, boş zamanları değerlendirme... bu açıdan kültür örnekleridir.

Kültürün bundan da geniş anlamı ise, uygarlığı kapsamasıdır. Bu anlam uyarınca üretilen ürünler veya toplum için önemli olan fabrika, makina, konut... da kültürün kapsama alanı içinde yer alır.²

2- Kültürü Korumanın Gerekliliği

Beşerî toplumlar, diğer canlı türlerinin aksine hem sosyal ve hem de kültürel varlıklardır ve çoğunlukla da "sosyal-kültürel düzen" terimiyle tanımlanır. Bu birleşik tanım, insan hayatının sosyal ve kültürel boyutunun iç içe ve ayrılmaz bir nitelikte olduğunu anımsatır. "Düzen" kelimesi ise, birbirine bağlı ilişkiler veya üyelerden oluşan bir bütünden haber verir. Bu düzeni oluşturan üyeler birbirleriyle ve düzenin kendisiyle uyumlu bir bütündür.

1- Âl-i İmrân, 140

2- Anthony Giddens, Camia Şinasî [Sosyoloji], s.56

Sosyal-kültürel bir düzende -her parçasının sadece belli bir işlevi olan saat gibi mekanik bir düzenin aksine- genellikle üyeler arasında uyumluluk, çok dakik bir programa ve sürekli bir denetime muhtaçtır. Çünkü bu düzenin fertlerinin çalışma tarzı her zaman düzenin (yani toplumun) tümel çıkarları doğrultusunda değildir. Mesela beşerî toplumun bireyleri, yapısı itibariyle bireycilik ve bağımsızlık eğilimlidir ve davranışlarının uyumluluğu doğrultusunda yapılan çalışmalar karşısında bir tür tepki gösterir ve kendi isteklerini kolay kolay düzene veya topluluğa feda etmeye yanaşmazlar. Ayrıca bazen toplumların karşı karşıya gelmesi, her birinin kendi içinde bazı uyumsuzlukların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Aynı şekilde bir kültürün bir başka kültüre saldırısı da bir takım düzensizlikler çıkaracaktır.

Doğal zararların, karşı karşıya gelmenin ve saldırının yayılmasının sonucu, toplumu oluşturan birbirleriyle bağlantılı bütünün çözülmesinden ve parçalanmasından başka bir şey olmayacaktır.

Bu yüzden her sosyal-kültürel düzen kendini korumak, geliştirmek ve olgunlaştırmak için kendine ulaşması muhtemel zararları tanımalı ve aynı zamanda da bu zararları onarmalıdır. Özellikle de değerler ve dinî inançlar üzere kurulu bir düzen, diğer düzenlere oranla bu gerçeğe daha çok muhtaçtır.

3- Kültürel Zararların Bazı Örnekleri ve Yozlaşmanın Belirtileri

İslâm toplumunun kendi hâline bırakılması durumunda içeriden ve dışarıdan saldırıya uğrayacak, kültür ve ahlâk giderek yozlaşacak ve sonuç olarak da "sosyal-kültürel düzen" çöküş tehlikesiyle yüz yüze gelecektir. Yüce Allah'ın kendi dinini koruyacağı elbette ki şüphe götürmez bir gerçektir, ancak kültürel kayıtsızlık ve vurdum duymazlık, günahtâr toplumun ilâhî din üzere yaşama onuru ve başarısından mahrum kalmasına neden olacaktır.

Din kültürünün elifbası olan özveri ruhu, özden fedakârlık ve sade yaşam tarzı yerine bencilliğin, dünya perestliğinin, lüks hayat düşkünlüğünün oturması durumunda, bundan zarar görecektir olan toplumun ve günahkâr şahsın kendisidir.

Sade evlilik törenleri yerine yeni hayata büyük masraflarla ve harcamalarla başlangıç yapılması durumunda bunun ilk kurbanı toplumun kendisi olacaktır.

Akrabaları yoklamakla ve eş dost ziyaretiyle... doldurulması gereken boş zamanların, müstehcen ve anlamsız filmler seyretmekle doldurulmasının zararı öncelikle aileye ulaşacaktır.

İslâm toplumu kültürünün farklı alanlarına günahın girmesi, o toplumun zarar görmesine neden olacaktır. İmam Humeynî (r.a) şöyle buyurmuştur: "Kuşkusuz her toplumun varlığında temel etki sahibi olan en yüce ve en üstün unsur, o toplumun kültürüdür. Esas itibarıyla bir toplumun kültürü, o toplumun hüviyet ve varlığını oluşturur. Kültürel açıdan yozlaşan bir toplum, her ne kadar ekonomik, siyasi, sanayi ve askerî alanda güçlü olursa olsun kof , boş ve çürük bir toplumdur."¹

Adalete Aykırılık

Sözlüklerde adalet kelimesi için bazı manalar getirilmiştir ve onlardan biri, "her şeyin kendi yerine konması"dır. Bir bakıma adalet, yüce Allah'ın fiil sıfatıdır. Buna binaen "Allah adildir." sözü, yüce Allah'ın her şeyi öz yerinde yarattığı ve asla zulmetmediği anlamındadır. Hz. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "*Yerler ve gök adl ile dururlar.*"

Ahlâk alanında "adalet" sözcüğünden kastedilen şey ise nefsin güçlerinin dengeli oluşu ve de aklın şehvete, öf-

keye ve vehme egemenliğidir. Bu nedenle adalet, gerçek müminlerin vasıflarından ve İslâmî eğitimin amaçlarından biri sayılmıştır. Bu da, insanın yüce Allah ile, kendisi ile ve toplum ile ilişki alanında zulümden uzak durması sonucunda gerçekleşir.

Gerçekte "ahlâkî anlamıyla adalet" insan ruhunda yerleşik bir yetidir. Bu yetiye sahip olan insan, hiçbir zorlama olmaksızın Allah'ın kanun ve yasaları karşısında saygılı davranacak ve kanundan kaçma yerine onu kabullenecektir.

Bu anlamıyla adalet doğrultusunda hiç sapmadan hareket eden kimse, en küçük haksızlık örneğinden, görgü kurallarına aykırı davranmaktan, ahlâkî değerlere ters düşmekten ve hatta bir karıncanın ağzından saman çöpünü bile almaktan sakınacaktır. Bu nedenle bütün varlıklar ondan yana emniyet ve güvendedirler. Aslında böyle bir kimse, yüce Allah'ın "Eman" gibi bazı isimlerinin mazharı olur. Hemen belirtmeliyim ki bu, adaletin en yüce derecesidir ve masumluk makamına varacak aşamaları vardır.

Adaletin fikhî anlamı ise amel bağlamında insanın günahattan sakınmasıdır ve yeti hâline gelmek veya gelmemekle ilişkili değildir.

Fıkıh âlimleri şöyle demişlerdir: Adil, büyük günah işlemeyen ve küçük günahta da ısrar etmeyen kimsedir. Adalet vasfına sahip olmak çok önemlidir ve İslâm hükümleri uyarınca bazı önemli sorumlulukların üstlenilmesi adalet şartına bağlı tutulmuştur. Adalet şartına bağlı tutulan bazı sorumluluklar şunlardır:

1- Sadece adaletli âlimin fetvasıyla amel etmek caizdir.

2- Cemaat imamının adil olması şarttır ve namazda fasık birine uymak doğru değildir.

3- Hakimin adil olması gerekir.

4- Bazı yargı alanlarında şahitliğe gerek duyulduğunda şahitlik edecek kimselerin güvenilir ve adil olması gerekir.

5- Müslümanları yöneten kimsenin adaletli olması gerekir, hatta yönetimi ele aldıktan sonra adaletten sapması durumunda, bulunduğu makamdan kendiliğinden azledilmiş olur ve yönetimi meşru değildir.

Görüldüğü üzere bu yerlerden bazılarında adaletin yüce aşamaları şarttır, diğer bazılarında ise fikhî anlamıyla adalet yeterlidir.

Günahın olumsuz etkilerinden bir diğeri adalete aykırılığdır. Günah işleyen kimse adaletten çıkmış olur ve adaletin şart olduğu sorumlulukları üstlenmesi doğru değildir.

Kur'ân-ı Kerim, Hz. İbrahim'in (a.s) imtihana tâbi tutulmasını, başarıyla sınavı geride bırakmasını ve yüce Allah'tan dilekte bulunmasını şöyle anlatmaktadır:

O zamanlar Rabbi, İbrahim'i bazı kelimelerle sınadı. O, bunları yerine getirip tamamlayınca dedi ki: Ben seni insanlara imam edeceğim. İbrahim, so-yumu da imam et, dedi.

Allah, benim ahdim dedi, zalimler (günah işleme sonucunda adaletten çıkanlara) nail olmaz.¹

Şaşkınlık ve Kararsızlık

Günahın varlıksal etki ve sonuçlarından biri şaşkınlık ve kararsızlıktır. Şaşkınlığın yapıcı ve yıkıcı olmak üzere iki boyutu vardır. Yapıcı şaşkınlık şöyle örneklendirilebilir: İnsan, evren hakkında düşünerek Allah'ın yüceliği karşısında şaşkına döner ve kendini bu evrende hakir ve naçiz bir varlık olarak görüp Allah'ın yüceliğini tazim eder. Kuşkusuz ki bu boyutuyla şaşkınlık, ruhî ve manevî olgunluklar kazanmada yapıcıdır. Bunun bir diğer örneği, Nüdbe duasında İmam-ı Zaman'a (yüce Allah zuhurunu tez eylesin) hitaben söylenen şu sözdür:

1- Bakara, 124

Ey efendim! Ne zamana dek senin hakkında şaşkın kalayım?!

Bu cümledeki hayret ve şaşkınlık da İmamın (yüce Allah zuhurunu tez eylesin) zuhurunu bekleme yönünde yapıcı niteliktedir. Yapıcı boyutuyla şaşkınlık, yüce Allah'ın özel lütuflarındandır.

Yıkıcı boyutuyla şaşkınlık ise yüce Allah'ın azap ve gazabının alametidir. Bu durumda olan kimse şaşkınlığa ve kararsızlığa düşer, ne yapacağını bilemez, iyiyi kötüden ve yararları zarardan ayırt edemez, faydalı etkinlik başarısını yitirir ve düşünce sisteminde bozukluk oluşur. Bu düşünsel şaşkınlık sonucunda kararsızlık belasına tutulur. İsrailoğulları bunun canlı örneklerindendir. İşledikleri onca günahlar sonucunda yüce Allah'ın gazabına duçar olmuş ve kırk yıl boyunca kararsızlık içinde bocalamışlardır.

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

İyiliği kötülükten ayırt edemeyen kimse hayvanlar sınıfındandır.¹

Bu şaşkınlık-kararsızlık hayatın farklı safhalarında ortaya çıkabilir; bireysel, siyasî ve sosyal alanlarda kendini gösterebilir. Bu şaşkınlığın en kötü örneği hakkı batıldan ayırt edememektir. Bu bela bağlamında en önemli etkenlerden biri şeytandır. Müminler Emiri Ali (a.s) bu hususta şöyle buyurmaktadır:

Habis şeytan sizi bu şaşkınlığa düşürmüştür.²

İmam Ali'nin (a.s) bir diğer buyruğu şöyledir:

Kendini kendinden başka bir şeyle meşgul eden kimse karanlıklarda şaşkına döner ve helak olup gider.³

İnsanı bu şaşkınlık ve kararsızlığa düşüren en büyük günah belki de, Müslümanların imamına ve hak önderine

1- Gururul-Hikem, s.680, 1093. hadis

2- Nehcü'l-Belâğa, 133. hutbe

3- Nehcü'l-Belâğa, 157. hutbe

güvensizlik ve emrine itaatsizliktir. Bunun kökeni ise, insanın hak eksenli olması gerekirken öz eksenliliği ve ululanmayı seçmesidir.

Cemel savaşının başlangıcında Haris b. Hut, İmam Ali'nin (a.s) huzuruna varıp "Benim Cemel ashabını sapık olarak gördüğümü mü zannediyorsun?" dedi. İmam Ali (a.s) Haris'e şöyle buyurdu:

Ey Haris, sen kendinden yukarıda olana (Müslümanların İmamına) değil, aşağıda olana baktın. Bu yüzden de (ululanmaya duçar oldun ve İmama güvenmen gerekirken onun düşmanlarına güvendin) şarırıp kaldın. Sen hakkı tanımamışsın ki ehlini tanıyasın; batılı tanımamışsın ki ona yöneleni tanıyasın!¹

Sosyal Güven Kaybı

Günahın kötü sonuçlarından biri sosyal güven kaybıdır. Bir toplumda dünya sevdası ve dünyaperestlik yönünde yarış ortaya çıkarsa o toplumun fertleri, nefsanî isteklerini doyurmak ve dünyevî amaçlarını elde etmek için birbirleriyle yarışacaklardır. Böyle bir toplumda sevgi ve başkalarının acısını paylaşma gibi güzel duygular ortadan kalkacak ve onların yerine hainlik, çekememezlik, nefret ve üstünlük taslama hissi geçecektir.

Böyle bir toplumda insanların sorunlarıyla ilgilenme ve çözümü yönünde çaba gösterme gibi erdemler yerini tamah ve hırsa bırakacaktır. Artık zamanla ilâhî değerler altüst olacak ve hakir dünyevî ölçüler hükmedecektir. Böyle bir durumda da kültür, ekonomi, siyaset, insanî ilişkiler ve hatta aile ve ailevî ilişkiler alanında büyük sorunlar yaşanacaktır.

1- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli sözler, 262. hadis

"Antonio Gidenz" meşhur kitabında, konuyla ilgili çok ilginç istatistiklere değinmiştir. O şöyle yazar: "Amerika'nın her yerinde yapılan araştırmalara göre 1976-1982 yılları arasında çocuklara cinsel taciz ve tecavüz yüzde 60 artış göstermiştir. Kesinlikle bu rakam ve sayımlamalar, sadece gerçeklerin bir kısmını gösterir. 1980-1990 yıllarında İngiltere ve Amerika'da yapılan bazı araştırmalarda, kadınların üçte birinden fazlasının çocukluk döneminde tecavüze uğradığı ve istenmedik cinsel ilişkiler yaşadığı saptanmıştır. Çocuk-luk döneminde tecavüze uğrayan erkeklerin sayısı ise yüzde on olarak belirlenmiştir."¹

O yine şöyle yazmıştır: "İngiltere polisi tarafından 1963-1983 yılları arasında kaydedilen adam dövme, evlerden hırsızlık, hırsızlık, çalınmış malları pazarlama, dolandırıcılık, sahte belge düzenleme, adam yaralama, cinayet... gibi suçlarda yüzde 232 artış olmuştur."²

Böyle bir ortamda kimsenin kimseye güvenmemesi ve hatta akraba ve yakınlarına karşı bile kötümser olması çok doğaldır. İnsan, hayatın farklı alanlarında bir zarar görmek, dolandırılmamak ve de hakkını korumak için hep kendini kollayacaktır ve etrafına dikkat edecektir. Tam anlamıyla sosyal güven kaybıdır bu. Böyle bir toplum ile Ehlibeyt İmamları'nın diledikleri toplum arasında benzerlik var mıdır?

Bölünme ve Parçalanma

Her insan yaratılışı itibariyle vahdet yanlısıdır. Çünkü insanın fıtratı hak eğilimli ve Allah yanlısıdır, insanı tevhide çağırır. Kur'ân-ı Kerim bu fitrî hükmü güzel bir tabirle şöyle buyurmaktadır:

1- Antonio Gidenz, Camia Şinasî [Sosyoloji], s.447

2- Antonio Gidenz, Camia Şinasî [Sosyoloji], s.167

**Allah'tan şüphe edilir mi dediler, gökleri ve yer-
yüzünü yaratandır O.¹**

İnsan fertleri de cisim boyutlu ve de çokluk içeren varlıklar olmaları hasebiyle bütün bu çoklukların bire, teke dönmesi gerekir. İnsan da böyledir ve yaptığı bütün işlerini nefse nispet verir ve "Ben görüyorum, ben duyuyorum, ben yapıyorum, ben uyuyorum..." der. İnsan bütün yaptıklarını bir hakikate isnat eder ve o da ruh veya nefstir. Bütün evren de böyledir; evrendeki çokluklar mutlak olarak tek ve bir olan bir gerçeğe döner.

Kur'ân-ı Kerim birçok ayette bu gerçeği şöyle aralamaktadır:

**İyice bilin ki bütün işler, dönüp Allah tapısına
varır.²**

Bir başka ayet şöyledir:

**Ve şüphe yok ki son varılacak tapı, Rabbinin ta-
pısıdır.³**

Tevhid inancı üzere kurulan bir toplumda her şey Allah'a döner ve ilâhî renge bürünür. Kuşkusuz ki ilâhî renge bürünen her şey evrenin bir ve tek gerçeği ile birleşir ve onun bekasıyla da baki kalır.

**Ve ancak ululuk ve kerem ıssı Rabbinin zatıdır
kalan.⁴**

İşte bu vahdet, toplumda bir ana ilke olarak kabul edilir ve insanî ilişkiler bağlamında temel bir amaç olarak görülürse hayatın her alanında derin ve köklü etkiler bırakacaktır. İnsan hayatında birlik ve beraberliğin sağlanması durumunda, yüce insanî gayelerden olan birey ve toplumun olgunlaşması da mümkün olacaktır. Böylesi gerçek ve kalıcı

1- İbrahim, 10

2- Şûra, 53

3- Necm, 42

4- Rahman, 27

bir vahdet, yeteneklerin filizlenmesine ve de her türlü madî ve manevî sermayelerden layıkıyla yararlanmaya neden olacaktır.

"Ben"lerin "biz"e dönüşmesiyle yüce insanî amaçlar gerçekleşecek, güç ve imkânların çelişme ve çatışması önlenecek, Allah vergisi olan güçler "toplu beşer akı" yardımıyla, "vahiy" bayrağı altında ve "kâmil insan" önderliğiyle özlenen bir toplumun oluşumu yönünde kullanılacaktır.

Dikkat edilmesi gerekir ki insanlar arasında birlik ancak kalp yoluyla sağlanır, tikel nazarî akıl yoluyla değil. Çünkü tikel nazarî akıl başlangıçta, ayrılıkçı hislerin ve çıkarıcı nefsin pençesinden kurtulma gücüne sahip değildir. İlâhî yönde hareket etmek birlik ve beraberliğin temel etkeni olduğu gibi, Allah'tan uzaklaşmak ve nefsin isteklerine uymak da ayrılığın ve bölünmenin ana etkenidir.

Çağımızın en büyük vahdet davetçisi olan İmam Humeyni (r.a) şöyle buyurmaktadır:

Bütün peygamberler bir araya toplansalar birbirleriyle ihtilafa düşmezler; ihtilafın olduğu yerde nefsin istekleri ve şeytan vardır.

Buna binaen günah etkenlerinden uzaklaşırsa, anlayış ve diyalogta sadakat gözetilirse dinler ve hatta insanlar arasında birlik sağlanacaktır.

Kötülerin ve Zalimlerin Egemenliği

Toplumu mutluluğa götüren en önemli faktör ve etkenlerden biri, toplumun salih ve iyi kullar tarafından yönetilmesidir. Bunun en mükemmel derecesi ve zirvesi ise, İslâm toplumuna imam ve önder unvanıyla yüce Allah tarafından direkt olarak seçilen kulların yönetimidir.

Önceden de belirttiğimiz üzere yüce Allah tarafından seçilen bu kulların gaybete çekilmesinin en önemli nedeni,

belki de toplumun kötülöklere yönelmesi ve günah pisliğine bulaşması sonucunda liyakatini kaybetmesidir.

Bununla birlikte halk, gaybet döneminde kendi başına salıverilmemiştir. Gaybet döneminde toplumun yönetimi din uzmanlarına bırakılmıştır. Bu insanlar, Masum İmamın (a.s) zuhur ortamını hazırlama amacıyla gaybet döneminde layık insanlar yetiştirmek ve insanların kalplerini velayet nimetiyle tanıştırmakla yükümlüdürler.

Toplum ve insanların ısrarla günah yönünde hareket etmesi ve karanlıklarına karanlık eklemesi durumunda, inkârcı zalimlerin yönetiminde ezilecek ve horlanacaklardır. Şüphesiz ki bu ilâhî yasanın gereğidir. İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Yüce Allah buyurmuştur ki: "Beni tanıyanlar, bana itaatsizlik ederlerse beni tanımayanları onlara musallat ederim."

Kötülerin ve zalimlerin yönetimine zemin hazırlayan günahların bazıları şunlardır:

1- İyiliği buyurmanın ve kötülükten sakındırmanın terk edilmesi.

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur:

İyiliği buyurmayı ve kötülükten alıkoymayı terk etmeyin, yoksa Allah sizin kötülerinizi size hakim kılar.¹

2- Öndere itaatsizlik ve hainlik.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Ehlibeyt'imden seçkin kullara itaat etmezlerse Allah, onların kötülerini onlara musallat eder.²

Müminler Emiri Ali (a.s), Kûfe halkının itaatsizliği ve bahaneleriyle karşılaşınca beddua şeklinde gelecekte şöyle haber verdi:

1- Müstedreku'l-Vesâil, c.2, s.358

2- Usul-u Kafi, c.4, s.82

Allah'ım! Ben onlara emin kaldım ve onlar bana hainlik ettiler, ben onların hayrını diledim ve onlar beni aldattılar. Allah'ım! Onların kanları ve malları hakkında cahiliyet dönemiyle hükmedecek Sakif gencini (Haccac b. Yusuf Sakafî) onlara musallat et!

3- Alimlerden uzaklaşma.

Yüce Allah Resulü (s.a.a) bu hususta şöyle buyurmuştur:

Bir zaman gelecektir ki insanlar, koyunun kurttan kaçtığı gibi âlimlerden kaçacaklar. İşte böyle bir dönemde Allah insanları üç şeye duçar edecektir:

- Allah, onların mallarından bereketi kaldıracaktır.
- Allah, onlara zalim bir yöneticiyi musallat edecektir.
- Onlar imansız olarak dünyadan ayrılacaklar.¹

4- Ahde vefasızlık.

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ahde vefa etmediklerinde Allah, onlara düşmanlarını musallat edecektir.²

5- Akrabalık bağlarını koparma:

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Akrabalık bağlarını kopardıklarında malları kötülerin eline geçmiş olacaktır.³

Masum İmamın Hazır Bulunmasından Yoksunluk

Günahın yıkıcı sonuçlarından biri, birey ve toplumun Masum İmamın hazır bulunmasından mahrum kalışıdır. Kuşkusuz ki evren, yüce Allah'ın velisine muhtaçtır ve yü-

1- Sefinetü'l-Bihar, c.2, s.220

2- Usul-u Kafi, c.2, s.374

3- Usul-u Kafi, İman ve Küfür bölümü, 8. hadis

ce Allah'ın insanlar üzerindeki kanıt ve hücceti olan ma-sum bir imamın mevcut olmadığı bir zaman yer yarılarak yeryüzü sakinlerini yutacaktır veya dalgalı bir deniz gibi altüst olacaktır.

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Eğer imamın varlığı ortadan kaldırılırsa yeryüzü bir saat geçmez denizin içindekilerini dalgaya tuttuğu gibi üstündekilerini dalga dalga sarar.¹

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Eğer yeryüzü imamsız kalırsa batar.²

İmam Cafer Sâdık (a.s) yine şöyle buyurmuştur:

Allah, onları (imamları) arzın rükünleri kılmıştır ki yeryüzü üzerindeki varlıklarla birlikte sarsılsın.³

Buna binaen Allah'ın velisine ihtiyaç duyulmasının bir boyutu, imamın yeryüzünde hazır bulunmasının var oluşsal etkileriyle ilgilidir ve bu ihtiyacın diğer boyutu ise tam anlamıyla din ile ilgilidir.

Merhum Kuleynî (r.a) Usul-u Kafi'nin Hüccet kitabında "Din konusunun Peygambere (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'na bırakılması" başlığında bir bap açmış ve ilgili hadisleri burada nakletmiştir. Bu babın ilk hadisi İmam Cafer Sâdık'tan (a.s) rivayet edilmiştir ve İmam bu hadisin bir bölümde şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah Peygamberini kendi sevgisiyle eğitmiş ve şöyle buyurmuştur: **"Şüphe yok ki sen yüce ahlâk üzeresin."**⁴

1- Usul-u Kafi, Hüccet kitabı, Yeryüzü Hüccetsiz Kalmaz babı, c.1, s.253, 12. hadis

2- Usul-u Kafi, Hüccet kitabı, Yeryüzü Hüccetsiz Kalmaz babı, c.1, s.253, 10. hadis

3- Usul-u Kafi, Hüccet kitabı, İmamlar Arzın Rükünleridir babı, c.1, s.280

4- Kalem, 4

Sonra da dini ona bırakmış ve şöyle buyurmuştur:
"Peygamberin size verdiği tutun ve sakındırdığından sakının."

İmamet konusuna gerektiği gibi dikkat edilecek olsa herkesin imama muhtaç olduğu ve hatta bunun kaçınılmaz ve zarurî olduğu gerçeği ortaya çıkar.

Bu sebeple de Yüce Allah Resulünün (s.a.a) masum Ehlibeyti kendilerine münhasır bir yolla ilâhî ve rabbanî feyizler alırlardı.

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Müminler Emiri -Ali- (a.s) Allah'a açılan kapıydı ki Allah ancak o kapıdan insanlara inayette bulunur-du ve Allah'ın yoluydu ki ondan başka bir yolda adım atan helak oldu. Hidayet imamlarının her biri bu konumda olmuştur...¹

Bu hadis az farklılıkla şöyle de rivayet edilmiştir:

Şüphesiz Allah Resulü (s.a.a) Allah'a açılan kapıydı ki Allah ancak o kapıdan insanlara inayette bulunurdu ve Allah'ın yoluydu ki onda adım atan yüce Allah'a ulaşırdı ve... Müminler Emiri -Ali- (a.s) Peygamberden sonra ve diğer imamlar da birbirlerinden sonra bu konumda idiler...²

Yüce Allah'ın hüccetlerine olan ihtiyaç, genel bir ihtiyaçtır ve hatta geçmiş peygamberler bile buna muhtaç idiler ve bu yüzden de imamların velayetini kabul etmek zorunda idiler.

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

1- Usul-u Kafi, Hüccet kitabı, İmamlar Arzın Rükünleridir babı, c.1, s.280

2- Usul-u Kafi, Hüccet kitabı, İmamlar Arzın Rükünleridir babı, c.1, s.280

Bizim velayetimiz Allah'ın velayetidir ki her peygamberi ancak onunla seçti.¹

Bu husustaki bir başka hadis şöyledir:

Her peygamber, ancak bizim hakkımızı tanıyarak ve bizi başkalarına üstün tutarak gelmiştir.²

Varlık ve hidayetinde bütün evrenin derinden ihtiyaç duyduğu ve hatta mecbur olduğu böyle yüce bir şahsiyetin hazır bulunmasının bireysel ve sosyal hayatta ne gibi etki ve katkıları olacağı çok açıktır. Bu gerçeği anlayabilen kimseler için İmamın (a.s) gaybette olması büyük bir zarar ve dayatılmaz bir acıdır.

Arz Allah'ın veli ve hüccetinden boş olamayacağından dolayı İmam (a.s) yeryüzünde yaşamaktadır. Ancak İmamın (a.s) gözlerden uzak ve gaybette olması, marifete susayanları yüz yüze görüşme, uzak yolları yakınlaştırma ve zorlukları kolaylaştırma nimetinden mahrum etmiştir.

Bu giriş bölümünden sonra İmamın (a.s) gözlerden uzak ve gaybette yaşama nedenini inceleyeceğiz.

İnsanın yaratılışına bakıldığında ve hadisler ele alındığında varılan nokta şudur: Yüce Allah feyiz ve lütfunda cimrilik etmez ve ortada bir engel varsa bu, bizden kaynaklanmıştır. Bir başka tabirle, yüce Allah'ın velisinin huzurunda bulunamayışımızın nedeni bizim günahlarımızdır. Birey ve toplum, günah işleme sonucunda İmamın (a.s) huzurunda bulunma liyakat ve yeterliliğini yitirir.

Gerçek şu ki İmam (a.s), yüce Allah'ın "hidayet edici" isminin zuhur bulduğu kimsedir ve İmamın (a.s) hidayet edicilik vasfında olmaması amaçla gelişir.

Beşerî toplumun yüce Allah Resulü (s.a.a) döneminden başlayarak on birinci imam Hz. Hasan Askerî (a.s) dönemi-

1- Usul-u Kafi, c.3, s.319

2- Usul-u Kafi, c.3, s.319

ne kadar yüklendiği musibet ve felaket, bu iddianın canlı şahididir. Böylelikle toplum, önce o yüce insanların amelî ve sonra da ilmî önderliğinden mahrum kaldı. Bu durumun devam etmesiyle toplum liyakat ve yeterliliğini yitirdi ve Allah'ın hücceti de gaybete çekildi.

Ehlibeyt İmamları şöyle buyurmuşlardır:

Bizim her birimiz ya öldürüldük veya zehirletildik.

Durum çok açık ve ortadadır. İnsanların en zahidi, en bilgilisi ve en cesaretlisi olan Ali (a.s), yüce Peygamberimizden (s.a.a) sonra yalnız bırakıldı ve bir süre sonra da günah, bedbahtlık, zavallılık örneği Muaviye b. Ebu Süfyan'nun komplosuyla karşı karşıya kaldığında dostlarında gördüğü uyuşukluk ve ciddiyetsizlik sonucunda mazlum kaldı. Sonuç olarak İmam Ali (a.s) kimsesizliğinin zirvesinde, cehalet ve dalalet elçisi Abdurrahman b. Mülcem-i Muradî tarafından namaz mihrabında terör edildi. Şehadetinden sonra da, "Ali namaz kılıyor muydu ki namaz mihrabında da şehit edilmiş olsun?" sorusunun muhatabı oldu.

Aslında İmam Ali'nin (a.s) katili cahillik, sapıklık ve günahtı.

Bugün yüce Allah'ın hücceti ve on ikinci İmam (yüce Allah zuhurunu tacil buyursun) gaybettedir. Toplum imamının kadir ve kıymetini bildiğinde, kalplerini o hazrete yönelttiğinde, o hazretin özlemini derinden duyduğunda ve o mukaddes varlıktan yararlanmaya hazır hâle geldiğinde ancak İmam (a.s) gaybet perdesini aralayacak ve zuhur edecektir.

Altıncı Bölüm

GÜNAHIN KALP ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ

Kalbin Tanımı

Bu konuda "kalp" kelimesi ile kastedilen şey, insanın göğsünün solunda olan et parçası değil, soyut bir varlık olan ve gerçekte ilham alıcısı ve aşk, nefret, üzüntü, sevinç gibi duyguları algılayan nefsin bir aşamasıdır.

Bunun açılımı şöyledir: İnsan beden ve ruh (nefs) unsurlarından oluşan bir varlıktır. Değişik yönler ve açılardan bakıldığından dolayı nefis farklı tabirlerle betimlenmiştir. Bir bakıma nefis ikiye bölünür; "amel ve bilgi" gücü. Nefsin amel donanımı, bedenın bütün kaslarına dağılarak tanımlı işlevini gören güçtür. Nefsin bilgi donanımı ise algı ve idrak gücüdür. Bu da farklı yaklaşımlarla değişik dallara ayrılır:

1- Hissetme gücü: Detay bilgileri algılayan güçtür; zahir (dokunma, işitme, görme, tatma, koklama) ve batın (şehvet, öfke, vehim) hislerden oluşur.

2- İmge gücü: Hissedilen ve duyulan şeylerin korunduğu ve arşiv edildiği yerdir.

3- Tahayyül etme gücü: Duyuya dayalı algıları tamlamakla ve onlardan yeni suretler üretmekle sorumludur.

4- Akıl gücü: Tümel algılarla sorumlu olup ikiye ayrılır; "pratik akıl" ve "teorik akıl".

5- Kalp gücü: Esin ve duygu alanlarını algılamakla görevlidir.

Bütün bu güçler, nefis veya ruhun farklı yansımalarıdır. Filozoflar şöyle demişlerdir: "Nefs birlik-teklîğinde bütün bu güçleri içerir."

Böylece kalp, nefsin aşamalarından biri olmakla birlikte özel bir konuma sahiptir.

Bir başka deyişle kalp, ruhun varlıksal boyutlarının en önemlisi ve insanın iyi ya da kötü bütün kazanımlarının merkezidir. Nefs ve ruha kalp denmesinin nedeni de budur işte.

Kalbin Önemi

İnsan varlığında kalbin önem ve konumunu algılamaya yardımcı olabilecek noktalar vardır ve onlardan bazıları şöyledir:

1- Kalp ilâhî emanettir:

Şüphe yok ki biz arzettik emaneti göklere ve yeryüzüne ve dağlara, derken onlar, onu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular ve onu insan yükledi.¹

Bazı tefsir bilginleri, bu ayette sözü edilen ilâhî emanetin "kalp" olduğunu söylemişlerdir.

2- Yüce Allah'ı tanımanın en önemli yollarından biri kalp veya fitrat yoludur. İnsanın batın ve iç dünyası yüce Allah'a eğilimlidir, tabiat ötesi bir varlığa aşıktır ve ona varmak için can atar.

3- Kalp olmaksızın sevgi ve aşkın anlamı yoktur. Bu durumda insanların dünyası sefa, canlılık ve tazelikten yoksun bir dünya olacak ve böylece de insan hesapçı akıl zindanına hapsedilecektir.

4- Kalplerin birliği, gerçek vahdet ve birliğin tek yoludur.

5- İnsan belki de teknolojinin gelişmesi sonucunda hesap makinesi, akıllı makine üretmiş ve hatta yapay beyin üretebilecektir. Ancak bu insan, esin ve duygu merkezi olan kalp yapmaktan acizdir.

1- Ahzab, 72

6- İmam Humeynî (r.a) gibi büyükler, sülûk ehlinin makamlarını dört makam olarak açıklamışlardır: İlmî sülûk; ilmî gerçeklere imanın olması, itminan makamı ve müşahe-de makamı.¹

Buna binaen en temel marifet aşamasında işe yarayan ve manalar âleminde gezinmeyi sağlayan tek araç kalptir. Çünkü hem gaybî ve hem de şuhudî esinlerin merkezi kalptir.

Bazı araştırmacılar kalbin önemi hakkında şöyle demişlerdir:

"İnsanı diğer mahlukların çoğundan üstün kılan şey kalptir. İnsan kalbiyle Allah'ı tanır, onun cemal ve kemal sıfatlarını öğrenir ve ahirette de ilâhî sevapları idrak etmeye hazırlıklı olur.

Öyleyse kalp Allah'ı tanıyandır, Allah için çalışandır, Allah'a doğru hareket edendir, Allah'a yakınlaşmak isteyenidir, bedenın diğer azalarını hizmete alır ve azalar da ona uyar. Allah kalbe hitap eder, kalbe sorar, kalbi mükâfatlandırır veya cezalandırır. Buna binaen kalbini tanıyan kimse kendini tanır ve kendini bilen de Allah'ı bilir."²

Dilâ gafil zi-imani çe hasil
Mutî-i nefs-i şeytanî çe hasil
Buved kadr-i to efzûn ez melâik
To kadr-i hod nemî dan içe hasil.

Anlamı:

Gönül, imandan gafilisin ne fayda
Şeytan olan nefse tabisin ne fayda
Meleklerden bile üstün olan sen
Kendi kıymetin bilmezsın ne fayda.

1- Adabu's-Salat, s.14-16

2- Usul-u Kafi Şerhi, Allame Meclisi

Kalp ve Marifet

Bazı arifler, "ilim" ile "marifet" in aynı şeyler olmadığını, ilmin akıl ile bağlantılı olup kanıtla ve zihnî eylemlerle edindiğini, marifetin ise kalple ilişkili olup ilâhî yansımalar sonucu kazanıldığını söylemişlerdir.

Bu arifler ilmi de üç kısma ayırmışlardır: Zahirî ilim, gizli ilim (ilmu'l-varisiyye), ledünnî ve vehbî ilim. Gizli ve ledünnî ilim, aklî olmalarıyla birlikte kalbin temizliğine muhtaçtır. Bu ilimler dünyevî bağımlılıklardan, şehvet ve günah pislighinden arınmış temiz insanların kalbinde yeşerir.¹

Marifet ilimden üstündür; şüphe ve ikilimden korunmuş ilâhî bir nimettir ve de takva yoluyla edinilir ancak²; sadece duymak ve tekrar etmek, öğrenci olan zihni öğretmen olan zihin seviyesine ulaştırmaz.³

Arifler şuna inanmaktadır ki, yüce Allah ve Allah'ın yarattıkları hakkında aydınlatıcı bilgi sadece kalp yoluyla kazanılır ve de varlık âleminin bazı sır ve gerçeklerine ancak şuhudî marifet ile ulaşılır.⁴

İrfanî sülûk sonucundaki kazanımlar daha kâmil ve daha gerçektir, kudsî olgulara eğilim ve gerçeklere ulaşım sayesinde insan daha açık ve daha hazırlıklı olacaktır. Bu doğrultuda bu insanın yüce sevgili huzurundaki ibadeti, sevap ümidine ve azap korkusu üzerine kurulmayacak, bilakis sevgi ve aşk ile yoğrulacaktır. Böylece de marifet, insan hayatının her alanını etkileyecektir. Bu nedenle merhum Alla-

1- Menazilu's-Sâirin, Hacı Abdullah Ensârî, Daru'l-İlm yay. 1417 h. kamerî basımı.

2- Futuhât-i Mekkiyye, İbn Arabî, c.2, s.298

3- Zübdetü'l-Hakâyik, Aynü'l-Kuzat Hamdanî, Tahran üniversitesi basımı, 61. fasıl

4- Nassu'n-Nusus Fi Şerhi'l-Fusus, Seyyid Haydar Amulî, 3. bölüm, 3. rükün, 1. fasıl, s.474

me Tabatabaî irfanî marifet hakkında şöyle buyurmuştur: "Bu marifet, Allah'a iman etmiş Allah eksenli insanı yüce âleme yöneltir ve yüce Allah'ın hüccetini insanın kalbine yerleştirir. İşte bu, insana her şeyi unutturur, bütün arzuları kalbinden silip atar ve insanı, görünmeyen ancak her görümlenden ve duyulandan daha aşikâr olan yüce Allah'a kulluk ve övgüye sevk eder..."¹

Bundan dolayıdır ki Müminler Emiri Ali'ye (a.s), "Rabbini görmüş müsün?" diye sorulduğunda, şöyle cevap verir: *"Görmediğime nasıl kulluk ederim?!"*

"Peki, Rabbini nasıl gördün?" diye sorulduğunda ise, şöyle cevaplar: *"Gözler ayan-beyan onu görmez, ancak kalpler iman gerçekleriyle onu görür."*²

Bu açıklamalardan alınan sonuç şudur: Arifler, marifetin ancak kalp ile kazanılabileceğine inanmaktadır. Yani insan, "his" ve "akıl" yoluyla ulaşamayacağı marifet ve gerçeklere sülûk yoluyla ulaşır. Kalp, ilâhî marifet ve sırlara ve hatıta "batın ilmi" unvanı kapsamında olan her şeye ulaşma yoludur. Kalp sadece sevgi ve duygu merkezi değil, aynı zamanda algı ve idrakin de yoludur.³

İrfanî marifetin de hissî ve aklî bilgiler gibi aşamaları vardır ve marifetin en üstün derecesine ulaşmak, onunla ilgili araçlardan en mükemmel şekilde yararlanmaya ve marifet konularıyla ilişkiye bağlıdır.

Bu sebeple bir bakıma şöyle denebilir: Marifet aracı ve yolu olan kalp şu aşamalara nail olabilir:

1- İslâm'da Şia, Allame Tabatabaî, s.63-64

2- Nehcü'l-Belâğa, hutbe: 179

3- Talikatun Ala Fususi'l-Hikem, Ebu'l-Alâ Afîfî, 12. fasıl, Hikmet-i Kalbiyye

1- Muhazara

Haktan başka hiçbir şeyin giremeyeceği, unutmamanın ve gafletin oluşamayacağı şekilde kalbin hazır bulunması.

2- Mükāşefe

Riyazetler sonucunda karanlık ve aydınlık perdelerini aralayarak ilâhî isimler harimine ulaşmak ve aynî gerçeklerden haber vermek.

3- Müşahede

Yakinin doğruluğu ve vuslat makamına sevgi ve şevkin galebesi sonucunda yüce Hak ile mülakat makamına varmak ve yüce Haktan başkasını görmemek.

4- Muayene

Habere, görmeye, yakın anlamıyla gözleme... dayalı ilhamlar almak. Sülûk ehli olan arif, müşahede makamına vardığında, dış kökenli bir vasıta olmaksızın her şeyi ihata eder ve bu hâlde Rahmanî cezbeye ve Hakta fenanın bir aşamasına nail olur. Böylece de gaybî nurlar ve aynî eserleri görür. Mevlana bu hususta şöyle der:

Her ki ra can ez hevesha geşt pak
Zûd bîned kasr o İran simak
Çûn Muhammed pak bud zan nar o dûd
Her koca rû kerd vechullah buved
Can-i namahrem nebîned rûy-i dûst
Coz heman can-i kahil-i û ez kûy-i ûst
Her kesî endazey-i rûşen dili
Ğeyb ra bîned be-gedr-i seygeli
Her ki seygel biş kerd û biş did
Bişter amed vi ra sûret pedîd.

Anlamı:

Ruhunu heveslerden arındıran herkes
Tezlikte saray ve İran yıldızını görür
Muhammed (s.a.a) gibi ateşten ve dumandan arınır

Yöneldiği her yerde Allah'ın cemalini görür
Can, sevgili yüzünde namahrem yüz görmez
Ancak kendi vadisinden olan ehlinin canını bulur
Herkes kalbinin aydınlığı kadarınca
Gaybi görür, o oranda aydınlıkla
Kalbini çok aydınlatan çok görür
Görünen suretin ötesine daha çok gider.

Bu konudan alınan sonuç şudur: Marifet alanında kalp iki yönden önem taşımaktadır:

- Kalp, bütün marifetlerin merkez ve aracıdır.
- Kalp, ana hatlarıyla irfanî makam ve aşamalara nail olur.

Günah, Marifet Kapısını Kapatın Etkin

Geçen konuda da vurgu yaptığımız gibi kalp, irfan ve marifet alanında çok önemli ve kilit rol üstlenmiştir. Şu da bir gerçektir ki bu marifetin yatak ve ortamı hazırlanmadıkça ona ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle sülûk ehli, sürekli riyazetlerle bu ortamı hazırlamak ve böylece de zülal marifet pınarından daha fazla yararlanmaya gayret eder.

Karanlıklar tapınağı olan bir kalbin bu marifete layık olmadığı çok açık ve ortadadır. Bu yüzden "karanlık perde ve engel" olan günahı terk etmenin zorunluluğu arifler nezdinde en açık bedahet türündendir.

Arifler açısından özel önem taşıyan şey, yüce himmet ve gayret göstererek özel anlamıyla kendilerini kontrol edebilmektir. Bununla iki şey amaçlanır:

- Marifetlerden yararlanabilmek için varlıksal kapasitelerini uygun ve elverişli bir hâle getirmek.
- Nur engellerinin ortaya çıktığı bacaları tıkamak ve yüce Allah'ın inayetiyle marifet sülûkunu doğal seyrinde kat edebilmek.

Kur'ân-ı Kerim, bu tür insanların böyle bir ortam oluşturmakla gerçek hayata ulaştıklarını ve dört bir yanlarına nur saçtıklarını şöyle buyurmaktadır:

Ölüyken diriltip insanların arasında yol alması için kendisine bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklara dalmış olan ve bir türlü de çıkamayan kimseye benzer mi hiç?¹

Buna binaen günah, kalbin marifet vesilesini kaybetmesine, yüce ve manevî makamlara ulaşamamasına neden olur.

Kalbin Esenlik Etkenleri

Kalbe esenlik kazandıran etkenler şöyle sıralanabilir:

- 1- Eş ve benzeri olmayan Allah'a iman.
- 2- Salikin iç dünyasını koruyan bir güç ve yeti olması hasebiyle takva alıştırmayı.
- 3- Salikin özünü, amellerini ve niyetlerini yüce Allah için katışıksız bir hâle getirmesi; riya, kendini beğenme, desinler, gösteriş gibi kusurlardan koruması; iyi işlerini hatırlamaktan ve günahını unutmaktan sakınması.
- 4- Bütün iyiliklere ve güzelliklere gerçek anlamıyla aşk beslemek için ve de bütün çirkinliklerden nefret etmek için uygun bir ortam oluşturma.
- 5- Salih amelde bulunmak, güzel işler yapmak. Bu, salikin güzel düşünceden olduğu gibi güzel işten de yararlanmasına neden olur ve iman üzerinde etki bırakır.
- 6- Bilgiyi amele dönüştürmek.

Bela ve felaketlerden korunan bir kalp marifet kazanmaya uygun ve elverişlidir. Ama kalbin batını ve zahiri felaketlere duçar olmakla zarar görmesi durumunda, kalp etki ve tepkisini kaybedecek ve gördüğü hasar oranında mahrumiyet getirecektir.

1- En'âm, 122

Bir kalp, yararlandığı batınî sefa ve tezkiye oranında zülal marifete ve üstün gaybî sezgi ve keşiflere neden olacaktır.

Sonuç şu ki: İrfan alanında marifet kazanabilmenin ilk adımı, günahın oluşturduğu karanlık perdeleri parçalamak ve batınî çirkinliğin bir zerresinden bile kaçınmaktır. Çünkü gönül kadehine yansıyan her karanlık; mahrumiyet doğuracak, kalbe hastalık bulaştıracak, zayıf ve güçsüz düşürecek ve sonuç olarak da marifet pınarlarını kurutacaktır.

Kalbin Hastalığı

Kalp hastalığının çok yıkıcı etkileri vardır ve hastalığın kalıcı olması durumunda ise kalp zamanla katılaşacak ve ölecektir.

Kalbin hasta olmasına neden olan tek şey "günah" işlemektir.

Günah, gönül aynasının üzerine düşen bir perde gibidir; kutsî nurları almasına ve yansıtmasına engel olur.

Kur'ân-ı Kerim bu hususta şöyle buyurmuştur:

**Anlamamaları için gönüllerine perdeler gerer,
kulaklarına ağırlık verimiz.¹**

Kur'ân-ı Kerim'in dikkat çektiği gönül hastalığı² -on üç kez kullanılmıştır-, kalbin sapması³ -beş yerde kullanılmıştır-, kalbin katılaşması,⁴ kalbin pas tutması,⁵ kalplerin kılıflanması,⁶ kalbin mühürlenmesi,⁷ kalbin kilitlenmesi,⁸ kalbin

1- İsrâ, 46

2- Bakara, 10

3- Âl-i İmrân, 7-8

4- En'âm, 43

5- Muttaffifîn, 14

6- Bakara, 88

7- A'râf, 100. Tövbe, 87

8- Muhammed, 24

körlüğü,¹ kalbin ölümü² gibi hâl ve durumlar, kalbi batınî marifet kazanmada akim ve işlevsiz bırakır. Sözü edilen tabirleri anlayabilmek, kalbin ilginç dünyasının bilinmeyen yönlerine ışık tutacaktır.

Hatırlatmalıyım ki kalbin önündeki engeller ve hastalığına neden olan etkenler, tedricî olarak ve hissedilmeyecek şekilde kalp alanına girer ve nitekim onu işlevsiz bırakır. Bu yüzden sözü edilen etkenleri iyi tanımak ve zamanında mücadeleye girişmek gerekir.

Kalbi hastalığa düşüren en önemli etken nefsin isteklerine uymaktır. Kur'ân-ı Kerim bu hususta şöyle buyurmaktadır:

Gördün mü dileğini mabud edineni ve hâlini bildiği hâlde Allah tarafından sapıklığa terkedileni ve onun kulağını ve kalbini mühürlemiştir ve gözüne de perde çekmiştir; artık Allah'tan sonra kim doğru yolu gösterebilir ona? Hâlâ mı öğüt ve ibret almazsınız?³

Kalp Hastalığının Belirtileri

Kalbin hasta olduğunu gösteren en önemli belirti, ve-him gücünün artması ve aklın zayıflamasıdır.

Büyükleme, ululanma, gösteriş, süslenme düşkünlüğü... kalbin hastalandığını gösteren alametlerdir. Uzmanların bu husustaki görüşü şöyledir: "Kuşkusuz ki bunlar, benlik ve bencillik hastalığının göstergesi ve de kalbin yapıcı faaliyetlerinin durmasının sonucudur. İnsanın pusulası olan kalbinin zarar görmesi, ilâhî konak olan kalbin viran olması, insanlık dönencesinin sapması durumunda artık iyilik, kötülük, saygı, saygısızlık, var, yok, gerekli, gereksiz, yakışan, yakışmayan... gibi şeyler anlam yitirecektir."⁴

1- 29 yerde kullanılmıştır

2- Nahl, 8

3- Casiye, 23

4- Şinâht Ez Dîdgah-i İlmî ve Ez Dîdgah-i Kur'ân [Bilim ve Kur'ân

Bir bakıma kalbin hastalık etkenleri, aydınlık ve karanlık perdeler olarak ikiye bölünebilir. Günahlar hakkında karanlık perdeler tabiri ve diğer engeller hakkında ise aydınlık perdeler tabiri kullanılmıştır.

Kalp Hakkındaki Kur'ânî Gerçekler

Şimdiye kadar konuyla ilişkili olarak Kur'ân-ı Kerim'den anlaşılan bazı noktalara değindik. Ancak kalp konusunun öneminden ve Kur'ân'ın kalbe verdiği ehemmiyetten dolayı Kur'ânî bağlamda konuyu özel bir başlık altında tekrar ele almayı uygun gördük.

Bazı araştırmacılar, konu ile ilgili ayetleri beş kısma ayırmışlardır:¹

1- Kabalık², yumuşama³, katılaşıma⁴, mutmain olma⁵... gibi ruhun sıfatlarını kalbe nispet veren ayetler.

2- Korku⁶ ve titreme⁷ gibi direşme zayıflığı gibi hâlleri kalbe isnat eden ayetler.

Açıısından Marifet], Muhammed Taki Caferî, s.442

1- Daneşnâme-i İmam Ali, Muhammed Taki Faali, c.1, s.52

2- "Allah'ın rahmetiyle onlara karşı yumuşak davrandın, yoksa kaba ve katı yürekli olsaydın mutlaka yanından ayrılıp giderlerdi." (Âl-i İmrân, 159)

3- "İnananlara, o çağ gelmedi mi henüz, Allah'ı anış ve Kur'ân'dan inen şeyler, onların gönüllerini yumuşatsın da tamamıyla korkup itaat etsinler..." (Hadid, 16)

4- "Ama bundan sonra kalpleriniz katılaştı, taşla döndü..." (Bakara, 74)

5- "An o zamanı da, hani İbrahim, Rabbim demişti, ölüyü nasıl diriltirsin? Allah, inanmıyor musun demişti de İbrahim, evet, inanıyorum ama kalbim tam yatışsın, mutmain olsun demişti." (Bakara, 260)

6- "Allah, Ehlikitap'tan, onlara (müşrik ordularına) yardım edenleri kalelerinden indirdi ve kalplerine korku düşürdü..." (Ahzab, 26)

7- "İnananlar, ancak onlardır ki Allah anılınca yürekleri titrer..." (Enfal, 2)

3- Günah¹ ve kazanım² gibi fiilleri kalbe isnat eden ayetler.

4- Şüphe³, düşünmek⁴, akletmek⁵ ve vahiy almak⁶ gibi algı ve bilgi özelliklerini kalbe nispet veren ayetler.

5- Mühürlenme⁷, perdelenme⁸ ve paslanma⁹ türünden kalbin hasletlerini içeren ayetler.

Kur'ân-ı Kerim'in kalp hakkındaki öğretileri birkaç bölümde incelenebilir:

1- Kalbin Özellikleri

– Yüce Allah katında ölçü kabul edilen şeylerden biri kalptir.¹⁰

1- "Kim gizlerse şüphe yok, kalbi günaha batır..." (Bakara, 283)

2- "Allah, ...kalplerinizin kazandığı şey dolayısıyla sizi suçlu tutar." (Bakara, 225)

3- "Onların kurdukları yapı, kalplerine şüphe vermeden bir an bile geri kalmaz." (Tevbe, 110)

4- "Onların kalpleri vardır; düşünmezler onunla." (A'râf, 179)

5- "Akıl ve tedbire sâhip olacak akıl, duyup anlayacak kulak elde etmek için hiç de mi yeryüzünde gezip dolaşmazlar?" (Hac, 46)

6- "De ki: Kim Cibrîl'e düşmansa iyi bilsin ki o, Allah'ın izniyle evvelce inen kitapların doğruluğunu bildiren, inananlara doğru yolu gösteren ve bir müjdecî olan Kur'ân'ı, senin kalbine indirmiştir." (Bakara, 97)

7- "Onlar, öyle kişilerdir ki Allah, onların kalplerini, kulaklarını, gözlerini mühürlemiştir ve onlardır gaflet edenlerin tâ kendileri." (Nahl, 108)

8- "Onlardan seni dinleyenler de var ve biz, dinledikleri sözleri anlamamaları için kalplerini perdeleriz, kulaklarını ağırlştırırız da bütün delilleri görseler gene de inanmazlar onlara." (En'âm, 25)

9- "İş öyle değil, hayır, kazandıkları şeyler, üstüste kalplerine yığılmıştır da kalpleri pas tutmuştur." (Mutaffifîn, 14)

10- "Ey Peygamber, ellerinizde bulunan tutsaklara de ki: Allah, yüreklerinizde bir hayırlı niyet bulunduğunu bilirse size, sizden alınan daha hayırlısını verir ve suçlarınızı örter ve Allah suçları örter, rahîmdir." (Enfâl, 70)

– İnsan kalbindeki kötü niyet dolayısıyla suçlu görülecektir.¹

– Kalplerin gizledikleri, ilâhî imtihana tâbi tutulacaktır.²

– Kalbin iman etmesi, dil ile İslâm getirmekten farklı bir şeydir.³

– Kalp iman etmeden iman iddiasında bulunmak münafıkların özelliklerindendir.⁴

– Ancak arınmış bir kalp, kıyamet günü sahibi için faydalı olacaktır.⁵

– Kalp, zatı itibarıyla gaybı algılama ve müşahede etme kabiliyetine sahiptir.⁶

– Bazı kalpler günah sonucunda körleşir, algılamaz olur, mühürlenir ve perdelenir.⁷

1- "Allah, boş yere yemin ettiğiniz için sizi suçlu tutmaz, kalplerinizde, niyet yüzünden kazandığınız günah dolayısıyla sizi suçlu tutar." (Bakara, 225)

2- "Bu da, Şeytan'ın katmak istediği şeyi, gönüllerinde hastalık olanlarla yürekleri katı bulunanlara bir sınama yapmak içindir." (Hac, 53)

3- "Bedeviler, inandık dediler; de ki: İnanmadınız ve fakat Müslüman olduk deyin ve inanç, henüz gönüllerinize girmedir sizin." (Hucurât, 14)

4- "Ey Peygamber, ağızlarıyla inandık diyen, fakat yürekleriyle inanmayanlardan ve Yahûdilerden, boyuna kâfirliğe koşuşanlar, seni mahzun etmesin. Onlar, sözleri, yalan söylemek için boyuna dinleyip dururlar..." (Mâide, 41)

5- "O günde ki ne mal fayda verir o gün, ne evlât. Ancak Allah'a, şirkten ve şüpheden arınmış bir gönülle gelen faydalanır." (Şuarâ, 88-89)

"İşte denecek, size, mâbûduna tövbe eden, emri, iyiden-iyiye korusan herkese vaadedilen bu. Görmediği hâlde rahmandan korkan ve ona yönelmiş bir yürekle gelen kişiye vaadedilen bu." (Kaf, 32-33)

6- "Gönlü, gördüğünü yalanlamadı. Hâlâ münakaşa mı edersiniz gördüğün şeyleri? Ve andolsun ki onu, inerken bir kere daha gördü." (Necm, 11-13)

7- "Andolsun ki biz, cinlerin ve insanların çoğunu cehennem için yarattık; onların kalpleri vardır; düşünmezler onunla; gözleri vardır,

– Kalbin cin ve insandan kaynaklanan vesvesesinden yüce Allah'a sığınmak gerekir.¹

– Peygamberimizin (s.a.a) kalbi, vahyin indiği yerdir.²

– Allah kalplerin sahibidir ve kalplerdeki niyetleri değiştirme kadirdir.³

– Müminin kalbi ilâhî feyzin iniş yeridir.⁴

görmezler o gözlerle; kulakları vardır, duymazlar o kulaklarla. Onlar dört ayaklı hayvanlara benzerler, hattâ daha da sapıktır onlar. Onlardır gaflette kalanların ta kendileri." (A'râf, 179)

"Onlar, oturup kalanlarla berâber olmaya râzı olmuşlardır ve kalplerine mühür vurulmuştur onların, muhakkak ki onlar anlamazlar." (Tevbe, 87)

"Onlardan seni dinleyenler de var ve biz, dinledikleri sözleri anlamamaları için kalplerini perdeleriz, kulaklarını ağırlştırırız da bütün delilleri görseler gene de inanmazlar onlara." (En'âm, 24)

1- "De ki: Sığınırım insanların Rabbine. İnsanların sâhibine. İnsanların mâbûduna. Gizlice, vesveseler verenin şerrinden. Öylesine ki insanların gönüllerine vesveseler sokar. Cinden olsun, insandan olsun, bu çeşit kişilerin şerrinden." (Nas, 1-6)

2- "Rûh-ül-Emîn indirmiştir onu. Senin gönlüne, korkutanlardan olasın diye." (Şuarâ, 193-194)

"De ki: Kim Cibrîl'e düşmansa iyi bilsin ki o, Allah'ın izniyle evvelce inen kitapların doğruluğunu bildiren, inananlara doğru yolu gösteren ve bir müjdeci olan Kur'ân'ı, senin kalbine indirmiştir." (Bakara, 97)

3- "Ey inananlar, sizi diriltecek, size can verecek şeylere çağırdıkları zaman Allah'a ve Peygambere icabet edin ve bilin ki Allah, hiç şüphe yok, insanın kendisiyle kalbinin arasına girer." (Enfâl, 24)

4- "Ve bilin ki içinde Allah'ın Peygamberi var; işlerin çoğunda size itâat etseydi günaha girer, helâk olurduunuz ve fakat Allah, size inancı sevdirdi ve gönüllerinizde bezedi onu." Hucurât, 7

"Öyle bir mâbuttur ki inançlarına inanç katsın diye inananların gönüllerine, tam bir sükûn ve huzûr indirmiştir." (Fetih, 4)

"Allah, bunu ancak size bir müjde olsun da yürekleriniz yatışsın diye yapmıştır ve yardım, ancak hüküm ve hikmet sahibi Allah'tandır." (Âl-i İmrân, 126)

- Müşrik ve kâfirin kalbi, Allah'ın gazap ettiği yerdir.¹
- İnsanın ancak bir kalbi var ve onu da Allah için arındırmalı ve Allah'a özgü kılmalıdır.²

2- Kalbin Hastalık Nedenleri

Kalbin bazı hâlleri Kur'ân-ı Kerim'de bir tür kınanmış ve zemmedilmiştir. İşte bunlar, kalbin hastalık etkenleri olarak addedilebilir ve bir bakıma bunların bazıları, kalbin hastalık belirtileridir. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Kalbin kötülenen hâllerinden biri nifaktır ve Kur'ân'ın birçok ayetlerinde kınanmıştır.
- Kalbin batıla eğilimi³
- Kalbin kin beslemesi ve haset etmesi⁴
- Kalbin tozlanması ve paslanması⁵
- Kalbin sertliği⁶
- Kalbin kasaveti ve katılaşması⁷
- Kalbin kapatılması ve kilitlenmesi⁸
- Kalbin perdelenmesi⁹
- Kalbin Allah ve kıyamet hakkında şüpheye düşmesi¹⁰

1- "Hiçbir şeye dayanmaksızın Allah'a şirk koştuklarından dolayı kâfirlerin yüreklerine yakında bir korkudur salacağız." (Âl-i İmrân, 151)

"Hani Rabbin, şüphe yok ki ben, sizinleyim, inananları sebât ettirin, kâfirlerin yüreklerine korku salacağım, hadi vurun boyunlarını, vurun onların ellerine, ayaklarına diye meleklere vahyetmedeydi." (Enfâl, 12)

2- "Allah, bir kişiye iki yürek vermedi." (Ahzâb, 4)

3- Âl-i İmrân, 7

4- Haşr, 10

5- Muttaffifîn, 14

6- Âl-i İmrân, 150

7- Bakara, 74. Zümer, 22

8- Muhammed, 24

9- Bakara, 7. Fussilet, 5

10- Tevbe, 45

- Kalbin hak ehline karşı kötümserliği¹
- Kalbin Allah'a kötümserliği²
- Kalbin Allah'ı anmaktan gaflet etmesi³
- Kalbin diğer kalplere yabancılaşması ve onlardan ayrılması⁴
- Kalbin abes ve beyhude işlere alışması⁵
- Kalbin haktan ve hakikatten nefret etmesi⁶
- Kalbin kapasitesinin daralması⁷
- Kalbin günahkârlığı⁸
- Kalbin korku, ıstırap ve ürpertisi⁹
- Kalbin cahilce hayıflanması¹⁰
- Kalbin küfre düşmesi¹¹
- Kalbin haktan taşkınlığı¹²
- Kalbin cahilliği¹³
- Kalbin nifak hâli¹⁴
- Kalbin Allah'a iftira etmesi¹⁵
- Kalbin nefsî isteklere uyması¹⁶

1- Fetih, 12

2- Fetih, 6

3- Kehf, 28

4- Haşr, 14

5- Enbiya, 2

6- Zümer, 45

7- En'âm, 125

8- Bakara, 283

9- Âl-i İmrân, 151

10- Âl-i İmrân, 156

11- A'râf, 101

12- Yunus, 74

13- Enfal, 12

14- Bakara, 7

15- Şûrâ, 24

16- Casiye, 23

3-Kalbin Hastalık Belirtileri

- Söylem ve eylemde farklılık¹
- İmandan sonra küfre düşmek ve mürtet olmak²
- Ortaya çıktıktan sonra hakikati yalanlamak³
- Hakka sırt çevirmek ve haktan sapma⁴
- Hak sözü saptırmak⁵
- Hak yolunda olanlarla alay etmek⁶
- Heves düşkünlüğü⁷
- Rahat düşkünlüğü ve cihat emrine itaatsizlik⁸
- Yüce Allah'ın ayetleri üzerinde akletmemek ve düşünmemek⁹
- Ahiret hayatını inkâr etmek¹⁰
- Hakkın karşısında diklenmek ve büyükenmek¹¹
- Ahdi bozmak¹²
- Evrenin gerçekleri hakkında kanıtsız ve delilsiz olarak konuşmak¹³
- Görevi yerine getirmede uyuşuk davranmak ve tembellik etmek¹⁴

1- Bakara, 14

2- Munafikûn, 3

3- Saff, 5. Bakara, 74

4- Kehf, 5-7

5- Mâide, 13

6- Tevbe, 79. Bakara, 14

7- Casiye, 23

8- Tevbe, 87

9- Muhammed, 24

10- İsrâ, 45-46. Nahl, 22

11- Nahl, 22. Mü'min, 35

12- Mâide, 13

13- Mü'min, 35

14- Hadid, 16

- Dünyayı sevmek ve ahiretten üstün tutmak¹
- Hakka şahitlik etmemek²
- Allah'ı anmaktan gafil olmak³
- Gafillere uymak ve onların yolunu sürdürmek⁴
- Cimrilik ve hasislik⁵
- Hayatı, yüce Allah'ı gazaplandırma temeli üzerine kurmak
- Allah'ın ayetleriyle alay etmek ve abesle meşgul olmak⁶
- Kadın sesi duymakla ona tamah etmek⁷

4- Kalbi Dirilten Etkenler

- Yüce Allah'a iman⁸
- Yüce Allah'a inanmak ve güvenmek⁹
- Namaz kılmak¹⁰
- Namazda huşu¹¹
- Allah yolunda infak¹²
- Yüce Allah'ın huzurunda yakarış¹³
- Allah korkusu taşımak¹⁴
- Yüce Allah'ı çokça anmak¹⁵

1- Nahl, 106-108

2- Bakara, 183

3- Müminûn, 63

4- Kehf, 28

5- Tevbe, 77

6- Enbiya, 2-3

7- Ahzab, 32

8- Tegabûn, 11

9- Enfal, 2

10- Enfal, 3

11- Mu'minûn, 2

12- Enfal, 3. Bakara, 3

13- Ra'd, 27-28

14- Kaf, 33

15- Ra'd, 28

- Felaketler karşısında sabretmek¹
- Yüce Allah'ın buyruğuna teslimiyet²
- Yabancı erkek ve kadınların mahremiyetini gözetmek³
- Yolculuk ve seyahat etmek⁴
- Kur'ân-ı Kerim üzerinde düşünmek⁵
- Kur'ân'dan öğüt almak⁶
- Allah yolunda cihat etmek⁷
- İhlas sayesinde ilâhî inayete mazhar olmak⁸
- Allah için hareket ederek ilâhî tevfiği edinmek⁹
- Sevgi ve düşmanlıkta Allah'ın rızasını gözetmek¹⁰
- Allah'ın elçisi ve velisiyle ahitleşmek ve biatleşmek¹¹
- İyiliklerde ön ayak olmak¹²

5- Kalp Sağlığının Belirtileri

Kur'ân-ı Kerim'de bir tür övülen kalbin bazı hâlleri, kalp sağlığının belirtileri olarak görülebilir. Açıktır ki bu belirtilerin devamlı ve kalıcı olması yönünde gayret etmekle, kalbi daha çok diriltten etkenler de sağlanmış olacaktır. Sözü edilen belirtiler şöyle sıralanabilir:

- Yüce Allah'ı sevmek
- İslâm'ı kabullenme hususunda göğsün genişliği¹³

1- Hac, 35

2- Hadid, 16. Zümer, 23. Hac, 54

3- Ahzab, 53

4- Hac, 46

5- Muhammed, 24. Yunus, 100

6- Kaf, 37

7- Tevbe, 14-15

8- Kehf, 13

9- Kehf, 14

10- Haşr, 22

11- Fetih, 18

12- Mu'minûn, 60-61

13- En'âm, 125

– Yolunu yitirenlere hidayet vesilesi olmak ve dini tebliğ etmek için geniş olmak¹

– Hak yolda direniş ve kalbin güçlü olması²

– İlâhî ayetler okunduğunda ve Allah anıldığında kalbin yumuşaması³

– Başkalarına merhamet ve sevgiyle yaklaşmak⁴

– Hakka itaat etmek ve teslim olmak⁵

– Kalbin huzuru ve vakarı⁶

– Kalbin sebatı ve mutmain olması⁷

– Kalbin huşu etmesi ve batınî tevazu⁸

– Allah'ın adını duyduğunda özlemle sabırsızlanması⁹

– Gerçek anlamıyla Allah'tan sakınması ve takvalı olması¹⁰

– Müminlerin kalpleriyle uzlaşi içinde olmak¹¹

– Yüce Allah'ın huzurunda tövbe etmek ve özellikle de bunu gizli yapmak¹²

– İlâhî şiarları yüceltmek¹³

– Ahiret inancı¹⁴

– Hidayeti kabullenmek¹⁵

1- Taha, 25

2- Kehf, 14. Enfal, 11

3- Zümer, 23

4- Hadid, 27

5- Şuarâ, 88-89

6- Fetih, 4

7- Ra'd, 28

8- Hadid, 16

9- Enfal, 2

10- Hac, 32

11- Âl-i İmrân, 103

12- Kaf, 33

13- Hac, 32

14- Nur, 37

15- Tegabûn, 11

Hadislerde Kalbin Çeşitleri ve Hâlleri

Kalp hakkındaki ayet ve hadislerde yaptığımız araştırmanın genel sonucu, sağlıklı¹ ve hasta² olmak üzere kalbin iki kısım olduğudur.

Şimdi bu Kur'ânî öğretinin tefsiri ve daha iyi anlaşılması için, Ehlibeyt'ten rivayet edilen hadisler ışığında bu konuyu ele alacak ve insanlığın büyük öğretmenlerinin hidayet nûrundan daha fazla yararlanma alanı oluşturmaya çalışacağız.

Bu bağlamda, öncelikle Usul-u Kâfî kitabında yer alan kalp hakkındaki hadislerde öne çıkan başlıkların bazılarını gözden geçireceğiz:

Nurlu kalp, sağgörülü kalp, hikmetli kalp, korkan kalp, selim kalp, âlimin kalbi, kâfirin kalbi, müminin kalbi, insan oğlunun kalbi, takvalı kalp, hüznü kalp, unutkan kalp, sınırını aşan kalp, kul kalbi, Salman'ın kalbi, nifak taşıyan kalp, katılaşmış kalp, gafil kalp, mühürlenmiş kalp, açık kalp, alt üst olmuş kalp, Allah'a dönen kalp, mutmain kalp, güvencede olan kalp, kalp ve akıl, kalp ve dil, kalp ve şüphe...

1- Kalbin Çeşitleri

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz kalpler dört çeşittir: Nifak ve imanın olduğu kalp, alt üst olmuş kalp, mühürlenmiş kalp, parlak temiz kalp.

Dedim: "Parlak kalp hangisidir?

İmam buyurdu: "Kandil gibi bir aydınlatıcısı olan kalptir. Mühürlenmiş kalp münafığın kalbidir ve parlak olan kalp müminin kalbidir; Allah'ın verdiği şükreder ve belaya düşürmesine sabreder. Alt üst olmuş kalp müşrikin kalbidir.

1- Şuarâ, 88-89

2- Bakara, 10

İmam bunun hemen ardından, "**Artık yüzüstü sürünerek giden mi daha ziyâde doğru yolu bulur, yoksa doğru yolda dümdüz giden mi?**"¹ ayetini okuduktan sonra şöyle devam etti: Nifak ve imanın olduğu kalp ise, Tâif şehrinde yaşayan bir kavmin kalbidir. Onlar, bazen mümin idiler ve bazen de münafık; nifak hâlinde iken ecelleri geldiğinde helak olurlardı ve iman hâlinde iken ecelleri geldiğinde de kurtulurlardı."²

2- Temiz ve Nurlu Kalbin Özellikleri

– İmanın Yerleşik Olması:

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

İman, kalpte yerleşik olan bir güçtür.³

– İmanı Kaybetme Korkusu:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Bir adam Hz. Peygamber'in (s.a.a) huzuruna geldi ve dedi: "Ey Allah'ın Resulü, mahvoldum."

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: O habis senin yanına gelerek, "Seni kim yarattı?" dedi ve sen de, "Allah." dedin. Sonra, "Allah'ı kim yarattı?" dedi, değil mi?

Adam: "Evet, andolsun seni peygamber olarak seçen Allah'a ki böyle oldu."

Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki: "Andolsun Allah'a ki, imanın özüdür bu."

1- Mülk, 22

2- Usul-u Kafi, c.4, s. 152, hadis: 2

Ebu Hamza Sumali'nin İmam Muhammed Bakır'dan (a.s) rivayet ettiği bir hadis şöyledir: "*Kalpler üç çeşittir: Alt üst olmuş kalp; onda hiçbir hayır olmaz ve kâfirin kalbidir. Siyah bir noktanın olduğu kalp; bu kalpte hayır ve şer birbiriyle çekişmektedir, diğerine üstün gelen kalbe hakim olur. Açık kalp; onda ışılan kandiller vardır ve kıyamete kadar nuru sönmez ve o, müminin kalbidir.*" (Usul-u Kafi, c.4, s.152, hadis: 3

3- Usul-u Kafi, c.3, s.42, hadis: 5

Abdurrahman b. Haccac şöyle der: Allah Resulü (s.a.a) şunu kastetmiştir ki, helak olma korkusu imanın özüdür. Çünkü kâfir, bu tür tehlikelerden korkmaz ve hatta bundan çok daha büyük olan şeylerden bile korkmaz.¹

– Övgüye Şayan Hüzün:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kıyamet günü hesabına yakın eden kimsenin kalbi tasasız olmaz.²

– Allah'tan Başkasından Ümit Kesmek:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Sizden biri, Allah'tan istediğini elde etmek istiyorsa Allah'tan başka herkesten meyyus olmalı ve sadece Allah'a ümit beslemelidir. Yüce Allah, kalpte bunun olduğunu bildiğinde, onun istediği her şeyi o istemeden verecektir.³

– Duanın Kabul Edilmesi:

İmam Hasan (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kalbinde rıza ve hoşnutluktan başka bir şey olmayan kimsenin duasının kabul edileceğine ben kefilim.⁴

– Kendine Hakim Olmak:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Allah katında kulun içtiği hiçbir yudum, kalbinde beliren öfke yudumunu sabır ve hilimle yutmasından daha sevimli değildir.⁵

1- Usul-u Kafi, c.4, s.156, hadis: 3

2- Usul-u Kafi, c.3, s.97, hadis: 6

3- Usul-u Kafi, c.3, s.219, hadis: 2

4- Usul-u Kafi, c.3, s.103, hadis: 11

5- Usul-u Kafi, c.3, s.103, 172, hadis: 13

İmam'ın (a.s) bir diğer buyruğu şöyledir:

Yüce Allah, öfkesini gerçekleştirme gücüne sahip olduğu hâlde öfkesini yutan birinin kalbini kıyamet günü kendi rıza ve hoşnutluğu ile dolduracaktır.¹

– Gönül Gözüne Sahip Olmak:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle rivayet eder: Allah Resulü (s.a.a) bir gün Harise b. Malik b. Nüman-i Ensarî ile karşılaştı ve şöyle buyurdu: "Harise, nasılsın?"

Dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü, ben gerçek müminim."

Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki: "Her şeyin bir hakikati vardır, senin sözünün hakikati nedir?"

Dedi ki: Ey Allah'ın Resulü (s.a.a), dünyaya rağbetim kalmamış; geceyi ibadetle geçiririm ve gündüzün sıcaklığında ise susuzluk çekerim. Allah'ın arşının hesap için kurulduğunu görüyorum adeta, cennet ehlinin cennette birbirleriyle buluştuklarını ve cehennem ehlinin de cehennemdeki iniltilerini duyuyorum sanki."

Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki: "Bir kuldur ki Allah kalbini nurlandırmıştır. Gönül gözün açılmıştır, öyleyse bunu devam ettir."

Dedi ki: Ey Allah'ın Resulü (s.a.a), Allah'tan iste ki senin uğrunda bana şهادeti nasip buyursun."

Allah Resulü (s.a.a), onun hakkında dua etti ve çok geçmemiştir ki bir savaşta şehit düştü.²

– Zahit, Alçak Gönüllü ve İleriye Görmek:

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Bilesin ki insanlar üç gruptur: Zahit, sabreden ve dünyaya rağbet eden. Sabırlı insan, kalbinde dünyayı

1- Usul-u Kafi, c.3, s.170, hadis: 6

2- Usul-u Kafi, c.3, s.90, hadis: 3

arzular, onu elde edince, kötü akıbetinden ve çirkinliğinden dolayı nefsine gem vurur ve ondan bir şey almaz. Bu, öyle bir insandır ki kalbinden haberdar ol-san onun iffetinden, alçak gönüllülüğünden, ileri görüşlülüğünden... hayret edersin...¹

– **Hayırseverlik:**

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kuşkusuz ki mümin, kardeşinin istediği bir şeyi yerine getirecek güçte olmaz da kalbi bununla meşgul olursa yüce Allah ona, kalbinin o istekle meşguliyetinden dolayı cennette yer verir.²

– **Gönül Verilene Süs Olmak:**

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Gönül verdiğiniz kimseye (kendi imamınıza) süs olun, ona leke olmayın.³

– **Bilmezliği Kabul Edilmeyen Şeyi Anmak:**

İmam Muhammed Bâkır (a.s) bir duasında şöyle yakkarmıştır:

(Allah'ım!) bilmeme durumunu benden kabul etmeyeceğin şeyi anmakla kalbimi meşgul et.⁴

– **Duanın Kabul Edileceğine Umutlanmak:**

Ahmed b. Muhammed b. Nasr şöyle anlatır:

İmam Rıza'ya (a.s) arzettim: "Uzun bir süredir yüce Allah'tan dilediğim bir şey gerçekleşmediğinden dolayı kalbime bir takım vesveseler girmektedir."

1- Usul-u Kafi, c.4, s.194, hadis: 13

2- Usul-u Kafi, c.3, s.281, hadis: 14

3- Usul-u Kafi, c.3, s.311, hadis: 11

4- Usul-u Kafi, c.4, s.382, hadis: 26

İmam (a.s) buyurdu ki: Ahmed, şeytanın sana musallat olmasına ve seni ümitsizliğe düşürmesine fırsat verme... Şüphesiz ki bir mümin yüce Allah'tan bir şey istiyor da yüce Allah bunu geciktiriyorsa bu, onun sesini sevdiğinden ve yakarışını duymak istemesinden dolayıdır."¹

– Kur'ân Tilavetiyle Göğsün Genişlemesi:

Allah Resulü (s.a.a) bir duasında, yüce Allah'a hitap ederek şöyle demektedir:

Allah'ım! Kur'ân ile göğsüme genişlik ve kalbime rahatlık ver.²

– İzzet ve Güçlülük:

Müminler Emiri Ali (a.s), ashabından bazılarına şöyle nasihat etmiştir:

Allah'tan sakınmayı meslek edinen herkes izzet kazanır, güçlü olur, suya kanar, akli dünya ehlinin- kinden ayrılıp yücelir ve sadece bedeni dünya ehliyle beraber olur, kalbi ve akli ahiret için tasalanır, dünya sevgisinden gözünün gördüğü şeyi kalbinin nuru söndürür.³

– Şeytanın Kalbini Tırmalamak:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ey İshak, gücün yettiğince benim dostlarıma iyilik et. Çünkü bir mümin, diğer bir mümine iyilik ve yardım ettiğinde, iblisin yüzünü tırmalamış ve kalbini yaralamış olur.⁴

– Derdi De, Dermanı Da Tanımak:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

1- Usul-u Kafi, c.4, s.243

2- Usul-u Kafi, c.4, s.368, hadis: 2

3- Usul-u Kafi, c.3, s.204, hadis: 23

4- Usul-u Kafi, c.3, s.295, hadis: 9

Allah, dünyada zahit olan kimsenin kalbinde hikmeti sağlamlaştırır, dilini hikmetle konuşturur, dünyanın ayıplarını ona gösterir; derdini de dermanını da...¹

– Haddi ve Sınırı Tanımak:

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur:

Alçak gönüllülüğün aşamaları vardır ve onlardan biri, insanın kendi kıymetini bilmesi ve kalb-i selim ile kendi yerinde oturmasıdır.²

– Dürüst Olmak:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Sizden birinize bilmediği bir şey sorulduğunda, "Bilmiyorum." desin, "Allah daha iyi bilir." deyip de soruyu soran kimsenin kalbine şüphe düşürmesin. Soru sorulan şahıs, "Bilmiyorum." dediği takdirde, soruyu soran kimse tarafından suçlanmayacaktır.³

İmam Cafer Sâdık'ın (a.s) bir diğer buyruğu şöyledir:

Yüce Allah, Hz. Musa'ya (a.s) şöyle buyurmuştur: Dilini kalbinin ardında tut (yani doğruyu söyle veya önce düşün, sonra konuş) ki esen kalasın, gece ve gündüz beni çokça an...⁴

– Kalbin Kapasitesine Dikkat Etmek:

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Bir ilim öğrendiğinizde ona amel edin ve o kalbinizin kapasitesini (yeteneğinizin oranını) aşmamalıdır. Çünkü kalp, taşıyamayacağı kadar ilim öğrenirse şeytan ona musallat olacaktır...⁵

1- Usul-u Kafi, c.3, s.193, hadis: 1

2- Usul-u Kafi, c.3, s.189, hadis: 13

3- Usul-u Kafi, c.1, s.53, hadis: 6

4- Usul-u Kafi, c.4, s.256, hadis: 10

5- Usul-u Kafi, c.1, s.57, hadis: 7

– Kalbi Eğitmek:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kalbini iyi bir dost ve (ana-babasına) itaatsizlik etmeyen bir oğul edin.¹

– Kalp Aynasında Kendini Görmek:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kalbini imtihan et, eğer sen onu seviyorsan kuşkusuz ki o da seni seviyordur.²

– Allah Yolunda Sevmek ve Nefret Etmek:

Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

En sağlam iman halatı Allah için sevmek, Allah için nefret etmek, Allah dostlarına itaat etmek ve Allah düşmanlarından uzak olmaktır.³

– Kalbin Kapasitesini Genişletmek:

İmam Zeynelabidin (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ebuzer, Salman'ın kalbinde olandan haberdar olsaydı kesinlikle onu öldürürdü; oysaki Allah Resulü (s.a.a) onlar arasında kardeşlik bağı kurmuştu. (Yani, Salman'ın kalbinde olan ilmi Ebuzer açığa vursaydı Ebuzer insanlar tarafından öldürülürdü.) Durum böyle iken, diğer insanlar hakkında ne düşünürsünüz? Şüphesiz ki imamların (Allah'ın selâmı onlara olsun) ilmi, (kapasitesi olmayanlar için) zorluktur ve zorluk doğurur.⁴

Bu rivayette geçen "Salman'ın kalbinde olan şey" ifadesiyle kastedilen, Salman'ın yüce Allah, Peygamber (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları hakkındaki marifet derecesidir.

1- Usul-u Kafi, c.4, s.192, hadis: 7

2- Usul-u Kafi, c.4, s.499, hadis: 2

3- Usul-u Kafi, c.3, s.190, hadis: 6

4- Usul-u Kafi, c.2, s.254, hadis: 2

– İmam Mehdi (a.s) İnancında Sabitkadem Olmak:

Bazı hadislerde, gaybet döneminde Hz. Mehdi (a.f) inancında sarsılmazlığın şartının "imanın kalpte sarsılmazlığı" olduğu geçmiştir.

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) bu husustaki bir buyruğu şöyledir:

Mehdi'nin (a.f) gaybeti o kadar uzayacaktır ki ona inananların çoğu inancından dönecek ve ancak yüce Allah'ın velayetimiz için ahit aldığı, kalbine imanı yazdığı ve kendi katından desteklediği kimseler (bu inanç üzerinde sabit) kalacaktır.¹

3- Kalbin Yüceliş Aşamaları

– İlâhî Feyizleri Algılamak:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

(Düşman olan) halktan sakının. Şüphesiz yüce Allah, bir kulun hayrını dilerse onun kalbine bir nokta (hidayet nuru) koyduktan sonra onu salıverir ve o kendisi dönüp dolanır ve hakkı bulur...²

– Korku ve Ümit:

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Hiçbir mümin kul yoktur ki onun kalbinde iki nur olmasın: Korku nuru ve ümit nuru; ne bu, onunla ölçüldüğünde ondan fazla olur ve ne de o, bununla ölçüldüğünde bundan fazla olur.³

– Gönül Kulağının Duyması:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah bir kulun hayrını dilediğinde, onun kalbine beyaz bir nokta atar, gönül kulaklarını açar ve

1- Usul-u Kafi, c.2, s.133, hadis: 3

2- Usul-u Kafi, c.3, s.301, hadis: 1

3- Usul-u Kafi, c.3, s.114, hadis: 13

onu sabitkadem etmesi üzere bir melek tayin eder; bir kulun kötülüğünü dilediğinde ise onun kalbine siyah bir nokta atar, gönül kulaklarını tıkar ve dalalete düşürmesi üzere şeytanı ona musallat eder.¹

İmam Cafer Sâdık'ın (a.s) konu hakkındaki bir diğer buyruğu da şöyledir:

Gönlün iki kulağı vardır; kul günaha yöneldiğinde iman ruhu ona "Günah işleme." der ve şeytan ise "Günahı işle." der.²

– İnsanlara Karşı Doygun Olmak:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah, gündüz ve gecesinde tek düşüncesi ahiret olan insana zenginlik ve doygunluk verir ve onun işlerini düzene koyar.³

– Müminler Emiri Ali'nin (a.s) Gerçek Dostu:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kendi vehim ve sanrısıyla Allah'a tapan kimse kâfirdir; ismin sahibi olmaksızın sadece Allah ismine tapan kimse kâfirdir; hem isme ve hem de ismin sahibine (her birine mustakil olarak) tapan kimse müşriktir; ismin sahibine tapan ve onun kendi vafsettiği şekilde isimlerle vasıfları ona uyarlayan, kalbini onunla sağlamlaştıran, gizlide ve açıkta onu diline getiren kimseler Müminler Emiri'nin (a.s) gerçek dostlarıdır ve gerçek müminler de bunlardır.⁴

– Şüphe ve Riyadan Arınmak:

İmam Muhammed Bâkır (a.s), bir duasında yüce Allah'a şöyle yakarmıştır:

1- Usul-u Kafi, c.3, s.304, hadis: 7

2- Usul-u Kafi, c.3, s.368, hadis: 2

3- Usul-u Kafi, c.4, s.8, hadis: 15

4- Usul-u Kafi, c.1, s.116, hadis: 1

(Allah'ım,) kalbimi şüpheden temizle ve dünyam ile meşgul etme... kalbimi riyadan arındır...¹

– **Razı Olma Makamı:**

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle dua etmiştir:

Allah'ım! Kalbime işleyen bir iman, ancak senin yazdığının bana ulaştığını bilmemi sağlayan bir yakın istiyorum senden. Allah'ım! Bana kısmet ettiğin şeye beni razı kıl.²

– **Manevî Algılar:**

İmam Muhammed Bâkır (a.s), yüce Allah'ın "**Ve eğer yolda dosdoğru yürüselerdi onları bol-bol suvarırdık el-bette.**"³ buyruğunu şöyle tefsir etmiştir: "Yüce Allah buyurmuştur ki: İmanı kalplerine yerleştiririz ve yol ise Ali'nin (a.s) ve vasilerin (Allah'ın selâmı onlara olsun) yoludur."⁴

– **Dil ve Kalp Birlikteliği:**

Bir rivayetin bildirdiğine göre yüce Allah, İsa b. Mer-yem'e (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ey İsa! Gizlide ve açıkta dilin de, kalbin de bir olmalıdır.⁵

– **Açık Kalp:**

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Açık kalpte ışıldayan kandiller vardır ki kıyamet gününe kadar da sönmez. İşte o, müminin kalbidir.⁶

– **Allah Dışında Her Şeyden Kopmak:**

İmam Zeynelabidin (a.s) şöyle buyurmuştur:

1- Usul-u Kafi, c.4, s.382, hadis: 26

2- Usul-u Kafi, c.4, s.294, hadis: 10. Usul-u Kafi, c.4, s.341, hadis: 8

3- Cin, 16

4- Usul-u Kafi, c.2, s.288, hadis: 39

5- Usul-u Kafi, c.4, s.43, hadis: 3

6- Usul-u Kafi, c.4, s.152, hadis: 3

Ey Cabir! Takva ehli, Allah'ın buyruğunu diyenler ve Allah'ın buyruğu üzere hareket edenlerdir; Rable-rinin sevgisi ile her şeyden sevgilerini koparmışlardır. Onlar, kendi sahiplerine itaat etmek için dünyadan korkarlar; yüce Allah'a ve sevgisine kalpleriyle bakarlar ve ona, yüceliğinden dolayı böyle bakılması gerektiğine yakın ederler.¹

– **Hikmet:**

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Allah, dünyada zahit olan kimsenin kalbinde hikmeti sağlamlaştırır, dilini hikmetle konuşturur, dünyanın ayıplarını ona gösterir; derdini de dermanını da...²

– **Takvalı Kalp:**

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

En güzel dua, temiz ve takvalı kalpten yükselen duadır.³

– **Hüzünlü Kalp:**

İmam Zeynelabidin (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz ki Allah, her hüzünlü kalbi sever ve her şükreden kulu sever... Sizin, Allah'a en şükredeniniz, halka en çok teşekkür edeninizdir.⁴

Bu hadisle bağlantılı olarak iki noktaya dikkat etmek gerekir.

Bunların ilki şudur: Allah yolunda mahzun olmak güzeldir ve dünya için hüzünlenmek zemmedilmiştir.

1- Usul-u Kafi, c.3, s.200, hadis: 16

2- Usul-u Kafi, c.3, s.193, hadis: 1

3- Usul-u Kafi, c.4, s.214, hadis: 2

4- Usul-u Kafi, c.3, s.156, hadis: 30

İkinci nokta ise şudur: İnsan, hüznünü kalbinde ve te-bessümünü yüzünde taşımalıdır.

– İmanlı ve İmtihana Çekilen Kalp:

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Âl-i Muhammed'in hadisi zordur, zor anlaşılır; mukarreb melekten, gönderilen nebiden ve Allah'ın iman için kalbini imtihan ettiği kuldan başkası ona iman etmez. Öyleyse Âl-i Muhammed'den (s.a.a) size gelen hadis karşısında gönlünüz yumuşadı ve onu tanıdı iseniz kabul edin; kalbinizin ısınmadığı ve sizin tanımadığınız bir hadisi ise Allah'a, Resulüne (s.a.a) ve Âl-i Muhammed'e (s.a.a) döndürün. Kaldıramaya-cağı bir hadisi duyup da onu inkâr eden ve "Andolsun Allah'a böyle olmaz, andolsun Allah'a böyle olmaz." diyen kimse gerçekten de helak olmuştur. Oysaki onu inkâr etmek küfürdür.¹

– Gören Kalp:

Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Düşünmek, gören kalbin hayatıdır.²

– Allah Korkusu:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Makam ve şöhret sevgisi, Allah'tan korkan bir kalp-te olmaz.³

– Hikmet Sahibinin Kalbi:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Öfke, hikmet sahibi insanın kalbini mahveder.⁴

1- Usul-u Kafi, c.2, s.253, hadis: 1

2- Usul-u Kafi, c.4, s.399, hadis: 2

3- Usul-u Kafi, c.3, s.111, hadis: 7

4- Usul-u Kafi, c.3, s.415, hadis: 13

– **Alimin Kalbi:**

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Alimin kalbinde bönlük ve gaflet olmaz.¹

– **Hicret Eden Kalp:**

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz ki kalp temizlik ve parlaklık bulduğunda, yücelene kadar yeryüzü ona dar gelir.²

– **Müslümanın Kalbi:**

İmam Cafer Sâdık (a.s), yüce Allah Resulü'nden (s.a.a) şöyle rivayet eder:

Üç şey vardır ki hiçbir Müslümanın kalbi onlara ihanet etmez: Allah için amelin ihlasına, Müslümanların imamlarının hayrını dilemeye ve Müslümanların topluluğuyla birlikteliğe.³

– **Yumuşak Kalp:**

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kalbiniz yumuşadığında dua edin; çünkü kalp arınmadıkça yumuşamaz.⁴

– **Zahit Kalp:**

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphe ve şirkin olduğu her kalp değersizdir. Onlar (Allah Resulü ve İmamlar), dünyada zahit olmayı dilediler ki kalpleri sadece ahiretle ilgilensin.⁵

1- Usul-u Kafi, c.1, s.45, hadis: 5

2- Usul-u Kafi, c.3, s.197, hadis: 10

3- Usul-u Kafi, c.2, s.260, hadis: 2

4- Usul-u Kafi, c.4, s.227, hadis: 2

5- Usul-u Kafi, c.3, s.195, hadis: 5

4- Günahın Kalp Üzerindeki Etkisi

– Kalbin İşlevsizliği:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz ki kalp, gecenin ve gündüzün bir bölümünde öyle bir hâl alır ki onda ne küfr vardır ve ne de iman; eskimiş bir giysi gibidir.¹

– Kalpteki İmanın Yok Olması:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Bir mümin, kardeşine iftira attığında, suyun tuzda eridiği gibi onun da imanı kalbinde erir.²

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Bir mümin, kardeşine "Sen benim düşmanımsın." dediğinde, şüphesiz ki o iki müminden biri kâfir olur. Bir mümin, başka bir mümine iftira ettiğinde, suyun tuzda eridiği gibi onun da imanı kalbinde erir.³

– Kalbin Bozulması:

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Hiçbir şey günah kadar kalbi bozamaz. Kalp günah işlediğinde ve bunu sürdürdüğünde, kalbin üstü altına gelir. (Artık ne hak söz ve ne de nasihat onu etkilemez).⁴

– Kalbin Kararması:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kişi günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta belirir; tövbe ederse yok olur. Eğer günahını artıracak

1- Usul-u Kafi, c.4, s.148, hadis: 1

2- Usul-u Kafi, c.4, s.66, hadis: 1

3- Usul-u Kafi, c.3, s.249, hadis: 7

4- Usul-u Kafi, c.3, s.370, hadis: 1

olsa o nokta da, bütün kalbi saracak kadar artar ve artık ondan sonra asla kurtulamaz.¹

– Müminin Kalbini Yaralayarak Öldürmek:

Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Muhtaç biri, ihtiyacını, giderebilecek birinin yanında dile getirir ve o da, bu ihtiyacı karşılamazsa gerçekte onu öldürmüş olur; kılıçla ve mızrakla değil, kalbini yaralamakla.²

– Dünya Sevgisi, Keder Doğurur:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Dünyaya gönül veren kimse, üç haslete gönül vermiş olur; sonu olmayan bir hüzne, elde edemeyeceği arzuya ve ulaşamayacağı ümide.³

– Yersiz Taasup, Cahiliye Araplarıyla Haşredilme Nedenidir:

Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Allah, kalbinde bir hardal tanesi kadar ırkçılık olan kimseyi kıyamet günü, cahiliye Araplarıyla bir-likte haşredecektir.⁴

– Nefsin İsteklerine Uymak, Kalbin Perişanlığına Neden Olur:

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah buyurmuştur ki: "Kendi isteğini benim isteğimden öne geçiren bir kulun işlerini bozarım; dünyasını alt üst ederim; kalbini dünya ile meşgul

1- Usul-u Kafi, c.3, s.373, hadis: 13

2- Usul-u Kafi, c.4, s.338, hadis: 6

3- Usul-u Kafi, c.4, s.9, hadis: 17

4- Usul-u Kafi, c.3, s.419, hadis: 3

ederim ve dünyadan ona, kendi takdir ettiğimden fazlasını vermem."¹

– Müslümanlarda Kusur Aramak ve Onları Kötülemek, Halis İmanı Yok Eder:

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Ey dilleri ile İslâm getiren ve kalplerine iman girmeyen topluluk! Müslümanları kötülemeyin ve onlarda ayıp aramayın. Çünkü Allah, onlarda kusur arayan kimsenin kusurlarını izler ve Allah, ayıplarını izlediği kimseyi, evinde bile olsa rezil eder.²

– Şüpheci Kalbin Duası Kabul Edilmez:

Rivayete göre yüce Allah şöyle buyurmuştur:

O bana dua edip yalvardı, ama kalbinde sana şüpheliydi. Bu hâlde boynu kopacak ve parmakları eriyip dökülecek kadar bana dua etse ve yakarsa da onun duasını kabul etmem.³

– Büyüklenen Kalp Cennete Girmeyecektir:

Bu hususta bir rivayet şöyledir:

Kalbinde bir zerre ağırlığında kibir olan kimse cennete girmeyecektir.⁴

– Uzun Arzular, Allah'tan Uzaklaşma Nedenidir:

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Hiç şüphesiz Allah'tan sakınan kimse aziz olur, güç kazanır, doyar, suya kanar, aklı dünya ehlinin aklından üstün olur, bedeni dünya ehliyle bir yerde olur,

1- Usul-u Kafi, c.4, s.31, hadis: 2

2- Usul-u Kafi, c.4, s.57, hadis: 2

3- Usul-u Kafi, c.4, s.119, hadis: 9

4- Usul-u Kafi, c.3, s.423, hadis: 6-7

kalbi ve aklı ahiretle meşgul olur ve dünya sevgisinden gözlerinin gördüğü şeyi kalbinin ışığı söndürür.¹

– Boş Şeylerle Meşgul Olan Kalbin Duası Kabul Edilmez:

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah, boş şeylerle meşgul olan kalbin duasını kabul etmez.²

– Kötü Dilli İnsanın Duası Kabul Edilmez:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

İsrâiloğulları'ndan biri, üç yıl boyunca dua etmiş ve Allah'tan bir erkek oğul istemişti. Duasının kabul edilmediğini görünce, Allah'a hitap ederek şöyle demişti: "Allah'ım! Ben senden uzak mıyım ki benim sözümü duymuyorsun, yoksa sen bana yakınsın da cevabı mı vermiyorsun?" Bir gün biri rüyasında ona şöyle der: "Sen üç yıl boyunca kötü bir dil, azgın bir kalp ve doğru olmayan bir niyetle yalvarıyorsun. Öyleyse saçmalamaktan kurtulmalısın, kalbin takvalı olmalı ve niyetini de düzeltmelisin." Adam bunun üzerine, uyandıktan sonra kendisine söylenenleri yerine getirdikten sonra duaya koyuldu ve böylece de bir oğul sahibi oldu.³

– Kötümserlik, Günahın Sonucudur:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kalbini yokla; eğer arkadaşına karşı içinde tereddüt varsa bil ki, sizden biri yeni bir şey yapmıştır.⁴

1- Usul-u Kafi, c.3, s.204, hadis: 23

2- Usul-u Kafi, c.4, s.222, hadis: 2

3- Usul-u Kafi, c.4, s.16, hadis: 7

4- Usul-u Kafi, c.4, s.469, hadis: 1,5

– Yüce Allah, Gaflete Düşen Kalbe Nazar Etmez:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kuşkusuz ki yüce Allah, gafil kalpten gelen duayı icabet etmez. Öyleyse dua ettiğin zaman kalbinle yönel, sonra da kabul edileceğine yakın et.¹

– Öfke Kalbi Tahrip Eder:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Öfke, hikmet sahibi kimsenin kalbini tahrip eder.²

– Öfke Şeytanın Kıvılcımıdır:

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Sizde olan bu öfke ve gazap, şeytanın kıvılcımıdır ki insanın kalbinde alevlenir. Öyleyse öfkesinden korkanınız yere çöksün; çünkü bu durumda şeytanın vesvesesi ondan uzaklaşacaktır.³

– İki Yüzlülük:

Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Bedendeki huşunun kalpteki huşudan fazla olması, bizim nezdimizde iki yüzlülüktür.⁴

– Kalple Dilin Farklılığı İslâm Gerçeğinden Çıkma Nedenidir:

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur:

Diliyle kabul edip de kalbiyle muhalefet eden kimse Müslüman değildir.⁵

– Kalbin Katılığı Bedbahtlığın Alametidir:

Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

1- Usul-u Kafi, c.4, s.221, hadis: 1

2- Usul-u Kafi, c.3, s.415, hadis: 13

3- Usul-u Kafi, c.3, s.415, hadis: 12

4- Usul-u Kafi, c.4, s.114, hadis: 6

5- Usul-u Kafi, c.2, s.504, hadis: 25

Gözün yaşarmaması, kalbin katılığı, dünya hırsının fazlalığı ve günahıta ısrar, bedbahtlık alametlerinden bazılarıdır.¹

– Düşmanlık, Kalbin Hastalık Nedenidir:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz ki düşmanlık, kalbi hasta eder.²

– Allah'ı Unutmak, Kalbi Öldürür:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah, Musa'ya (a.s) şöyle buyurmuştur: "Beni hiçbir hâlinde unutma; çünkü beni unutmak, kalbi öldürür."³

– Bazı İnsanlarla Birliktelik, Kalbi Öldürür:

Hiz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Üç kimse ile birliktelik kalbi öldürür: Rezillerle oturup kalkmak, kadınlarla konuşmak ve zenginlerle birliktelik.⁴

– Şüphe ve Şirk:

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphe veya şirk barındıran kalp işlevini yitirmiştir.⁵

– Günahın Peşinden Tövbe Etmemek:

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Her kulun kalbinde beyaz bir nokta vardır ve kulun günah işlemesiyle birlikte onda siyah bir iz belirir. Tövbe ederse o siyahlık yok olur ve günah işlemeye devam ettiği takdirde ise, beyaz noktayı tamamen ör-

1- Usul-u Kafi, c.3, s.397, hadis: 6

2- Usul-u Kafi, c.3, s.302, hadis: 4

3- Usul-u Kafi, c.4, s.257

4- Usul-u Kafi, c.4, s.456, hadis: 8

5- Usul-u Kafi, c.3, s.195, hadis: 5

tecek şekilde siyahlık artar. Beyaz noktanın tamamen örtülmesi durumunda, o kalbin sahibi hayır yüzü görmez. Nitekim yüce Allah bunu, "İş öyle değil, hayır, kazandıkları şeyler, üst üste kalplerine yığılmıştır da kalpleri pas tutmuştur."¹ şeklinde açıklamıştır.²

Günahın Kalp Üzerindeki Olumsuz Yansıması

Böylece Kur'an ve sünnet ışığında, kalp ile ilgili bazı gerçekleri aktarmış olduk. Şimdi ise günahın insanın iç dünyası ve kalbi üzerindeki bazı olumsuz etkilerine kısaca değinecek ve bir anlama da geçen konuları derlemiş olacağız.

1- Yüce Allah'ın Sevgisinden Mahrum Kalmak:

Günahın en acı ve en dayanılmaz etkisi, yüce Allah'ın sevgisinden mahrumiyettir. Sevgi ve muhabbetin merkezi kalp olduğuna göre ve günahkâr insanın kalbi, günah işleme sonucunda kirlendiğine göre böyle bir kalp, yüce Allah'ın sevgisine muhatap olma liyakatini yitirmiştir.

Böyle bir insan, tövbe etmediği sürece yüce Allah'ın sevgisine ve hidayetine muhatap olmayacaktır. Yüce Allah'ın hidayet etmediğini kim hidayet eder? İnsanın bir kalbi var ve bu kalbe, hem Allah'ın ve hem de Allah'tan başkasının sevgisi sığmaz. Bu yüzden yüce Allah'ın sevgisine talip olan insan, Allah sevgisiyle çelişen bütün sevgileri kalbinden çıkarmalı ve kalbini Allah'a özgü kılmalıdır.

2- Kararsızlık:

İnsan her amaç, karar ve girişiminde ikilemden sakınmalı ve açıkça görevini belirlemelidir. Şöyle ki ana ve ara başlıklı, öncelikli ve tali programını sabitlemeli ve bunun dışına çıkmamalıdır. Günahın yıkıcı etkilerinden biri, ikilem ve karar-

1- Mutaaffîn, 14

2- Usul-u Kafi, c.3, s.375, hadis: 20

sızlıktır. Kararsızlık içinde bocalayan bir insan, güçlü ve sarsılmaz irade gerektiren maneviyat ve ilâhî sülûk yönünde asla başarılı olmayacaktır. Böyle bir insan, şüphe içinde kıvrınarak ve kararsızlıkla bocalayarak işlerini sonu gelmez yarın-lara erteleyecek ve nitekim başarı fırsatı bulamayacaktır.

3- Namazda Kalbin Hazır Olmayışı:

Namaz, her şeyden müstağni olan Allah'a kulluk ve yarı-şın en mükemmel örneğidir. Bu kulluk ve tapınma ala-nına girmeyen birinde hayır olmaz. Namazın batınî adabın-dan biri -aynı zamanda namazın kabul olma şartıdır-, kalbin namazda hazır olmasıdır. Bütün günahların kaynağı olan dünya sevgisi, kalbin namazda hazır olmasını engelleyen en önemli engeldir.

İmam Humeyni (r.a) "*Adabu's-Salat*" kitabında, bu hu-susta şöyle buyurmuştur:

Kalbin ibadette hazır bulunmasını engelleyen şey, zihnin dağınıklığı ve kalbe yol bulan şeylerin fazlalığı-dır... Bazen zihnin dağınıklığı ve kalbin hazır bulunma-sını engelleyen şey, batınî durumlardan kaynaklanır ve tam anlamıyla bunun iki kaynağı vardır... Bunların biri, düşünce kuşunun derbederliği ve firariliğidir... İkincisi ise dünya sevgisi ve dünyevî şeylere bağımlılıktır.¹

Gönül dünyaya bağımlı olduğu ve dünya sevgisine gömüldüğü sürece kalbi ıslah etme yolu kapalı olacak ve saadet kapısı insanın yüzüne açılmayacaktır.²

4- Aşk ve Sevgiden Yoksunluk:

Bir bakıma kalp, insanın en önemli varlıksal özelliğidir ve fevkalade hassas bir yapıya sahiptir. Tertemiz insanî aşk ve sevgi, onun en yüce tecellilerindendir.

1- Sırru's-Salat kitabında da bu konu, özel bir başlık altında ince-lenmiştir.

2- Birinci Makale, 8. bölüm, s.49-51

İnsanın temiz kalbi ve ilk yaratılış hâli, iyiliklere ve güzelliklere eğilimli ve aşıktır. Günah, zarif gönül safhasının zedelenmesine, ilk yaratılış hâlinin değişmesine, sevgilerin yön değiştirmesine neden olur. Böylece iyilikleri ve güzellikleri sevmek yerine, kötülöklere ve çirkinliklere rağbet eder.

5- İmanda Gevşeklik ve Yakının Kaybolması:

İman ve yakının yeri insanın kalbidir. İnsanın değeri iman mertebesi ve yakın makamı iledir. Günah, iman ve yakının elden çıkmasına ve yok olmasına neden olur. Bu hususta birçok hadisler aktarmıştık.

6- İlâhî Esintilerden Mahrumiyet:

İnsan, ancak kalbinin temiz olması koşuluyla rabbanî esintilerden ve ilâhî ısıltılardan nasiplenebilir. Günah ile kirlenen bir kalbin bu yüce öğretileri algılaması zayıflar ve zamanla da bu yeteneğini tümüyle kaybeder.

7- Şeytanî Düşüncelerin Etkisinde Kalma:

Bunlar, doğru ve sağlam temeller üzerine kurulmamış ve istemeksizin kalbe yansıyan düşüncelerdir. İnsanın kalbinden geçen düşünceler üç kısımdır:

– Boş ve abes şeylerden kaynaklanan beyhude ve yararsız düşünceler.

– Yüce Allah'ın haram kıldığı, yasakladığı şeyleri işlemekten kaynaklanan düşünceler. Mesela, başkalarının haklarına tecavüz ve insanlara haksızlık ve zulüm... gibi dinin yasakladığı şeyler.

– Yanlış ve sapkın görüş ve inançtan kaynaklanan ve ilâhî gerçeklerle çelişen düşünceler.

Bu düşüncelerin her üç kısmı da kalbi kirletir, kalbin temizliğine engel olur...

Bu bağlamda bilinmesi gereken önemli nokta şudur: Bu tür düşünceleri tek çırpıda ve bir anda defetmek mümkün değildir. Bu ancak zamanla, tedricî olarak, zikir ve fikir yardımıyla, ruhun güçlenmesi ve aydınlık bulmasıyla orantılı olarak gerçekleşebilir.

Sülûk ehli, bu tür düşünceleri uzaklaştırmak için üç yol önermişlerdir:

- Doğal yoluyla ve düzenli olarak duyuları odaklama yönünde alıştırmalar yapmak.
- Allah'ı anarak, ibadet ederek ve özellikle de oruç tutarak ruhu güçlendirmek.
- İlâhî cezbe yoluyla ilerlemek. Sülûk ehli, muhabbet ve cezbenin ortaya çıkmasıyla, sevgiliden başkasına bağımlılığı koparır ve her hâlinde sevgilinin cezbesine kapılır.¹

8- Şeytanın Erk ve Sultası:

Zararlı haşerelerin ve hastalık etkenlerinin çöplüklere yuvalandığı gibi, şeytan da tedricî olarak günah ile kirlenen kalbe yuvalanır ve bu durum öyle bir yere varır ki, artık şeytan o şahsın diliyle konuşur ve onun gözüyle görür.

9- İsmet Perdelerinin Yırtılması:

İnsan yaratılışsal olarak, sonsuz hayvanî istekler karşısında bir tür korunmuşluğa ve kendini savunma gücüne sahiptir. Normal şartlarda bu koruma ve savunma gücü, insanın yaratılışındaki doğal güçlerin taşkınlığı ve serkeşliği karşısında insanı korur. Ar, utanma duygusu, ahlâkî vicdan, insaf, sevgi, acıma duygusu, yiğitlik, insan sevgisi, vefa... insanın içinde var olan güçlü koruyucu ve caydırıcı etkenlerdendir. Bunlar, nefsanî şehvet ve eğilimleri dengeli tutmaya yarar.

1- Risaley-i Seyr ve Sulûk-i Mensub be Allame Bahru'l-Ulum [Al-lame Bahru'l-Ulûm'a İsnat edilen Seyr ve Sülûkta Likauallah]

Gerçekte bu kutsal ve fitrî eğilimler, kendiliğinden devreye girerek bir yandan yasaklanan şeylerin çoğunun işlenmesine engel olur ve öte yandan da yerine getirilmesi gereken hakların bir çoğunun yerine getirilmesini sağlar. İşte bu yaratılışsal kutsal eğilimler hakkında "ismet perdeleri" tabiri de kullanılmaktadır. Sözü edilen ismet perdelerinin bir kısmı dinsiz insanlarda bile vardır. İmanlı ve inançlı insanlar ise, imanları oranında daha çok ismet perdelerine sahiptirler. Bu nedenle de rahatlıkla kendilerini birçok günahlardan korurlar. Ama yine de insan, şeytanın tuzağından ve nefsin vesvesesinden kendini güvencede görmemeli ve her an yüce Allah'a sığınmalıdır.

Günahın kalp ve batın üzerindeki olumsuz sonuçlarından biri, sözü edilen ismet perdelerinin yırtılmasıdır. İmam Cafer Sâdık (a.s) bu hususta şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah, imanlı kulu üzerinde kırk perde kılmıştır ve onun büyük bir günah işlemesiyle üzerinden bir perde kaldırılır.¹

Bazen nefsin vesvesesi ve şeytanın tuzakları sonucunda bu perdeler bir biri ardınca yırtılır ve yüce Allah ile insan arasındaki ilişki köprüleri yıkılır ve hiçbir şekilde dönüş ve tövbe yolu kalmaz.

Böyle bir durumda insanın insanlığından hiçbir şey kalmaz ve böyle birinin yapmayacağı kötülük yoktur; çocuk ve kadın demez öldürür, ilâhî sınırları aşar ve hatta imamı öldürür.

Bu nedenle Ehlibeyt İmamları, "Allah'tan gereği gibi sakınmayı" müminlere tavsiye ederken, günahkârlara da şu tavsiyede bulunmuşlardır:

1- İhtisas, Şeyh Müfid, s.220

Allah'tan sakın ve az da olsa takvayı gözet; Allah ile aranda ince de olsa bir perde bırak.¹

İmam Zeynelabidin (a.s), ismet perdelerini yırtan günahları şöyle sıralamıştır:

İçki içmek, kumar oynamak, cahilleri güldürmek için abes konuşmak, halkın ayıplarını dile getirmek ve günahkârlarla oturup kalkmak.²

10- Kalbin Katılaşması:

Kur'ân-ı Kerim ve din önderleri, sapkınlık ve dalalete neden olan şeyleri sürekli olarak hatırlatmış ve bu hususta insanları uyarmışlardır.

Kur'ân-ı Kerim, kalpleri katılaşmış insanları tehdit ederek şöyle buyurmuştur:

Yazıklar olsun Allah'ı anmaya karşı yürekleri kaskatı olanlara, onlardır apaçık bir sapıklık içinde olanlar.³

Konuyla ilgili bir diğer ayet şöyledir:

Ama bundan sonra kalpleriniz katılaştı, taşla döndü, hattâ taştan da katı bir hâle geldi. Çünkü öyle taşlar var ki içinden nehirler kaynar. Öylesi var ki çatladı mı bağrından su fışkırır. Öylesi de var ki Allah korkusundan yerlere yuvarlanır. Allah, yaptığınızdan gafil değil ki.⁴

Yine bir diğer ayet şöyle buyurmaktadır:

Andolsun ki senden önceki ümmetlere de peygamberler yolladık da yalvarmaya düşsünler diye onları şiddetli sıkıntılara, kıtlığa ve hastalığa uğrattık biz. Onlara azabımız geldiği vakit olsun, yal-

1- Tuhafu'l-Ukûl, s.268

2- Meani'l-Ahbar, s.270

3- Zümer, 22

4- Bakara, 74

varmaları gerekirdi, fakat yalvarmadılar bile, kalpleri katılaştı ve Şeytan, yaptıkları şeyleri süsleyip hoş gösterdi onlara.¹

Konu ile ilgili olarak Ehlibeyt İmamları'ndan rivayet edilen hadisler de, kalbin katılaşmasından kaynaklanan tehlike ve tehditlere dikkat çekmiştir. İmam Cafer Sâdık (a.s), bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

Yüce Allah, Musa'ya (a.s) hitap ederek buyurdu:
"Ey Musa! Dünyada uzun arzulara dalma ki kalbin katılaşır ve kalbi katılaşan benden uzaktır."²

Müminler Emiri Ali (a.s) de şöyle buyurmuştur:

Gözyaşları ancak kalbin katılığından dolayı kurur ve kalp ise ancak günahın çokluğuyla katılaşır.³

11- Kalbin Mühürlenmesi ve Kalbin Ölümü:

Aktarmış olduğumuz gibi bazı günahlar, sonuç olarak insanı öyle bir noktaya taşır ki artık kurtuluş ümidi kalmaz; böyle bir insan adeta ateş için yaratılmıştır. İşte bu durum "kalbin ölümü" veya "kalbin mühürlenmesi" tabiriyle ifade edilir.

1- En'âm, 42-43

2- Vesailu's-Şia, 75. bab

3- Usul-u Kafi, c.2, s.271. Tuhafu'l-Ukûl, s.147

Yedinci Bölüm

GÜNAHIN OLUŞUM ETKENLERİ VE
ORTAMLARI

Düşünürler Açısından Suç Etkenleri

Bilim adamları, suç işlemeye neden olan etkenler alanında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Hemen belirtmeliyim ki onlar suç kavramına, günahın tanımında açıkladığımız manadan daha dar bir alan belirlemişler. Bununla birlikte bu görüşler arasında en azından, "günahın oluşum ortamları" başlığı altında bir tür ilişki kurulabilir ve buluşma sağlanabilir. Sözü edilen görüşler, özellikle son yıllarda bilimsel ve kültürel oturumlarımızda gündem konusu olduğundan dolayı bu konuya eğilmek ve irdellemek kaçınılmazdır. Burada dirim bilimi, ruh bilimi ve toplum bilimi bağlamında en önemli görüşleri özetle aktaracağız.

1- Dirim Biliminin Konuya Bakışı

18. yüzyılda Batılı bir bilim adamı, canilerin kafatasında ve beyinde, onları diğer normal insanlardan ayıran bazı özellikler bulunduğunu iddia etti.

Sosyal eğitimin, canilerin davranışlarını etkilediğini savunan bir diğer bilimci şöyle iddia etmişti: Bazı insanlar cinayete eğilimli olarak dünyaya gelirler ve kafatası yapısından cani türleri belirlenebilir.

Bir süre geçtikten sonra bu görüşler değerini yitirdi ise de, beden yapısı ile suç işleme arasında ilinti olduğu düşüncesi, 19. asırda bir başka bilim adamı tarafından tekrar diriltildi. Bu bilimci, bedenin üç temel yapı türünü birbirinden ayırarak şöyle iddia etti: Bu türlerden güçlü ve çalışkan kaslara sahip olanı, direkt olarak suç işlemekle ilintilidir ve bu

tür kimseler, beden yapısı zayıf veya daha şişman olan kim--selere oranla daha çok suç işleyebilirler.

Zamanın akışıyla bu görüş de birçoklarının bilimsel eleştirilerinin hedefi oldu.

Son dönemlerdeki bazı araştırmacılar, suç eğiliminin genetik kalıtımdaki özel bir grup kromozomlarla ilintilendirmeye çalıştılar. İlk araştırmaların sonuçları, bu görüşü doğrulamıştı. Ancak sonra yapılan araştırmalar, bilimsel olarak bu görüşü çürüttü.¹

Buna binaen, dirim bilimi açısından bazı yaşamsal etkenlerin cüz'î olarak bazı suç türlerini etkilemesi muhtemel ise de, kişilik özelliklerinin bu yol ile intikal ettiğini kanıtlayacak sağlam ve kesin hiçbir delil yoktur ve hatta böyle bir delilin mevcut olduğu farz edilse bile, suç işlemekle ilintisi çok cüz'î olacaktır.

2- Ruh Biliminin Konuya Yaklaşımı

Genellikle suçla ilgili ruh bilimi alanındaki görüşler, 19. asırdaki dirim bilim görüşleriyle aynı doğrultuda olmuş ve suç eğilimini kişiliğin özel türleri -ki buna ahlâkî olmayan kişilik demişlerdir- ile ilintilendirmiştir. Bu görüş, Freud'un görüşünün etkisi altında kalmıştır.

Freud'a göre iyi ahlâk, büyük ölçüde çocukluk döneminde öğrendiğimiz kaçınma ve sakınmalardan kaynaklanır. Bazı çocuklar, anne ve babalarıyla olan ilişkilerinin niteliğinden dolayı bu sakınmaları asla öğrenmezler. Bu nedenle de temel bir ahlâk hissinden yoksundurlar, bir bakıma sormusuz ve hatta çekingendirler ve genellikle de bu tür kimseler kaba suçlar işlerler.

Bu görüşe yapılan eleştiri: Suç psikolojisi alanındaki görüşlerin -ister Freud'un, ister başka ruh bilimcilerin görüşle-

1- Camia Şinasî [Sosyoloji], Antonio Gidenz, s.157-177

rinden kaynaklansın- yapabileceği en fazla şey, suçun -kaba suçlar gibi- bazı boyutlarını açıklamak olabilir.

Ayrıca, belki de gerçekten suçluların sadece az bir kısmı diğer insanlardan farklı kişilik özelliklerine sahiptir; ancak bütün suçluların bu özellikte olduğu söylenemez.

Çok farklı suç türleri vardır ki, onları işleyen insanların tümünün özel bir takım psikolojik özelliklere sahip olduğu kabul edilemez.

Bu ve benzeri eleştirileri dikkate alan bazı ruh bilimcileri, "seçme etkeninin rolü" başlığı altında değineceğimiz farklı yaklaşımlara yönelmişlerdir.

3- Sosyal Bilimin Bakış Açısı

Sosyal bilimcilere göre suç niteliği, toplumun sosyal pozisyon ve duruşuyla bağlantılıdır. Sosyal bilimin suç bağlamındaki en önemli düşünce boyutlarından biri, farklı sosyal alanlarda "uyuşma" ve "ayrışma" arasındaki karşılıklı ilişkiye vurgudur.

Sosyal bilimciler şöyle diyor: Günümüz toplumu birbiriyle çok farklı küçük kültürlerden oluştuğundan dolayı bir kültür normuyla uyuşan bir davranış, pekala başka bir kültür normunda ayrışma addedilmektedir.

Ayrıca servet ve güç bakımından toplumda mevcut olan aşırı farklılık, farklı gruplar için tanınan fırsatları büyük ölçüde etkilemektedir. Bu doğrultuda doğal olarak toplumun bir kesimi, yoksul kitleler üzerinde açık hırsızlık gibi suçlar işlemektedir. Zimmete mal geçirmek ve vergi kaçırmak gibi suçlar, saygın konumda olan ve varlıklı şahıslarla sınırlıdır.

Burada sosyal bilimcilerin konu hakkındaki görüşlerini kısaca açıklayalım:

a) İlişkilerin Farklılığı

Bu görüş uyarınca suç, "ilişkilerin farklılığı" olarak adlandırılan şey ile bağlantılıdır. Birbiriyle farklı küçük kültür-

lerden oluşan bir toplumda bazı sosyal çevreler, genellikle suça teşvik ederler. Suç eğilim ve normları taşıyan kimselerle ilişki kuran bireyler de suçlu olacaktır.

Bu görüş uyarınca suç faaliyetleri, büyük ölçüde ihtiyaç ve değerler yönünde sonradan öğrenilen yasal faaliyetler gibidir. Mesela hırsızlar da, resmî olarak çalışan insanlar gibi para kazanmak istiyorlar, ama bunu gerçekleştirmek için yasal olmayan yolları seçiyorlar.

b) Normsuzluk

Günümüz toplumlarında geleneksel ölçü ve normlar, yerine yenileri getirilmeksizin zayıflatılmaktadır. Sosyal hayatın belli bir alanıyla ilgili davranışları yönlendirmek için açık ölçülerin olmadığı bir durumda normsuzluk ortaya çıkacaktır. Normsuzluk, intihar eğilimini tetikleyen sosyal etkenlerden biridir. Bazı sosyal bilimciler, normsuzluğun bu kavramına bir ayar çekmiş ve şöyle demişlerdir: Normsuzluk, kabul edilen normların sosyal gerçeklerle çatışması durumunda bireylerin davranışlarına inen baskıdır.

Bunun bir örneği şudur: Amerika toplumunda kabul edilen genel değerler, "ilerleme", "para kazanma" ve "maddî konumlara ulaşma" yönündedir. İlk etapta, bu amaca ulaşabilmek için iş disiplini ve ciddiyetine gerek duyulduğu ve bunlara sahip olan insanın, sözü edilen değerlere ulaşacağı düşünülmektedir. Oysaki toplumun gerçeği farklıdır, yani iş disiplini ve ciddiyetine sahip olan kimse bahsi edilen değerlere ulaşamaz. Bu nedenle maddî ilerleme konusunda başarısız kalan kimseler, açık acizliklerinden dolayı kendilerini ezilmiş bulurlar. Kendini böyle bir durumda gören kimselelerin davranışları büyük bir baskı altında kalacak ve artık başarılı olabilmek için yasal veya yasa dışı yollar arasında fark gözetmeyecektir. İşte bu baskı, ayrışmaya neden olacaktır.

c) Etiketleme ve Damgalama:

Bu görüş uyarınca insan, ilk ayrışmaya düşmekle ve suçlu damgasını yemekle birlikte artık adı kötüye çıkan suçlu etiketi taşır ve güvenilmeyecek biri olarak tanınır. İşte böyle bir durumda olan kimse, suç bataklığına düşecek ve kabul görmüş sosyal bağlaşımlarla arayı daha çok açacaktır. Gerçekte bu insanın ikinci ayrışması, kendini ayırışan biri görmekle ve vurulan damgayı kabullenmekle gerçekleşir.

Bu görüş uyarınca suçluları eğitmek için kurulan kurumlar, karakollar, mahkemeler, cezaevleri... suç ve ayırışmayı öğrenmeyi güçlendirmektedir.

d) Akla Uygun Seçim (Suçun Konumsal Yorumu)

Son yıllarda, suç girişimlerinin analizi bağlamında "akıllı seçim" tabirinin kullanılmasına büyük ölçüde çalışılmıştır. Bu kuram, bireylerin suç işlemeye itilmediğini, bilakis kendilerinin bu yolu seçtiğini savunmaktadır. İnsan genellikle karşılaşacağı tehlikeleri bilir, ancak yasaları çiğneme konumunda olduğunu ve yapmak istediği işin tehlikeyi göze almaya değerdiğini sanır. Mesela insanın, kimsenin görmediği bir ortamda mağazadan bir şeyi çalma kararı, herkesin gözü önünde olan bir şeyi satın alma kararıyla pek de farklı değildir ve hatta her ikisi de bir alış veriş içinde gerçekleştirilebilir.

Buraya kadar sosyal bilim kuramlarından birkaçını kısaca aktardık. Şimdi ise **bu teorilere yapılan eleştirilerden** bazılarına değinelim:

1- Bu ve benzeri görüşler, "ahlâk ve değerlerin göreceli olduğu" esasına dayalıdır. Oysaki din bilginleri açısından değerlerin fitrî olduğu gün gibi ortadadır.

2- Sosyal bilimciler tarafından ileri sürülen bu görüş ve teoriler, sadece sosyal suçlarla -o da ortaya çıkması durumunda- sınırlıdır.

3- Son görüş dışındaki diğer görüşler, suç girişimlerini bilinçli, plânlı ve etkin bir davranış olarak algılamamakta, onları tepkisel davranış olarak değerlendirmekte ve insanı da seçim gücünden yoksun, mecbur bir varlık olarak farz etmektedir.

4- İnsanı ihtiyar ve seçim gücüne sahip bir varlık olarak gören son nazariye ise, öncelikle suç seçimini akla uygun bulduğu ve normal bulduğu açısından eleştirinin hedefidir. Oysaki suç seçimi normal ve makul olsaydı, herkesin suçlulara benzer konumda olması gerekirdi.

İkinci olarak, dikkat edilmelidir ki suç ve günahların çoğu, hazır bir ortamla karşılaşma durumunda değil, belli bazı hazırlık ve aşamalardan sonra gerçekleştirilir. Bu da gösteriyor ki suçun işlenme nedeni ortam ve konum değil-dir, suç işleme nedeni insanın içinden çıkmıştır.

Sonuç: Biyolojik, psikolojik ve sosyolojik kuramların hiçbiri kendi başına, suç olgusunu işlendiği bütün alanlarda analiz etmeye kadir değildir. Ayrıca unutulmaması gerekir ki onların bazıları insan yapısını, bazıları insan ruhunu ve diğer bazıları ise sadece dış etkenleri nazariye alanı olarak seçmiştir.

İnsanın soyutluk boyutunun inkârının, bu kuramların ortak hareket noktası olduğu da söylenebilir. Yani bu nazariyeler, nefis ve aşamalarını ve de şeytan adındaki soyut bir varlığı görmezden gelmiştir.

Gerçek şu ki günahın oluşum etken ve ortamları çok farklıdır ve geniş bir yelpazede değerlendirilmelidir. Ruh, batın, kişilik, aile, çevre, kültür, kültür değişimi, politika ve ekonomi yapısı... ile ilgili etkenler bütünü, günahı oluşturur.

Bütün bunlarla birlikte, insanın irade ve seçim gücüne sahip bir varlık olduğu unutulmamalıdır. İnsan isterse şayet, -nefsin istekleri ve şeytanın vesveseleri dahil- bütün etkenleri alt edebilir, günah işlemeye elverişli şartlarda dahi günaha düşmeyebilir ve insanî olgunluklara erişebilir.

Konunun devamında, önce seçme ve ihtiyar kavramını ele alacak ve sonra da günah ortamlarından bazılarını inceleyeceğiz.

Günahın Oluşumunda İhtiyar Etkeninin Rolü

Konuya girmeden önce bazı noktaları özetle aktaralım:

1- İhtiyar Kavramı:

Bu alanda ihtiyar ve irade kelimeleri aynı manayı taşımaktadır. İhtiyar ve irade kelimeleri ile burada kastedilen şey, özel bir ruhsal güç türüdür. İnsan bu gücü sayesinde özel bir alanda yaşam (genetik ve kalıtım ile ilgili) ve çevre (aile, arkadaş, okul, toplu iletişim araçları... ile ilgili) etkiler üzerinde egemenlik kurabilir ve olumlu veya olumsuz yönde davranış ve gelişim yolunu hür iradesiyle seçebilir.¹

2- İnsanın Seçme Gücüne Sahip Olmasının Delili:

İnsan özgür, seçme ve irade gücüne sahip bir varlıktır. Bazı filozoflar, insanın seçme gücüne sahip olmaya mecbur olduğunu söylemiş ve insanın ihtiyar ve seçim özgürlüğünü delillerle kanıtlamaya girişmişler. Bu delillerin bazıları şöyledir:

1- İnsan başkalarının davranışlarını eleştirir. Bu da insanın, yaratılışsal olarak başkalarının ihtiyar ve özgürlüğüne inandığını, ancak kötü seçimlerini eleştirdiği gösterir.

2- Bazen insan iki şeyden birini seçmede şüpheye düşer. Eğer insan, seçme gücünden yoksun ve mecbur bir varlık olsaydı seçme konusunda şüpheye düşmesinin anlamı kalmazdı.

3- İnsanın kendi yaptığı bazı şeylerden pişmanlık ve vicdan azabı duyması, seçme gücüne sahip olduğunu götseren vicdanî bir kanıttır.

1- Revan Şinasiy-i Roşd [Gelişim Psikolojisi], c.1, s.245

4- Yasalara aldırış etmeyen ve kanunları ihlal eden insanların cezalandırılması, bu inancın bir başka delilidir.

5- İnsanlık öğretmeni peygamberlerin insanı hayra ve iyiliğe davet etmelerinin tek nedeni, onun seçme gücüne sahip bir varlık olduğudur.

6- Cennet, cehennem, mükâfat ve azap ancak insanın seçme gücüne sahip bir varlık olması durumunda bir anlam ifade eder.

İnsanın içindeki irade ve seçme gücünü kanıtlamanın en uygun ve en kestirme yolu, insanın kendi iç dünyasına bakma yoluyla elde ettiği huzurî [sezgisel] ilme müracaattır. Çünkü her insan, seçme gücünü ve özgür iradesini kendi iç dünyasında bulur.

3- Seçme Gücünün Değer ve Önemi:

İnsanın seçme gücü, itaat etme ve günah işleme gücüne bir arada sahip olmasını sağlar.

Şöyle ki: İnsanda bazı güçler vardır ki insan, onların yardımıyla hayatını sürdürür. Akıl, gazap ve şehvet güçleri insanın yetkisindedir. İnsan, bu güçlerini layıkıyla kullanması durumunda, insanlığın en yüce makamından ibaret olan "Allah'ın halifeliği" makamına ulaşabilecektir. İnsan, günah işleme gücüne sahip olmayan melek türünden değildir. İnsanın sahip olduğu güçler, insanı olgunluğa ve kemale taşıyabileceği gibi, dikkat edilmemesi durumunda da varlığın en alt noktasına da düşürebilecektir. Günah ve itaatsizlik ortamlarına karşı gelen insan melekten de üstün olacaktır.

İnsanın sahip olduğu güçler, bir yandan olgunlaşmaya ve yücelmeye neden olabilirken, öte yandan da günah ve Allah'a itaatsizlik aracı da olabilmektedir.

Gayr-i insan her çe başed der cehan
Nebvedeş coş yek sifet ender nehan
Leyk insan est bilkuvve heme
Hem melek, hem div, hem ded, hem reme
Her çe ğalib şod der ü, an mi şeved

Ya sebu', ya div, ya can mî şevd
 Ger melek şod der sifet gerdid hur
 Layık-i taceş buved in mah o hûr
 Akl eger ğalib şevd, gerded melek
 Çûn heva ğalib şevd, gerded çû seg
 Şeytenet çûn ğalib âmed ber vücûd
 Mî şevd ez mekr, şeytan-i enûd
 Ve ân ke ra ki hulk-i ğezeb başed kaviy
 Çûn sebu' ez bedhûi gerded ğevî.

Anlamı:

İnsandan başka ne varsa cihanda
 Bir sıfattan başka bir şey olmaz içinde
 Ancak insandır ki her şey olabilir
 Hem melek, hem canavar, hem hayvan, hem tümü
 Onda ne galip olsa, insan o olur
 Ya vahşi, ya dev, ya da can olur
 Sıfatta melek olursa, hür olacaktır
 Bu ay ve güneş ona layık taç olur
 Akıl galip olsa, padişah olur
 Nefs galip gelse, köpek olur
 Fitnecilik galip gelse varlığına
 Hilesiyle inatçı şeytan olur
 Öfke hasleti güçlü olan
 Yabani gibi kötü huyluluktan sapıtacak.¹

İnsan ile melek arasındaki fark, meleğin günah işleme gücüne, aracına ve hatta düşüncesine sahip olmayışıdır. Melekler, Allah tarafından görevlendirilmiş varlıklardır ve her biri, kendisi için belirlenen görevle meşguldür ve onun ötesine adım atamaz. Kur'ân-ı Kerim, meleklerin dilinden şöyle buyurmaktadır:

Ve melekler derler ki: "Bizden hiçbir fert yoktur ki onun malûm ve muayyen bir makamı olmasın."²

1- Mesnevi, Molla Sadra, s.193

2- Sâffât, 164

Kur'ân'ın bir başka ayeti, meleklerin işinin, yüce Allah'ı tespih etmek ve kutsamak olduğunu şöyle buyurmaktadır:

Biz, sana hamd ederek noksan sıfatlardan arılığını söylemede, seni kutsamadayız.¹

Meleklerin bulunduğu yer kulluk yeridir ve orda asla günah olmaz.

Bu husustaki ayet ise şöyledir:

Onlar, kadirleri yüceltilmiş kullardır. Onların sözleri, hep onun emrine uygundur ve onlar, dâimâ onun emrini yerine getirirler.²

İnsan melek türünden olmadığı için günah işleyebilen bir varlıktır. İnsan, düşünen bir varlık olmakla birlikte, kendisini tahrik ederek hak yolundan ayıracak güçlere de sahiptir. Buna binaen, insanda günahın oluşum zemini vardır.

İmanlı insan, Kur'ân'ın ve Ehlibeyt'in yol göstericiliğini amelen kabullenmekle ve güçleri arasında bir denge kurmakla, öfke ve şehvetini aklın kontrolüne verir ve hak yolunda tutar ve en güzel sonuçlara ulaşır. Pek çok ayet ve hadisler, insandaki ihtiyar ve özgürlük etkeninin önemine vurgu yaparak şu noktaya dikkat çekmiştir: İnsan, sahip olduğu seçme özgürlüğü karşısında yüce Allah'a cevap verecektir. Kur'ân-ı Kerim, bu gerçeği şöyle buyurmaktadır:

Ve durdurun onları, şüphe yok ki sorulacak onlardan.³

İnsanın amellerinin değer ölçüsü de insanın özgürlüğüdür. İnsanın ikrah ve zorlama sonucunda yaptığı ibadet veya işlediği günah, istek ve iradeden kaynaklanmadığı sürece insanın ebedi mutluluğunda hiçbir katkısı olmayacaktır. Kıyamet gününde de insan, ancak bilerek ve dileyerek yaptığı

1- Bakara, 30

2- Enbiya, 27

3- Sâffât, 24

işlerden hesaba çekilecektir. Bir başka ifadeyle, insan bilerek yaptığı işlerden sorumlu tutulacak ve bilerek yaptığı işlerin karşılığını bulacaktır.

4- İnsanın Olgunlaşmasında İhtiyarın Payı:

İnsanın ihtiyar ve iradesi, onun kaderini nasıl etkiler? İnsanın hayat yolunu belirleyen etken sadece insanın ihtiyar ve iradesi midir, yoksa -yaşam ve çevre etkenleri gibi- başka etkenler de bu doğrultuda etkili midir?

Bu soruların cevabı şudur: İhtiyar ve irade etkeninin insan üzerindeki rolü çok açıktır. Ancak bu gerçek, -19. asırda batı kültürü atmosferine hakim olan- bilimcilik akımı etkisinde kaldığından dolayı bilinç ve marifet konusu, uzun bir süre psikoloji gibi bilim dallarından atıldı ve bunun ardından ihtiyar konusu da görmezden gelindi. Bazıları "çevre kaderciliği" yolunu seçerek ebeveyn, öğretmen, gruplar... gibi eğitim yöntemleri etkenleri karşısında tam anlamıyla insanın "edilgin" bir varlık olduğunu kabul etti. Bazıları da "batınî kaderciliğe" inandı ve insanın hayat yolunu belirleyen tek etkenin batınî ve genetik etkenler olduğunu benimsedi.

Bazı ekollerin ve psikoloji gibi bilimlerin, insan bilinci konusunu incelemeye eğilmesinden sonra insanın bir tür etkin rolü olduğu da benimsendi. Böylece bazıları insanı, "yönlendirici" ve diğer bazıları da insanı, "yaratıcı" bir varlık olarak tanımladı. Yani insanın "batınî varlığı" veya "özü", sadece batınî yeteneklerinin keşfedilmesiyle bir yere kadar gelişir ve bunun ötesi ise, kişinin kendi yaratıcılığı ile bağlantılıdır.

Bu süreç ve kuramların göz önünde bulundurulmasıyla şu sonuç ortaya çıkar: İhtiyar ve irade -insanın ruhsal özelliklerinden biri olarak- ve de bunun, insanın davranış ve gelişmesinde belirleyici rolü, ruh bilimcilerin gittikçe artan dikkatini çekmişti.¹

1- Revan Şinasiy-i Roşd [Gelişim Psikolojisi], s.246-249

İslâmî kaynaklarda insanın ihtiyarı, alan ve sınırı ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Kur'ân-ı Kerim, özellikle insanın manevî gelişimi bağlamında ihtiyar konusuna vurgu yapmış ve -yüceliş veya çöküş yönündeki- ihtiyarî hareketi, manevî gelişimin temeli kabul etmiştir.

Müminler Emiri Ali (a.s), bu hususta şöyle buyurmuştur:

Eğer insan ihtiyardan yoksun olsaydı, artık sevap ve azabın anlamı kalmazdı; günahkâr kötülenmez ve iyilik yapan da övülmezdi. Çünkü günah işlemeye mecbur edilen kimse günahkâr ve itaate zorlanan kimse de itaatkâr sayılmaz...¹

5- İhtiyarın Alanı:

Doğum öncesi aşamadaki gelişim, sinir sistemi gelişimi ve fizyolojik boyutlu gelişim, insanın ihtiyar sınırının dışındadır ve bu boyutların gelişim sürecinde iradenin direkt olarak bir rolü yoktur. Buna göre insanın ihtiyar ve iradesi-nin etki alanı, bilinçli olarak yapılan işler ve davranışlardır.

Delikanlılık, gençlik ve yaşlılık döneminde gerçekleşen gelişim yönlerinin büyük bir bölümünün ve özellikle de ah-lâkî ve manevî kişilik yönündeki gelişimin, iradenin ege-menliği altında olduğu ve hatta irade olmaksızın, bunların bazılarının anlamsız olduğu söylenebilir.²

6- Bilinçli Davranışların Ortaya Çıkmasında İradenin Rolü:

Önceden de belirtildiği üzere, insanın amel ve davranışının değerlendirilme ölçüsü, amelin bilinçli olarak yapılmasıdır.

Bilinçli olarak yapılan her iş en az dört aşamadan geçmelidir:

1- Biharul-Envar, c.5, s.13, hadis: 19

2- Revan Şinasiy-i Roşd [Gelişim Psikolojisi], s.245-246

1- İnsanın öncelikle bedenî, ruhî veya manevî ihtiyacına vakıf olması.

2- Bir ihtiyacına dikkat ederek onun eksikliğini kendinde anlaması.

3- Eksiklik ve ihtiyacı algılamamanın, bir tür sıkıntı veya huzursuzluk hissine neden olması.

4- Sözü edilen sıkıntı veya huzursuzluğun, ortadan kaldırılma veya azalma sonucu doğuracak bir tür zevk edinimi yönünde devindiricilik doğurması.

Bilinçli bir davranışın ortaya çıkma sürecinde iradenin rolü nedir?

Kişinin iradesi, "ilgi" aşamasından ibaret olan ilk aşamaya müdahil olabilir. İnsan, gelecek koşul ve durumları öngörme özelliğine sahiptir. Bu doğrultuda insan, istek ve gayesine ulaştıracak şekilde çevre koşullarını düzenlemeye kadirdir. Mide ülseri olan kimse, hayatından sirkeyi çıkarabilir veya dikkatini çekecek zararlı bir yemeğin bulunduğu yere gitmeyebilir.

Aynı şekilde insan, iç kaynaklı bir ihtiyaca veya dış kaynaklı özel bir nedene dayanmaksızın da bir şeye ilgi duyabilmektedir.

İnsanın iradesi, "algı" aşamasında da önemli bir rol ifa eder. İnsan, belli bir ortam ve yerde bulunmak veya bulunmamak gibi bir durumla karşılaştığında bunlardan birini seçebilir ve hatta dış kaynaklı bir nedenin var olduğu durumlarda bile algı koşullarını kendi iradesiyle değiştirebilecek güce sahiptir. Mesela cinsellik duygusunu tahrik eden bir manzarayla karşılaşan insan, isterse bu manzaraya bakar, istemezse bakmaz. İnsan dilerse kendi ihtiyar ve iradesine dayanarak, manevî olgunluğa çağıran bir etkenin davetine uyar veya uymaz.

Birbirini engelleyen birkaç ihtiyaç veya gayenin olduğu yerlerde ihtiyar ve iradenin rolü daha belirgin olarak ortaya

çıkar. Böyle bir durumla karşılaşan insan, öncelikle şu iki yoldan birini seçmelidir:

– Kendini yaşam ve çevre etkenlerine bırakacak, bu etkenlerin hangi ihtiyaç veya gayeyi güçlendirerek davranışını yönlendirmesini bekleyecektir.

– Düşünce ve inisiyatifini kullanarak, belirleyicilik ve tercih rolünü kendisi üstlenecektir.

İkinci yolu seçerek bu aşamayı geride bıraktıktan sonra, şu an mevcut olan ve kısa vadeli faktörlerle, fiilen mevcut olmayan uzun vadeli faktörler arasında seçim yapmalıdır. Özellikle böyle bir durumda ihtiyar ve iradenin rolü, çok güçlü ihtiyaç ve gayeleri doyumayı bile engelleyebilecek kadar belirleyicidir. Böyle bir durumda irade doğrudan ve direkt olarak davranış türünü belirleyecektir. Oysaki önceki varsayımlarda bu etki, dolaylı olarak gerçekleşmekteydi.¹

Yaşamsal Etkenlerin Rolü (Bireyin Kişiliği ve Cevheri)

Yüce Allah katında amelin değer ve hesap ölçüsü, bilinçli olarak yapılışdır. İhtiyar ve irade dışında amelin - günah veya sevap- bilinçli olarak yapılmasını etkileyen yaşamsal etkenler de var mıdır?

Gerçek şu ki biyolojik ve genetik etkenler, bilinçlice yapılan amelin her dört (ihtiyaca eğilim, ihtiyacı algılama, hislerin harekete geçirilmesi, amel yönünde devinim) aşamasında etkili olabilir.

İhtiyaca eğilim aşaması: Açıktır ki insanların beden yapısı doğal olarak farklıdır ve bu farklılık, aynı şeylere farklı yaklaşıma neden olabilir. Mesela mizacı sıcak olan bir insan, soğuk mizaçlı birine oranla cinsel konulara daha çok eğilim gösterir. Bir diğer örnek şudur: Zatı itibariyle çok ha-

1- Revan Şinasiy-i Roşd [Gelişim Psikolojisi], s.254-255

rekettli veya iştahlı olan biri, yemeğe daha çok eğilim ve ilgi gösterir. Bunun bir diğer örneği şöyledir: Maceracı bir yapıya sahip olan kimse, heyecan getiren şeylere daha çok ilgi duyar ve eğilim gösterir.

İhtiyacı algılama aşaması: Sağlık, algı (hissî algı, hayal algısı, aklî algı, hafıza...) mekanizmasının gelişim niteliği gibi yaşamsal etkenlerin rolü bellidir.

Hislerin harekete geçmesi aşaması: Hislerin harekete geçmesi, his ve duyguların gelişim ve uyanıklığına bağlıdır. Mesela sosyal hisleri gelişmeyen bir kimse, üzücü sahneleri görmekten üzüntü duymayacak ve uygun bir davranış sergileme yönünde harekete geçmeyecektir.

Amel yönünde devinim aşaması: Bu aşama da sinir sistemlerinin gelişim niteliğine, fizyolojik gelişime, ahlâk ve kişilik gelişimine bağlıdır.

Özetle şöyle diyebiliriz: Kişilik yapısı, bilince dayalı faaliyetleri hissedilir bir ölçüde etkiler ve de insanlar her yönden aynı değillerdir.

Psikologlar, "genetik" ve "davranış genetiği" üzerinde araştırmalar yaparak "kalıtsal özelliklerin intikal niteliğini" şöyle açıklamışlardır:

1- Bilinen genetik temeller uyarınca kalıttan etkilenen özellikler:

– Boy, kilo, görünüm şekli... gibi fizik ve fizyoloji ile ilgili özellikler.

– Zihin özüllülüğü ile sonuçlanan ruhsal özellikler.

2- Genetik bozuklukların irsî normsuzlukları etkilemesi. Mesela hastalık üreten genlerin ve kromozomla ilgili bozuklukların ortaya çıkması.

3- Bilinen genetik temellere dayanmaksızın kalıttan etkilenen özellikler. Mesela kadınların aybaşı hâlleri gibi fizyolojik özellikler, uzun ömür, zeka, öz eleştiri gibi kişilik özellikleri.

Hadisler; vefa, vefasızlık, cesaret, korkaklık, soyluluk, büyüklük, rezillik, alçaklık, soğuk kanlılık... gibi kişilik özellikleri büyük ölçüde zatî ve irsî etkenlere dayandırmıştır.¹

Çevre İle İlgili Etkenlerin Rolü

Öğretim, çevre ve özellikle sosyal çevre etkenleri de, bilince dayalı amelin ortaya çıkmasında inkâr edilemez bir etkiye sahiptir.

Oyun, araştırma... gibi çevresel etkenler, fizyolojik ihtiyaçlara eğilimden sapmaya neden olabilir; işsizlik gibi etkenler de onlara yöneltebilir.

Bu durum; sevme, sevilme, erdem kazanma... gibi duygusal gereksinimler alanında da geçerlidir.

İhtiyacı algılama ve bu yönde hisleri harekete geçirme aşamalarında da dış kaynaklı ve çevresel etkenlerin varlığı etki gösterir. Nefis bir yemek kokusu, fizyolojik açıdan yemeğe ihtiyaç duyulmasa bile açlık hissini tahrik edebilir. Bunun karşısı da geçerlidir. Yani kötü bir koku, gerçekte yemeğe ihtiyaç duyan birinin açlık hissini yok edebilir. Cinselliği tahrik eden bir manzarayı görmek, insanın cinsel isteğinin uyanmasına neden olur. Allah dostlarında iman nurunu görmek, insanda Allah'a yakın olma ve olgunluk kazanma gayesi oluşturur.

Ayet ve hadisler, bir yandan -eğitim ve sosyal çevre etkenleri başta olmak üzere- çevresel etkenlerin, ahlâkî ve manevî gelişim üzerindeki etkisine dikkat çekmiş ve öte yandan da zatî güçlerin ve yaratılıştan gelen bilgilerin, ahlâ-kî ve manevî gelişim alanındaki rolüne vurgu yapmıştır.

Bunların her birinin ölçü, alan ve geçerliliği ve de onlardan her birinin rolünün diğerinin etkisi ile nasıl sınırlandırılabileceği, ayet ve hadislerde üstelenen konulardandır.

1- Vesailu's-Şia, c.14, s.54, 55, 57

Bu bağlamda insanlar Kur'ân-ı Kerim açısından üç kısma bölünebilir:

1- Olgunlaşmış Kişiler:

Allah vergisi ve yaratılışsal yeterliliklerinden dolayı manevî olgunluk kazanmaya çok elverişli ve yatkındırlar. Bu insanlar, bu yeteneklerinin filizlenmesini engelleyen ortam ve çevrelerde bulunsalar bile bundan etkilenmez ve hatta manevî ve ahlâkî açıdan olgunlaşmak için çevreye hakim olan koşulları değiştirirler. Kur'ân'ın tanıklığıyla Hz. İbrahim (a.s) böyle bir kişiliğe sahipti. Kur'ân-ı Kerim bu hususta şöyle buyurmaktadır:

Andolsun ki daha önce İbrahim'e onu doğru yola sevkedecek delilleri vermiştik ve onun, buna ehil olduğunu da biliyorduk.¹

2- Normal Kişiler:

Çevreden etkilenen, ancak sağlıklı bir çevreye hicret etmeleri durumunda manevî olgunluklarını sürdürebilecek yapıdadırlar. Kur'ân-ı Kerim açısından "Ashab-ı Kehf" bu özelliktedir.²

3- Zayıf Bırakılmış Kişiler:

Kötü bir çevreye düştüklerinde gerekli tedbirden yoksundurlar.

Sonuç olarak şöyle denebilir: Çevresel etkenler, ahlâkî olgunluk üzerinde etkilidir. Aynı zamanda onları tanımak, eğitim ve öğretime bağlıdır.³

1- Enbiyâ, 51

2- Kehf, 13,16,20

3- Nisâ, 98

Sosyal Çevre Türleri ve Etki Yönleri

Bir bakıma çevre, insanın dışındaki bütün değişkenleri kapsamaktadır. Nütfenin ana rahmine yerleşmesiyle başlayan ve ölüme kadar insanı kuşatan bu yönüyle çevre, hem insanı etkiler, hem de insandan etkilenir. Bu tanımı ile çevre, doğum öncesi ve sonrası şeklinde ikiye bölünür.

İslâm dini açısından çocuğun mutluluğunu sağlayan eğitim ve öğretime, çocuk dünyaya gelmeden önce başlanmalıdır. Din önderleri, bu hususta yapılması gerekenleri bildirmişlerdir.

Doğum sonrası ise doğal ve sosyal çevre olmak üzere iki kısımdır. Doğal çevre; su, hava, beslenme, coğrafya gibi etkenlerden ibarettir ve insanın bazı yönlerini etkiler.

Sosyal çevre de aile fertleri arasındaki ilişkilerden başlar ve akraba, okul, akranlar, arkadaşlar, kültür, din, siyasi yapı, toplu iletişim araçları, meslek, kurumlar, dernekler, camiler, bilimsel toplantılar, sanatsal etkinlik merkezleri, kamu alanları... gibi alanları kapsamına alır.

Doğum öncesi doğal ve sosyal çevre etkenleri, farklı yönlerden kişinin gelişim ve olgunluğunu etkiler. Bu yönler şöyle özetlenebilir:

a)Yeteneği Etkilemesi:

Sağlıklı veya sağlıksız beslenme, bilimsel gelişimi hızlandırma ve yavaşlatma yönünde etkileyebilir ve hatta normsuzluk nedeni olabilir. Aile, okul ve toplu iletişim araçları gibi sosyal çevre etkenlerinin bilimsel gelişim üzerindeki kolaylaştırma veya engelleme rolü, doğal çevre rolünden daha belirgindir. Duygu-gerilimin normlu veya normsuz gelişimi de doğal çevre, aile, akran ve toplu iletişim araçlarından büyük ölçüde etkilenir. Araştırmalar, insanın fiziksel gelişiminin su, hava, beslenme ve aile ortamından etkilendiğini göstermektedir. Sosyal gelişim başlıca aile, okul ve

medya gibi farklı sosyal çevre boyutlarıyla şekillenir. Şahsiyet ve cinsel gelişim de esas itibarıyla ailede ve sonra da okul ve medya tarafından yönlendirilir.

b) Davranışı Şekillendirmesi ve Yönlendirmesi:

Her kişinin akranları ile sosyal iletişim alanındaki sosyal davranışları, aile üyeleri ve de medya tarafından gösterilen örnek davranış etkisiyle şekillenir ve yönlendirilir.

c) Model Oluşturma:

Ebeveyn, arkadaş, öğretmen, medya gibi sosyal çevreyi oluşturan etkenler ve de ahlâk, öğrenim, davranış... alanında verilen model ve örnekler, insanların farklı kişilik ve davranış yönlerinin gelişiminde pay sahibidir.

d) Öğrenim:

Aile, çocuğun öğrenim yaptığı ilk çevre olarak kabul edilir ve çocuk, ilkel bilgisini bu çevrede kazanır. İkinci aşamada ise okul ve toplu iletişim araçları, kişiyi bilgilendirme sorumluluğunu üstlenir.

e) Ahlâkî Değerlerin Aktarımı:

Çocuk, ahlâk bağlamındaki değerleri, olması ve olmaması gerekenleri, aile üyelerinden -özellikle anne ve babadan- öğretmenlerden ve toplu iletişim araçlarından öğrenir ve iç dünyasını oluşturur.

f) Sosyal Adet, Gelenek, Değer ve Kanunların Aktarımı:

Bir kültürde adet, gelenek ve değer olarak kabul edilen şeyler ve de maslahatlar gereği ve kültürlerine uygun olarak toplumu yönetmek ve düzeni korumak amacıyla koyulan kanunların aktarımı, aile, okul ve medya yoluyla sağlanır.

Şu gerçeği de unutmamak gerekir ki çoğunlukla çevre etkenleri; yaşam, kalıtım ve de özgür irade dayanaklarıyla bir-

leşerek etki gösterir. Çevre etkenlerinden biri, genlerle ilgili bir ortam veya kişinin iradesinin katkısı olmadan insanî boyutlardan birini yalnız başına etkilemesi pek nadir görülür.

Konunun devamında, sosyal çevrelerden bazılarını başlı başına değerlendireceğiz:

1- Günahın Oluşumunda Ailenin Rolü

İlk sosyal çevreden ibaret olan aile; etik ve sosyal değerlerin, inançların, adet ve geleneklerin, eğilimlerin, arzuların... aktarımında köklü etkileri vardır.

Baba ve anneler, bilinçli veya bilinçsizce doğrudan (öğretim yoluyla) veya dolaylı (çocuk için örnek olması hasebiyle) olarak çocuğun kişilik ve davranışını şekillendirmede büyük ölçüde etkilidir. Bu nedenle baba ve annelerin çocuk eğitime sorumluluğu pek ağır ve bir o kadar da sağgörü gerektirir. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

Hikmete dayalı programdan yoksun olan bir ev ancak harabedir.¹

Baba ve anneler, sorumluluklarını yerine getirmede sürekli olarak yüce Allah'tan yardım dilemelidirler. İmam Zeynelabidin (a.s) bir duasında şöyle demektedir:

Allah'ım! Çocuklarımın eğitiminde, onları yetiştirmede ve onlara iyilik etmede bana yardım et.²

Esefle belirtmek gerekir ki bugün görülen sosyal bozuklukların büyük bir bölümü, ailenin kötü ve yanlış eğitiminin ürünüdür. Kuşkusuz ki baba ve anneler, önce kendilerini eğitmek ve arındırmakla ve sonra da aile üyelerini ciddi anlamda eğitmekle, toplumun eğitilmesine yardımcı olacaklardır. Kendi dinî yükümlülüklerinden haberdar olmayan veya bu sorumluluklara aldırış etmeyen bir baba ve anne, asla salih bir evlat yetiştiremeyecektir.

1- Revan Şinasiy-i Roşd [Gelişim Psikolojisi], s.241

2- Sahife-i Seccadiye, 25. dua, s.170

Yalan konuşmak, ahde vefasızlık, verilen söze bağlı kalmamak, kötü ve küfürlü konuşmak, aile içinde anlamsızca tartışmak ve inatlaşmak, başkalarının hakkına itina etmemek... çocukları hata ve günaha iter.

Sigara, uyuşturucu ve alkollü içecekler kullanmak, nesil üzerinde olumsuz doğal etkiler bırakmakla birlikte vahim sonuçlar da doğuracak, bu tür günahların çirkinliğine gölge düşürecek ve zamanla çocukları da bu çirkin ve zararlı alışkanlıklara yönlendirecektir.

Çocukların gözü önünde bu günahların ve çirkinliklerin işlenmesi, çocuklar üzerinde daha kötü etkiler bırakacaktır. Baba ve annenin önemli sorumlulukları boşlaması, çocuklarda bir tür günah ortamı oluşturacaktır. Sözü edilen sorumlulukların bazıları şöyle sıralanabilir:

1- Aile kurmak istediklerinde temiz ve soylu anneler ve de layık babalar seçme konusuna yeterli derecede dikkat etmelidirler.

2- Yeni hayata başladıkları günden itibaren Allah'ın rızasını temel kabul etmeli; nikâh, düğün ve yemek törenlerinde takva sınırını aşmamalıdır.

3- Genç baba ve anne, birbirleri hakkında İslâmî ahlâkı gözetmeli, fikhî hükümleri öğrenmeli, evlilik hayatıyla ve çocuk eğitimiyle ilgili bilinmesi gereken hususlarda ciddi yetle araştırma yapmalıdır.

4- Cinsel ilişki ile ilgili dinî hüküm ve buyruklara uymak. Aybaşı hâlinde olan kadınla ilişki kurmanın haram olduğu, kibleye doğru veya kibleye arkasını dönerek cinsel ilişkiye geçmenin haram olduğu... bahsi edilen hükümlerden sadece bazı örneklerdir.

5- Kadın ve erkek ailenin temelini sağlamlaştırma ve birbirlerinin gönlünü kazanma yönünde çalışmalı, birbirleri için süslenmeli ve bakımlı olmalı, evlilikten doğan hakları gözetmelidir.

Bu hususta rivayet bazı hadisleri sunalım.

Yüce Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Kendisini eşine sunmadan önce kadının uyuması helâl değildir. Kadın soyunur, eşyle birlikte yatağına girer ve bedenini eşinin bedenine değdirir. Bunu yaptığında kendini eşine sunmuş olur.¹

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Sizden biri, eşyle ilişki kurmak istediğinde acele etmesin, çünkü kadınların da ihtiyaçları vardır.²

Yüce Allah Resulü'nün (s.a.a) bir diğer buyruğu şöyledir:

Üç şey haksızlıktandır... erkeğin eşi ile sevişmeden ilişki kurması.³

6- Aile fertleri için helâl ve temiz yiyecek temin etmek, kadının ve çocukların maddî ihtiyaçlarını karşılamak için erkeğin çalışması.

7- Kadının hamilelik döneminde, ana rahminde bulunan canlı varlık hakkında dinî hükümlere ve eğitsel kurallara uymak.

8- Çocuk için güzel isim seçmek.⁴

9- Ailenin bütün fertlerine önem vermek, onların ruh ve beden ihtiyaçlarına ilgi göstermek.

10- Çocuklar ergenlik çağına girdiklerinde onlar için kutlama töreni tertiplemek, dinî hükümleri onlara öğretmek ve ergenlik çağının gereksinimlerini göz önünde bulundurmak.

11- Baba ve anne dinlendiği veya uyuduğu zaman çocuklar izinsiz olarak onların odasına girmemelidir. Bu hükmü ebeveyn tarafından çocuklara öğretilmelidir.⁵

1- Vesailu'sh-Şia, c.14, s.126, hadis: 5

2- Vesailu'sh-Şia, c.14, s.83, hadis: 4

3- Vesailu'sh-Şia, c.14, s.83, hadis: 3

4- "Çocuklarınıza güzel isimler seçin. Çünkü kıyamet günü onların isimleriyle çağrılacaksınız." (Usul-u Kafi, c.1, s.19)

5- Nûr, 58

12- Yedi yaşından sonra çocukların yatağı ayrılmalı ve aynı yatakta yatırılmamalıdır.¹

13- Çocukların öğrenimine önem vermek ve çocukların okuduğu okul ile sürekli ilişki hâlinde olmak.

14- Ne özendirmede ve ne de cezalandırmada aşırıya gitmemek. Çocuklar ile bir duygu bağı kurmak, onlarla danışmak, arkadaş olmak, bu yolla onların hareket ve davranışlarını kontrol altında tutmak ve günlük işleri hakkında onlardan bilgi almak.

15- Baba ve anne, özellikle çocukların bulunduğu ortamlarda birbirlerine karşı daha saygılı davranmalıdırlar.

16- Ebeveyn, çocuklarının evliliğine gereken önemi vermeli, onları zorla evlendirmekten katiben sakınmalı ve aynı zamanda da onları yönlendirmelidirler.

2- Günahın Oluşumunda Akranın Rolü

Kişinin duygusal, sosyal ve kişilik gelişimini etkileme alanında ikinci sırayı taydaş çevresi alır. Boydaşlar arasındaki ortak özelliklerin çokluğu, birbirlerini örnek almalarına neden olur. Ayrıca bunlar, uzun süreli beraberliklerinden dolayı birbirlerinden çok şeyler öğrenirler. Bu nedenle boydaşlar, birbirleri için sonsuz bir sermaye ve şefkatli bir dost konumundadırlar.

Akranlar arasından arkadaş seçmek, insanın yaşamını çok etkileyebilir ve hatta insanın mutluluk ve mutsuzluğu alanında büyük ölçüde rol oynayabilir. Bu nedenle kitabın son bölümünde ayrıntılı olarak bu konuyu ele alacağız.

Konuyla ilgili olarak bir noktaya dikkat çekmek faydalı olacaktır:

-Kişiliği şekillenme hâlinde olan- akranların birbirleri üzerindeki etki ve yönlendiriciliği inkâr edilemez bir gerçek-

1- Sefinetu'l-Bihar, c.2, s.176

tir ve insan, ister istemez akranlarından etkilenecektir. Ancak yine de insan, bu birliktelikten kaynaklanan ruhî ve manevî zararlara dikkat etmelidir. Bu gerçek sadece çocuklara özgü değildir, baba ve anneler de bu tür tehlikelerin hedef tahtası konumundadırlar.

Yaşam, Çevre ve İrade Etkenleri Arasındaki İlişki

Yaşam ve çevre etkenleri, özel bazı davranışların ortaya çıkması için ruhsal zemin ve çevre koşullarını etkileyen etkenlerdir. Bu bağlamda iradenin rolü nedir?

Acaba insan, çevre ve yaşam etkenlerinin elverişli bir hal almasından otomatik olarak etkilenir ve etkin olarak buna müdahale etmekten aciz mi kalır, yoksa yaşam ve çevre etkenleri sadece bir davranış ortamını mı hazırlar? Bu durumda dindar bir insan, bu etkenlerin gereğince veya onlara aykırı olarak karar verme gücüne sahip değil midir?

Gerçek şu ki irade, bilgiye dayalı davranışlar alanında aktif ve belirleyici bir etkindir. Koşullar, asla insanı bir davranış sergilemeye mecbur etmez. İnsan, son aşamasına kadar bir şeyi yapmak veya yapmamak arasında tercih kullanabilir ve seçim yapabilir. Yaşam ve çevre etkenleri bir şeyi yapmaya ne kadar çok uygunsa, onu terk etmek elbette ki daha zor olacaktır. Aynı şekilde, bir işi gerçekleştirme alanında ne kadar çok mesafe alınır ve aşama kat edilirse, irade gücü daha zayıflayacaktır. Kötü akranlar arasında olmayan bir genç, suç işleme vesveseleri karşısında rahatlıkla direnecek ve karar verebilecektir. Suça teşvik eden kötü boydaş çevresinde olan ve kendisi de özellikle ruhsal ve ahlâkî açıdan suça elverişli bir ortamda bulunan birinin bu vesveseler karşısında direnmesi daha zor olacaktır. Ama yine de tam anlamıyla edilgen ve pasif durumuna düşmeyecek, çevreyi değiştirme ve başka işlere girişme kararını verebilecektir.

Toplu İletişim Araçlarının Rolü

Günahın oluşumunda aktif rol oynayabilecek etkenlerden bir diğeri radyo, televizyon, sinema, gazete, dergi, internet gibi toplu iletişim araçlarıdır. Dikkat edilmelidir ki bu araçlar, bilgi ve bilgilendirme alanında faydalı ve etkili olduğu gibi, düşünce ve duyguları yönlendirme alanında da kullanılmaktadır.

İletişim alanında faaliyet gösterenlerin, çoğunlukla gaflet edilen bu hususta ağır sorumlulukları vardır. Üzülerek hatırlatmalıyım ki internet gibi iletişim araçları; gençleri, aileleri ve toplumu ciddi tehlikelerin hedefine de oturtabilmektedir. İletişim araçlarından yararlanan kimseler, ahlâkî kuralları gözetmeli ve aykırı davranışlardan sakınmalıdırlar.

Toplu iletişim araçlarından faydalanma bağlamında dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır ve bunların gözetilmemesi, günahın ortaya çıkmasıyla sonuçlanacaktır. Şimdi kısaca bu noktalara değineceğim:

1- Cinsiyet, yaş ve ilgiye uygun gazete, dergi, kitap, televizyon programı ve kanalı, internet sayfaları seçebilmek için gerektiğinde dikkat ve istişare edilmeli.

2- İletişim araçlarında gereksiz ve yersiz araştırmalardan sakınmak.

3- Toplu iletişim araçları tarafından verilen bilgilere hemen güvenmemek gerekir.

4- Müstehcen dergi ve internet sayfalarından sakınılmalı, kalp ve ruh üzerinde telafi edilemez zararlar doğurabileceğine dikkat edilmelidir.

5- Zamanı programlı bir şekilde düzenlemeli, iyi bir şekilde kullanılmalı ve diğer işlerimizi de zamanında yapmaya özen göstermeliyiz. Sadece gerektiği kadar televizyon seyredilmeli veya internet sayfalarına bakılmalıdır.

6- Şüpheli bilgilerle ve itikadî şüphelerle karşılaşıldığında, bu şüphelerden kurtulmak için bilgili insanlara müracaat edilmelidir...

Kültürün felaketleri, bazen toplumun içinden ve bireylerinden kaynaklanır ve bazen de dış kaynaklıdır. Dış kaynaklı kültür felaketleri, bazen doğal bir sürecin sonucu olarak ve bazen de kültürel bir saldırı olarak ortaya çıkar.

Günahın Oluşumunda Eğitimin Rolü

Din öğretileri doğrultusunda gerçekleştirilen eğitim alanında dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır ve bunları önemsememek, günahın üreme zeminini hazırlayacaktır. Sözü edilen noktalar şunlardır:

a) Eğitim bir bakıma düzenli ve sürekli bir akıntıdır. Eğitimle amaçlanan şey ise düşünülen normları kazanma yönünde cismî, ruhî, ahlâkî, sosyal... gelişime ve yeteneklerin fizizlenmesine yardımcı olmaktır. Buna binaen "cisim, akıl ve kalp" alanlarını göz önünde bulundurmak, eğitimin özelliklerindendir. Bir düzende veya eğitsel yöneticilikte bu özellikten gaflet etmek, sonraki sapkınlıklara zemin hazırlayacaktır.

b) Belki de eğitimin en önemli teorik unsuru, eğitim temelleridir. Bundan kastettiğimiz şey, insan ve toplumun genel özellikleridir. Çünkü bunlar, eğitimin hedef, ilke ve yöntemlerini belirlemeye yardım eder.

Eğitsel yöntemler, ilkelerden daha cüz'î talimatlardır.

Buna binaen, insan bilimi temelleri her ekolde farklı olduğundan dolayı eğitim amaçları, ilkeleri ve yöntemleri de farklı olacaktır. Bu nedenle birey ve toplumu dinî temeller üzere eğitebilmek için diğer ekollerin eğitim ilke ve yöntemlerini gözü kapalı olarak örnek almak doğru değildir. Eğitimin ilkelerini ve yöntemlerini ekolün özünde arama gerekir. Bu konuya dikkat etmemek de telafi edilemez zararlar doğuracaktır.

c) Eğitim, süreklilik gerektirdiğinden dolayı her zaman için aynı yönde hareket edilmesi ve onunla çelişen programlardan kaçınılması gerekir.

d) "Öğretim", eğitim alanında gerekli bir şarttır; ancak yeterli şart değildir. Öğrenilenleri gerçekleştirmek, filizlendirmek ve meyvesini almak eğitimin özelliklerindendir.

İyi ve başarılı bir öğretmenin, yeterli ve liyakatli bir eğitmen olamamasının nedeni budur işte. Eğitimin en temel şartı, eğitmenin yüce ahlâka sahip olmasıdır. Bu nedenle yüce Peygamberimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Beni Rabbim eğitti, ne de güzel eğitti.

Toplumun eğitmenleri eğitim koşullarına sahip olamıyorsa, eğitimin muhatabı olanların günah pislğine düşmesi pek de yadırganmamalıdır.

e) Eğitim "birey" ve "toplu" olmak üzere iki düzeyde düşünülebilir. "Ahlâkî eğitim", bireysel eğitim kategorisinde ve "kültürel ve sosyal eğitim" ise toplu eğitim grubunda yer alır.

Dinî eğitim, -dinin kuşatıcılığının gereği olarak- eğitimin bütün boyutlarını içermelidir. Bu nedenle peygamberler ve Ehlibeyt İmamları, her iki düzeyde insanları eğiten en yüce eğitmenler olmuşlardır.

f) **İslâmî eğitimin en önemli özellikleri** Kur'ân-ı Kerim'-de şöyle belirtilmiştir:

- Her alanda Allah'a inanmak ve Allah eksenli olmak
- Velayeti kabullenmek
- Ruhun ihtiyaçlarını, beden ihtiyaçlarından önde tutmak
- İlim ve arınmanın birlikteliği¹
- Acıma ve sevgiyi öfkeden önde tutmak
- Fedakârlık etmek
- Halktan karşılık beklememek
- Kardeşlik ve dayanışma içinde olmak

1- Cum'a, 2. Bakara, 151

Kur'ân'ın Eğitsel Ekolünde Erdemler

Kur'ân-ı Kerim'de sahiplenmeye çağrıldığımız en önemli erdemler şunlardır:

- 1- Tam anlamıyla yüce Allah'a teslimiyet¹
- 2- Allah'a güvenmek ve dayanmak²
- 3- Her işi yaparken Allah'ı anmak ve isteğini göz önünde bulundurmak³
- 4- Allah aşkı⁴
- 5- Allah Resulü'ne (s.a.a) itaat etmek⁵
- 6- Allah'ın rızasını kazanmak⁶
- 7- Allah'ın takdirine razı olmak⁷
- 8- Allah'tan yardım dilemek⁸
- 9- Dua etmek⁹
- 10- İbadette şirke düşmekten kaçınmak¹⁰
- 11- Allah ile muamele etmek¹¹
- 12- Gönül saygısıyla ibadet etmek¹²
- 13- Allah korkusuyla ağlamak¹³
- 14- Göklerin, yerin ve diğer mahlukların yaratılışı hakkında düşünmek¹⁴

1- Nisâ, 125

2- Zümer, 38

3- Kehf, 24. A'râf, 188

4- Bakara, 165

5- Âl-i İmrân, 31

6- Bakara, 265

7- Bakara, 155

8- Fatiha, 4

9- Bakara, 186. A'râf, 55

10- Nisâ, 36

11- Bakara, 207

12- Zümer, 9

13- Meryem, 58

14- Rûm, 8. A'râf, 185

- 15- Yaratana ve nimet verene şükretmek¹
- 16- Allah'tan sakınmak ve takvalı olmak²
- 17- Sürekli olarak Allah'ı anmak³
- 18- Allah'ın nimetlerini hatırlatmak⁴
- 19- Allah yolunda en güzel olanı harcamak⁵
- 20- Yemine uymak⁶
- 21- Velayeti kabullenmek⁷
- 22- Allah Resulü'nü (s.a.a) örnek edinmek⁸
- 23- Din önderlerinin saygısını gözetmek⁹
- 24- Dini tebliğ etmek¹⁰
- 25- Allah için hicret etmek¹¹
- 26- Yakın kazanmak¹²
- 27- Allah için ihlaslı olmak¹³
- 28- Bilgisizlerle geçinmek¹⁴
- 29- İyi dinlemek¹⁵
- 30- Korku ve ümit¹⁶
- 31- Bilgi sahiplerine sormak¹⁷

-
- 1- Nahl, 78. Vakıa, 70
 - 2- Âl-i İmrân, 123. Bakara, 189. Hucurat, 13
 - 3- Ahzab, 42
 - 4- Duha, 11
 - 5- Bakara, 267
 - 6- Mâide, 89
 - 7- Casiye, 19. Ahzab, 6. Tevbe, 71
 - 8- Ahzab, 21
 - 9- Hucurat, 1-3.
 - 10- Tevbe, 122
 - 11- Nisâ, 100
 - 12- Ra'd, 2
 - 13- Beyyine, 5
 - 14- A'râf, 199. Furkan, 63. Muminûn, 96
 - 15- Zümer, 18
 - 16- İsrâ, 57. A'râf, 56
 - 17- Nahl, 43

- 32- Bilgiye dayalı amel¹
- 33- İlâhî ilimler ve amelî hikmetler başta olmak üzere ilim ve hikmet öğrenmek²
- 34- İlim ve marifet kazanmak³
- 35- Şeytandan Allah'a sığınmak⁴
- 36- Gafillerden ve dünyaya tapanlardan uzaklaşmak⁵
- 37- Özü arındırmak⁶
- 38- Allah'ın ayetlerine özel dikkat ve ilgi⁷
- 39- Allah yolunda çalışmak ve gayret etmek⁸
- 40- Birliği korumak⁹
- 41- Çalışmak¹⁰
- 42- İlâhî ahitler başta olmak üzere ahde vefa¹¹
- 43- Zorluklar karşısında sabretmek ve direnmek¹²
- 44- Doğru ve dikkatli konuşmak¹³
- 45- Başkalarına saygı göstermek ve iyi geçinmek¹⁴
- 46- İyiliği en güzel şekilde cevaplamak¹⁵
- 47- Cesaret¹⁶

1- İsrâ, 36

2- Bakara, 269

3- Fâtır, 28. Tâhâ, 114

4- A'râf, 200

5- Necm, 29

6- Şems, 9. A'la, 14

7- Furkan, 73

8- Ankebut, 69

9- Âl-i İmrân, 103. Enfal, 46. Âl-i İmrân, 105

10- Necm, 39

11- Ankebut, 69. Ra'd, 20

12- Bakara, 177

13- Nisâ, 9

14- Mücadele, 11

15- Nisâ, 86

16- Ahzab, 39

- 48- Sevgi ve kahra bir arada sahip olmak¹
- 49- Düşman karşısında uyuşukluktan sakınmak²
- 50- Zahir ve batını temiz tutmak³
- 51- Akrabalara ve yoksullara maddî yardım⁴
- 52- Adalet ve iyilik⁵
- 53- Anne ve babaya iyilik⁶
- 54- İnsanın karısıyla iyi geçinmesi⁷
- 55- İnsanın, hatta ayrıldığı zaman bile karısına iyi davranması⁸
- 56- İnsanın aile hakkında eşiyle danışması⁹
- 57- Kötülüğe iyilikle karşılık vermek¹⁰
- 58- Emaneti korumak¹¹
- 59- Hak üzere hakemlik etmek¹²
- 60- Minnet koymaksızın fedakârlık etmek¹³
- 61- Akrabalık bağlarını korumak ve gözetmek¹⁴
- 62- Güzel bir yöntemle hakka davet¹⁵
- 63- İmanlı insanı sevmek¹⁶

1- Mâide, 54

2- Nisâ, 104

3- Muddessir, 5

4- Bakara, 177

5- Nahl, 90

6- En'âm, 151. İsrâ, 24. Ankebut, 8

7- Nisâ, 19

8- Bakara, 229

9- Bakara, 233

10- Ra'd, 22

11- Nisâ, 58

12- Nisâ, 58

13- Haşr, 9

14- Ra'd, 21

15- Nahl, 125

16- Haşr, 9

- 64- Kin ve nefretten sakınmak¹
- 65- İnsanların arasını bulmak²
- 66- Öfkeyi yutmak³
- 67- Boş işlerle uğraşmamak⁴
- 68- Hayır işlerde yarışmak⁵
- 69- Bekârlıkta iffetli olmak⁶
- 70- Mahrem olmayana bakmamak⁷
- 71- Sosyal olaylarda uyanık ve dikkatli olmak⁸
- 72- Ar ve hayâ etmek⁹
- 73- Zalimlerle düşüp kalkmamak¹⁰
- 74- İnsanları sevmek¹¹
- 75- Öfke sınırını gözetmek¹²
- 76- Hayır işlerde aracı olmak¹³
- 77- Gizli infak¹⁴
- 78- Başkalarının harimini korumak¹⁵
- 79- Eve girildiğinde selâm vermek¹⁶
- 80- Hayır işlerde yardımlaşma¹⁷

-
- 1- Haşr, 10
 - 2- Nisâ, 114. Hucurat, 10
 - 3- Âl-i İmrân, 134. Şûrâ, 37
 - 4- Muminûn, 3. Furkan, 72. Kasas, 55
 - 5- Bakara, 148. Enbiya, 90
 - 6- Nûr, 33
 - 7- Nûr, 30-31
 - 8- Nisâ, 94
 - 9- Kasas, 25. Ahzab, 53
 - 10- En'âm, 68
 - 11- Tevbe, 128
 - 12- Mâide, 2
 - 13- Nisâ, 85
 - 14- Bakara, 271
 - 15- Nûr, 27-28
 - 16- Nûr, 61
 - 17- Mâide, 2

- 81- İyi insanlarla birliktelik¹
- 82- Müminleri dünya metına tercih etmek²
- 83- Affetmek ve bağışlamak³
- 84- Müminlerle fikir alış verişinde bulunmak⁴
- 85- Yetimin malını korumak ve kollamak⁵
- 86- Evli olmayanları evlendirmeye çalışmak⁶
- 87- Mescitleri imar ve abat etmek⁷
- 88- Ahiret için dünyadan faydalanmak⁸
- 89- Cimrilik etmemek⁹

Okulun, Eğitimin ve Öğretimin Rolü

Öğretmen ve eğitmenin ders programlarını, öğretim ve eğitim yöntemlerini, öğrencileri ve ilgili diğer unsurları içeren medrese ve üniversite, değerlerin aktarımında ve hayatı yönlendirmede büyük bir rol oynamaktadır.

Öğretmen ve eğitmenler, sözlü olarak öğrencilerine bir şey öğretmeden önce, amel ve davranışlarıyla onları eğitirler. Bu yüzden kişilik özelliklerinin yanında öğretmenlik ilkelerini öğrenmek ve onları uygulamaya bağlı kalmak da bu alanda çok önemli noktalardandır. Öğretim alanında hazırlanan ders ve kitapların içeriği de hayat yönünü belirleyen önemli bir etkindir. Öyleyse ders kitapları, dinî değerlerle çelişen sözlerden arındırılmalı ve de dinî ölçüler uyarınca düzenlenmelidir. Bunun gerçekleştirilmemesi du-

1- Kehf, 28

2- Kehf, 28

3- A'râf, 199

4- Şûrâ, 38

5- İsrâ, 34. En'âm, 152

6- Nûr, 32

7- Tevbe, 18

8- Kasas, 77

9- Haşr, 9

rumunda, ruhsal ve düşünsel olgunluk ve esenlik ümidi se-
rap olmaktan öteye geçmeyecektir. Bilinmelidir ki sağlı-
ğını bulmayan ruh ve düşünceden sağlık ve doğru bir iş
kaynaklanmayacaktır.

Sıralama açısından eğitimin öğretime üstünlük ve önce-
likli olduğuna da dikkat edilmelidir. Bu bağlamda ders
hacmi azaltılmalı ve iç dünyaya eğilim için uygun bir zaman
boş bırakılmalıdır. "*İlim Öğrenme ve Marifet Edinme*" kitabı-
mızda bu konuyu nispeten doyurucu şekilde ele aldığımız-
dan ötürü burada sözü fazla uzatmıyoruz.

Günahın Oluşumunun Siyasi Ortamları

Günahın siyasi ortamları farklı açılardan incelenebilir.
Genel olarak bunlar üç ana eksen etrafında toplanır:

- Siyaset ve hükümet kavramının tanımı
 - Siyaset ve hükümet düzeninin yapısı
 - Siyaset alanındaki aktif unsurların hataları
- Şimdi bunların her birine kısaca değineceğim.

1- Siyaset Kavramının Tanımı

Hikmet, nazarî ve amelî olmak üzere ikiye ayrılır. Amelî
hikmet bölümü üç daldan oluşur: Ahlâk, ailenin yönetimi ve
toplumu yönetim ilmi. Toplumu yönetim ilmi, amelî hikme-
tin dallarından biridir, ahlâk ile yan yanadır ve dinin üç ek-
seni (inançlar, ahlâk, amel) dahilindedir. Öyleyse ahlâk il-
minin tanımını, doğru ahlâk düzeninin temelini, ahlâkî er-
demleri kazanmanın ve kötü ahlâkı terk etmenin yollarını
Kur'ân'da ve hadislerde aradığımız gibi, siyaset hakkında da
aynı bakış tarzına sahip olmalıyız. Ayetlere, hadislere ve di-
nin ruhuna baktığımızda, peygamberlerin ve imamların bü-
yük amaçlarından birinin hükümet kurmak olduğunu göre-
ceğiz. Çünkü gerçek anlamı ve her yönüyle saadet, ilâhî di-

nin hedeflerini gerçekleştiren siyasî düzenin kurulmaması durumunda mümkün olmayacaktır.

Hükümet kurma imkânının doğduğu tarihin her diliminde, en küçük şüphe ve tehire yer bırakılmamış ve salih kulların hükümeti kurulmuştur. "*Cevahir*" kitabının yazarı ve Şia'nın meşhur fakihinin, bağımsız din devleti hakkında-ki inancı şöyledir: Hatta gaybet döneminde bile din devleti-nin kurulması gerekliliğini anlamayan kimse, Şia fıkından hiçbir şey anlamamıştır.

Yaşadığımız asırda İslâm devletini kuran İmam Humeyni (r.a), "Siyasî alanda İslâm'ın özel hükümleri yoktur." diyenlere cevaben şöyle buyurmuştur:

"Bu cahillere şunu demek gerekir: Kur'ân-ı Kerim'de ve Allah Resulü'nün (s.a.a) sünnetinde, başka hiçbir konuda olmadığı kadar devlet ve siyaset alanında hükümler vardır ve hatta İslâm'ın ibadet alanındaki hükümlerinin çoğu ibadî-sayasî boyutludur. İşte bunlardan gaflet etmek, bu felaketleri doğurmuştur."¹

İslâm dini siyaset alanında sessiz kalamaz ve hatta dinî hükümler uyarınca devlet kurmaya taliptir. Bizim inancımıza göre böyle bir devlet, masum imamın hazır bulunduğu dönemde bizzat masum imam tarafından ve gaybet döneminde ise imamın vekili (gerekli koşulları kendinde bulunduran kimse) tarafından yönetilir.

Adeta gün gibi ortada olan bu gerçeğin zan altında kalmasına bazı etkenler neden olmuştur. Bahsi edilen etkenlerin bazıları şöyledir:

- 1- Ecnebler tarafından ortaya atılan şüpheler ve telkinler
- 2- Özellikle günümüz dünyasında var olan siyaset dünyasının acı gerçekleri
- 3- Bazılarının bu konuya yanlış değerlendirmesi ve anlamaması

1- Sahife-i İnkılab (Siyasî-İlahi Vasiyetname), s.10

4- Bir başka grubun konuya yüzeysel bakışı ve sosyal düşünce yoksunluğu

5- Siyasîlerin daha özgür davranabilmesi için nefsanî isteklerine uymaları

6- Dindar cephenin gerçek temsilcilerini saf dışı edebilmek için siyasî rakiplerin güç düşkünlüğüne dayalı gayeleri...

Bu etkenler ve de daha başka gayeler sonucunda bazıları açıkça işleri, siyasî (kirli işler) ve ilâhî (imanlı insanların işi) olmak üzere iki alana böldü ve böylece de siyaset alanında türlü türlü günahlara saha oluşturdular. Oysaki yüce Peygamberimizin (s.a.a) İslâm devleti kurduğu, Müminler Emiri Ali'nin (a.s) ve İmam Hasan'ın (a.s) devlet yöneticileri oldukları ve İmam Hüseyin'in (a.s) de İslâm devleti kurmak uğrunda şehit edildiği bir gerçektir.

Toplumun dünya ve ahiret mutluluğunun garantisi olan devlet kurma alanında bu yüce insanların siretine uymamak ve farklı farklı alanlarda onları örnek almamak mümkün müdür?

2- Siyaset ve Hükümet Düzeninin Yapısı

Siyasî düzenin yapısından kaynaklanan bozukluklar, çoğunlukla aşağıdaki boyutlardan biriyle bağlantılıdır:

a) Dış Güçlere Bağımlılık:

Her ne kadar siyasî, ekonomik ve kültürel bağımlılığın birbirinden ayrılması mümkün değil ise de, bunların her birini, öneminden dolayı ayrı ayrı ele aldık.

Bir milletin izzet ve yücelik ruhu, siyasî bağımlılıkla aşağılanır ve izzetini kaybeden bir millet; sömürgecilerin, uşaklarının, işbirlikçilerinin kendileri hakkında işlediği cinayetler karşısında susmak, sömürgecilerin başka ülkelere ve mazlum halklara yaptığı zulme kayıtsız kalmak ve hatta yardım etmek, insanlık aleyhine komplo kurmak ve insanî

değerleri başkalaştırmak için dış güçlerin uşaklığını yapmak... gibi her türlü kötülüğü yapar.

b) Ekonomik Bağımlılık:

Bir milletin maddî kaynaklarının yağmalanması ve gelecek nesillerin de pay sahibi olduğu mirasın elden çıkması, ülkeyi yoksulluğa ve zavallılığa sürükler. Unutulmaması gerekir ki yoksulluk ve bilgisizlik çoğunlukla günahla aynı yö-rüngede hareket eder.

c) Kültürel Bağımlılık ve Düşünsel Sömürü:

Bir bakıma bu, bütün bağımlılıklarda geçerlidir. Reklam, propaganda ve çığırtkanlıkla diğer kültürleri aşağılayan ve kendini dünyanın efendisi olarak tanıtan egemen kültürleri körü körüne izlemek ve taklit etmek, bir millet için çok büyük manevî zararlar doğurur. Öz güveni yitirmek, öz gücüne itimat edememek, ahlâksızlığı ve kayıtsızlığı körüklemek, uyuşturucu bağımlılığına duçar olmak, aile yapısının ve düzeninin çökmesi, bilimsel ve kültürel geri kalmışlık, öğrencilerin öğrenim düzeyinin düşüş göstermesi... düşünsel bağımlılığın neden olduğu bozukluklardan sadece bazı örneklerdir.

Düşünsel ve kültürel sömürünün doğurduğu yıkıcı ve aşağılayıcı bozukluklardan bir diğeri, sömürülen toplumların genç kız ve kadınları üzerinde ticaret yapmak ve farklı alanlarda çirkin emellerini gerçekleştirmek için onları başka ülkelere taşımaktır.

d) Zorba Yönetim:

Siyasetin yapısından kaynaklanan günahın siyasî ortamlarından biri, istibdat yönetimi ve despot düzendir. Dal-kavukluk, yağcılık ve iki yüzlülük ruhunun yaygınlaşması, mahrum halk kitlesi arasında bir azınlığın soyluluk ve aristokrasisi... zorba yönetimden kaynaklanan bozuklukların bazı örnekleridir.

e) Laik, Seküler ve Liberal Yönetim:

Bu tür yönetim şekilleri, çok geniş bir yelpazede ve çok yoğun propagandalarla gerçekleştirilen yıkıcı sapkınlıklar seli karşısında halkın din ve ahlâk cevherini korumamak... gibi bozukluklara zemin hazırlar. Bahçıvanın önem vermediği ve ilgilenmediği bağın hâlini şerh etmeye ne hacet?

f) Ağır Bürokrasi Yapısı:

Böyle bir yapı; rüşvet, insanların zamanını telef etme, insanların haklarının zamanında ihya edilmemesi, suçluların serbest kalması ve yaptıklarının yanlarına kâr kalması... gibi bozukluklara neden olur.

3- Siyaset Alanındaki Aktif Unsurların Hataları

Siyasîlerin özel çapraşıklıkları olan hata ve sapmaları, genel olarak iki mihverde incelenebilir:

a) Din Bağlılığının ve Ruh Tezkiyesinin Zayıflığı:

Bazı günahlar, siyasîlerin siyaset arenasına girmeden önce yapmaları gereken din bağlılığı ve ruh tezkiyesi alanındaki başarısızlıklardan kaynaklanır. Bu da, insanlık dışı ve dine aykırı yöntemlerin siyaset alanında kullanılmasıyla sonuçlanır.

Bazı insanlar, toplumda bir siyasî konum elde ettiklerinde, nefsin istekleri karşısında yenik düştüklerinden dolayı günaha duçar olabilir ve toplumu fesada sürükleyebilir. Böyle bir durumda olan kimseler, gerçekte makam ve konumun ilâhî bir imtihan olduğuna ve bir gün Allah ve halk nezdinde cevap vermeleri gerektiğine duyarlılık göstermelidirler. Yöneticilik konumunda olan herkes, bir an olsun kendi başlarına bırakılmamaları ve hayırlı bir sonla karşılaşmaları hususunda yüce Allah'tan yardım dilemelidirler.

Hz. Yusuf (a.s), toplumun yöneticilik sorumluluğunu üstlendiğinde şöyle dua etmişti:

Rabbim, sen bana saltanat ihsan ettin ve rüya yormasını bellettin. Ey gökleri ve yeryüzünü yaratan, sensin benim dostum, yardımcım dünyada da, ahirette de, beni Müslüman olarak öldür ve düzgün, iyi kullarına kat beni.¹

Siyasî faaliyetlerde siyasî ahlâkı gözetmek, bireylerin hak ve haysiyetine saygılı olmak çok önemli konulardır. Bunlardan gaflet eden kimse, bir makama ulaşmak veya insanların oylarını kazanmak için hile, aldatma, yalan... gibi günahlara düşebilecektir. Bu nedenle -çağımızın büyük ilâhî siyasetçisi- İmam Humeyni (r.a)şöyle buyurmuştur: "İnsan kendini eğitmeden önce toplumun ona yönelmesini Allah göstermesin!"

b) Siyasî Basiret Zayıflığı:

Bu alanla ilgili günahların bazıları basiretsizlikten, düşmanı tanımamaktan ve düşmanın oyununa gelmekten kaynaklanır.

İnsanların yapı ve yetenekleri farklı olduğundan dolayı her alanda başarılı olamazlar. Siyasî basiret ve becerisi olmayan kimseler, gerekli miktarla yetinmeli ve günaha düşmemek için de uzman ve güvenilir insanlarla istişare ettikten sonra karar vermelidirler.

Unutulmaması gerekir ki siyasî konular hakkında doğru ve zamanında bilgilenmek, siyasî basirete neden olacaktır. Bu yüzden İslâm dini, tutukluların ve mahkumların Cuma namazına götürülmelerini ve hutbeleri dinleyerek bilinçlenmelerini, bilgilerini artırmalarını tavsiye etmiştir.

Kısacası, ilâhî çizgide olmayan siyasîler, şeytanî emellerine ulaşabilmek için her türlü vesileye sarılırlar. Öyleyse bu yöntemleri tanımak ve dikkatli olmak gerekir. Sıffin Savaşı'nda ortaya çıkan hakemlik olayının bir boyutu, bu konu-

nun bir örneğidir. Tarih boyunca dinî toplum bünyesinde büyük hasarlara neden olan siyaset alanındaki hataların bazıları da şunlardır:

Rahat düşkünlüğü, refah düşüncesi, dünya vurgunluğu, bencillik, veliyy-i fakihe güven zayıflığı, velayeti kabullenmemek, uyduruk haber ve söylentiler yaymak...

Günahın Ekonomik Zeminleri

Ekonomi alanında iki tür günah ortamı vardır: Zenginlik ve fakirlik. Bilinmelidir ki azgınlık ve küfre düşmenin tek nedeni yokluk ve yoksulluk değildir, zenginlik de azgınlık ortamı doğurur. İnsan zenginliği nedeniyle kendini Allah'a ve dine muhtaç görmediğinde, onun bencillik ve ululanmasını hiçbir güç kontrol edemeyecektir. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

İş öyle değil, şüphe yok ki insan, azar elbette.

Kendini ihtiyacı yok görürse.¹

İnsanın zenginlik ve servete bakışı bu ise, bu zenginlik fesat doğuracaktır. Din açısından kimse kendini bir şeyin gerçek malik ve iyesi görme hakkına sahip değildir. Gerçekte evrenin tek malik ve iyesi Allah'tır. İnsanların dirim, mal, servet, ilim, erdem... gibi sahip oldukları her şey Allah'tandır. Servet ve zenginliğini kendisinden gören ve özgürce kullanma hakkına sahip olduğuna inanan bir kimse, Karun gibi düşünmektedir.

İnsan, servet ve zenginliğin Allah'tan geldiğine inanmalı ve Allah'ın hükümleri doğrultusunda zenginliğini kullanmalıdır. Bu hükümler, yoksulluğun kökünü kazımak için vazedilmiştir. Zenginin malında fakirin hakkı vardır. Din, yoksul insanı Allah'ın elçisi görmektedir. Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

1- Alak, 6-7

Şüphesiz ki yoksul, Allah'ın elçisidir.¹

Yüce Allah yoksullar için zenginlerin malında bir hak belirlemiştir ve bu hak gereği yoksul insan zenginden alacaklıdır. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Ve onların mallarında, dileyen ve mahrum olan için bir hak vardır.²

Yoksulluk imanın zayıflamasına, alçalmaya, düşkünlüğe ve günaha neden olabilir. Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Neredeyse yoksulluk küfre dönüşecektir.³

Yüce Allah Resulü (s.a.a), yoksulluktan ve küfrden Allah'a sığınmıştır:

Allah'ım! Sana sığınırım küfrden ve yoksulluktan.⁴

Bir şiirde şöyle ifade edilir:

An çe şîran ra koned rûbeh mizac
İhtiyac est, ihtiyac est, ihtiyac.

Yani:

Arsınları eden tilki mizaç
İhtiyaçtır, ihtiyaçtır, ihtiyaç

Haram yemek, stokçuluk, dinin belirlediği (humus, ze-kât, sadaka...) gibi hakları ödememek, daha büyük günahlara zemin hazırlayan günahlardandır.

Günahın Oluşumunda Batınî Baskıların Rolü

Bir bakıma insanın davranışları, insanın şehvet, öfke, vehim ve akıl... gibi güçlerinin yansımasıdır. Bu güçlerin her birinin doğal ve yetiştirilmiş (olumlu veya olumsuz yönde) çıktısı ve ürünü vardır.

1- Vesailü's-Şia, c.9, s.420

2- Zariyât, 19

3- Usul-u Kafi, c.2, s.307. Vesailü's-Şia, c.15, s.365. Biharul-Envar, c.27, s.247

4- Kenzü'l-Ümmal, c.6, s.3-4, 16687. hadis

Sözü edilen güçlerin her birinin olumsuz yönde yetiştirilmesi, aklın zayıflamasına ve kontrol dışı kalmasına ve sonuç itibarıyla de günahın ortaya çıkmasına neden olur. Şimdi bu açıdan ortaya çıkan günahların bazılarına kısaca değinelim:

1-Yetiştirimli Şehvet:

Geç evlenmek gibi etkenler, şehvet ateşinin körüklenmesine neden olur. Bu gerçeğe işaretle bir hadis şöyle buyurmaktadır:

Cehennem ehlinin çoğu bekârlardır.¹

Müstehcen sahneler görmek, yabancı kadın ve erkeklerin bir arada bulunması ve mahrem olmayanlara bakmak da şehveti tahrik edecektir. İmam Zeynelabidin'den (a.s) rivayet edilen bir hadis şöyledir:

Şüphesiz ki bu (mahrem olmayana bakmak), şehvetin tahrik olmasının en büyük yardımcısıdır.²

2- Yetiştirimli Öfke:

Bunu kötileyen çok hadisler vardır. Müminler Emiri Ali'den (a.s) rivayet edilmiş bir hadis şöyledir:

Öfkeden sakın, çünkü onun başlangıcı delilik ve sonucu ise pişmanlıktır.³

Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle vasiyet etmiştir:

Ya Ali! Öfkelenme; öfkелendiğinde ise otur ve Rabbin kullar üzerindeki gücünü ve kullar hakkındaki sabrını düşün.⁴

Öfkenin göstergelerinden biri, İslâm ekolünde şiddetle nehyedilen intikam hırsıdır. Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

1- Vesailu's-Şia, c.14, s.86, hadis: 7

2- Gururu'l-Hikem, s.147, hadis: 5

3- Tuhefu'l-Ukûl, İbn Şu'be el-Harranî, s.185

4- Biharu'l-Envar, c.77, s.69

İntikam almaya kalkışmak alçakların sıfatlarından-
dandır.¹

3- Yetiştirilmiş Vehim ve Sanrı:

Vehim ve sanrı gücü, bazı günahların ortaya çıkmasına neden olur. Böyle bir durumda olan insan, bazen kendini ve yaptığını çok değerli görür ve kimseyi de kendinden üstün görmez. Bu tür kuruntu ve imgelerin bazı sonuçları şunlardır: Kendini beğenmişlik, kibirlenme, büyükenme, desinler ve gösteriş.

Konuyla ilgili olarak rivayet edilen bazı hadisler şöyledir:

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kendi görüşünü beğenen kimse sapıtır.²

Yüce Peygamberimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Cehennem ehlinin çoğu büyükenenlerdir.³

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kalbinde bir zerre ağırlığında kibir olan kimse cennete girmeyecektir.⁴

4- Zayıflamış Akıl:

Dinin hidayetine uymayan bir akıl zayıflar ve diğer güçleri kontrol etme gücünü kaybeder. Böylece de günah zeminini hazırlanmış olur. Yüce Allah'tan gaflet etmek ve yüce Allah'ı anmamak, aklın zayıflığının doğurduğu sonuçlardan-
dır. Kof batı kültürüne taklit etmek aklın zayıflığının açık belirtilerindendir. Böyle bir durumda olan insan, çok yüksek manevî bir dayanaktan yoksun ise, kesinlikle birçok günahlara düşecektir.

Helâl ve haram sınırında hareket etmek de aklın zayıflığının sonuçlarından olup, genellikle günahla noktanır. Tek

1- Gururu'l-Hikem, s.60, hadis: 1603

2- Gururu'l-Hikem, s.628, hadis: 332

3- Vesailu's-Şia, c.11, s.301, hadis: 16

4- Usul-u Kafi, c.c.2, s.310, hadis: 6

bir cümle ile şöyle izah edilebilir: İnsanın aklî olgunluğu ne kadar fazla olur ve fitrî güdülerini ne kadar çok güçlendirilirse, günaha daha az meyil gösterecektir.

Günahın Oluşumunda Şeytanın Rolü

Şeytan, dış varlığı olan gerçek bir varlık olup, Kur'ân-ı Kerim'de defalarca adı geçmiş ve insanın manevî sülûkü bağlamındaki aldatıcılık rolüne açıkça vurgu yapılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de ve Ehlibeyt hadislerinde, çoğu günahların ortaya çıkışı doğrudan veya dolaylı olarak kovulmuş şeytana nispet verilmiştir. Aynı şekilde şeytandan korunmanın ve kurtulmanın tek yolu olduğuna da dikkat çekilmiştir. İşte bu kurtuluş yolu, yalnızca yüce Allah için çalışmak ve şeytanın şerrinden yüce Allah'a sığınmaktır.

Eğitsel model ve örnekleri edinim bağlamında şeytan bilgisi çok önemli ve dikkate şayan bir konudur. Bu konunun bazı yönlerine "Günahla Kirlenmiş Düşünce" ve "Günahın Kalp Üzerindeki Olumsuz Yansıması" ve de "Şeytanî Çağrışımlardan Etkilenme" başlıkları altında değindik. Kur'ân-ı Kerim açısından şeytan, insanı hak yoldan saptırmak ve uzaklaştırmak için ant içmiş düşmandır. Şu gerçeğe de vurgu yapmak gerekir ki şeytan, ihlas makamına ulaşmış kullara asla zarar veremezler.

Kur'ân-ı Kerim'in konuyla ilgili bazı ayetleri şöyle buyurmaktadır:

Rabbim dedi, beni rahmetinden mahrum ettiğin gibi bende kötülükleri, yeryüzünde onlara bezeyecek, onları isyan ettirerek hepsini de rahmetinden mahrum edeceğim. Ancak ihlâsa sahip edilmiş kulların müstesna.¹

1- Hicr, 39-40

Şüphe yok ki kullarıma hiçbir sûretle gücün yetmez, ancak sana uyan azgınlara yeter senin gücün.¹

Şüphe yok ki inanan ve Rablerine dayanan kimselere karşı gücü-kuvveti yoktur, hükmü yürümez onun.²

Ayetlerden de anlaşıldığı üzere kendini yüce Allah'a kul bilen, gerçek anlamıyla iman eden ve yüce Allah'a da-yanan insanlar şeytanın şerrinden korunmuş kimselerdir.

1- Hicr, 42

2- Nahl, 99

Sekizinci Bölüm

GÜNAH BAĞLAMINDA SEÇKİNLERİN
ROLÜ

Seçkin Kavramı

Her toplumda "seçkinler" olarak bilinen ve tanınan bazı ünlü insanlar vardır ve bunlar, diğer insanların odak noktası olduklarından dolayı eylem ve söylemleri insanlar üzerinde etkilidir.

Bir toplumun ünlü ve seçkinleri sadece belli bir sınıfa özgü değildir ve toplumun bilgelerini, bilginlerini, büyük iş adamlarını, savaş kahramanlarını, sporcularını, yiğitlerini, sanatçılarını, sinema ve televizyon oyuncularını... da kapsamına alır.

Seçkinlerin etki alanı ve etkileme ölçüsü aynı değildir. Mesela bir televizyon kanalında çocuklar için program yapan başarılı bir sunucunun kişilik etkisi, bir bilim adamının ve uzman birinin etkisinden farklıdır.

Bir toplumda var olan genel fikrî ve amelî yörüngelerin "hak ve batıl yörüngeleri" olmak üzere ikiye bölünebileceği gibi, bir toplumun seçkinleri de ikiye bölünür: "Hak ehlinin seçkinleri ve batıl ehlinin seçkinleri"

Gerek hak ve gerekse batıl ehli seçkinleri girişik bir süreçten geçtikten sonra böyle bir konuma gelirler. Bu süreçte genel anlamıyla kişilik, genetik etkenler ve irsî unsurlar etkin rol oynar. Bazen halk, oy kullanarak bazı kimseleri kendine temsilci seçerek onları, toplumun seçkinlerinin bulunduğu alana gönderir. Bazen takva ve ahlâkî üstünlük, bir insanı seçkin bir sima olarak gündeme getirir. Bazen de uzmanlık veya fikrî, bedenî ve maddî güçler bu yönde etki gös-

tererek insanı seçkin bir konuma taşır. Bu bağlamda belirleyici rol oynayan şey, topluma egemen olan değerlerdir.

Genellikle insanı seçkin konuma getiren doğal yataklar ve etkenler bunlardır. Ancak bazen de birileri ve bazı gruplar, bilinmeyen nedenlerden dolayı yapay olarak seçkin bir hâle getirilmek istenir. Geleceğe yatırım olsun diye ve doğacak fırsatlardan yararlanmak amacıyla kişiyi veya grubu büyük göstermek için propagandalar yapılır. Bu nedenle gerçek anlamıyla seçkin insanların özellik ve sorumluluklarını tanımak gerekir.

Seçkinlerin Özellikleri ve Sorumlulukları

Bir toplumun seçkinlerinin en temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- a) Toplumun yarar ve çıkarları doğrultusunda karar verme süreci onlara bağlıdır.
- b) Toplumun çoğunluğunu bir araya getirme gücüne sahiptirler.
- c) Toplumun işlerinin yürütmesi onların elindedir ve bu işlerin doğru veya yanlış olarak yürütmesi de onlara bağlıdır.
- d) Onlar toplumun manevî desteği ve halkın dayanağıdır.

Seçkin insanların bu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, onların ne kadar geniş kapsamlı ve ağır sorumlulukları olduğu anlaşılacaktır. İşte bu sorumlulukların yerine getirilmemesi, toplumun çok ciddi tehditler altında kalmasına neden olacaktır. Bu nedenle seçkinlerin ağır sorumluluklarını yerine getirmemesi affedilmeyecek bir günahtır. Çünkü onlar bu durumda, toplumu yanlışlığa ve sapmalara sürükleyecek ve günahın ortaya çıkmasına etkin biçimde zemin hazırlayacaklardır.

Seçkinlerin ilâhî sorumluluklarından bazıları şunlardır:

1- Sorumluluklar, hedefler ve değer ilkeleri yönünde toplumu bilgilendirmek ve bilinçlendirmek.

2- Mektebin ideolojik sınırlarına bekçilik etmek.

3- Önceki yapıcı hareketlerin manevî getirilerini korumak.

4- Hassas ve hayatî dönemeçlerde toplumun bireylerini hidayet etmek.

5- Yapıcı eleştirileri gündeme taşımak ve önerilerde bulunmak.

6- Toplumun şaşkınlığını gidermek, düşünceleri bulan-dırmaktan sakınmak, gelecek hususunda insanlara ümit vermek ve çalışmaya özendirmek.

7- Öğrenim ve öğretime önem vermek.

8- Eğitimi önemsemek.

9- Nefsi arındırmak, kalbin algı ve salgılarını gözetle-mek, nefsin isteklerine uymaktan sakınmak.

10- Çok çalışmak, dürüst olmak, ilâhî emanetleri koru-mak, sade yaşamak, toplumun içinde bulunmak, az gelirli ve çabuk zarar görebilen kesimlerle ilişki kurmak, halkın so-rularını cevaplamak, sorumluluğu kabullenmek, halkın ya-şam sıkıntılarını gidermek, beytülmal hakkında hassasiyet göstermek ve onu kullanım hususunda dikkatli olmak.

11- Teorik ve pratik alanların tümünde Allah rızasını gözetmek.

12- Rehberine itaat etmek, zahirde ve batında rehberin hayrını dilemek ve rehberine kol kanat olmak.

13- Dini anlama ve düşmanı tanıma sanatını kazanma-ya, uyanık olmaya, dinî ve siyasî basiret edinmeye önem vermek.

Günah Bilgisinde Seçkinlerin Önemi

Bu bağlamda seçkinlerin birkaç yönden önemi vardır ve bunların başlıcaları şunlardır:

1- Buraya kadar açıkladığımız günah ortamlarının çoğu, seçkin insanların sessiz kalması veya teyidi ile hazırlanır.

2- Çoğu günahattan arınma -bu konuyu ilerde işleyeceğiz- yollarının açılması, sadece seçkinlerin olumlu çalışmalarıyla mümkün olur.

3- Toplumun onları model alıp izlediklerinden dolayı onların günah işlemesi, günahın çirkinliğine gölge düşürür ve hatta günahın değere dönüşmesine bile neden olabilir.

4- Seçkinlerin işlediği günahlar sadece normal günahlar düzeyinde kalmaz. Onlar toplumla ilişkili sorumluluklar taşıdıkları için bu yönde ihmal etmeleri hem günahdır ve hem de bu günahlardan kaynaklanan bozukluklar ve olumsuzluklar normal günahların çok üstündedir.

5- Seçkinlerin işlediği günahların sonuçları, normal halkın işlediği günahların sonuçlarıyla aynı düzeyde değildir. Onların günahı, hem kendileri açısından ve hem de toplum bazında daha yıkıcıdır.

6- Seçkinlerin günahlarının dünya ve ahiretteki cezası da, normal insanların günahlarının cezasından daha çetindir ve yüce Allah, onların günahlarından kolay kolay geçmeyecektir.

Kur'ân-ı Kerim ve Seçkinler

Peygamberler mucize gerçekleştirmek için değil, insanları yüce Allah ile aşına kılmak ve varlıklarındaki insanlık cevherini onlara tanıtmak için seçilmişlerdir. Ancak peygamberliklerini ve hakka davette doğrucu olduklarını kanıtlamak için de mecburen mucizeler göstermişlerdir.

Her toplumun seçkinleri, kendi zamanlarındaki peygamberin getirdiği mucizenin asıl muhatabı olmuştur. Hz. İsa'nın (a.s) zamanında tabipler o dönemin seçkinleri olduğundan ötürü Hz. İsa'nın (a.s) bir mucizesi ölülere diriltmek idi.

Hız. İsa (a.s), ölüleri diriltme mucizesi göstererek öncelikle tabipleri hidayet etti ve bunun sonucunda, ilâhî mesajını genel halka duyurma ortamı buldu.

Hız. Musa'nın (a.s) iki mucizesi vardı: Bunlardan biri, elinin bembeyaz olması ve parıl parıl parlamasıydı ve diğeri ise, asasının ejderhaya dönüşmesiydi.

Bunun nedeni şöyle açıklanabilir: Hız. Musa (a.s) döneminde insanlar büyüye ve büyücülüğē merak sarmışlardı ve o günün seçkinleri de büyücülerdi. Toplumun hidayeti kabul etmesi için öncelikle büyücüler hidayet edilmeliydi.

Yüce Allah Resulü (s.a.a) de, Allah'ın dinini toplumda tebliğ etmek istediğinde, öncelikle o dönemin seçkinlerini kendi davetinin içeriği ile aşına etmeye koyuldu. Yüce Peygamberimizin (s.a.a) dönemi, fesahat ve belagatin çok geliştiği ve güçlendiği bir dönemdi. Bu nedenle Peygamberimizin (s.a.a) mucizesi de bu alanda oldu. Bu mucize, o dönemin bütün edebiyatçılarının asla benzerini öne süremeyeceği bir vahiy kelamı idi.

Yüce Peygamberimize (s.a.a) inen ilâhî kelamın mucize oluşunun farklı boyutları vardır ve bunların bazıları şöyledir:

– Her zaman için taze, yararlı ve çözümleyici olan derin ve yeni anlamlar ve de temeller getirmiş olması.

– Öğretilerinin tek boyutlu olmayıp, bilakis insanın varlıksal boyutlarının tümüne dönük olması.

– Gelecekte haber vermesi ve tarih, evren bilimi, sosyal bilim, ahlâk, ruh bilimi, yöneticilik... gibi bilimleri de içeren çok geniş alanda bilgi vermesi.

– Bütün bu bilimlerin ve kavramların sözcükler kalıbında beyan edilmesi ve dizilişiyile de fesahat ve belagat uzmanlarını hayrete düşürmesi ve onun benzerini getirmekten aciz kalmaları.

– Bu ilâhî kelamı getirenin asla okula gitmemiş ve ders almamış olması.

Unutulmamalıdır ki yüce Peygamberimizin (s.a.a) ne bu kelimadan önceki ve ne de sonraki kendi sözleri, fesahat bakımından bu kelamla aynı düzeyde olmamıştır.

Yüce Peygamberimiz (s.a.a), amelî ve kavî (sözlü) olmak üzere iki çeşit mucize göstermiştir. Amelî mucizelerinden iki bini sayılmıştır. Ağacı ve ayı parçalaması, bu mucizeler türündendir.

Yüce Peygamberimizin (s.a.a) en önemli mucizesi, Kur'ân-ı Kerim'den ibaret olan kavî mucizesidir. Çünkü bu, ebedî ve kalıcı mucizedir; bütün zamanlar için insan üstü olduğu gözlemlenebilir. Amelî mucize ise, sadece bazı insanlar tarafından görülmüş ve diğerlerine aktarılmıştır.

Kur'ân'ın seçkinler hakkındaki ayetleri birkaç kategoride değerlendirilebilir:

1- Yüce Peygamberimizin (s.a.a) şahsına doğrudan hitap eden ayetler. Bu alandaki bir ayet şöyledir:

Ey Peygamber, inananları savaşa teşvik et.¹

2- Müminler için bazı sıfatları açıklayan ve gerçekte müminlerin seçkinlerini kasteden ayetler. Bu gruptaki bir ayet şöyledir:

O kişilerdir onlar ki onları yeryüzünde yerleştirdik mi namaz kılarlar...²

3- Genellik ifade eden, bir aşaması bütün Müslümanları içeren ve seçkinlerin ise muhataplar arasında en mükemmel örnekler olduğunu ifade eden ayetler. Kur'ân-ı Kerim'in "Ey iman edenler..." şeklinde başlayan genel hitaplarının tümü bu kategoride yer alır.³

4- Batıl ehlinin seçkinlerine hitap eden veya onların hâlini anlatan veyahut da sıfatlarını sayan ayetler. Bu husustaki bir ayet şöyledir:

1- Enfâl, 65

2- Hac, 41

3- Bu hitap şekli Kur'ân'da 99 defa tekrar edilmiştir.

Ve Rabbimiz derler, gerçekten de ulularımıza ve büyüklerimize itaat ettik de onlar, sapıttı yolumuzu.¹

Bu ayet, batıl yönündeki seçkinlerin saptırıcı ve yoldan çıkarıcı olduğuna işaret etmektedir.

Kur'ân-ı Kerim, hak yoldan sapan ve toplumu saptıran seçkinleri, ilim yüklü olup da ilmiyle amel etmeyen eşeğe benzetmektedir. Şöyle buyurmaktadır:

Kendilerine Tevrat yüklenenler, sonra da onunla amel etmeyenler, eşeğe benzerler ki koca-koca kitaplar taşımada; Allah'ın delillerini yalanlayan topluluğa getirilen örnek, ne de kötü bir örnek ve Allah, zalim topluluğu doğru yola sevketmez.²

Kur'ân-ı Kerim, Peygamberimiz (s.a.a) hakkında en büyük tehdidi içermektedir. Şanı yüce Allah, kendi peygambere hakkında şöyle buyurmaktadır:

Ve eğer bize isnat ederek bazı lâflar etseydi. Elbette onu kudretimizle alırdık. Sonra da elbette şah damarını çeker koparırdık.³

Bu tehdit, bir yönetici olarak yüce Peygamberimizin (s.a.a) sorumluluğuna dikkat çekmektedir. Çünkü hadislerin tabiriyle, bozguncu yönetici toplumu bozgunculuğa sürükleyecektir.

Ehlibeyt Hadislerinde Seçkinler

Ehlibeyt'ten, Kur'ân-ı Kerim'in tefsiri hakkında olduğu gibi seçkinler hakkında da hadisler rivayet edilmiştir. Şimdi bu alanda rivayet edilen hadislerin bazısını aktaralım:

1- Seçkin sınıfları beyan eden hadisler. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

1- Ahzâb, 67

2- Cum'a, 5

3- Hâkka, 44-46

Ümmetimin seçkinleri dörttür: Yöneticiler, âlimler, abitler ve tüccarlar...

Bu hadiste geçen "yöneticiler ve âlimler" kavramlarının dairesi, her yönetici ve âlimi -spor ve sanat ilmini bilen kimseyi de- kapsayacak şekilde tefsir edilmeli veya bu kavramlarla, seçkinlerin en önemli fertlerinin kastedildiği şeklinde yorumlanmalıdır. Çünkü ümmetin seçkinlerinin bu dört sınıfla sınırlı olduğu kesinlikle kastedilmemiştir.

2- Yönetici, âlim, bilgin... gibi seçkinlerin görevlerini açıklayan hadisler.

3- Toplumun seçkinlerinin sapma tehlikesi hakkında uyarıda bulunan hadisler. Bu hususta İmam Ali'den (a.s) rivayet edilen bir hadis şöyledir:

Âlimin sapması âlemi saptırır.

Merhum Şehid-i Sani "*Münyetü'l-Murid*" adlı eserinde, âlimin görev ve yükümlülüklerini şöyle açıklamıştır:

Âlim, az ibadete razı olmamalı ve ibadetleri en güzel ve de olanca dikkatle yerine getirmelidir. Çün-kü âlimler halkın önderleri ve mercileridir... Âlim ilminden faydalanmazsa, başkaları da onun sahip olduğu ilimlerden asla faydalanmayacaktır. Bu nedenle âlimin hatası, doğuracağı zararlardan dolayı büyük sayılmıştır.¹

Seçkinler ve İlk Sapma

Seçkinlerin sapması, her zaman için dinî bir toplumu tehdit eden ve hatta inhiraf tehlikesiyle yüz yüze getiren sorunlardan biri olmuştur. Peygamberler, mucize göstererek seçkinlerin eleştiri ve itiraz yolunu tıkamıştı. Ama yine de onlar, düşmanlık ve inatlarından dolayı peygamberlerin davetine muhalefet ediyor ve böylece de toplumun alt tabaka-

1- Münyetü'l-Murid Fi Adâbi'l-Müfid ve'l-Müstefid, s.65-66

sını şüpheye düşürüyor ve kafasını karıştırıyorlardı. Tarihin bir diliminde Samiri gibi biri çıkıp, buzağı şeklinde bir heykel yaparak insanların Allah'a kulluk etmesini engelledi. Bir başka zaman başka bir seçkin grup ortaya çıktı ve put yaparak onları Allah'ın çocukları ve hakkın mazharları olarak tanıttı ve bu yolla insanları puta tapmaya çağırdılar...

Yüce Allah Resulü (s.a.a), cahillik ve sapıklığı ortadan kaldırmak için nice zahmetlere katlandı ve zulüm, haksızlık, övünme, kan dökme, adam öldürme, savaş, diri diri kız çocuklarını toprağa gömme, hırsızlık, yağma... gibi cahiliye döneminin değer karşıtı geleneklerini ortadan kaldırarak adalet ve fazilet temeline dayalı bir devlet kurdu. Yüce Allah Resulü'nün (s.a.a) yaptığı şey, din toplumunun temelini atmaktan ibaretti.

Seçkinlerden oluşan bir grup, yüce Peygamberimizin (s.a.a) mübarek ömrünün son günlerinde entrikaya koyuldu ve böylece de sapma, ırkçılık ve hurafeye zemin hazırlamış oldular.

Din toplumunu şekillendirmek, geliştirmek ve yüceltmek için bütün ömrünü veren yüce Peygamber (s.a.a) saygısızlık ve küstahlık gördü, sayıklamakla suçlandı.

Allah Resulü (s.a.a), İslâm ordusunun hazır olmasını emretmiş, Üsâme b. Zeyd'i orduya komutan olarak atamış ve herkesin de bu orduya katılmasını emretmişti. Belki de Peygamberimiz (s.a.a), Üsâme gibi genç birini ordu komutanlığına atamakla, komutanlık ölçüsünün yaşlılık ve benzeri şeyler değil, yeterlilik ve liyakat olduğuna vurgu yapmak istemişti.

Allah Resulü'nün (s.a.a) açık emrine rağmen bazı seçkinler, yönetici ve komutanın yaşlı olması gerektiği yönündeki görüşleri üzerinde ısrar etti ve genç komutanın ordu-suna katılmadılar.

Hız Peygamber'in (s.a.a) son anlarında bir kez daha Ali'nin (a.s) halifeliğine vurgu yapması karşısında, bu seçkinle-

rin bazıları yine kendilerini gösterdi. Bu hususta öyle inat etti ve direttiler ki, Ali'nin (a.s) üstünlüğünü görmemek için azabın inmesini istediler. Oysaki yüce Peygamber'in (s.a.a) bu buyruğu da diğer buyrukları gibi Allah katındandı ve Ali'nin (a.s) takva, liyakat, ilim, yöneticilik, cesaret... gibi üstünlükleri uyarıncaydı.

Müminler Emiri Ali (a.s) yalnız kaldı, hakkına kavuşmayacağını gördü ve yüce Peygamberin (s.a.a) emrinin uygulanmasına olan ümidini kaybetti. Ancak İslâm'ın özünü korumak için sessiz kaldı ve her hangi bir girişimde bulunmadı.

Hz. Peygamber'in (s.a.a) kendinden sonrası için belirlediği önder hakkına ulaşamamış ve halifeliğin yönü değişmişti. Bunun sonucunda cahillik, sapıklık ve hurafecilik tekrar hortlamıştı. İslâm'ın zahirinin gözetildiği ve korunduğu kısa bir dönem sonrasında toplumun ruhu cahiliye döneminde döndü ve o dönemin değerleri yavaş yavaş diriltildi. Eğer toplumun seçkinleri, yüce Peygamberin (s.a.a) Gadir-i Hum'daki ve sonrasında buyruğuna uysalardı ve masum imamın velayetine teslim olsalardı İslâm toplumu, sonuçları bugün bile hissedilen o tarihi durgunluğa düşmeyecekti.

Hak yolun seçkinlerinin vurdumduymazlığı ve kayıtsızlığı sonucunda İmam Ali (a.s), tek yaveri ve yardımcısı olan Hz. Fatıma (s.a) ile birlikte geceleri kapı kapı dolaşıp yüce Peygamber'in (s.a.a) vasiyetini hatırlatmak zorunda kalmıştı. Onlarda yine bir kıpırdama olmadı ve sessiz kaldılar. Bu durum karşısında batıl ehli, Müminler Emiri Ali'ye (a.s), eşine ve çocuklarına olmadık şekilde saygısızlık ettiler. Ali'nin (a.s) evine dayanıp evin kapısına ateş verdiler, Hz. Peygamber'in (s.a.a) tek yadigârı Hz. Fatıma'ya (s.a) saygısızlık ettiler. Olay bununla da bitmedi. İş öyle bir yere vardı ki, Hz. Peygamber'in (s.a) kızı ölümü arzular oldu ve şöyle yakardı:

Allah'ım! Tez eyle ölümümü, hızlandır.

İmam Ali'nin (a.s) Dilinden Olayın Ayrıntısı

Andolsun Allah'a ki filan, onu bir gömlek gibi giyindi; oysa daha iyi bilirdi o, ben hilâfete nispetle değirmen taşının mili gibiydim; hilâfet benim çevremde dönerdi; sel benden akardı; hiçbir kuş, uçtuğum yere uçamazdı. Hilâfetle arama bir perde çektim; onu koltuğumdan silkip attım. Düşündüm; kesilmiş elimle hamle mi edeyim; yoksa bu kapkaranlık körlüğe sabır mı edeyim? Hem de öylesine bir körlük ki ihtiyarları tamamıyla yıpratır; çocuğu kocaltır; inanan da Rabbine ulaşıncaya dek bu zulmette zahmet çeker.

Gördüm ki sabretmek daha doğru; sabrettim; ettim ama gözümde diken vardı, boğazımda kemik vardı; mirasımın yağmalandığını görüyordum. Birincisi, onu falana verip gitti. Ne de şaşılacak şey ki yaşarken halkın kendisini bırakmasını teklif ederdi; ölümünden sonra yerine öbürünün geçmesini sağladı. Bu iki kişi hilâfeti, devenin iki memesi gibi aralarında paylaştılar. O, hilâfeti, düz ve düzgün olmayan çorak bir yere attı; sözü sertti, insanı yaralardı; onunla buluşup görüşeni incitirdi. Meselelerde şüphesi çoktu; özür getirmesinin sayısı yoktu. Onunla konuşan, arkadaşlık eden, serkeş bir deveye binmişe benzerdi; burnuna geçen yularını çekse burnu yırtılır, yaralanırdı; bıraksa üstündekini helâk olma çukuruna götürür, atardı.

Allah'ın bekasına andolsun, halk, onun zamanında ne edeceğini şaşırdı; yoldan çıktı; renkten renge boyandı ve birbirini suçladı. Uzun bir zaman, çetin mihnetlere düştüm; sabrettim; derken o da yoluna düzüldü; halîfeliği bir topluluğa bıraktı ki ben de bunların biriyim sanıldı. Allah'ım, sana sığınırım; ne de danışma topluluğuydu bu! Onlardan benim hakkımda, birincisiyle ne vakit bir şüpheye düşen oldu ki bu çeşit kişilere katıldım ben? Fakat inerlerken onlarla indim; uçarlarırken onlarla uçtum; inişte, yokuşta onlarla beraber oldum. İçlerinden biri, hasedinden gerçekten saptı; öbü-

rü, damadı olduğundan ona uydu, benden yüz çevirdi; öbürleri de öyle işler ettiler ki anmak bile çirkin.

Derken kavmin üçüncüsü kalktı; hem de bir hâlde ki iki yanı da yelle dolmuştu; işi gücü, yediğini çıkaracak yerle yiyeceği yer arasında gidip gelmekti. Onunla beraber babasının oğulları da işe giriştiler; Allah malını ilk baharda devenin otları, çayırı-çimeni yiyip sömürmesi gibi yediler, sömürdüler. Sonunda onun da ipi çözüldü; hareketi tezce yaralanıp öldürülmesine sebep oldu, karnının dolgunluğu onu bu hâle getirdi; işini tamamladı gitti. Derken, halkın benim etrafıma, sırtlanın boynundaki kıllar gibi üşüşmesi kadar beni üzen bir şey olmadı; her yıldan, birbiri ardınca çevreme üşüştiler; bir derecede ki kalabalıktan Hasan'la Hüseyin, ayaklar altında kalacaktı neredeyse. Koyunların ağıla üşüşmesi gibi çevreme toplandılar; bu hengamede elbisem bile yırtılmıştı. Ama işi elimle aldıktan sonra bir bölük, biatten döndü; ahdini bozdu. Öbür bölük ok yaydan fırlar gibi fırladı, inancından vazgeçti; öbürleri de itaatten çıktı; sanki onlar, her türlü noksan sıfatlardan münezzeh Allah'ın "İşte ahiret yurdu; biz onu, yeryüzünde yücelik ve bozgunculuk dilemeyenlere veririz ve sonuç, çekinenleridir." Buyurduğunu duymamışlardı.¹ Evet, andolsun Allah'a, elbette duyduklar da, ezberlediler de; fakat dünya, gözlerine bezenmiş bir şekilde göründü, onun bezentisi hoş geldi onlara. Ama şunu da bilin ki andolsun tohumu yarana, insanı yaratana, bu topluluk, biat için toplanmasaydı, Allah'ın, zalimin doyup zulmetmemesi, mazlumun aç kalmaması hakkında bilginlerden aldığı ahd-ü peyman olmasaydı hilâfet devesinin yularını sırtına atardım; ümmetin sonuncusunu, ilkinin kâsesiyle suvarır giderdim. Siz de anlamışsınızdır ki şu dünyanızın değeri, bir dişi keçinin aksırığından da değersizdir bence.²

1- Kasas, 83

2- Nehcü'l-Belâğa, 3. hutbe (Şıksıkiye hutbesi adıyla meşhurdur.)

Aşura ve Seçkinler

Aşura vakıası, öğrenilmesi gereken derslerle ve alınması gereken ibretlerle doludur. Özveri, fedakârlık, sebat ve direniş, ihlas, hedef uğrunda severek can verme, öndere ita-at... sözü edilen derslerin birkaç örneğidir sadece. Aşuradan alınması gereken ibretler ise, o günkü toplumun seçkinlerinin oynadığı rol ile bağlantılıdır.

Asıl sorulması gereken ana soru şudur: Allah Resulü'nün (s.a.a) evladı, dinden çıkan biri adıyla ve olanca katılık ve gaddarlıkla niye öldürüldü ve ailesi de esir alındı? Allah Resulü'nün (s.a.a) halifesi olduğunu iddia eden Yezid b. Muaviye, şehitlerin kesik başları yanında eğlence tertipleme cesaretini nereden bulmuştu? İslâm devletinin başında bulunan kişi, açıkça bu günahları işlediğine göre diğer yöneticilerin hâl ve durumunu şerh etmeye ne hacet?

Artık İmam Ali'ye (a.s) biat etmeyen ve İmam Hüseyin'e (a.s) haset besleyen Abdullah b. Ömer gibi birinin, Haccac b. Yusuf gibi gaddar ve kana susamış bir zalime biat etmesi pek de anlaşılmaz ve ilginç bir şey olmayacaktır.

Abdullah b. Ömer, biat etmek için Haccac b. Yusuf'un yanına gittiğinde Haccac, biati kabul için elini değil, ayağını uzatır. Ali (a.s) ve Hüseyin (a.s) gibi birinin eline biat etmeyenlerin akıbeti, Haccac gibi hunharların ayağına biat etmek olacaktır.

Endülüs'ten Bir Örnek

Seçkinlerin sapmalarının bir diğer örneği, İslâmî Endülüs (günümüz İspanya'sı) toplumundaki seçkinlerin gafletidir. Avrupa'nın kalbinde bulunan Endülüs, Müslümanların özveri, ihlas ve himmeti sonucunda fethedilmiş ve orada İslâm devleti kurulmuştu. Endülüs İslâm devletinde her grubun ve tüm farklı din mensuplarının hakları adalet üzere gözetilir ve

temin edilirdi. Bu toplumun seçkinleri ve yöneticileri, gitgide kişisel refah ve çıkar bataklığına gömüldü ve böylece de kültürel konular ve günahın yayılması hakkında kayıtsız kaldılar. Bu ilgisizlik ve kayıtsızlık, zamanla İslâm devletinin ana kadrosunu da fesada sürükledi, aralarında dünya malı için yarış başladı ve Müslümanların heybet ve azameti çöktü. Bunun sonucunda düşmanlar dış bileyerek plânlar hazırladı ve düzenler kurdular. Nitekim uygun fırsatı buldu ve saldırıya geçtiler. Bu saldırıda bütün Müslümanlar kılıçtan geçirildi ve oradaki İslâm devleti de çökertildi.¹

Din Önderlerinin Yakınmaları

Hz. Peygamber efendimiz (s.a.a) ve Müminler Emiri Ali (a.s), toplumun seçkinlerinin rolüne büyük önem verdiklerinden dolayı sürekli olarak onları ilâhî görevlerini yerine getirmeye çağırıyor, hatalarını büyümüyor ve bu hataların doğuracağı vahim sonuçları öngörüyor ve uyarıyorlardı.

Konuyla ilgili bazı hadisler, bu hatalardan beslenen anlaşmazlık, tefrika, dinin sekteye uğraması, değerlerin anlam yitirmesi ve yok olması gibi konulara dikkat çekmiştir.

Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

Yakın bir zamanda ümmetim yetmiş üç fırkaya bölünecektir. Benim vasım Ali'ye uyan hariç hepsi ateştedir.²

Yüce Efendimizin (s.a.a) bir diğer buyruğu şöyledir:

Bir zaman gelecektir ki ümmetimin bilgilerinden bazıları, İslâmî meseleleri birbiriyle karıştıracaktır. İşte onlar, ümmetimin en kötüleridir.³

1- Endülüs tarihi hakkında birçok kitap yazılmıştır. Ancak biz, "Endülüs'ten Bir Çocuk" kitabından alıntı yaptık. Bu kitap küçük olmasıyla birlikte çok faydalıdır.

2- Vesailu's-Şia, c.18, s.31

3- Kenzü'l-Ümmal, c.10, 9115. hadis

Yüce Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Ümmetim yetmiş üç fırkaya bölünecektir. Bunların ümmet üzerindeki en fitnecisi, dinî konuları kendi reyine göre değerlendirenlerdir. Böylece onlar, harâmı helâl sayacak ve helâli de harâm edeceklerdir.

Hız. Peygamber efendimizin (s.a.a) bir diğerk buyruğı ise şöyledir:

"Kadınlarınız fesada ve gençleriniz günaha düştüklerinde, iyiliğı buyurmadıklarında ve kötülükten alıkoymadıklarında sizin durumunuz nasıl olacaktır?"

Allah Resulü'ne (s.a.a) şöyle dendi: *"Ey Allah'ın Resulü, böyle olacak mı?"*

Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki: "Evet. Bundan daha kötüsü ise, kötülüğı buyurduğunuz ve iyilikten de alıkoyduğunuz durumda hâlinizin nice olacağıdır?"

Şöyle dendi: "Ey Allah'ın Resulü, bu da mı olacak?"

Allah Resulü (s.a.a) buyurdu ki: "Evet. Bundan da kötüsü, iyiliğı kötülük ve kötülüğı iyilik olarak bildiğiniz durumdaki hâlinizdir."

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Ey insanlar! Dolu kabın baş aşağı çevrilip boşaltılması gibi, İslâm'ın da boşaltılacağı zaman gelecektir.¹

İmam Ali'nin (a.s) bir buyruğı da şöyledir:

Şüphesiz ki bu din, kötülerin ellerinde esir olmuştur; nefsin isteğı uyarınca amel ediyorlar ve onunla dünya talep ediliyor.

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Size bir zaman gelecektir ki âlimler, ancak güzel giysisinden ötürü sayğı görecektir.

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

İslâm garip idi ve tezlikte garipliğıne dönecektir.

1- Nehcü'l-Belâğa, 103. hutbe

Yine İmam Ali (a.s), uzun bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

Benden sonra öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda haktan daha gizli, batıldan daha aşikâr bir şey olmayacak. Allah ve Resulü'ne yalan söylemekten daha fazla artıp yayılan bir şey olmayacak. O zaman halkına hakkıyla okunduğunda Kur'ân'dan daha rağbetsiz ve tahrif edildiğinde ise ondan daha rağbetli şey olmayacaktır. Ülkelerde maruftan daha münker ve münkerden daha maruf şey olmayacaktır. Bu halk ayrılık üzere birleştiler ve birlikten ayrıldılar...¹

İmam Ali (a.s) yine şöyle buyurmuştur:

İnsanlara öyle bir zaman gelir ki, Kur'ân'dan ancak resim, İslâm'dan ise ancak ismi baki kalır. Mescitleri o zamanda bina bakımından mamur, hidayet bakımından haraptır. Halkı, yeryüzünün en şerli kişileridir, fitne onlardan çıkar, hata ve günah onlara sığır...²

İmam Ali'nin (a.s) buyruğu, gerçekten günümüz dünyasının içinde bulunduğu durumu çok iyi anlatmaktadır. Bu bağlamda Allah'ın evinin ve Allah Resulü'nün (s.a.a) türbesinin hemen yanı başındaki Vahhabî mescitlerinden birine girip de oradaki sapıklıkları ve velayet makamına karşı yapılan küstahlıkları görmek yeterli olacaktır.

Müminler Emiri Ali'nin (a.s) Osman'a söyledikleri, seçkinlerin sapmaları karşısında yapılan direnişin güzel bir örneğidir:

Halk arkamda, beni, seninle aralarından sefir olarak sana gönderdiler. Andolsun Allah'a ki sana ne diyeyim, ne söyleyeyim, bilemiyorum. (Bidatlerinden ve kötü davranışlarından) bir şey bilmiyorum ki sen onu bilmeyesin; bir yol yok ki sana göstermeye kal-kayım

1- Nehcü'l-Belâğa, 147. hutbe

2- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli sözler, 369. hadis

da sen onu tanımayasın (bizzat hareket yolu-nun dine aykırılığını bilmektesin); sen de bizim bil-diklerimizi biliyorsun.¹ Bir şeyde, senden ileri geçmiş değiliz ki onu sana haber verelim; bir şeyi gizlice ha-ber almış değiliz ki onu sana tebliğ edelim. Bizim gör-düğümüz gibi sen de gördün; bizim duyduğumuz gi-bi sen de duydun; bizim sohbet ettiğimiz gibi sen de, Allah'ın salâtı O'na ve soyuna olsun, Rasulullah'la sohbet ettin. Ebû-Kuhâfe oğluyla Hattâboğlu, senden daha doğru harekete, senden daha lâyük değillerdir;² sen, yakınlık bakımından Rasulullah'a, Allah'ın salâtı O'na ve soyuna, daha yakınsın; onlar, ona damat ol-madılar; sense bu şerefi elde ettin.³

Allah için, Allah için canına acı. Çünkü sen, andolsun Allah'a, körlükten göz açmıyorsun, bilgisizlikten dönüp bilgiye gelmiyorsun, oysa doğru yolu görmede ve adaleti bilmedesin. Yollar açık elbet; din hükümleri de ayakta durmada. Bil ki Allah katında, Allah kullarının en üstünü, adalet sahibi imamdır; doğru yolu bulmuştur o, doğru yolu gösterir. Malum olan yolu yordamı ayakta tutar; bilinmeyen bidati öldürür-gider. Yollar-yordamlar apaydındır, onların alâmetleri var. Bidatler de apaçıktır, onların da alâmetleri var. Allah katında insanların en kötüsü de zulmeden imamdır; yol sapıtır, halk da onunla yoldan sapar; uyulan yolu-yordamı öldürür, yok eder; bırakılmış bidati diriltir-diker.

1- Yaptığın işlerin çirkinliğini bizim bildiğimiz gibi sen de biliyorsun.

2- Onlar da Hz. Peygamber'in (s.a.a) buyruğuna aykırı hareket etmişlerdi, ancak senin kadar açıkça Msülûmanlara zulmetmediler.

3- Halife Osman, meşhur görüşe göre Hz. Peygamber'in (s.a.a) kızı "Rukayye" ile ve onun ölümünden sonra da diğer kızı "Ümm-ü Kulsüm" ile evlenmiştir.

Allah'ın salâtı O'na ve soyuna olsun, ben Resulullah'tan duydum, buyurdu ki: Kıyamet günü zulmeden imam, öyle bir hâlde getirilir ki yanında ne bir yardımcı vardır ona, ne bir özür dileyen; cehenneme atılır; orada değirmen döner gibi döner; sonra da cehennemin ta dibine bağlanır.¹

Seçkinlere Özgü Günahlar

Toplumun seçkinleri de diğer insanlar gibi günahlara düşebilirler. Ancak bazı günahlar vardır ki onlar, genellikle seçkinler tarafından işlenir ve maalesef ki bu günahlardan genellikle gaflet edilir. Elinizdeki kitabın ikinci bölümünde, seçkinlere özgü günahların büyük bölümüne değinmiştik. Şimdi, sözü edilen günahların ikisine de burada değineceğiz.

1- Dinde Tahrif ve Bidat

Arapça bir kelime olan tahrif, bir şeyin yerini değiştirmektir; bulunduğu veya bulunması gereken asıl yol ve yönden saptırmaktır. Bir değişim olarak tahrif, kastedilen asıl anlamın dışında bir anlam verecek şekilde bir şeyi değiştirmekten ibarettir. Tahrifin farklı türleri vardır ve en önemlileri ise lafzî tahrif ve manevî tahriftir.

Lafzî tahrif: Bir sözün zahirini azaltarak veya çoğaltarak, ön arka ederek anlamını değiştirmektir.

Manevî tahrif: Söz ve lafzın özü değiştirilmeksizin, söyleyenin amacına ters düşecek şekilde farklı yorumlamak ve değişik bir amaç yüklemektir. Buna, batıl tevil de denebilir.

Tahrifin gerçekleştiği alan, bazen bir söz veya bir kitap veyahut da büyük ve önemli sosyal bir konudur. Önemli sosyal konunun bir örneği şöyledir: Toplum için sosyal bir

1- Nehcü'l-Belâğa, 164. hutbe

belge, ahlâkî ve eğitsel bir dayanak nitelikte olan sosyal bir kişiliğin veya tarihî bir olayın tahrifidir.

Açıktır ki sosyal bir konuyu tahrif etmenin tehlike ve günahı, diğerlerinden çok daha büyük ve yıkıcıdır.

Kur'ân-ı Kerim, -özellikle Yahudiler hakkında- tahrif kelimesini kullanmış ve semavî kitap üzerindeki lafzî ve manevî tahriflerinden dolayı defalarca onları kınamıştır.

Bazen de tahrif ve bidat bir arada görülebilir. Bunun bir örneği, okunan Kur'ân'ın sadece sesine ilgi göstermek ve içeriğini önemsememektir. Oysaki cennet makamları, Kur'ân'ın anlam ve batını ile bağlantılıdır. Büyüklerimiz şöyle buyurmuşlardır: Kur'ân tilavet ettiğiniz zaman hangi ayetin sizinle ilgili olduğuna, onun mefhumuyla bağlantılı olarak hangi durum ve konumda olduğunuza dikkat edin. Dikkat edilmelidir ki, suskun Kur'ân'ın garip kaldığı ölçüde konuşan Kur'ân da garip kalacak, tanınmayacak ve yalnızlığa itilecektir.

Bidatin anlamı: Esas itibariyle Kur'ân'da, yüce Allah Resulü'nün (s.a.a) ve Ehlibeyti'nin sünnetinde olmayan ve hatta karıştının olduğu bir şeyi dine varmış gibi göstermek bidattir.

Peygamber efendimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Bidat ehli, Allah'ın, kitabının ve Peygamberinin buyruğuna muhalefet edenlerdir; kendi görüşleri ve nefsî istekleri uyarınca amel edenlerdir.¹

Buna binaen bidat koyucular, nefsî heveslerine uyararak ve istekleri uyarınca bir şeyi dine ekleyen veya bir şeyi din-den eksiltенlerdir.

Tahrif ve bidatin farkı: Genellikle tahrif, bir yazı veya bir söz veyahut da geçmiş zamanda gerçekleşmiş önemli bir olay hakkında kullanılır; bidat ise, bidatçı şahsın kendi görüş ve düşüncesi doğrultusunda yaptığı ve doğruluğu dine dayandırdığı -olumlu veya olumsuz- bir ameldir.

1- Kenzül'Ümmal, c.6, s.184, 44216. hadis

Bu da demektir ki bidatin alanı ameldir ve de bu amelin din ile hiçbir ilişkisi yoktur. Oysaki -özellikle manevî açıdan- tahrif edilmiş söz veya olay dine dayanmakta, ancak kasıtlı olarak kötüye kullanılmıştır.

Her hâlükârda tahrif ve bidat birçok yönden birbirine benzemektedir. Kur'ân-ı Kerim, tahrif ve bidatin büyük günahlardan olduğunu defalarca hatırlatmış, bu günahları işleyenleri en ağır şekilde azarlamış ve azapla müjdelemiştir. Açıktır ki dinde tahrif ve bidat, normal insanların yapabileceği bir iş değildir. Bu günahları işleyenler her zaman için toplumdaki seçkinler, zorbalar, siyasetçiler, bilgi sahipleri olmuştur. Kur'ân-ı Kerim, bu büyük günahları Yahudî ve Hristiyan bilgelerine nispet vermiş ve bundan dolayı da onları şöyle kınamıştır:

Elleriyle kitap yazıp sonra da az bir para almak için bu, Allah tarafından geldi diyenlerin vay hâllerine. Elleriyle yazdıklarından, o kitabı, kendileri düzdüklerinden dolayı vay hâllerine, kazançları yüzünden vay hâllerine.¹

Bir başka ayet şöyledir:

Sonra Meryem oğlu İsâ'yı yolladık... ve rahipliği, onlara biz farz etmediyse de onlar bunu icat ettiler.²

Kur'ân-ı Kerim, bidat tehlikesinin İslâm dini hakkında da geçerli olduğunu hatırlatmış ve Müslümanları bundan sakındırmıştır.

Kur'ân-ı Kerim bu hususta şöyle buyurmuştur:

Ey inananlar, Allah'ın size helâl ettiği tertemiz şeyleri haram etmeyin kendinize ve aşırı gitmeyin. Şüphesiz ki Allah, aşırı gidenleri sevmez.³

1- Bakara, 79

2- Hadid, 27

3- Mâide, 87

Bu ayet, daha çok ibadet etmek için kendilerini ibadete adayan ve eşleriyle ilişki kurmayı kendilerine yasaklayan bazı ashap hakkında inmiştir.

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Allah'ın yarattıklarından en fazla sevmediği iki kişidir: Birisi, dalâlete düşmüş, doğru yolda yürümekten vazgeçmiş, gerçek yoldan sapmış, başı boş bir hâle gelmiştir. Sonradan uydurulan şeyleri över, onlarla oyalanır; halkı da sapıklığa sürer, yoldan çıkarır. Kendisine uyup azana fitnedir; kendisinden öncekilerin yolundan azmıştır. Yaşarken de, ölümden sonra da kendisine uyanları azdırır. Başkalarının suçlarını da yüklenmiştir; kendisi de kendi suçuna batmış gitmiştir.¹

Ayet ve hadisler, bidat ehlini elim ve çetin azaplarla müjdelemiştir. Kur'ân-ı Kerim, cehennem ehlinin bazıları hakkında şöyle buyurmuştur:

Cehennem ehli, cennet ehline bize biraz su verin, yahut Allah'ın sizi rızıklandığı şeylerden bize de ihsan edin diye bağırırlar. Cennetlikler, şüphe yok ki derler, Allah suyu da, bize verdiklerini de kâfirlere harâm etmiştir. Onlar, dinlerini eğlence ve oyun saymışlardır, dünya yaşayışı, onları aldatmıştır. Onlar, nasıl bugüne kavuşacaklarını unutup bile-bile ayetlerimizi inkâr ettilerse biz de bugün onları unuturuz.²

Konu ile ilgili ayet ve hadisler, bidat koyarak Allah'ın dini ile alay edenler ve dinin gerçeklerini gizleyenler için farklı azaplar belirlemiştir. Sözü edilen azapların bazıları şöyledir:

1- Nehcü'l-Belâğa, 17. hutbe

2- A'râf, 50-51

- Karınları ateşle doldurulacak.¹
- Yüce Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak ve asla onları muhatap almayacaktır.²
- Onların günahları bağışlanmayacaktır.³
- Çok çetin ve alçaltıcı şekilde azap edilecekler.⁴
- İşledikleri günahlar, onları cehenneme sürükleyecektir.⁵
- Onların kanları mubahtır.⁶
- Gökteki ve yerdeki meleklerin lâneti onlarıdır.⁷
- Onlar için din tarafından bir ceza belirlenmiştir.⁸

Müslümanlar, bu tür günahların tehlikesinden dolayı o insanlara güler yüz göstermemelidirler. Peygamber efendimiz (s.a.a) bu hususta şöyle buyurmuştur:

Bidat ehlinin yüzüne gülümseyen bir kimse, şüphesiz ki dinini yıkmada ona yardım etmiştir.⁹

Konu ile ilgili bazı hadisler, bu tür insanlarla akrabalık ilişkilerinin bile kesilmesini emretmiştir.

Ebu Haşim Caferî, İmam Rıza'dan (a.s) şöyle rivayet eder:

"Neden seni Abdurrahman b. Yakub'un yanında görüyorum?"

Dedi ki: "O benim dayımdır."

İmam buyurdu: "Şüphesiz ki o, Allah hakkında sapmıştır ve yanlış bir şekilde Allah'ı tanıtmaktadır. Ya onunla olur ve bizi terk edersin veyahut da bizimle olur, ondan uzaklaşırsın..."

1- Bakara, 174

2- Bakara, 174

3- Bakara, 174

4- Bakara, 174

5- Kenzü'l-Ümmal, c.1, 113. hadis

6- Vesailu's-Şia, c.18, s.505

7- Biharu'l-Envar, c.2, s.115, 12. hadis

8- Usul-u Kafi, c.1, s.59, 2. hadis

9- Sefine, c.1, s.63

2- Din Alanında Yanlış Anlama

Dinde tahrif ve bidat, genellikle kasıtlı ve bilinçli olarak yapılan işlerdir.

Din alanında yanlış anlama, sadece mukaddimleri kasıtlı olarak yapılan, ancak işin kendisinde belki de kasıt bulunmayan bir günahtır.

Bu açıdan dine ve din toplumuna yönelmiş zararlar ve bunun sonucunda toplumda ortaya çıkacak günahlar, bazen tahrif ve bidat günahından daha tehlikeli boyutlara ulaşabilir. Dinin hakikat ve cevherini anlamamak mazereti seçkinler hakkında kabul edilmez ve dini yanlış değerlendirmeleri büyük bir günah sayılır. Çünkü onlar önyargılarından kurtularak dini, gerçek din âlimlerinden öğrenebilir ve dini anlama sanatını edinebilirdi veya en azından bu tür tehlikeli alanlara cahilce girmekten sakınabilir ve gerçek din uzmanlarına uymakla yetinebilirdi.

İşte bu mukaddimleri kasten terk ettiklerinden dolayı kınanmayı ve cezayı hak etmiş olurlar.

Şimdi seçkinlerin farklı alanlardaki yanlış değerlendirmelerine ve sapmalarına kısaca değinelim:

- Dinî marifet alanında
- İnançlar alanında
- Ahlâk alanında
- Ahkâm alanında

Yanlış Anlama Örnekleri

a) Dinî Marifet Alanında Yanlış Anlama

Dini anlama ve farklı yönlerinin ayrıntılarını tanıma alanına girmeden önce, genel anlamıyla dini araştırmak ve anlamak en önemli görevdir. Din nedir? İnsan yaşamında ve insanın mutluluğunu temin yönünde dinin konumu, rolü ve

gerekliliği nedir? Dinin işlevi ve verimi nedir? Onlar nasıl tanınabilir? Dini doğru olarak tanımanın araç ve ölçüleri nelerdir? İnsanın dinden ve dinin insandan beklentisi nedir?...

Bu ve benzeri nice soruları doğru olarak cevaplayamamak, tümüyle insanın gerçek anlamıyla dini ve din cevherini tanımasına engel olur ve de din anlayışını ciddî afetlerle karşı karşıya getirir. Sözü edilen afetlerin bazıları şöyledir:

1- Din Anlayışını Hafifsemek:

Bazılarının din anlayışı yönünde karşılaşılabileceği ilk tehlike ve sapma, din bilgisini ve din kaynaklarında araştırmayı hafifsemektir. "Din bütün insanlar için gelmiştir ve hâliyle dinin dili herkes için anlaşılır türdendir." gibi bir kuruntu, din alanında ihtisas yapmanın gereksiz olduğu ve herkesin doğrudan din kaynaklarına müracaatla dini anlayabileceği ve de hükümlerini çıkarsayabileceği sanısını doğurur.

Bu kuruntunun sonuçlanacağı nokta şudur: Din alanına uzmanlık gerekmiyor ve hâliyle de din konularında bir başkasına müracaat etmeye yani taklide yer yoktur.

Bu bağlamda gaflet edilen önemli bir nokta vardır: Çünkü dinin genel halkı hidayet için gelmiş olması, dinin herkes tarafından anlaşılabilir olduğuyla tamamen farklıdır. Eğer din kaynakları herkes için anlaşılabilir türden ise, Peygamberimiz (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları niye Kur'ân'ı tefsir etmiş ve açıklamışlardır? Halkın sorularını cevaplamak için neden bazı özel insanları özellikle belirlemiş ve tanıtmışlardır?

Kuşkusuz ki dini tanımak, farklı alanlarda bazı ön hazırlıkları ve yeterlilikleri gerektirir. Bu ön hazırlıkları yerine getiren ve becerileri kazanan kimseler, elbette ki dinde uzmanlık yönünde ilerleyebileceklerdir. Gerekli yeterlilik ve hazırlıklardan yoksun olanlar ise aklın hükmü gereği, bu alanda ihtisas yapmış ve uzmanlık kazanmış insanlara uymalıdır.

Din alanında uzmanlığın hafifsenmesiyle, herkes din adına konuşabilecek ve davranışını da dine mal edecektir. Böyle bir hareketin çok ağır bir darbe olarak dine ineceği ortadadır. Tarihin bazı dilimlerinde bu uğursuz düşünce ortaya çıkmış ve acı sonuçlar doğurmuştur. Bazı halifelerin dini tahrif etmeye girişmeleri ve bunu da din hususundaki içti-hatları olarak tanıtmaları, sadece bu hususta bir örnektir. Onlara göre hem Peygamber (s.a.a) ve hem de kendileri müçtehit idi ve herkes İslâm'dan algıladığı şey doğrultusunda amel etmişti.

İşte bu sapma ve bu yanlış düşünce öyle bir yere vardı ki, İmam Ali'nin (a.s) karşısında yer alan Muaviye müçtehit sayıldı. Böylece her iki tarafın da Sıffin Savaşı'na katılması, Allah yolunda ve sevap kazandıran bir hareket olarak kabul edildi. İşte bu uğursuz düşüncenin sonucunda, farklı Kur'ân kıraatleri ve din anlayışları ortaya çıktı. Böylece yanlış ve din karşıtı her davranışın tevil zemini de oluşturuldu.

2- Dinin Eskimişlik Kuruntusu:

Dini anlama ve tanıma yönündeki afet ve sapmalardan biri de, dinin ve öğretilerinin eskidiği ve güne hitap etmediği veya en azından dinin hüküm ve buyruklarının yetersiz kaldığı yönündeki iddiadır.

"Bin dört yüz küsur yıllık bir din, bilimin geliştiği ve ilerlediği bu çağda günümüz insanı için yetersizdir." Türünden kanıt yoksunu iddialar az çok gündemde tutulmaktadır.

Allah Resulü'nün (s.a.a) davetinin ve getirdiği dinin öğretilerinin, Peygamber (s.a.a) dönemindeki kısıtlı bir coğrafya ve toplum ile sınırlandırılması da, sözü edilen iddianın farklı bir uzantısıdır.

"Eğer Hz. Peygamber (s.a.a) daha uzun yaşasaydı veya daha fazla olaylar gerçekleşmiş olsaydı, dinin buyrukları veya Kur'ân'ın hacmi de artmış olacaktı." iddiası da aynı türdendir.

Aslında bu sapmanın ortaya çıkmasının ve bazı Müslümanların din kültürünü ve düşüncesini etkilemesinin nedeni, dinin ölçü ve öğretilerinin gerektiği gibi anlaşılmamasıdır.

Kuşkusuz ki din ve öğretileri, bir yandan insanın fıtratıyla uyumludur ve öte yandan da insanın fıtratı değişmez bir olgudur. Yani nerede yaşarsa yaşasın ve hangi zaman dilimine mensup olursa olsun bütün insanlar, insanî fıtratta ortaklırlar ve bu açıdan hiçbirisi birbirinden ne üstündür ve ne de eksik. İnsanın fıtratına hitap eden din, her zaman için yeterliliğini koruyacaktır; zamanın ilerlemesi ve şartların değişmesi, onun gerçeğini değiştirmeyecektir.

3- Dine İhtiyaçsızlık Kuruntusu:

Bazı insanların dini tanıma yönünde karşılaşılabileceği yanlış değerlendirme ve sapmalardan bir diğeri şu kuruntu olabilir: Günümüz insanının akli gelişmiştir, olgunluğunu bulmuştur ve hâliyle de dine ihtiyacı yoktur. Bu kuruntunun asıl kaynağı şudur: Vahye olan ihtiyaç, cahiliye döneminin az bilgili insanına mahsus olup, bilimin ilerlemesiyle ortadan kalkar.

Bu düşüncenin gerçek dışı, yersiz ve geçersiz olduğu az bir dikkatle anlaşılacaktır. Bilinmelidir ki maddî ve teknolojik gelişme, tevhidî öğretileri ve olgunluğa ulaşma yollarını kolaylaştırmayacaktır. Ayrıca insanın bilgi ve akli, bağımsız olarak bu yolu tanıyacak şekilde gelişmeyecektir.

Buna binaen, insanın vahye dayalı dine ihtiyaç kaynağında bir değişme olmayacaktır; bu ihtiyaç her zaman olmuştur ve olacaktır.

4- Bilim ve Dinin Ayrılık Sanısı:

Bazıları şöyle diyor: Dinin dediği ile bilimsel veriler uyuşmamaktadır veya din ile akıl bağdaşmamaktadır.

Gerçekte bu, hem dine ve hem de bilime ciddî darbeler indirebilecek bir tehlike ve sapmadır.

Bu kuruntunun asıl kaynağı, kilise otoritesinin bilginlere karşı tutumu ve bilimle çatışması olmuştur. İncil'in ciddi anlamda tahrif edilmesi ve Hristiyan din bilginlerinin görüşlerinin Hz. İsa'nın (a.s) dinine yüklenmesi, bu düşüncenin şekillenmesine ve günden güne daha da kök salmasına neden olmuştur.

Bu kuruntu, katiyen İslâm dini hakkında geçerli değildir ve kesinlikle bu sanıda olan kimsenin İslâm dini hakkındaki bilgisi çok yüzeyseldir. Akıl ve ona bağlı olarak aklî yakin temeli üzere kurulan ilimler, İslâm'da içtihat ve din bilgisi kaynaklarından biridir; diğer kaynaklar unvanını taşıyan Kitab ve sünnet de aklın yanında İslâm'ı tanımanın üç temel rûknüdür. Açıktır ki ilmin farklı bölüm ve kaynaklarında çelişki olmaz ve çelişki gibi görünen şey de, kaynaklar üzerinde araştırma yapmakla çözümlenebilir.

Bilim ile din arasında tearuz icadı, kesinlikle kilise kavramlarından doğmuştur. Sözü edilen çelişki, gerçek Hristiyanlıkta olmadığı gibi, kesinlikle İslâm dini hakkında da söz konusu değildir.

5- Şahsî Beklentilerin Dine Yüklenmesi:

Dini tanıma alanındaki sapmalardan bir diğeri, insanın bir takım özel ön yargıları ve beklentileriyle dine yönelmesidir. Böyle bir yöneliş, dinin nitelik ve niceliklerinin değişmesiyle sonlanacaktır.

Din gerçeğine bakış ve öz dinî düşünce, gerici ve yüzeysel bakış türünden tamamen farklıdır.

Buna binaen, mümkün olduğu kadar din hakkında ön yargı ve beklentilerden sakınarak dine yönelmek ve tanımak gerekmektedir.

İnsanın bilgi birikimini bir kenara bırakıp dini araştırmaya girişmesini beklemek, makul bir beklenti değildir ve bunun imkânı da yoktur. Demek istediğimiz şey de bu de-

ğildir zaten. Sadece şunu demek istiyoruz: Dini araştırmak ve tanımak isteyen kimse, dine hedef olarak belirtilmeyen bir takım şahsî beklentilerini dine yüklememeli ve ön yargıları ekseninde dini araştırmaya koyulmamalıdır. Aksi takdirde dinin bazı bölümleri ve yanları göz ardı edilecek veya önemsenmeyecektir.

Beklentilerin ve ön yargıların dine tahmil edilmesinin doğuracağı afet ve felaketler vardır. Bunların bazıları şöyledir: Yüzeysellik ve dinin öz cevherine ilgisizlik, batına eğilim ve zahiri önemsememe, ibadetlerde aşırılık, dinin ruhuyla çelişen analizler, dinin bazı bölümlerini görmemek veya kabul etmemek ve diğer bazı bölümlerine gereğinden fazla değer vermek... Bu tür sapmaları önleme ve savma alanında akıl ve insaflı gözetmenin büyük katkısı vardır.

6- Dinin Bütünlüğüne Dikkat Etmek:

Dinin dünya ve ahiret işlerinde bütünlüğü, İslâm'da dinî marifetin açık ve kesin dayanaklarındandır. Bu nedenle dinî araştırma alanındaki sapmalardan biri, din ile siyasetin ayrı olduğu düşüncesidir. Din ile siyasetin ayrı olduğu ön yargısıyla dine ve din kaynaklarına yönelen kimse, dinî düşünce bağlamında bu ön şart ve ön yargıdan çok olumsuz yönde etkilenecektir.

Peygamberlerin ve özellikle de yüce Peygamberimizin (s.a.a) dinî önderlik boyutuyla siyasî yönetim boyutunun farklı şeyler olduğuna inanan bir kimse, yüce Peygamberimizi (s.a.a) bir insan olarak nazarda tutacak ve onun siyasî yönetim yönünü diğer yönlerinden ayıracaktır. Bu ayırım ile yüce Peygamberimizin (s.a.a) devlet yöneticiliğini, itaat edilmesi ve uyulması gerekli olmayan yönetim tavsiye ve yöntemleri olarak tanıyacaktır.

İnsanın mutluluğunu temin edecek tek şeyin din olduğuna inanan ve insanın ahiret mutluluğunu dünyadaki öz-

gürlüğüne bağlı bilen bir kimse, dini siyasetten ayırmayacak ve hatta siyasî hükümlerin uygulanma biçiminde bazı hükümler arayacaktır.

Din ile siyasetin ayrı olduğu yönündeki sapkın düşünce, kolay kolay yanından geçilecek bir şey değildir. Bu sapkın düşüncenin hakim olması ve Müslümanların, din ile siyasetin -toplumu ıslah etmek ve yönetmek anlamında- ayrı olduğuna inanması, dinî toplumun yapısında çok yönlü olumsuz etkiler bırakacaktır. Böyle bir durumda o toplum, dinin ruhunun hakim olmadığı ölü bir dinî topluma dönüşecektir.

7- Donuk Düşüncelilik:

Bir grup, bütün bilgilerin temelini akıl olduğuna inanmış ve vahyin rolünü inkâr etmiştir. Bunların tam karşıt kutbunda yer alan bir başka grup ise, aklî bilgiyi inkâr etmiş ve sadece zahir yönünden edinilen bilgiye tutunmuşlardır. Bu grup, Kur'ân'ın ve hadislerin kelimelerinin zahirine sapanıp kalmış ve aklî analizin her türünden yüz çevirmişlerdir. Bunlar, vahiy kaynaklı belgelerin zahirine inanmak gerektiğine inanmış ve onların analiz ve yorumuna teşebbüs etmemişlerdir. Bunların durumu öyle bir noktaya varmıştır ki, yüce Allah'ın cisim olduğu yönünde çağrışımı olan ayetlerin tefsirine şiddetle karşı çıkmış ve -ayetin müphem zahirine rağmen- ona inanmanın farz olduğuna inanmışlardır. Bu zümre, sözü edilen ayetlerin belirsizliğini gidermeyi amaçlayan açıklamaların hiçbirini kabul etmemişlerdir. Bu grup, dinde düşünme ve uslamlamayı saf dışı etmekle en büyük zararı dine yönlendirmişlerdir. Bu düşüncenin en büyük öncüleri Ehlisünnet içinde görülmektedir. Ehlisün-net'in büyük kelim bilimcilerinden olan Maturidi'ye sormuşlar: "Allah'ın görülüp görülmeyeceği hakkındaki görüşünüz nedir?"

O da şöyle cevap vermiş: "Bizim inancımızda yüce Rabbin görüleceğine inanmak gerekir. Bunu algılama ve tefsir etme hakkına sahip değiliz."¹

Ehlisünnet'in büyüklerinden olan Enes b. Malik'e, Allah'ın arşta bulunması (arşa istivâ etmesi) hakkında sormuşlar.

Enes b. Malik şöyle cevap vermiş: "İstivâ bilinen şeydir, ancak niteliği meçhuldür; ona iman etmek farzdır ve onun hakkında soru sormak bidattir."

8- Normsuzluk Karşısında Sorumluluk

Kabullenmemek:

"Sosyal normsuzluk", normların ve değerlerin zayıflaması ve yok olması anlamına gelir. Bunun gerçekleşmesi İslâm toplumu için çok tehlikeli olduğundan dolayı toplumun seçkinleri, böyle bir olayın yaşanma öncesi ve sonrasında ilk derecede sorumludurlar. Toplumu şaşkınlıktan ve ne yapacağını bilmezlikten kurtarması gerekenler onlardır. Değerlerin açıklanması ve temellerinin sağlamlaştırılması yönündeki olası ihmal ve ciddiyetsizlik, bağışlanmayacak bir günahıdır. Dağınık ve gereksiz konuları ele alıp bu tür sosyal yıkımlara kayıtsız ve ilgisiz kalmak, dinî topluma çok ciddi zararlar verecektir. Bu sorunun ortaya çıkmasına neden olan şey, zamanı ve topluma karşı sorumlulukları tanımamaktır.

b) İnanç Alanında Yanlış Anlama

1- Din İle Dünya Arasında Çatışma Sanısı:

Bazen din öyle bir şekilde tanıtılıyor ve tanımlanıyor ki insan, din ile dünya arasında çatışma olduğunu zannediyor. Oysaki bu yönde hiçbir çatışma ve çelişkinin olmadığı gerçeği, Ehlibeyt Ekolü'nün en iptidai öğretilerindendir. Bu ekolde, alet ve araç gözüyle bakılan dünya, ahiretin tarlasıdır ve ahiret saadetinin vesilesidir.

1- Fırak ve Mezahib-i İslâmî [Kelam Fırka ve Ekolleri], s.228

Müminler Emiri Ali (a.s), zahit görüntüsü takınarak dünyayı kötüleyen bir cahile şöyle buyurmuştur:

Vay olsun sana! Dünya, Allah dostlarının ticaret yurdu ve Allah'ın meleklerinin namaz kıldığı yerdir...¹

Bu sapkın görüş ve düşünce, İslâm toplumunun gelişme ve kalkınmasını da yavaşlatabilir.

2- "Özgürlüğün" Anlamını Saptırma:

Esefle belirtmek gerekir ki, "özgürlük" kavramını kötü veya yanlış anlamak, her zaman için sorun yaratmıştır. Özgürlüğün anlam ve yorumu alanında ifrat veya tefrit etmek, bazen insanların meşru özgürlüklerinin alınmasına neden olmuş ve bazen de din ve insanlık düşmanlarının çirkin emellerine alet olmuştur.

Kuşkusuz, dinin bu alandaki düşüncesinde incele yapmak, dinî toplumların birçok sorunlarını ve normsuzluklarını çözümlenmiştir ve çözümleyecektir de.

3- İbadette Şirk:

İbadette tevhid, zatî tevhid kadar önemli bir konudur. Sadece yüce Allah'ın rızasını kazanmak ve gazabından korunmak için ibadet etmek, her zaman İslâm dininin en önemli tevhidî öğretilerinden biridir. Bunun tam karşıtı olan ibadette şirk ise, en tehlikeli afet ve sapmalardan biridir ve aynı zamanda daha büyük günahlara da kaynak oluşturur. Bu düşünce tarzında Allah için gayret etmenin ve amellerin ihlaslı olarak yapılmasının hiçbir anlamı yoktur ve hatta alay konusu bile olabilir. Eğer insanlar, tamamen yüce Al-lah'ın rızasını kazanmak amacıyla çalışacak ve faaliyet edecek olursa, toplum gelişme ve olgunlaşma yönünde hareket edecektir. İnsanların bu inancı önemsememesi sonucunda ise, toplum daha çok zarar görecektir.

1- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli sözler, 131. hadis

4- Ahiret İnancında Gevşeklik:

Kuşkusuz ki ahirete, sorgu ve suale, sevap ve azaba inanmak, insanın kendisini eğitmesinde çok etkilidir. Azap korkusu ve sevap ümidi, insanların geneli açısından İslâmî hükümlerin uygulanması için en temel dayanaktır. Gerçek müminler açısından durum tamamen farklıdır ve onlar, sadece yüce Allah aşkı ile ve rızasını kazanmak amacıyla hareket ederler.

Ahiret inancı, bireysel ve sosyal itikadî ve amelî alanların tümünde derin etkiler bırakacaktır; bu inancın zayıflaması veya inkârı ise, çok büyük sapmalara neden olacaktır.

5- Peygamberlerin Masumiyetinin İnkârı:

Öz İslâm'ın ve gerçek Müslümanların temel inançlarından biri, peygamberlerin çocukluk döneminden başlayarak ömrünün sonuna kadar ve hayatın bütün aşamalarında masum olduğuna inanmaktır.¹ Bu inanç sayesinde onların sözleri kabul edilir ve davranışlarına uyulur. Tevrat ve İncil'de bazı peygamberler hakkında anlatılanlar, bu husustaki canlı şahitlerdir. Tahrif edilmiş bu iki kitapta Hz. Eyyüb (a.s), Hz. Yakub (a.s), Hz. Adem (a.s), Hz. Zekeriya (a.s) ve Hz. Davud (a.s) gibi peygamberler hakkında öyle şeyler anlatılmaktadır ki kalem bile onları yazmaktan utanır.

Nübüvvet alanında ortaya çıkabilecek ve azımsanmayacak kadar da İslâm ümmetinde görülmekte olan en önemli yıkım, peygamberlerin masumiyetini inkâr etmektir.

Maalesef ki bu sapkın düşüncenin İslâm ümmetinde ortaya çıkışı, yüce Peygamberimizin (s.a.a) hayatta olduğu döneme rastlamıştır. Yüce Peygamberimizin (s.a.a) son anla-

1- Şia'nın büyüklerinden olan merhum Seyyid Alemlü'l-Huda (r.a), konu hakkında nispeten geniş "*Tenzihu'l-Enbiyâ*" adında bir kitap yazmıştır. Bu kitap, Astan-i Kuds-i Razavî yayınları tarafından Farsça-yı tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır.

rında "sayıklama" sözüne muhatap olması, bu afetin toplumda ortaya çıkmasının en açık örneğidir. Şüphesiz ki bu sapma, yüce Peygamberimizin (s.a.a) dini tamamlayan ve tefsir eden sünnetinin unutulmasına neden olacaktır.

Kesinlikle bu sapkın düşünce ve inanca sahip olmak, zamanla yüce Peygamberimizin (s.a.a) bütün buyruklarını unutturacak ve böylece de öz İslâm'ın kokusunu bile alammış olanlar, İslâm kültürünün yapıcıları ve kurucuları olarak ortaya çıkacaktır.

6- Masumların Kutsallığına Gölge Düşürmek:

Masumların kutsallığını zedelemek, çok kötü sonuçlar doğuran önemli inanç afetlerinden biridir. Peygamberlerden ve imamlardan ibaret olan masumlar, bir yandan en önemli dinî kaynaklardır ve öte yandan da dinî bir toplum için güvenilir örneklerdir. İslâm düşmanları ve hatta bilgisiz dostlar, bu güvenilir örneklerin kutsallığına gölge düşürerek ve onları eleştirerek dinî toplumun imanî ve ruhî dayanaklarını yok etmeyi amaçlamaktadır.

Bilinmelidir ki kutsallığın zedelenmesi ve kutsallar etrafında şüphe oluşturulması, sadece masumları eleştirmekle sınırlı kalmamakta ve bir nevi dinin bütün kutsallarını içermektedir.

Bazen Kur'ân'ın özü, bazen Kur'ân'ın dili eleştirilmiş ve bazen de Kur'ân'ın bugüne hitap etmediği ve sadece cahiliye döneminin yarı vahşi insanlarını muhatap aldığı söylenmiştir.

Bazen din âlimlerinin içtihadının kutsallığına saldırılarak mevcut dinin, inançlarının ve hükümlerinin âlimler tarafından icat edildiği iddia edilmiştir.

Bazen de devlet yönetimini beşere atfetmiş, dinle ve vahiyle alakalı bir durum olmadığını savunmuşlardır.

Dinî örnek, temel ve kaynaklarda şüphe icat etmek, kutsallığı zedelemek yönünde çalışmak, kutsallara duyulan güveni sarsmak ciddi anlamda karşı koyulması gereken sapma-

lardandır. Mücadele edilmemesi durumunda, dinin büyük bir bölümü tahrif edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

7- Vahyin ve Peygamberliğin İnkârı:

Yüce Peygamberimizin (s.a.a) peygamberliğine ve vahiy aldığına inanmak, her zaman gerçek müminlerin sarsılmaz inançlarından biri olmuştur. İslâm'ın doğuşunda bu konuya olan inanç ve müminlerin sebep sormaksızın Hz. Peygamber'e (s.a.a) itaat etmesi, İslâm toplumunun üstünlüklerindendi ve İslâm'ın başarısı da imana dayalı bu inanç sayesinde gerçekleşmiştir.

Hiz. Peygamber'in (s.a.a) peygamberliğine ve buyruklarının vahye dayalı olduğuna gerçek anlamıyla iman etmeyen azınlığın varlığı, İslâm ümmeti için sürekli sorun oluşturmıştır.

8- İmametle Bağlantılı Afetler:

İmamet konusuyla bağlantılı afetler o kadar ciddi ve o kadar tehlikelidir ki, Hz. Peygamber'den (s.a.a) sonra İslâm ümmetinin sapmasının en temel nedeni, toplumun imamet konusundaki sapması olmuştur. İşte bu sapma, Aşura olayının şekillenmesinde en önemli rolü oynamıştır.

İmam Hasan'ın (a.s) ordu komutanlarından bazıları, barış olayından sonra o hazrete "Selâm olsun sana ey müminleri alçaltan!" diyerek yanından geçmişlerdi...

Bazılarının, İslâm devletine başkaldırmıştır diyerek İmam Hüseyin'in (a.s) öldürölmesi gerektiğine fetva vermesi daha çirkin bir durumdur. Bazıları da sevap kazanmak ümidiyle İmam Hüseyin'e (a.s) ve ashabına karşı savaşmıştır.

Bir yandan imamet konusuyla ilgili afetler ve öte yandan da İslâm ümmetinin temel sapma ve ihtilafları ciddi olarak araştırılacak olsa, bunların aynı köken üzerinde bulunduğu görülecektir.

İmamet ve hilafet konusunun doğru olarak açıklanmaması ve konu etrafındaki şüphelerin önemsenmemesi çok büyük tehlikeleri İslâm düzenine yönlendirecektir.

Bugün aynı önem ve duyarlık, gaybetteki İmamın (a.s) temsilcisi olması hasebiyle "velayet-i fakih" konusu hakkın-da da geçerlidir. Bu temel nitelikli konudan gaflet etmek çok kötü sonuçlar doğuracaktır.

Tarihin bildirdiğine göre imamet hakkındaki sapma öyle bir noktaya varmıştı ki, İmam Muhammed Bâkır (a.s) ve İmam Cafer Sâdık (a.s) kâfir ve mürtet olarak tanıtılmıştı.

İmam Muhammed Bâkır (a.s) -oğlu İmam Cafer Sâdık (a.s) ile- bir yolculuğunda, Hişam ile eş zamanlı olarak Mekke'ye müşerref olmuş ve insanlara hitap ettiği bir konuşmasında şöyle buyurmuştu:

Ey insanlar! Haşimoğulları Ümeyyeoğulları'ndan üstündürler, yücedirler. Onlardır Peygamber'in ailesi. Onlardır vahiy göğsünden süt emen ve vahiy mektebinde eğitilen. Toplumu hidayet edecek ve kurtuluşa götürecekler de onlardır...

İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) konuşmasına çok öfkelenen Hişam, Mekke'de İmam'a (a.s) karşı bir şey yapma cesareti bulamadı. Şam'a döndükten sonra Medine valisine şu mektubu yazdı: "Muhammed b. Ali (İmam Bâkır) ve Cafer b. Muhammed (İmam Sadık) Peygamber'in dininden çıkmış ve Hristiyanlığı seçmişler. İnsanlara söyle, onlarla gidiş gelişleri olmasın ve onlarla muamele etmesinler."

Tarih şöyle yazar: Bazı insanlar bu sözü kabul etti ve hatta onlara selâm bile vermedi.

Buna benzer durumlar, diğer imamlar hakkında da göze çarpmaktadır. Bazıları bir zamanlar İmam Ali'nin (a.s) öğrencilerinden olan Hariciler de, nitekim İmam Ali'yi (a.s) kâfir olmakla ve dinden çıkmakla suçlamışlardı. İmam Hasan (a.s) ve İmam Hüseyin (a.s), Muaviye'nin ve Yezid'in döne-

minde dinden çıkanlar ve din düşmanları olarak tanı-
tılmışlardır...

9- İntizar Alanında Yanlış Anlama:

Ehlibeyt'in hadis ve öğretilerinden anlaşıldığı kadarıyla intizar kavramı, olumsuz ve pasif değil, bilakis olumlu ve aktif bir kavramdır. İntizar, Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhur ortamını hazırlamak için olanca güçle çalışmak ve bütün yeteneklerden yararlanmaktır; zayıf bırakılmışların ululananlara karşı büyük zaferinin zeminini hazırlamaktır. Bu anlamıyla intizar, en büyük ibadetlerden biri sayılmıştır:

Amellerin en üstünü kurtuluşu beklemektir.

Maalesef ki bazıları intizar kavramını yanlış anlamış ve zulüm karşısında kayıtsız kalmak ve hatta zulme boyun eğmek şeklinde yorumlamışlardır ve böylece de hem kendilerini ve hem de başkalarını haktan ve gerçekten uzaklaştırmışlardır.

10- İmamın Allah Katından Görevlendirildiğini İnkâr:

Hilafet ve imametın beşerî bir düşünce tarzı olduğuna inanmak, birçok afetleri beraberinde getirecektir. İşte bu düşünce tarzı doğrultusunda İmam Ali'nin (a.s) masumiyeti kabul edilmedi, hilafette olduğu dönemde yönetim şekli çok eleştirildi ve bazen de emirlerine uyulmadı.

İmamın masum olduğunu inkâr etmek, kuşkusuz ki onun konumunu, yüce ve arş kaynaklı imamet makamından indirgemek ve sadece yönetici bir insan saymak olacaktır. Açıktır ki böyle bir halife, dini açıklama ve yorumlama yetrlliliğine sahip değildir.

11- Toplumun İmam ve Önderinin Özellikleri:

Velayet ve önderlik konusunu ciddi anlamda tehdit eden afetlerden biri, önderin sahip olması gereken şart ve özelliklerin tayini alanındaki sapmadır. Bazıları, imamın Al-

lah katından belirlendiğini inkâr ettikten ve yüce imamet konumunu beşerî bir düşünce düzeyine indirgedikten sonra kendi kendiliğinden bu tuzak ve afete düştüler.

İmamın Allah katından atandığı inancının kabul edilmesi durumunda, bu yüce görevle sorumlu kişiyi tanıma noktasında kesinlikle sorun olmayacaktır. İmamın Allah tarafından naspedildiğini kabul etmeyenler, insanlar tarafından seçilen önderin sahip olması gereken özellikler, seçim yöntemi ve meşruluk kaynağı hakkında ne yapacaklarını bilemediler. Onlar, seçilmiş önderin sahip olması gereken özellikler bağlamında birçok afetlerle karşılaştılar. Öyle bir noktaya geldiler ki, Müslümanların toplumunu yönetecek önderin adil olması gerektiğini kabul etmediler ve hatta ordu kurarak, zor kullanarak, kan dökerek hilafeti ele geçiren kimseye itaat edilmesi gerektiğine inandılar.

Elbette ki böyle sapkın bir düşünce, öz İslâm'ı yaymaya zemin hazırlamayacak, bilakis zulüm ve baskının yayılmasına ve de Müslümanların servetinin yağmalanmasına neden olacaktır. Bu anlayış, kesinlikle dinî temellerin yayılma ve sağlamlaşmasına değil, dini yok etme etkeni olacaktır.

Bu düşünce tarzı, her zaman bazı yöneticilerin zulüm ve haksızlıklarını tevîl etmeye yaramıştır ancak.

12- Cebr ve İhtiyar Kavramı:

İslâm dininin insan eğiten ve köklü öğretilerinden biri, insanların muhtar olduğu inancıdır. Bu inanç, bir nevi insanın özgürlüğü kavramıyla da bağlantılıdır. Cebrin inkârı ve tefviz vadisine yuvarlanmaksızın ihtiyar inancı, İslâm'ın itikadî öğretilerinden biri olmuştur. Aynı zamanda da bu inanç, sürekli olarak farklı yönlerden saldırılara ve tahriflere hedef olmuştur.

Bazıları tefviz tuzağına düşmüş ve insanın ihtiyarını yüce Allah'ın kudretine paralel olarak görmüşlerdir ve böylece de kadir-i mutlakı yüce makamından indirgemişlerdir.

Bazen de gaddar ve zalimler, daha çok zulmetmeye ve insanları susturmaya ortam oluşturmak amacıyla cebr inancını yaymışlardır ve bu arada bazı saray âlimleri de İslâm kisvesi altında bu batıl inancı güçlendirmeye çalışmışlardır.

İnsanın muhtar olması inancının ve ihtiyar ile kaza- kader arasındaki ilişkisinin yanlış bir şekilde değerlendirilmesi ve yorumlanması, İslâm toplumlarında birçok sorunlar doğurmuş ve başkalarının İslâm dinine bakışını da kötü yönde etkilemiştir. İnsanın ihtiyarını ve özellikle de ihtiyarın ilâhî kaza ve kaderle ilişkisini mantikî olarak, bütün ayrıntılarıyla açıklamak zordur ve konunun zorluğu bazılarını sapmaya sürüklemiştir. Ancak sözü edilen konu hakkında çalışma yapmak kesinlikle faydalı olacaktır; hem Müslümanların ve hem de İslâm toplumunun düşünce ve davranışında köklü değişimler sağlayacaktır.

13- Tevessül Kavramı:

Bize öyle geliyor ki gurbet yaşayan ve afete maruz kalan kavramlardan biri de "tevessül" kavramı olmuştur. Bazıları bunun şirk olduğunu ileri sürmüşler. Oysaki tevessül, ne tevhit inancıyla ve ne de insanın sorumluluk kabullenmesiyle çelişmemektedir. Çünkü peygamberlere ve imamlara tevessül, temiz ve güzel bir yaşam yönünde o yüce insanları örnek edinmek ve Allah evliyasından yardım talep etmektir. Ayrıca tevessülün yaratılışsal bir takım özel etki ve sonuçları da vardır. Hemen belirtmek gerekir ki bu özel etki ve sonuçların tümünün tek kaynağı yüce Allah'tır; tevessül edilenler ise, yüce Allah'ın rahmetini kazanma vesilesidirler.

14- Şefaât Kavramı:

Bazen şefaât, bilgisiz insanları günaha yönlendirecek ve özendirecek şekilde yorumlanmaktadır.

Masumların ve diğer şefaathçilerin rahatlıkla günahkârlara şefaath edecekleri ve günahlarını bağışlatacakları düşüncesinin, yapıcı şefaath kavramıyla uzaktan yakından hiçbir ilişkisi yoktur. Bu sapkın anlayış, tahrif edilmiş Hristiyanlıktaki "İsa Mesih (a.s), ümmetinin günahlarının bağışlanması için kendini feda etti." düşüncesinin farklı sürümüdür.

Şefaath alanındaki bu sapkın düşünce, üzülenek belirtmek gerekir ki İmam Hüseyin (a.s) yaşlıları arasında az çok görölmektedir. İmam Hüseyin (a.s) için on gün, az veya çok matem tutmakla insanın geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlatacak olması, kesinlikle sapkın ve batıl bir anlayıştır. Ehlibeyt İmamları'nın (a.s) ve diğer şefaathçilerin şefaathine muhatap olmak bazı şartlara bağlıdır. Bu şartlardan biri, bilerek ve kasten günah işlememektir.

Sözü edilen şefaath anlayışı, bir yandan dinin ruhuyla ve dinin buyruklarına itaath etmekle çelişirken, öte yandan da ilâhî hükümlere itinasızlığın artmasına neden olur.

Şefaathin gerçek ve öz yorumu şudur: Bütün sorumluluklarını yerine getiren, ancak bilmeden günah işleyen ve tövbe etme fırsatı da bulamayan müminlerin, gerçek anlamıyla Ehlibeyt sevgisi taşıdıklarından ve müminleri sevdiklerinden ötürü günahları bağışlanacaktır.

Şefaath kavramının bu yorumu, hem yapıcı ve ümit vericidir ve hem de herkesi şefaath kapsamına girme makamına davet etmektedir.

15- Maruf ve Münker Örneklerinin Yer Değiştirmesi:

Geçen bölümlerde aktardığımız hadislerin de bildir-diği gibi, maruf ve münker örneklerinin yer değiştirmesi büyük sapmalardan biridir. İlmî ve amelî anlamda böyle bir şeyi gerçekleştirme gücü sadece seçkinlerde vardır. Şahsi beğeni-leri ön plânda tutmak, nefsin isteklerine kurulu maslahat yontmaları, şehvet karşısında teslimiyet,

dünya hayatına kanma ve ahiret hayatını göz ardı etme... bu sapkınlığın ana etkenleridir.

C) Ahlâk Alanında Yanlış Anlama

İslâm dininin asıl ve temel amacı, ahlâkî yetenekleri eğitip geliştirmek, ruh ve ahlâkî yüceltme doğrultusunda insanları harekete geçirmektir. Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Ben sadece ahlâk yüceliklerini tamamına vardır-
mak için seçilmişim.

İnsanlar dini, kavramlarını ve ahlâkî tavsiyelerini doğru olarak tanımadıkları için İslâmî ahlâktan uzaklaşmışlardır. Bir toplumun ilâhî dine yakın olup olmadığı, o toplumun ahlâkının incelenmesiyle anlaşılabilir.

Bir yandan ahlâkî kavramları doğru olarak tanımamak, gericilikten kaynaklanan anlayışların veya aydın diye geçenlerin yontmalarının varlığı, öte yandan da güzel ahlâka itina etmeyerek kötü ahlâka yönelmek (ıfrat ve tefrit) felaketlere neden olur. Bu ıfrat ve tefritin varlığıyla dinden hiçbir eser kalmaz.

Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da şudur: Toplumun ahlâkının bozulması, dinin diğer alanlarına gelen zararların ürünüdür. Bir bütün olarak dini oluşturan bölümler tamamen birbiriyle bağlantılıdır. Bu bölümlerden birinin iyileşmesi veya zarar görmesi, kesinlikle diğer bölümleri etkileyecektir.

Ahlâkî yozlaşmanın toplumda yayılmasının kötü sonuçlarından biri, güzel ve çirkin kavramlarının değişime uğramasıdır. Kötü bir toplumda iyiliği buyurmak ve kötülükten alıkoymak, başkalarının özel hayatına müdahale sayılacak ve ahlâkî yozlaşma ise özgürlük adını alacaktır. İslâmî değerlere bağlılık ve bu değerleri koruma, ahlâkî yönde yara almış ve darbe yemiş bir toplumda gericilik olarak algılan-

caktır, dine ve dinî değerlere itinasızlık ise uygarlık, aydınlık ve hoşgörü sayılacaktır.

Toplumda ahlâkî yozlaşmanın yayılmasının doğurduğu ciddi sorunlardan bir diğeri, materyalizme eğilim ve maneviyattan uzaklaşmadır. İnsanların ve özellikle de yöneticilerin ve din bilimcilerinin maddecilik eğilimi, yalnız başına dini ve manevî değerlerini yok etmeye yetecek bir nedendir.

Ahlâk bozukluğunun kısa ve uzun vadede doğuracağı tehlikeli sonuçlardan bir diğeri, insanların dine ve ilâhî değerlere itinasızlığıdır. Kötü ahlâka tutulan ve şehvî isteklerine uyan bir insan, şehvî doyuma ulaşmasına engel olan bir şeyi umursamayacak ve hatta ona karşı düşmanlık bile besleyecektir. Her ne kadar uzun vadede bu düşmanlık ortadan kalkacak ise de, bu insanların bir zaman dilimindeki dine ve dinî değerlere karşı oluşları, gelecekte de dinî değerleri özümsememelerine ve dinî buyrukları uygulamamalarına neden olacaktır.

Her halükârda ahlâkî yozlaşmanın dinden uzaklaşma ve dine karşıtlık noktasındaki yıkıcı rolü ortadadır. Bu yozlaşmanın ülke yöneticilerinde ve toplum önderlerinin davranışlarında görülür olması ise bu süreci daha da hızlandıracaktır.

Şimdi tahrife uğrayan bazı ahlâkî ilke, kavram ve değerlere kısaca değinelim:

1- Allah'ı Unutmak ve Hümanizm:

Allah'ı anma, İslâm ahlâkının en önemli dayanaklarından biridir. İslâmî ahlâk alanında görülmüş ve görülmekte olan ciddi afetlerden biri, insan hayatının bütün aşamalarında Allah inancının zayıflığıdır.

Allah'ı unutmak, günümüz toplumunda İslâmî değerleri ve özellikle de Allah yolunda cihat ve şehadeti alay konusu yapmakla ortaya çıkabilir. Toplumda var olan fesat ve yozlaşmanın farklı türleri, bu afetin ahlâk alanında varlığını gösteren canlı örneklerdir.

İnsan hayatının bütün aşamaları ilâhî renge bürünecek olsa, şüphesiz ki o toplum gelişmeye ve olgunlaşmaya eğilim gösterecektir. Toplumun böyle bir gayeden yoksunluğu ise, kesinlikle çok daha ciddi tehlikeler doğuracaktır.

Yüce Allah'ı anmak, dilin yapabileceği bir iş değildir. Allah'ı anmak, hayatın her evre ve aşamasında yüce Allah'ın hazır ve nazır olduğuna dikkat etmek ve onun rızasını kazanmaya çalışmaktır. Dilin zikri ise bu hedef yönünde bir araç olabilir. Yüce Allah'ı unutan bir toplum, bazı ahlâkî olgulara bağlı kalmak istiyorsa, mecburen hümanizme yönelecektir. Bu da başka bir sapma noktasıdır ve daha büyük sapmaların kaynağı olacaktır.

2- Takva Kavramı:

İslâm tarihi boyunca zarar gören kavramlardan biri de takva kavramıdır.

Takva kavramının İslâm toplumundaki genel seyrinde, takvaya aktif ve pasif olmak üzere iki farklı yöneliş görülmektedir. Aktif ve yapıcı takva, topluma ruh ve hayat veren takvadır. Bu takva insanın ruhunu öyle eğitir ve öyle güçlendirir ki insan, artık günah alanına adım atmaz ve günah pisliğine bulaşmaz.

Pasif takva ise, insanı toplumdan kopmaya ve inzivaya çekilmeye çağırır. Pasif takva toplumu yapılandıramaz ve diriltemez. Çünkü takvaya yönelişin bu türü, "Toplum günahla iç içe olduğu için ondan uzaklaşmak gerek." mantığı üzerine kuruludur.

Aktif takva yönelişinde ise takvalılar toplumda bulunmakla, günaha batmış toplumu arındırmakla ve doğru yola hidayet etmekle yükümlüdürler.

Dine bakışı yüzeysel olan insanlar her zaman pasif boyutlu takvaya eğilim göstermişler ve hatta bu eğilim, top-

lumun günahlarına ve bireylerin dalaletine kayıtsızlığı dalga dalga büyüttüğünden dolayı halifeler tarafından da desteklenmiştir.

Takva kavramı hakkındaki bu anlayış, birçok insanların dinden yüz çevirmesine neden olur. Genellikle pasif takva eğilimli insanlar, kendilerini samimi mümin ve gerçek dindar olarak gösterir ve böyle tanınırlar. Gerçek anlamıyla saadete talip olanlar ise, bu tür din anlayışında ve böyle dindarlıkta olgunluk göremedikleri için ondan uzaklaşır, yüz çevirirler.

3- Züht ve İnfak:

İslâm ahlâkı alanında ciddi olarak tahrife uğrayan ve birçok kötü sonuçlar doğuran önemli kavramlardan bir diğeri züht kavramının yanlış yorumlanmasıdır. Bazıları züh-dün, parasızlık ve kazançtan el çekme... olduğu yanılgısına düşmüşlerdir. Züht hakkındaki bu yorum, Kur'ân-ı Kerim ve rivayetler açısından tamamen reddedilmiştir. Masumların amelî sünneti de bu züht anlayışıyla taban tabana zıttır. İnsanın yağmalanan ve zorla elinden alınan malının peşinde olmaması ve hakkını geri istememesi züht değildir. Çünkü insanın çalışması, kendi hakkını geri alması ve hayır alanlarında mal harcaması büyük ibadetlerdendir.

Müslümanlar en iyi yönetim şekline, en üstün güvenliğe ve en temiz çevrede yaşamaya layıktırlar, bunları hayata geçirmek için çalışmalıdırlar, ancak bunlara bağımlı olmalıdırlar. Yükümlülükleri uyarınca sahip oldukları imkânlardan vazgeçmeleri ve zorluklara göğüs germeleri gerektiği durumlarda zorlanmadan bunu yapabilmelidirler ve dünya malı, sorumluluklarını yerine getirmeye engel olmamalıdır.

Mal sahibi olmamak ve imkânlardan yararlanmamak züht değildir, bilakis dünya malına rağbet etmemek ve gönül bağlamamaktır.

Müminler Emiri Ali'nin (a.s) Nehcü'l-Belâğa'daki buyrukları, zühdün İslâm kültüründe yerini ve gerçek anlamını

en güzel şekilde açıklamaktadır. İslâm kültüründe insan, hayatının başlangıcından bitimine kadar çalışmalı, dünyayı abat etmeli ve sahip olduğu imkânlardan başkalarını da faydalandırmalıdır.

Tahrife uğramış zühtte infak kavramına yer yoktur ve hatta infak etme gücüne sahip olmak, değer karşıtı olarak algılanmaktadır. Halbuki Kur'ân-ı Kerim'in ve Ehlibeyt'in önemle vurgu yaptığı hususlardan biri Müslümanlara, müminlere ve hatta düşmanlık gütmeyen Ehlikitap'a ve kâfirlerle bile infak etmektir.

İmam Ali (a.s), yeri ekime elverişli hâle getirir ve su kuyuları kazar ve kullanıma hazır hâle geldiğinde onları toplumdaki yoksullara vakfederdi. İmam Muhammed Bâkır (a.s) ve İmam Cafer Sâdık (a.s) yaşlandıkları hâlde bile kendi tarlalarında çalışırlardı.

Zühdün doğru anlamı uyarınca, insanın sahip olduğu şeyle yetinmesi de uygun değildir. İnsan, kazanç elde etmek için çalışmalı ve kazancını da İslâm toplumunun refahı yönünde kullanmalıdır. Sürekli çalışma ve gayretten ayrılmayan bir züht ve infak, hem insanın ruhunu olgunlaştırır ve hem de toplumu maddî ve manevî kalkınmaya götürür.

Bazı rivayetlerin bildirdiğine göre, Hz. Mehdi'nin (yüce Allah zuhurunu tez eylesin) hakimiyeti döneminde İslâm ümmeti içinde yoksul kalmayacaktır.

4- Tevekkül:

Müslümanların çoğu açısından gizlilik, tahrif ve şüphe konusu olan kavramlardan biri de maalesef ki tevekkül kavramıdır.

Eli elin üstüne koyup oturmak ve çalışmamak tevekkül değildir. İnsan, işlerini ve hayatını düzenlemek için aklını kullanmalı, tedbirini almalı, gayretini göstermeli ve çabasının sonucunu Allah'a bırakmalıdır.

Tevekkülün gerçek anlamı şudur: Yüce Allah sebebi yaratan ve sebebiyet verendir. İnsanın yaptıkları ve işlerini düzene koymak için aldığı tedbirler, ancak yüce Allah'ın bu gayretlerin sonuç vermesini dilemesi durumunda faydalı ve etkili olacaktır.

Bu gerçek anlamıyla tevekkül toplumun genel kültürüne girecek olsa, halkın ve toplumun yapılanmasında temel rol oynayacaktır. Ne yazık ki tevekkülün -beklemeye koyulmaktan ibaret olan- pasifleştirici anlamı, genel kültüre yerleştiğinden ötürü Müslümanların geri kalmasında ve zulme boyun eğmesinde her zaman etkili olmuştur.

d) Ahkam Alanında Yanlış Anlama

Din bağlamında en faal bölüm olarak dinin zahirine her zaman ciddi anlamda ilgi gösterilmiştir; tahrif ve afetten daha az etkilenmiştir. Dinin bu bölümünde olagelen en önemli afet, amellerin zahirini gereğinden fazla önemsemek, ruh ve içeriğinden ise uzaklaşmaktır. Bu doğrultuda, genel-likle bireysel ibadetler daha çok ilgi görmüş, sosyal ve siyasî konular ise önemsenmemiştir.

Burada bazı örneklerle kısaca değinelim:

1- Kur'ân'a Dönük Afetler

Kur'ân-ı Kerim insanın hidayeti için gönderilmiş hayat kitabıdır. Yüce Allah'ın bu büyük nimetine değer vermek ve kadrini bilmek, onun buyruklarını hayat ilkesi olarak kabul etmektir. İnsan, ancak bu durumda her iki cihanın mutluluğuna nail olabilir. Ne yazık ki, bazen bu yüce hedeften gaflet edilmiş veya kayıtsız kalınmıştır. Araştırılması, üzerinde düşünülmesi ve hükümlerini uygulamak için cehdedilmesi gereken bu kutlu kitap, sadece ölü meclislerinde güzel bir sesle okunmuş ve bununla da yetinilmiştir. Oysaki yüce

Peygamberimiz (s.a.a) ve Ehlibeyti Kur'ân ile yaşamış ve kendilerine uyanlara da Kur'ân ile yaşamayı ve hayatın her safhasında onu -Peygamberimizin ve Ehlibeyti'nin tefsir ettiği şekliyle- ölçü kılmayı buyurmuşlardır.

2- İyiliği Buyurmamak ve Kötülükten Salkındırmamak

İslâm hüküm ve yasalarını uygulama alanında dinî toplumda olagelen önemli afetlerden bir diğeri, iyiliği buyurmamak ve kötülükten nehyetmemektir.

Dinin hükümlerine ilgisizlik ve bu ilgisizliğe aldırış etmemek, büyük ve etkili bir darbe olarak dine inecektir. İyiliği buyurmanın ve kötülükten sakındırmanın din tarafından öngörülmesinin en önemli nedenlerinden biri, sosyal denetim mekanizmasını işletmek ve toplumda cereyan eden olaylar karşısında insanlarda sorumluluk hissi uyandırmaktır.

İyiliği buyurmaya dönük ilgisizliğin temel kaynağı, bazen dini gerçek anlamıyla tanımamak ve haliyle bu hayatî hükmü yanlış anlamadır ve bazen de bu hüküm ve gerekliliği anlaşıldığı hâlde doğuracağı can, mal... ile ilgili yan etkilerin korkusudur.

İyiliği buyurmak ve kötülükten sakındırmak, dinin iki büyük farzlarından ki bunların uygulanmasını sağlayan en önemli etken, yüksek düzeyde din bilgisi ve güçlü imandır.

3- Namaz Hususunda Tembellik

Namaz, İslâm dininin temel ilkelerinden ve açık göstergelerindendir. Din açısından namaz dinin direğidir. Açık ki bir bütünün bir bölümünün zaruret ve önemi ne kadar artarsa, ona yönelik afet ve tehditler de artacak ve daha tehlikeli boyutlara ulaşacaktır.

Namazın ruhsuz bir ibadete dönüşmesi, namazın amelilerine aşırı derecede ilgi göstererek yüce içerik ve mesajlarından uzaklaşmak, namaz kılmakta tembellik etmek, na-

maza fazlasıyla önem verip diğer farzlar hususunda uyuşuk davranmak... dinin direği olan namazı nişan almış afetlerdendir. Namaz o kadar önemli bir ibadettir ki, Kur'ân-ı Kerim'de salihlerin hükümetinin ilk meyvesi olarak sayılmıştır.

O kişilerdir onlar ki onları yeryüzünde yerleştirdik mi namazı ikame ederler, zekât verirler, iyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar ve bütün işlerin sonucu, Allah'a varır.¹

Ayette geçen "namazın ikamesi" sadece namaz kılmak değildir, çünkü kulluk bireysel sınırların ötesinde olup toplumun bütün alanlarını içerir.

4- Hadlerin Uygulanması

Had ve tazir, İslâm'ın ceza hukukunun bir bölümü olarak her zaman Müslümanların ilgisini çekmiştir.

Medine'de İslâm devletinin kurulmasıyla birlikte yüce Peygamberimiz (s.a.a), hadlerin uygulanma alanında asla ödün vermemiş ve bu bağlamda yoksul ve zengin ayrımı yapmamıştır. Yüce Peygamberimizden (s.a.a) sonra, ilk üç halife döneminde hadlerin uygulanması konusunda tedrici olarak ayrımcılığa gidildi. Hakim tabakadan ve adamlarından biri suç işleyerek cezayı hak ettiğinde, buna göz yumuyor ve cezalandırılmıyordu.

İslâm'ın bu hükmü, bugün de farklı bir şekilde zarar görmüştür. Dünya müstekbirlerinin aleyhte yapacağı propaganda ve de sözde insan hakları savunuculuğu yapan kuruluşlar tarafından verilecek ceza korkusu, İslâmî hadlerin çoğunun İslâm ülkeleri tarafından uygulanmamasına neden olmuştur.

Bu bağlamda müstekbir güçlerin, mustazaf halkları sömürmek için propaganda silahını bir alet olarak kullandığına dikkat etmek gerekir. Bugün insan hakları savunuculu-

1- Hac, 41

ğunu yapanların kendileri, insan hak ve özgürlüklerine saldırıların başında yer almaktadır.

Onların, profesyonel bir hırsızın parmaklarının kesilmesine acımaları ne kadar inandırıcıdır, kim inanır buna? Daha dün, yakın geçmişte dünyaya hakim olmak için iki dünya savaşını başlatan onlar değil miydi? Bugün dünyanın her yerinde devlet terörü yaparak insanlığı tehdit eden onlar değil mi?

Dokuzuncu Bölüm

GÜNAH EHLİ İLE BİRLİKTELİK

Arkadaşlık Bir Zarurettir

İnsanın sosyalliğinin köken ve kaynağı hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. İnsan fıtratı uygarlık eksenlidir ve toplumda bulunmak bir gerekliliktir.

Toplumda olan bir insan, başkalarıyla arkadaşlık bağı kuracak ve kendisi için arkadaş seçecektir. Gerçekte arkadaşlığın kendisi hem sosyal ve hem de bireysel bir zarurettir. İnsan, kaybettiklerinin bir bölümünü toplumda arar; gizli deha ve yeteneklerini toplumda keşfeder.

İnsanın bir sosyal ve bir de bireysel yaşam boyutu vardır. Sosyal boyutunda insan, toplum iskeletinden bir parçadır ve sorunlarını gidermek için sosyal yaşam kurallarıyla uyumlu olmalıdır; kendinde dayanışma, işbirliği ve düşünce birliği hissini güçlendirmelidir. Bu durumda arkadaşlık, insanın sosyal yaşamının yücelmesinde ve olgunlaşmasında çok etkili edecektir.

Bireysel boyutunda insan, dar bir çevrede bulunduğundan dolayı akrabaları ve arkadaşlarıyla yakın ve iç içe bir ilişki kuracaktır. Bazen bu ilişki bağlamında arkadaşlık ve birlikteliğin rolü, baba ve annenin rolünden daha çok olur. Kendine has bir yapı türü olan bu ilişki, kişiliğin şekillenmesinde çok etkili faktörlerdendir.

İnsan ile ailesi, akrabası, arkadaşı ve toplumun daha büyük öğeleri arasındaki bu ilişki öyle gereklidir ki, bu ilişkinin uzun bir süre kopması hâlinde telafi edilemez ruhsal hasarlara yol açabilecektir.

İşte bu nedenle din önderleri, halktan uzaklaşmayı ve inzivaya çekilmeyi yasaklamışlardır.

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Yalnızlıktan sakın, çünkü halktan ayrılan şeytanın yemidir.¹

Yine şöyle buyurmuştur:

Yalnızlıktan sakın, çünkü sürüden ayrılan koyunun kurda yem olduğu gibi, hak ehlinden ayrılan da şeytana yem olur.²

Buna binaen sosyal hayattan uzaklaşmak, insanın tabiatına aykırıdır ve bir anlama dinî sorumluluktan kaçıştır. Bunun sonucu dünyada pişmanlık ve perişanlık, ahirette ise horlanma ve ceza olacaktır.

Din önderleri, aklın getiri ve faydalarından birini arkadaşlık olarak tanıtmışlardır. İnsanın diğer insanlar ile sevgi ve arkadaşlık bağı kurmaktan kaçınmasının aklî dayanağı yoktur. Çünkü akıllı bir insan, herkesin kötü olduğunu ve kötülük yaydığını asla düşünmez ve kendini de temize çıkarmaz. Akıllı insan, geniş ve mantıklı bir bakış tarzıyla topluma girer, iyi insanlarla arkadaşlık kurmakla da kendi hatalarını düzeltmeye çalışır.

Bireysel ve sosyal faaliyetler bağlamında böyle bir ilişki, insanın en zaruri ihtiyaçlarındandır. Çünkü sağlıklı arkadaşlık ve birliktelik ile birçok yanlış ve yanlıgılar düzeltilebilir. Diğer insanlara duyulan bu gereksinim, sosyal hayatta gelişim ve kalkınmaya neden olur.

Arkadaşsız bir hayat, çekilmez ve hatta imkânsızdır. Gerçek ruh bilimcisi olan ilâhî önderler şöyle buyurmuştur:

Sadık/doğru arkadaş ilâhî nimetlerdendir.³

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

1- Gururu'l-Hikem, s.153

2- Gururu'l-Hikem, s.160

3- Gururu'l-Hikem, s.724

Arkadaşsızlık garipliktir.¹

Yine şöyle buyurmuştur:

Kardeşin ölümü, kol-kanadı yitirmektir.²

İlk etapta önemli olan şey, insanî ilke ve değerlere dayalı doğru ve mantıklı bir ilişki kurmaktır. Edep, dindarlık, takva, akıllılık, ileri görüşlülük... arkadaşlıklarda aranması gereken ölçülerdir. İnsan, bu sıfatlardan yoksun olan kimse-lerle arkadaşlık bağı kurmamalıdır. Her halükârda arkadaş, hidayet ve kılavuzluk alanında insanın kişilik, düşünce, davranış ve ahlâkını şekillendiren etkenlerdendir. Bu nedenle bilgisiz ve kötü biriyle arkadaşlık etmek, her şeyden çok insanın günah işlemede etkili olacaktır.

Peser-i Nuh ba bedan be-nişest
Hanedan-i nübüvvetiş gom şod
Seg-i Ashab-i Kehf rûzî çend
Pey-i nikan girift o merdum şod.

Yani:

Nuh (a.s) oğlu kötülerle oturup kalktı
Peygambere yakınlığını kaybetti
Kehf Ashabı'nın köpeği birkaç gün
İyilerin peşinden gitti de insan oldu.

Denklik; Bilinçli Arkadaşlığın Ölçüsü

Denklik ve benzerlik, bilinçli arkadaşlık alanında en önemli etkidir. İnsanlar genellikle kendi görüş ve düşünceleri uyarınca başkalarıyla bir arada yaşar, aynı düşünce ve aynı inancı paylaştığı kimselerle arkadaşlık bağı geliştirirler.

Bu, çok açık ve çok aydın bir konudur ve aynı zamanda kişilerin karakter ve özelliklerini tanımanın da ölçüsü olabilecektir. Bir kişinin karakteristik yapısını ve özelliklerini tanımanın en güzel yolu, onun arkadaşlarını ve birlikte

1- Nehcü'l-Belâğa, Hikmetli Sözler, hadis: 26

2- Gururu'l-Hikem, s.763

olduğu kimseleri tanımaktır. Konu hakkındaki bir hadis şöyle buyurmuştur:

Kişi, arkadaşının dini/yaşam yordamı üzeredir. Öyleyse kiminle arkadaşlık ettiğinize bakmalısınız.¹

Bir diğer hadis şöyle buyurmaktadır:

Kişinin kiminle arkadaşlık ettiğine bakmadıkça onun hakkında hükmetmeyin. Çünkü herkes kendi düşüncesinde olanlarla, arkadaşlarıyla ve kardeşleriyle tanınır.²

Yüce Peygamberimizin (s.a.a) konu hakkındaki bir buyruğu şöyledir:

Kul sevdiği kimseyle oturup kalkar.³

Gerçek makamlara, beğenilen sıfatlara, güzel ahlâka ve insanî değerlere nail olmak isteyen kimseler her zaman layık, erdemli, faziletli, sorumluluk taşıyan, içten ve samimi, emaneti koruyan insanlarla arkadaşlık kurarlar. Geçici ve zahirî işler peşinde olan kimseler ise, arkadaşlıklarının temeli ilâhî ölçüler olmadığından dolayı her zaman sarsılmaya ve yıkılmaya mahkumdurlar. Bu tür arkadaşlıklar ahlâkî yozlaşma ile sonuçlanır.

Mevlana şöyle buyurmuştur:

Mi reved ez sineha der sineha
Ez reh-i penhan salah-i kineha
Sohbet-i Salih to ra Salih koned
Sohbet-i talih to ra talih koned.

Yani:

Gider göğüslerden göğüslere
Gizli bir yolla iyilik ve düşmanlıklar
İyi ile dostluk, seni iyi kılar
Bedbahtın dostluğu seni bedbaht eder.

1- Kenzü'l-Ummal, c.9, s.21

2- Kenzü'l-Ummal, c.9, s.8

3- Sefinetü'l-Bihar, c.2, s.27

İyi Arkadaşın Özellikleri

Arkadaş insanın ahlâk, düşünce, ülkü özelliklerini ve hatta kalıtım ve ailevi eğitim sonucu edindiklerini tümüyle değiştirerek temiz ve iyi bir insanı saptırabilir veya kötü bir insanı hidayet olgunluğuna taşıyabilir. İnsanın kişiliğinin oluşmasında arkadaşın çok derin etkisi olduğundan dolayı insan, arkadaş seçimine gereken önemi vermeli ve dikkatli olmalıdır. Gerçekte insan, yücelme ve olgunlaşma yolunda hareket edebilmesi için gerçek ve değer ölçülerini göz önünde bulundurmalıdır. İnsan, akıl ve fıtrata uygun olarak adım atan ve hareket eden kimselerle arkadaşlık etmeli ve haşır neşir olmalıdır. Seçilecek arkadaşın daha akıllı ve daha tecrübeli olması çok daha güzeldir.¹

Bu bağlamda rivayet edilen bir hadiste şöyle yer alır:

Kendisiyle süsleneceğin kimse ile arkadaşlık et, seninle kendisini süsleyen kimse ile arkadaşlık kurma.²

Bir şiirde şöyle geçer:

Hem nişin-i to ez to beh bayed
Ta to ra akl o din bi-yefzayed.

Yani:

Oturup kalktığın senden iyi olmalıdır ki
Senin aklını ve dindarlığını artırsın.

Şimdi iyi arkadaşın sahip olması gereken bazı özelliklere kısaca değinelim.

1- Düşünce ve ahlâk bakımından yüzeysel bir seviyede olan veya daha aşağıda bulunan kimseleri bilgilendirmek ve hidayet etmek kendi yerinde geçerli olan bir sorumluluktur. Burada anlatılmak istenen şey, gelişme ve olgunluk düşüncesinde olan kimsenin daha olgun aşamalarda bulunanlarla arkadaşlık bağı kurması konusudur. Bu da, başkalarını hidayet etme ve aydınlatma gerekliliği ile çelişmemektedir.

2- Biharu'l-Envar, c. 72, s. 276

1- Dindarlık ve Takva

Takva ehli, kendini pisliklerden uzak tutan ve Allah'ın yasalarına saygı duyan kimsedir.

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Kuşkusuz ki takva kalplerinizin devası, akıllarınızın körlüğünün basireti, bedenlerinizin hastalıklarının şifasıdır...¹

Dindarlık ve takva ile hayâ arasında çok yakın bir ilişki vardır.

Bu hususta bir hadis şöyle buyurmuştur:

Hayâsı olmayan kimsenin imanı da olmaz.²

2- Bilgili Olmak

Lokman Hekim, arkadaş seçme konusunda oğluna şöyle buyurmuştur:

Oğulcuğum! Bilgililerle birlikte ol, onlara yakınlaş, onlarla haşır neşir ol, onları evlerinde ziyaret et ki onlara benzeyesin ve onlardan olasın.³

3- Yapılan İşin Sonucunu Düşünmek

İnsan, daha akıllı olan ve her şeyin akıbet ve geleceğini gören kimselerle arkadaşlık etmelidir.

Bir bakıma akıl iki kısma bölünebilir: Baş aklı ve gönül aklı.

Denilmektedir ki erkeklerin baş aklı kadınlarınkinden, kadınların gönül aklı ise erkeklerinkinden daha güçlüdür. Baş aklı hayatı yönetmek içindir ve gönül aklı ise, insanın batınındaki elçi ve peygamberdir.

Bu nedenle şöyle denebilir:

1- Nehcü'l-Belâğa, 198. hutbe

2- Usul-u Kafi, c.2, s.106

3- Biharu'l-Envar, c. 74, s. 189

Akıl, yüce Allah'ın insana bahşettiği en güzel güç¹, en büyük zenginlik² ve en değerli emanettir.³

İmam Cafer Sâdık'a (a.s), "Akıl nedir?" diye soruldu. İmam (a.s) şöyle buyurdu:

Akıl, Rahman'a kulluk sunulan ve cennetler kazanılan şeydir.⁴

4- Edepli Olmak

İyi arkadaşın sahip olması gereken en öncelikli vasıflardan biri edepli olmaktır. Edepten kastettiğimiz, akıllı ve bilinçli insanların güzel kabul ettiği davranışlara sahip olmaktır. Edepli olmak insanın olgun kişiliğinin göstergesidir.⁵ Edep herkesin ihtiyaç duyduğu vasıflardandır.⁶ Edep insan için en üstün mirastır.⁷ Edep insanın akıl ve kişiliğinin göstergesidir.⁸

Edep üç kısımdır: Allah'ın huzurunda edepli olmak, insanlara karşı edepli olmak ve nefse karşı edepli olmak. Edebin her üç kısmına da sahip olan Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Rabbim bana edep öğretti ve güzel de öğretti.

1- İmam Ali (a.s): *"Akıldan daha faydalı bir güç yoktur."* (Biharu'l-Envar, c.1, s.95)

2- İmam Ali (a.s): *"Hiçbir zenginlik akıl gibi olmaz."* (Nehcü'l-Belâğa, hikmetli sözler, hadis: 51)

3- Yüce Allah Resulü (s.a.a): *"Allah, akıldan daha değerli bir şey vermemiştir kullarına."* (Usul-u Kafi, c.1, s.12)

4- Usul-u Kafi, c.1

5- İmam Ali (a.s): *"Edepli olmak kişinin olgunluğudur."* (Mizanu'l-Hikme, c.1, s.66)

6- *"Şüphesiz insanın güzel edebe olan ihtiyacı, altın ve gümüşe olan ihtiyacıdan daha fazladır."* (Gurer ve Dürer, s.342)

7- İmam Ali (a.s): *"Hiçbir miras edep gibi olamaz."* (Nehcü'l-Belâğa, hikmetli sözler, hadis: 51)

8- İmam Ali (a.s): *"Edebi olmayan kimsenin aklı da olmaz."* (Gurer ve Dürer, s.846)

Ayet ve Hadislere Bir Bakış

Kur'ân-ı Kerim, insanın manevî sülûk yolunda bulunan engelleri öğreten hidayet kitabıdır. Kur'ân-ı Kerim'in kıyametten verdiği haberlerden biri, bazı insanların kötü kimse-lerle arkadaşlık etmemiş olmayı arzulamalarıdır.

Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

O gün zalim, ellerini ısırp duracak da ne olurdu diyecek, ben de Peygamberle aynı yolu tutsaydım. Yazıklar olsun bana, ne olurdu filanı dost edinme-seydim. Andolsun beni Kur'ân'dan saptıran, hem de bana tebliğ edildikten sonra saptıran odur; ve Şeytan, insanı yardımcısız, hor-hakir bir hâlde bırakıverir.¹

Bir başka ayet şöyle buyurmaktadır:

Dostların bir kısmı, bir kısmına düşman olur o gün, ancak takvalılar müstesnâ.²

Yine bir ayet şöyledir:

Ayetlerimize dair münasebetsiz sözlere daldıklar-ını görünce bir başka bahse girişinceye dek yüz çe-vir onlardan.³

Bir başka ayet de şöyle buyurmaktadır:

Kitapta, Allah'ın ayetlerini inkâr ettiklerini ve onlarla eğlendiklerini duyarsanız, başka bir bahis-ten söz açıncaya dek onlarla oturmayın, yoksa siz de onlara benzersiniz diye size bir emir indirmiştir.⁴

Bu ayetler, günah ehli ile arkadaşlığın kötü sonuçlarına dikkat çekmektedir. Bu sonuç ise hidayet yolundan sapmak ve uzaklaşmaktır.

1- Furkan, 27-29

2- Zuhruf, 67

3- En'âm, 68

4- Nisâ, 140

Ehlibeyt İmamları da buyruklarında, kötülerle arkadaşlık ve birlikteliğin yıkıcı sonuçlarına vurgu yapmışlardır.

İmam Muhammed Cevad (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kötü huylularla birliktelikten sakın. Çünkü o, kınından çıkmış bir kılıç gibidir; görüntüsü güzel ve etkisi kötüdür.¹

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kötülerle arkadaşlık, iyiler hakkında kötümserliğe neden olur.²

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Müslümanın günahkârla, ahmakla ve yalancıyla arkadaşlık etmesi doğru değildir.³

Rivayet edildiğine göre Müminler Emiri Ali (a.s), konuşma yapmak üzere minbere çıktığında şöyle buyurmuş:

Müslüman, üç kişiyle arkadaşlık etmez: (Ahlâksızca söylem ve eylemden çekinmeyen) laubali, ahmak ve yalancı.

Laubaliye gelince; yaptığı işi senin için bezer, senin de kendisi gibi olmanı ister, din ve ahiret işinde sana yardım etmez. Onunla arkadaşlığın sonucu zulüm, kalbin katılaşması, utanç ve rezalettir.

Ahmağa gelince; senin hayrını ve iyiliğini düşünmez, senden bir kötülüğü defetmesini bekleyemezsin, sana bir iyilik yapmak için kendisini zahmete düşürse bile bönlüğü sana zarar verir. Onun ölmesi yaşamasından, susması konuşmasından ve uzaklığı yakınlığından daha iyidir.

Yalancıya gelince; onunla yaşamaktan asla memnun olmazsın, senin sözünü başkalarına ve başkalarının sözünü de sana taşır, masal üstüne masal uydu-

1- Biharul-Envar, c.74, s.195

2- Usul-u Kafi, Günah Ehli İle Arkadaşlık babı, c.2, hadis: 1

3- Vesailu's-Şia, c.11, s.506

rur ve artık doğrusuna bile kimse inanmaz, insanları birbirine düşürür ve kalplerde kin yeşertir.

Öyleyse Allah'tan korkun ve kendinize dikkat edin.¹

Kötü Arkadaşın Belirtileri:

Bazıları, çıkarıcılıklarından dolayı her şeyi ve herkesi kendi lehinde kullanmak ister. Bu tür insan önce farklı hile, düzen ve oyunlarla temiz ve saf insanları kendine çeker ve sonra da çirkin emelleri doğrultusunda kullanır.

İlâhî önderler, imanlı insanları bu tür insanlarla arkadaşlık ve birlikten her zaman sakındırmış ve bu tür insanların, insanın yücelmesine ve olgunlaşmasına engel olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Yüce Peygamberimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Kötü biriyle arkadaşlıktan sakın. Çünkü o, bir ateş parçasıdır; ne sevgisi sana yarar sağlar ve ne de ahdi-ne vefa eder.²

Bir şiirde şöyle geçer:

Ta tevanî mi goriz ez yar-i bed
Yar-i bed, bedter buved ez mar-i bed
Mar-i bed تنها to ra ber can zened
Yar-i bed ber can o ber iman zened.

Yani:

Gücün yettiğinde kötü dosttan kaçın
Kötü dost, kötü yılandan da kötüdür
Kötü yılan, yalnızca bedenine zarar verir
Kötü dost hem canına, hem imanına ziyan verir.

Müminler Emiri Ali (a.s), Malik-i Eşter'e hitap ederek şöyle buyurmuştur:

İyilerle kötüler senin gözünde aynı olmamalıdır.
Çünkü bu, iyilerin iyiliklere rağbet etmemesine ve kö-

1- Usul-u Kafi, Günah Ehli İle Arkadaşlık babı, c.2, hadis: 6

2- Kenzü'l-Ümmal, c.9, s.45

tülerin de yaptıklarını alışkanlık hâline getirmesine neden olur.¹

Uzak durulması ve kaçınılması gereken kişilerin bazı özellikleri şöyle sıralanabilir:

1- Zulüm ve Haksızlık

Kötü arkadaşın en belirgin vasıflarından biri zulüm ve çıkarıcılıktır. Böyle alçakça bir huyu olan kimse ile asla arkadaşlık edilmemelidir.

İmam Zeynelabidin (a.s) şöyle buyurmuştur:

Günahkârlar ile arkadaşlıktan, zalimlere yardımdan ve bozguncularla oturup kalkmaktan sakının. Onların fitnesinden kaçının ve konumlarından uzaklaşın.²

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Zalimlerin evlerine gitmekten sakın, onlarla arkadaşlık etme, onların yanında çalışma. Sakın onlara uymayasın ve meclislerinde bulunmayasın.³

2- Hiyanet

Hiyanet, münafıklığın⁴ ve küfrün⁵ kaynağıdır ve aynı zamanda da münafıkların ve İslâm düşmanlarının özelliklerinden biridir.

Konu hakkında Hz. Peygamber'den (s.a.a) birkaç hadis:

Bir Müslümana hiyanet eden kimse bizden değildir.⁶

1- Nehcü'l-Belâğa, 53. mektup

2- Tuhefu'l-Ukûl, s.183

3- Sefinetu'l-Bihar, c.2, s.108

4- İmam Ali (a.s): "*Munafıklığın başı hiyanettir.*" (Müstedrekü'l-Vesâil, c.2, s.506)

5- İmam Ali (a.s): "*Küfrün başı hiyanettir.*" (Müstedrekü'l-Vesâil, c.2, s.506)

6- Vesailu's-Şia, c.8, s.570

Münafığın üç özelliği var: Konuştuğunda yalan söyler, güvenildiğinde hıyanet eder ve söz verdiğinde vefa etmez.¹

Hainin alameti dördttür: Allah'a itaatsizlik, komşulara eziyet, dostlara düşmanlık ve azgınlara yakınlık.²

3- Yalan

Yalan, toplumda fesadın en önemli etkenlerinden biridir. Hadisler, yalanı en çirkin söz³, en kötü günah⁴ ve en kötü huy⁵ olarak tanımlamıştır.

İmam Hasan Askerî (a.s) şöyle buyurmuştur:

Bütün kötülükler bir eve bırakılmıştır ve bu evin anahtarı yalan konuşmaktır.⁶

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz ki yalan imanın hüsranıdır.⁷

Yalan konuşan kimse, yalan sözlerinden dolayı halk nezdindeki itibarını kaybeder ve kimse onun konuşmasına değer vermez.

Müminler Emiri Ali (a.s), yalancılarla arkadaşlığın tehlikesi hakkında şöyle buyurmuştur:

Sakin yalancının arkadaşlığından. Çünkü o serap gibidir; uzağı sana yakın ve yakını da uzak gösterir.⁸

1- Tuhefu'l-Ukûl, s.9

2- Tuhefu'l-Ukûl, s.17

3- İmam Ali (a.s): *"En çirkin söz yalandır."* (Nehcü'l-Belâğa, 83. hutbe)

4- İmam Ali (a.s): *"En çirkin iş yalandır."* (Gurer ve Dürrer, s.175)

5- İmam Ali (a.s): *"En kötü ahlâk yalan ve ikiyüzlülüktür."* (Gureru'l-Hikem, s.443)

6- Biharu'l-Envar, c.72, s.263

7- Sefinetü'l-Bihar, c.2, s.473

8- Vesailu's-Şia, c.12, s.33

4- Diğer Özellikler

Edepsizlik, takva alanında zayıflık, söz taşımak, çıkarıcılık, bilgisizlik, korkaklık, alenî günah işlemek, cimrilik, küstahlık, ahlâksızlık, çok beklentili olmak, vefasızlık, lakaytlık... kötü arkadaşın sahip olduğu özelliklerin bazılarıdır.

Kötülerle Arkadaşlığın Sosyal Etkileri

Uygun olmayan kimselerin arkadaş olarak seçilmesi, özellikle de gençlerin dalalette düşmesinde çok etkilidir. Bu tür insanlarla arkadaşlık etmek dine de, dünyaya da zarar verir ve insanı itikadî, siyasî, malî... açıdan yozlaştırır. Kötü arkadaş, özellikle gençlerin bireysel ve sosyal normsuzluklarında çok güçlü bir etkindir.

Gençlik dönemine girme aşamasında olanlar ve gençler arasındaki sosyal bozuklukların sonuçları araştırıldığında, onları yozlaştıran en önemli etkenin kötü kişilerle arkadaşlık olduğu sonucu ortaya çıkacaktır.

Buna göre kötülerle arkadaşlık bireysel, ruhsal ve manevî zararlara neden olduğu gibi, sosyal normsuzlukların da büyük bir bölümü, uğursuz ve şeytanî ilişkilerin ürünüdür. Sigara alışkanlığı, uyuşturucu madde bağımlılığı, cinsel sapmalar, hırsızlığın farklı türleri, terör eylemleri, cinayetler... sağlıksız ve yanlış arkadaşlıkların ürünüdür.

Müminler Emiri Ali (a.s), kötülerle arkadaşlık etmekten şöyle sakındırmıştır:

Alenî olarak günah işleyenlerle ve zalimlerle asla arkadaşlık etmeyin. Çünkü onlar, yapmış oldukları kötülükleri iyi gösterir ve sizi de kendilerine uydurmaya çalışırlar.¹

Kur'ân-ı Kerim, kıyamet yolcuları arasında geçen konuşmaların bir bölümünü şöyle aktarmaktadır:

1- Şerhu Nehci'l-Belâğa, İbn Ebi'l-Hadid, c.20, s.369

Cennetlerdedir onlar, sorarlar, konuşurlar, mücrimlerin hâlinden. Nedir derler cehenneme sokan sizi? Derler ki: "Namaz kılmazdık, yoksulu doyurmazdık ve boş lâflarla azgınlığa dalanlarla biz de dalardık."¹

Kurtuluş Yolları

İnsanın bütün hareketleri ve hayat programları olgunluk yönünde olmalıdır. Geçen konularda açıkça görüldüğü gibi günah ehli ile arkadaşlık, insanın ruhunda, davranışlarında ve sözlerinde olumsuz etki bırakır. Bu yüzden insan, öncelikle arkadaş seçiminde gereken dikkati göstermeli ve de her arkadaşlık ilişkisiyle olgunluğu sarsılmayacak türden yerleşik ilkeleri olmalıdır.

Eş seçiminin, iş seçiminin, hayat tarzı edinmenin, arkadaşlık geliştirmenin... manevî olgunluk alanında kendine has etkisi olduğundan dolayı insan ve özellikle de gençler, bütün bu konulara özen göstermelidir.

Sözü edilen kimselerden kurtulmanın iki yolu vardır: İlmî yol ve amelî yol.

1- İlmî Yol:

Bu tür ilişkilerin doğurduğu ve insanı yokluk eşiğine getirdiği kötü ve alçaltıcı sonuçları hakkında insanın düşünmesi ve araştırma yapmasıdır kastettiğimiz şey. Kötülerle arkadaşlığın uğursuz sonuçlarını göz önünde bulundurmamak, insanı, bu tür ilişkileri yeniden gözden geçirmeye çağıracaktır. İnsan yüce Allah'ın bahşettiği ihtiyar ve seçim gücünü kullanmalı, gelişmesine ve olgunlaşmasına engel olan her şeyden uzak durmalıdır. Bu, fitratın ve akliselimin gereğidir.

2- Amelî Yol:

Bu tehlikeyi defetmenin amelî yolu, mümkün mertebe o insanı aydınlatma ve hidayet etme yönünde gayret etmek ve de kişinin durumuyla uyumlu olan aklî ve duygusal yöntemler kullanarak hataya düşmesini önlemektir. İnsan kendisini böyle bir konumda görmüyor ve bu ilişkiyi sürdürmekle yanlışa düşmekten korkuyorsa, şüphesiz ki akıl ve fıtratın hükmü gereği bu ilişkiyi bitirmelidir. Ancak ruh ve beden bakımından zarar görmeden önce ayrılık hazırlıklarını yapmalıdır.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, kötü arkadaşlarla ilişkiyi birden değil, aşamalı olarak kesmektir. Çünkü hiçbir şey yokmuş gibi ansızın aradaki bağları koparan bir kimse, zarar ve saygısızlık görebilir. Bu zarar ve tehlikeden de korunmak için onlarla birlikteliğini azaltmalı ve bir süre sonra ilişkisini tamamen kesmelidir.

Bu sınırlı ilişkinin dahi din ve dünyasına büyük bir zarar vermesi ve büyük sorunlar çıkarması durumunda, bilir-kişilerle danışarak onların direktifleri doğrultusunda ilişkisini hemen ve tümüyle kesmelidir.

Şimdi kötü arkadaştan uzak durmanın yollarını az ve öz olarak, ama daha belirgin ve somut bir şekilde örnek-lendirelim.

a) Bilgili İnsanlarla Birliktelik

İnsanın başkalarıyla olan ilişkisi ölçüler üzerine kurulmalıdır, bu ölçüleri belirlemek ve edinmek ise bilgi gerektirir. Şüphesiz ki bilgi, her adım ve her hareketin öngereksinimidir. Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Hiçbir hareket yoktur ki sen onda bilgiye muhtaç olmayasın.¹

1- Biharu'l-Envar, c 74, s.268

Yine şöyle buyurmuştur:

Bilgisizi ancak ifrat veya tefrit hâlinde görürsün.

Bilinmelidir ki din âlimleri ve bilgiler, çağımızda peygamberlerin varisleri ve hidayet öncüleridir. Onlar ayetlerin, hadislerin, akıl ve fitratın hükmü uyarınca canları hidayete girerler. İslâm dini, gerçek din âlimleriyle ve din alanında ki uzmanlarla ilişki geliştirilmesine ve birliktelik sağlanmasına önemle vurgu yapmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Âlimlere sorun, bilgelerin arasına karışın ve yoksullarla oturup kalkın.¹

Bu tür bir ilişki bireysel, sosyal ve siyasî hayatın bütün aşamalarında ve de fikrî, amelî, ahlâkî ve irfanî boyutlarda insanın yüce kişiliğinin oluşum ve şekillenmesinde belirleyici bir etkiye sahiptir.

İlâhî öğretisi ve irfan üstadıyla özel bir ilişkinin kurulması gerekliliği, bu yazıya sığmayacak kadar geniş bir konudur.

b) İyilerle Bağlantı Kurmak

İnsan, başkalarıyla ilişki kurmaya ihtiyaç duyar ve hatta bunun, yaratılışsal bir gereksinim olduğu da söylenebilir. İnsan bu ihtiyacını temin ederken, olgunluk araç ve basamağı olarak kullanılmalıdır, onu. İyilerle arkadaşlık etmek o kadar önemli bir konudur ki, İmam Hüseyin'in (a.s) Aşura ziyaretinde şöyle geçer:

Sizi ve dostlarınızı tanımakla beni şereflendiren, düşmanlarınızla düşmanlık rızkını bana veren Allah'tan dilerim ki, beni dünyada ve ahirette sizinle birlikte kılsın.

Örnek insanî huylara ve olgun ahlâkî erdemlere sahip olan arkadaşlar bulmak zor olduğundan dolayı, dalkavuk ve

1- Tuhefu'l-Ukûl, s.34

iki yüzlü insanların oyununa gelmemeye dikkat ederek iyi arkadaşlar aramak gerekir. Çünkü iyilerle arkadaşlık, yalnızlıktan çok daha iyidir. İyi arkadaş bulamayan insanın yalnız kalması, kötülerle arkadaşlık kurmasından daha üstündür.

Hz. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

Salih biriyle arkadaşlık yalnızlıktan ve yalnızlık ise, kötü ile arkadaşlıktan daha hayırlıdır.¹

Araştırma aşamasında bulunan insan, arkadaşlık yapabileceği uygun kimseyi bulduğunda bazı noktalara dikkat etmelidir:

– Gerekli ölçüde denemedikçe ona itimat etmemelidir. İtimat etmemek, kötümser olmak anlamına gelmez; bilakis bu, durumun gereği ve hatta kutsal bir önlemdir. Arkadaşların nasıl ve ne ile denenmesi gerektiği hususunda hadislerin bildirdiği bazı ölçüler vardır ve onların bazıları şöyledir: Namazı ilk fazilet vaktinde kılmak, hayırsever olmak, doğru konuşmak, hakkı söylemek, affedici ve bağışlayıcı olmak, sır saklayıcı olmak, acıyı paylaşmak ve kötü günlerde yalnız bırakmamak... Bu durumlar, özellikle yolculukta ve acı günlerde daha iyi teşhis edilebilir.

– Arkadaşlık haklarını tamamıyla gözetmek.

– Onun hiçbir söz ve düşüncesini ölçmeden, biçmeden kabul etmemek ve arkadaşlığın hiçbir alanında aşırılığa gitmemek.

– Arkadaşlığa başlarken karşılıklı beklentileri azaltmak. Çünkü imkânsızlık nedeniyle bazı beklentileri karşılayamamak, soğumaya ve uzaklığa neden olabilecektir.

Şimdi bu noktalara dikkat çeken bazı hadisleri gözden geçirelim:

İmam Cafer Sâdık (a.s):

1- Biharu'l-Envar, c.74, s.189

Sakin arkadaşına sonsuz derecede güvenme.¹

İmam Ali (a.s):

Her şeyin yenisini, ancak arkadaşların en eskisini ve arkadaşlığını sınavla kanıtlayanını seç.²

İmam Ali (a.s):

Dostunu ihtiyatla sev; çünkü bir gün düşmanın olabilir.³

İmam Ali (a.s):

Denemeden önce dostuna güvenme.⁴

c) İstişare

Arkadaşlığın çok hassas ve çok önemli rolü olduğundan dolayı gerekli bilgi ve tecrübeye sahip kimselerin görüş ve tavsiyelerini almak çok faydalı olacaktır. İstişare, arkadaş bulmada insana yardımcı olabileceği gibi, arkadaşlığın niteliğini ve sağlamlığına güveni kontrol altında tutmada da çok önemlidir.

Arkadaşlar arasında sorunların çıkması durumunda, bilinçli ve bilge insanların görüşlerine baş vurmak faydalı ve sorunları çözümleyici olabilecektir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken şey, istişare edilen ve görüşlerine baş vurulan kişilerin durum ve konudur.

Ehlibeyt'ten rivayet edilen hadisler, istişarenin çok önemli bir konu olduğu yönündedir.

Yüce Peygamberimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

İstişare eden bir kul asla bedbaht olmaz.⁵

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

1- Biharu'l-Envar, c.74, s.173

2- Gururu'l-Hikem, s.128

3- Nehcü'l-Belâğa, hikmetli sözler, hadis: 268

4- Gururu'l-Hikem, s.805, hadis: 95

5- Nehcü'l-Fesaha, hadis: 1637

İstişareden daha güvenilir destek olmaz.¹

Yine şöyle buyurmuştur:

İstişare eden kimse başarı yönündedir.²

d) İyiliği Buyurmak ve Kötülükten Sakındırmak

İnsan, arkadaşının kötü ve yanlış davranışlarının bilgi-sizlikten kaynaklanması durumunda, insanî sorumluluğunun ve arkadaşlığının gereği olarak iyiliği buyurmalı ve kötülükten sakındırmalıdır.

Güzelliğe ve temizliğe davet ve de pislikten uzaklaştırma, doğru ve şartlarına uygun olarak yapılırsa, çoğu durumlarda günahkârın kurtulmasına neden olacaktır. İyiliği buyurmak ve kötülükten sakındırmak, gerçekleştiği alan oranında toplumun oluşumuna katkı sağlayacaktır.

İyiliği buyurmak ve kötülükten sakındırmak, insan hayatının bütün aşamalarında yapıcı olduğundan dolayı din ağacının sağlam dallarından sayılmıştır.

Bu iki ilâhî farizayı yerine getirmek, dünya cennetinin şekillenmesine neden olacaktır. Çünkü bu, dinî bir toplumda insanın emniyet, huzur, gelişme ve kalkınmasını en güzel şekilde temin edecektir.

e) Hicret

Peygamberlerin en önemli mesajlarından biri, maddî ve manevî hicrettir. Hicret sayesinde insan, hak yolunda ilerleyebilir; mutlak aşk ve hakikat kapısını aralayabilir. İnsan günahattan ve hakka itaatsizlikten kurtuluşa hicret etmelidir.

Yüce Allah hüccetini tamamlamış ve hicret imkânlarını tümüyle insanın yetkisine bırakmıştır. İnsan manevî hicretle itaatsizliğin, büyülenmenin ve nefesperestliğin her türünden kendini kurtarabilir.

1- Vesailu's-Şia, c.1, s.424, hadis: 2

2- Vesailu's-Şia, c.1, s.424, hadis: 5

Bu bağlamda aktarılan bir hadis şöyledir:

Muhacir, kötülüklerden hicret eden kimsedir.¹

İmam Humeyni (r.a), "**Allah yolunda yurdundan göçen, yeryüzünde barınacak birçok yerler bulur, ferahlığa erer ve kim, Allah ve Peygamberi uğrunda evinden çıkıp hicret eder de sonra ona ölüm gelip çatarsa onun ecri Allah'a aittir ve Allah suçları örter rahîmdir.**"² ayetinin bir anlamının da manevî hicret olduğunu açıklamıştır.

İmanlı insan, kendisini uygunsuz bir ortamda bulduğunda ve uygunsuz kişiler arasında gördüğünde, onları hidayet etme gücüne sahipse, öncelikle sorumluluğunun gereği olarak bunu yapmalı, iyiliği buyurmanın ve kötülükten sakındırmanın aşamalarına göre hareket etmelidir. Hidayet etme gücüne sahip olmaması durumunda ise, o bozuk çevreden kendisini kurtarmalıdır.

İnsan, kendisini ciddi olarak tehdit eden böyle bir çevre ve ortamdaki kurtulmak için bazen yerinden-yurdundan ayrılmalı ve hicret etmelidir. Herkes, ilk aşamada kendisini pisliklerden ve kötülüklerden kurtarmakla görevlidir.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

Ey inananlar, siz, kendinize bakın; doğru yolu buldunuzsa sapık kişi, size bir zarar veremez.³

İnsan, kendisine bırakılan büyük görev ve sorumluluğu yerine getirmekle yükümlü olduğundan dolayı bu doğrultuda karşılaşabileceği her türlü engel karşısında mücadele etmelidir. Bu mücadelenin bir örneği de hicret etmektir. Kur'-ân-ı Kerim, işledikleri günahlar hakkında bahane getirenlere şöyle buyurmaktadır:

Melekler, nefislerine zulmedenlerin canlarını alırken ne hâldeydiniz derler. Onlar da, yeryüzünde

1- Usul-u Kafi, c.2, s.235

2- Nisâ, 100

3- Mâide, 105

derler, âciz kişilerdik biz. Melekler, Allah'ın yeri geniş değil miydi derler, siz de hicret edeydiniz. İşte onlardır yurtları cehennem olanlar ve orası, ne de kötü bir yurttur.¹

Ortamı değiştirmek, pekala ruhsal ve eğitsel açıdan hayat tarzının değişmesine neden olabilecektir. Çünkü insan, kendisini yeni topluma uydurmaya çalışacaktır.

Buna göre günahattan, bozuk ortamdan ve kötü kişilerden hicret etmek bir gerekliliktir. Her ne kadar yuvayı terk etmek ve akrabalarından ayrılmak acı ve zor bir durumdur, ancak bu hicrette büyük bir mükâfatın yattığı unutulmamalıdır. Çünkü bu, olgunluk yönünde atılan bir adımdır ve kurtuluşa neden olur.

İnsanın, imanını koruyamadığı, dininin hüküm ve yasalarını öğrenemediği için hicret ettiği yere tekrar dönmesi, hadisler açısından büyük günahlardan biridir.

f) Diğer Yollar

Arkadaş seçmenin yollarından bir diğeri mescide sığınmaktır. Sürekli ve programlı olarak mescitte bulunmak, kötülerden uzaklaşma ve iyilerle yakınlaşma sağlayacaktır.

Mescit, her boyutuyla dini savunma siperidir. Bu siperde bulunan kimse ruhsal, fikrî, ahlâkî ve amelî afetlerden korunacaktır.

İmam Humeyni (r.a) mescit hakkında şöyle buyurmuştur:

Mescit siperdir ve siperleri koruyun.

Kötü arkadaşlardan kurtulmanın başka yolları da vardır. Allah erleriyle manevî bağ oluşturmak, dua etmek ve Ehlibeyt'ten yardım dilemek sayesinde iyi dostlar bulmak, kötü arkadaş tuzağından kurtulmada etkili olabilir.

Yüce Allah'tan aciz ne diliyoruz ki, kendi evliyası ve erleriyle arkadaşlık nimetini bizlere de inayet buyursun.

Onuncu Bölüm

GÜNAHTAN TEMİZLENME

Günahtan Temizlenme

Bireysel açıdan insanın kendisi, günaha bulaşmamak veya günah tuzağından kurtulmak yönünde önemli adımlar atabilir. Bir önceki bölümde, daha çok sosyal boyutlu günahlardan temizlenme yollarını incelemeye almıştık. Bu bölümde ise günahtan temizlenmenin bireysel yönlerini ele alacağız.

1- Dua

Yüce Allah'tan yardım dilemek, o kutsî huzurda yakarışa durmak, nefsten ve şeytandan şikayet etmek, Allah'a sığınmak... günahtan temizlenme yollarındandır.

Herkes kendi dilinde Rabbiyle konuşabilir, ancak masumlardan rivayet edilen ve okunma zamanı belirlenen dualarla yüce Allah'a hitap etmek ve yakarmak, hem yüce Allah ile konuşma adabının gözetilmesi ve hem de o yüce insanların sözlerinin bereketiyle ilâhî rahmete ümit beslenmesi bakımından daha iyidir.

2- Tevessül

İnsanların sığınağı ve yüce Allah'ın feyiz ulaştırma vesilesi olan Ehlibeyt'e tevessül etmek ve de kalbe yerleşmiş olan sevgilerini dile getirmek, kurtuluşun en kestirme ve en güvenilir yollarındandır. Tevessülün farklı yansımaları vardır ve farklı kalıplarda ortaya çıkabilir.

3- İmanı ve Yakini Güçlendirme

İmanı güçlendirmenin en önemli yollarından biri, humus ve zekât gibi ilâhî hakları yerine getirmek ve cihat alanında hazır bulunmaktır. Gizli ibadet ve gizli sadaka da imanın güçlenmesinde etkilidir. İmanın güçlenmesi, takva yetisini doğuracaktır. Takva ise, insanı masumluk sınırlarına kadar ilerletecek ve günahın her türünden koruyacaktır.

4- Zikir

İslâm dininin eğitsel yöntemlerinden biri, yüce Allah'ın anılmasıdır. Zikrin ilk, orta ve yüce olmak üzere üç aşaması vardır. Zikrin bir takım makam ve çeşitleri vardır: Dil ile zikir, amel ile zikir (ibadetleri ve Allah'ın razı olduğu amelleri yapmak), kalp ile zikir ve son olarak da aynî zikir (her şeyden koparak ve fena makamında zikir) etmek.

Zikrin devamlılığı, günahı terk etmenin ve takva yetisi kazanmanın en önemli etkenidir.

Kur'ân-ı Kerim ve masumların rivayetleri, zikrin öneme ve olgunlaşma yönündeki sonuçlarına özenle vurgu yapmıştır. Bu hususta bir ayet şöyle buyurmaktadır:

Oku kitaptan ne vahyedildiyse sana ve namaz kıl; şüphe yok ki namaz, çirkin ve kötü şeylerden alıkoyar insanı ve elbette Allah'ı anmak, pek büyük bir şeydir ve Allah, ne işlerseniz hepsini bilir.¹

Rivayetlerin tavsiye ettiği bazı zikirler şöyledir:

- **Allahu ekber:** Allah vasfedilemeyecek kadar yücedir.
- **Elhamdu lillah:** Hamd ve övgü yüce Allah'adır, çünkü övülmeye layıktır.
- **Subhanellah:** Yüce Allah mahluka benzemekten, ayıptan, eksiklikten, kutsî makamına layık olmayan her şeyden münezzehtir.

1- Ankebût, 45

– **Şükren lillah:** Vermiş olduğu nimetlerden dolayı şükür Allah'adır.

– **La ilahe illa ente, subhaneke innî kuntu mine'z-zalimin:** Senden başka mabut yoktur, münezzehsin ve şüphesiz ki ben günah zulmüne düşenlerden oldum.

– **Esteğfirullahe rabbî ve etûbu ileyhi:** Rabbimden bağışlanma diliyor ve O'na dönüyorum.

– **Ya Şafî, ya Kafi, ya Kâdir...** gibi zikirlerle hayatın farklı olayları karşısında yüce Allah'tan yardım dilemek ve medet ummak.

Zikir hakkında ayrıntılı ve etraflı bir araştırmamız var, ancak konuyu uzatmamak için bu kadarıyla yetiniyoruz.

5- Şer'i Kurallarla Nefsin Tezkiyesi

Oruç, itikâf, bilinçli olarak yiyecek ve içecekleri kontrol-lü kullanmak, giyim ve dinlenmeyi denetim altında tutmak... gibi şer'i riyazetler, nefsin eğitilmesinde ve günahın terkinde etkisini açıkça gösteren bir etkidir. Bu bağlamda dikkat edilmelidir ki Budistler arasında yapıla gelen riyazetler, şer'i olmadığı için asla tavsiye edilmez ve hatta Ehlibeyt tarafından da yasaklanmıştır.

6- İradeyi Güçlendirme Yönünde Alıştırmalar

Şer'i riyazetlerin yanında iradî alıştırmaların tümü, iradenin gelişmesine ve olgunlaşmasına neden olacaktır. İrade, farklı alanlarda ne kadar çok kullanılırsa o kadar güçlü olacak, etkin biçimde rolünü oynayacak, hız ve dikkat kazanacaktır.

İradenin belli bir süre devre dışı bırakılması durumunda ise tedricî olarak zayıflayacaktır. Kültür, eğitim, öğretim, yaşamsal etkenler de iradenin güçlenmesinde etkilidir.

7- Ahde Yakınlık Hâlinde Yararlanma

Yüce Allah ezel tanımıyla insanla ahitleşmiş ve söz almıştır. Bu ahit, insanı her zaman yüce Allah'a çağırır. İnsanın çocukluk döneminden ve ahit zamanından uzaklaşmasıyla, batınî temizliği de azalır ve gittikçe dünyaya daha çok meyil gösterir.

İnsan kendiliğinden, doğal olarak veya iradî olarak bu ilâhî ahdi hatırlayacak olsa, kendinde çok ince ve taptaze bir his duyumsayacak ve bunun sonucunda bir yandan günden günde uzaklaşacak ve öte yandan da hayır işleri yapmaya rağbet duyacaktır. Yoksulların elinden tutmak, üz-gün ve incimış insanların gönlünü yoklamak, öksüzlerin hâlini kollamak... ilâhî ahde yakınlık hâli verecektir, insana. İnsan, yeni bir hayatın başlangıç noktası olan evliliğin ilk günlerinde bu duyguya sahip olur. Bu duyguyu doğru olarak korumak ve yönlendirmek, insan için çok faydalı olacaktır. İnsan, hastaları ve hastaneleri ziyaret etmekle de bu kutlu duyguyu kazanacaktır.

8- Yaratılışsal Güzelleri Diriltmek

İnsan, yaratılışsal güzellerinin canlılığı oranında ibadete meyillenecek ve günden günde nefret edecektir.

İnsan yaratılışı itibariyle olgunluğa taliptir. İnsan bu isteğin canlılığını koruduğu sürece günah alçaklığına düşmeyecektir. İnsanın yaratılışında olan güzellerin bir diğeri, ebcdilik ve beka isteğidir. Fıtrî güzellerin en önemlisi ise, güzelliği sevmektir.

Fıtratının canlılığını korumak isteyen kimse, fıtratla çelişen şeyleri tedricî olarak terk etmelidir. İşte bu durumda, sönmüş olan fıtrat çırağı yeniden aydınlık saçacaktır.

9- Manevî Dayanak

Manevî dayanaktan yoksun olan insan, küçük bir sorun ve sarsıntıyla yıkılacak ve yapıcı hareket gücünü kaybede-

cektir. En iyi manevî dayanak bilgelerdir, din âlimleridir ve salih arkadaşlardır. İnsan bunlara müracaat etmekle ruh tazeleyecektir.

İmamzâdelerin ziyareti de bu etkiye sahiptir.

10- Kur'ân'la Ünsiyet Kurma

Kur'ân, bütün dertlerin dermanıdır. Kur'ân'ı okumak ve etrafında düşünmek, tabiat tuzağından kurtuluş yolunu gösterir, şüphe ve ikilemleri giderir ve yakın nuruna yöneltir.

11- Örnek Edinme

Özellikle akran sayılabilecek uygun örnekler bulmak ve onların sahip oldukları olgunluklara eğilmek, eğitim alanında etkili ve erdem kazanmaya özendiricidir.

12- Kitap Okuma

Başta Ehlibeyt hadislerinin derlendiği kitaplar, ahlâk kitapları, din büyüklerinin hayatını anlatan kitaplar olmak üzere faydalı kitaplar okumak, hem ibadete özendirici ve hem de günahtan sakındırıcı etkiye sahiptir.

13- Nefsi Meşgul Etme

Kendi başına salıverilen ve hayır işleriyle meşgul edilmeyen bir nefs, sahip olduğu enerjiyi, genellikle ilâhî olmayan farklı alanlarda kullanacaktır.

Olgunluk kazanmada büyük katkısı olan nefsi meşgul etmek için hazırlanabilecek programların en önemlilerinden bazıları şöyledir: İlim öğrenmek, Kur'ân ve hadisler üzerinde araştırma yapmak, yüce Allah'ı anmak, boş zamanlarda sağlıklı spor yapmak, dinlenmek, faydalı kasetler dinlemek ve izlemek...

14- Ölümü Anmak

Ölümü, ölüm sonrasında gerçekleşecek olayları hatırlamak ve hatta cenazenin defnedilme şeklini ve adabını öğrenmek bile dünyaya bağımlılık hastalığının en güzel dermanıdır. Mezarlığı yalnız olarak ziyaret etmek de insana ölümü hatırlatacaktır.

15- Hayali Zapt Etmek

Manevî yönde ilerleyebilmenin en önemli koşullarından biri hayali zapt etmektir. Hayal kuşu her an için dünyanın bir köşesine gider, insanı bir şeylerle meşgul eder, hatta yalnızlığında bile insanı kendi başına bırakmaz ve evrene varlık veren yüce Allah'ı düşünmesine engel olur.

Hayal kuşunun uzaklara kanat açması zararlı olduğu kadar, doğru eğitimle ve yüce Allah'ın yardımıyla -hayalin ram olmasından, muttasıl hayal makamından çıkıp munfasıl hayal makamına ulaşmasında ve gerçek ruhanî âlemlerle birleşmesinden sonra- manevî sülûk alanında en faydalı araçlardan biri olacaktır.

Hayal gücü, yola koyulmayan ve harekete geçmeyen kişileri dünyevî işlerle meşgul eden, yola koyulan ve hareketi başlatan kişilerin de tam anlamıyla her şeyden kopup yüce Allah'a yaklaşmasını engelleyen güçlü bir etkidir. Hayal, şeytanın tutunacağı bir halkadır ve onun yardımıyla uğursuz emellerine ulaşır. Manevî ve kalbî huzurun sağlanabilmesi için hayatın her aşamasında hayali zapt etmenin gerekliliği açıkça gözlemlenmektedir.

Görülen, iştirilen, yapılan her şeyin hayal gücünü harekete geçirmede ve ona yön vermede etkili olduğu gerçeğinden hareketle, hayali zapt etme yönünde şu noktalara dikkat edilmelidir:

- Yüce Allah'tan yardım dilemek.
- Sürekli denetim ve dikkat toparlama alıştırması.

- Salih insanlarla arkadaşlık.
- Günah ehli ile birlikteliği terk etmek.
- Şeytanın hoşlandığı sesleri dinlemekten sakınmak.
- Şeytanı memnun eden sahneleri görmekten uzak durmak.
- İstem dışı karşılaşıldığında dahi, ilâhî rıza ile çelişen gözlere ve sözlere odaklanmamak.
- Batıl hayalleri, başka işlerle uğraşarak unutmak.

16- Gözyaşı Dökmek

Gözyaşı çok değerlidir ve şehit kanından başka hiçbir şey, manevî değer bakımından gözyaşıyla kıyaslanamaz.

Ağlamanın farklı türleri vardır:

- 1- Korku ağlaması: Cehennem korkusuyla günahlara ağlamak.
- 2- Hasret ağlaması: Yüce Allah'ın rahmetine mazhar olamamak ve manevî rızklarından mahrumiyet nedeniyle ağlamak.
- 3- Duygu ağlaması: Karşılaşılan bela ve musibetler yüzünden ağlamak.
- 4- Şevk ve sevinç ağlaması: Sülûk ehlinin hareket dileği ve vuslat arzusu sebebiyle ağlaması.
- 5- Şükür ağlaması: Yüce Allah'a şükretme sevinciyle ağlamak.
- 6- Vuslat ağlaması: Yüce Peygamberimizin (s.a.a) ve Ehlibeyti'nin kavuşma yönündeki ağlamaları.

Kalbi katılaştıran insan, yüce Allah ile ilişki kurmanın en güzel manevî aracı olan ağlama başarısını kaybedecektir. Bu husustaki bir rivayet şöyledir:

Gözyaşı, ancak kalbin katılaşması sebebiyle kurur ve kalpler ise, ancak günahların çokluğu yüzünden katılaşır.¹

1- Usul-u Kafi, c.2, s.271. Tuhafu'l-Ukûl, s.147

Mevlana şöyle demiştir:

Çon Hoda hahed ki man yarı koned
 Meyl-i ma ra canib-i zarî koned
 Ey honok çeşmî ki an giryan-i üst
 Ve ey humayûn dil ki an giryan-i üst
 Aher-i her girye aher-i hendeist
 Merd-i aher bin mubarek bendeist
 Baş çûn dûlab-i nalan, çeşm-i ter
 Ta zi sahn-i canet ber rûyed huzer
 Eşk hahî rehm kon ber eşkbar
 Rehm hahî, ber zeifan rehm ar.

Yani:

Allah dilerse bize yardım etmeyi
 Ağlamaktan yana kılar isteğimizi
 Ne mutlu o göze ki onun için ağlar
 Kutlu gönüldür o ki, ondan yana ağlar
 Her ağlamanın sonu, bil ki sevinçtir
 Sonu gören kul mübarek bir kuldur
 Kuyu kovası gibi inle ve gözü yaşlı ol
 Ki can eşğinde yeşillikler bitsin
 Gözyaşı istiyorsan, gözü yaşlıya acı
 Acıma diliyorsan, zayıflara acı.

17- Düşünmek

Bazen bir anlık düşünce, hiçbir şeyle ölçülemeyecek kadar değerlidir. Üzerinde düşünülmesi gereken konuların bazıları şöyledir:

- 1- Yüce Allah'ın isim ve vasıfları hakkında düşünmek.
- 2- Evrenin gerçekleri üzerinde düşünmek.
- 3- İnsanın kendi nefsi ve hâlleri hakkında düşünmek.
- 4- Dünyanın geçici olduğu hakkında düşünmek.
- 5- Yüce Allah'ın bahsettiği sağlık, emniyet... gibi nimetleri ve bunların karşılıkları hakkında düşünmek.
- 6- Olgunluk ve ilerleme yolları hakkında düşünmek.

7- Günahın getiri ve götürülerini ölçmek ve bu hususta düşünmek.

8- Yüce Allah'a itaat etmenin zorluklarıyla kazandırdıklarını karşılaştırmak ve düşünmek.

18- İzzeti Güçlendirmek

İzzet, bireysel bir haslet veya sosyal bir ruh hâlidir ve dış kökenli etkenler karşısında dayanıklılık, sarsılmazlık, yenilmezlik anlamı ifade eder. İzzetli insan, hayatının hiçbir yön ve boyutunda alçaklığa teslim olmayan kişidir.

Psikologların bulguları uyarınca izzetli insanlar her zaman güçlülük, değerlilik, bağımsızlık, sağlık ve yararlılık hissederler. İzzetli insanlar söz değil, iş ehlidirler; kendilerine güvenir ve çevre koşullarından çok az etkilenirler.

Buna göre, eğitim alanında izzet olgusunun temel bir rolü vardır. İzzetten yoksun olan insan, alçaklığın ve günahın her türü karşısında teslim olacağına göre şöyle denebilir: Bedbahtlıklar ve zavallılıklar, zilletle boyun eğmekten kaynaklanır. Riyakârlık, diklenme, büyükenme, zulüm ve haksızlık, zorbaların ve bozguncuların boyunduruğuna girme... günah-kâr bireyin veya toplumun nefsinin zelilliğinden kaynaklanır.

Şimdi konu hakkındaki bazı rivayetleri gözden geçirelim.

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Kişinin ikiyüzlülüğü, nefsinde bulunduğu zilletendir.¹

İmam Hadi (a.s) şöyle buyurmuştur:

Nefsi horlanan insanın şerrinden güvende olma.²

İmam Hadi'nin (a.s) bir diğer buyruğu şöyledir:

Nefsini üstün tutan kimse, onu günah işlemekle alçaltmaz.³

1- Mizanu'l-Hikme, c.4

2- Biharu'l-Envar, c.70, s.360

3- Usul-u Kafi

Bu yüzden birey ve toplumu yozlaşmadan kurtarmak ve mutluluğa ulaştırmak için bireye ve topluma izzet kazandırma yönünde çalışılmalıdır. Yüce Allah'ın, zillet karşısında teslimiyete izin vermemesinin nedeni de burada saklıdır.

İmam Cafer Sâdık (a.s) şöyle buyurmuştur:

Şüphesiz ki yüce Allah, kendini zelil etme dışında her şeyi mümine bırakmıştır.¹

İzzetin ruhsal, kültürel, siyasî, ekonomik gibi farklı alanları vardır ve her alanda, ona uygun olarak hareket edilmelidir.

İzzete dayalı eğitim noktasında bilinmesi gerekir ki, gerçek izzet yüce Allah'a mahsustur;² güç ve zenginlik sahiplerinin sahip oldukları şey, aslında zilletten başka bir şey değildir. Bu nedenle gerçek izzete ulaşmak için örnek alınması gereken asıl örnekler, yüce Peygamberimiz (s.a.a) ve Ehlibeyt İmamları'dır. Onlara uyulmalı ve onların davranışları örnek alınmalıdır.

İzzeti güçlendirme yollarından bazıları şöyledir:

- Yüce Allah ile olan bağı daha çok sağlamlaştırmak.
- Fiilde tevhit³ inancını kalbe ulaştırmak.
- Başkalarından istek ve beklentileri azaltmak.
- Kendisine bırakılan işleri dikkatli olarak yapmak.
- Yeterli bilgi edinmeksizin ve araştırma yapmaksızın bir işe girişmemek.

– Günaha ve hataya itmek isteyenlere "hayır" diyebilme alıştırmaları yapmak.

– Ahlâkî cesaret alıştırmaları yapmak...

1- Mizanu'l-Hikme, c.2, s.982

2- Fatır, 10

3- Fiilde tevhit: Yüce Allah dilemedikçe kimse, başkasına zarar ve yarar ulaştıramaz; yüce Allah dilediğini gerçekleştirir ve yüce Allah, kullarının ancak hayır ve iyiliğini diler.

19- Murakabe (Gözlemlemek)

İnsanın kendisini denetlemesi ve gözlemlemesi, ihmal ve kusur kabul etmeyen bir sorumluluktur. Tam olarak yerine getirilmemesi durumunda, insan gaflet ve günah tuzağına düşecektir.

İnsan, iyi ve kötü sıfat ve yetileri üzerinde araştırma yapmalıdır; hangi vasıfların kalıtım yoluyla kendisine ulaştığını, hangilerini kendi kazandığını, kazandıkları vasıfların nasıl kök saldıığını, kötülerini nasıl giderebileceğini..., ruh hâllerinin nasıl olduğunu, ne zaman sinirlendiğini, şehvetinin ne zaman kabardığını..., nefsinin aşamalarını tanımalı ve bu bağlamda faydalı olan diğer bilgileri edinmeli...

Kısacası insan kendini tanımalıdır; tanıdıktan sonra da kendini gözlemlemeli, kendi nefsinı yönetmeli, başına buyruk salıvermemelidir. Bu alanda otorite olan bazı büyükler, bu konuda şu tabiri kullanmışlardır: İnsan kalbinin algı ve salgılarını denetlemelidir.

20- Tövbe ve Dönüş

Tövbe, insanın ruhsal denge ve emniyet etkenidir. İnsan günah işlediği zaman ruhsal emniyet ve uyumluluğunu kaybeder, onu yeniden kazanmak ise tövbe sayesinde gerçekleşir.

Bir hadis şöyle buyurmuştur:

Günahtan tövbe eden kimse, günahı olmayan kimse gibidir.¹

Müminler Emiri Ali (a.s) şöyle buyurmuştur:

Tövbe etmek, insanların üzerine farzdır; günahları terk etmek ise ondan daha farzdır.

Tövbe kapısının açık olması, insan için özel bir ilâhî lütuftur. Hace Abdullah Ensarî şöyle der:

1- Vesailu's-Şia, c.14, 86. bab

Tövbe ettiğinde birkaç noktaya dikkat etmelisin. Onlardan biri şudur: Bilmelisin ki günah işleme anında Allah'ın ismet perdesinden çıkmışsın. Bu da demektir ki, o an mümin değildin ve imanını kaybetmiştin.¹

Miracu's-Saade kitabının yazarı, tövbe edenleri, tövbeye vefa eden ve etmeyenler bakımından birkaç kısma ayırmıştır:

1- Bütün günahlardan tövbe ederek ömrünün sonuna kadar tövbesine vefalı kalan ve masumlar dışında kimsenin kendisini koruyamayacağı küçük hatalar dışında günah işlemeyen kimseler. İş bu, gerçek ve halis tövbedir ve bu durumda olan kimse, "mutmain nefs=nefs-i mutmainne" sahibidir.

2- Büyük günahlardan tövbe ederek ibadetlerini yerine getiren ve bazen gaflete düştüğünden dolayı günah işleyen kimse. Bu insan, öncelikle günaha düştüğünde nefsini melamet eder ve günah işlediğinden dolayı çok pişman olur ve ayrıca günah işlememeye azmeder. Böyle biri, "kınayan nefs=nefs-i levvame" sahibidir ve iyiliği kötülüğüne galiptir.

3- Tövbe ederek bir süre tövbesine sadık kalan, belli bir zaman geçtikten sonra şeytana ve kötülüğü buyuran nefsine (=nefs-i ammareye) yenik düşen, onları kendinden uzaklaştırmada aciz kalan ve bilerek günah işleyen kimse. Bu insan, günah işlemekle birlikte, ibadetlerini yerine getirmeye dikkat eder. Bazı günahlar hususunda nefsine uyar ve günahı işledikten sonra tövbe etmeye niyetlenir, ancak nefsi tarafından aldatılır. Bugün yarın tövbe ederim diyerek tövbesini geciktirir. Böyle bir insan, ayartan nefs (=nefs-i müsevvile) sahibidir ve kurtuluş ümidi olan kimsedir.

4- Tövbe ederek bir süre tövbesine vefa gösteren, sonra tövbesini bozan, günah bataklığına gömülerek tövbe etmeyi unutan ve işlediği günahlardan asla pişman olmayan kimse.

1- Menazilu's-Sâirin, s.37

Bu insanın kötülükleri iyiliklerinden fazladır, buyuran nefis (=nefs-i ammare) sahibidir ve tövbe edenler makamından düşmüştür.¹

Kitabın sonuna geldiğimiz bu aşamada, İmam Humeyni'nin (r.a) "*Kırk Hadis Şerhi*" kitabından, tövbe hakkında olan on yedinci hadisin şerhindeki önemli bazı noktaları kısaca buraya taşıyacağım.

1- Tövbe, günahını itiraf eden günahkâr kulu; bağışlayan, örten, bilen, affeden ve günahkârı cezalandırmada acele etmeyen yüce Allah'ın huzuruna taşır.

2- Tövbe, en büyük şefaathilerden olup şirk, nifak ve küfür gibi günahları da içerir.

3- Akıl, nakil ve fıtratın hükmüyle tövbe etmek farzdır.

Aklî delil: Olası zararı defetmek farzdır. Günahların he-lak ediciliği ve ilahî rahmetten uzaklaştırıcılığı da kesin olduğundan dolayı onları defetmek farzdır.

Naklî delil: Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Ey inananlar, tövbe edin Allah'a halis bir tövbeyle.²

Ayette yer alan emir kipi, tövbenin farz olduğunu bildirir.

Fıtrat delili: Arı ve duru, Allah'ı arayan, olgunluğa talip ve güzellik eğilimli fıtrat, insanı tövbeye çağırmaktadır:

Kime döner firari kul, mevlasından başkasına mı?³

4- Bu üç delilin gereği olarak, tövbenin geciktirilmeksizin yapılması farzdır.

5- Tövbenin şartları:

Tövbenin gerçekleşmesini sağlayan iki şart vardır:

– Pişmanlık

– Asla günaha dönmeme azmi

1- Miracu's-Saade, Molla Ahmed Nerakî, s.513

2- Tahrîm, 8

3- İmam Zeynelabidin'in (a.s) yakarışlarından bir cümledir.

Tövbenin yüce Allah katında kabul olmasına neden olan iki şart vardır:

- Kul haklarının iadesi
- Yüce Allah'ın haklarının kazası

Tövbenin kemalinin de iki şartı vardır:

- Terk edilen amelleri telafi etmek
- Günah işlemekle tadılan bedenî zevkleri ve elde edilen zahirî çıkarları telafi etmek, itaatsizliğin hazzını alan nefse itaatin zahmetini tattırmak, günah ile elde edilen ağır-lık ve kiloyu ibadetle eritmek.

6- Tövbenin baharı gençlik dönemidir.

7- Başta büyük günahlar olmak üzere günah işlemek, - şartlarına uygun olarak- tövbe tevfikini insandan selbeder.

8- Tövbe eden kimse, yüce Allah'ın bağışlayıcılık makamına sığınmalı ve istiğfar hâlinde olmalıdır.

9- Tövbe eden kimse bilmelidir ki, yüce Allah'ın bağışlayıcılık ve örtücülük makamı, hataların örtülü kalmasını ve günahların sonuçlarının bağışlanmasını gerektirir.

10- Tövbe, sülûk seferlerinin önemli ve zor menzillerden biridir. Bazıları, bu seferlerin ilkinin uyanıklık (yakza) makamı ve ikincisinin ise tövbe makamı olduğunu bildirmişlerdir.

11- Tövbenin gerçeği, tabiatın hüküm ve etkilerinden sıyrılıp ruhanilik ve fıtrat hükümlerine yönelmekten ibarettir. İnabenin hakikati ise ruhanilik ve fıtrattan yüce Allah'a hareket etmektir, nefis evinden amaç yurduna hicret etmektir.

12- Kabul şartlarının gerçekleşmesi durumunda tövbe, yüce Allah katında kabul edilecektir ve bu hususta asla şüpheye düşülmemelidir.

13- İnsan, pişmanlık hâlini kalbinde güçlendirmeli, günahların korkunç etki ve sonuçları hakkında düşünerek nedamet ateşiyle kendini içten yakmalıdır ki bütün günahlarını da oracıkta yakabilsin.

İnsan bilmelidir ki, kendisi kendi isteğiyle bu ateşi bu dünyada yakmayacak olsa, bu dünyadan ayrıldıktan sonra çok elim bir ateşe tutulacaktır; cehennemin kapıları yüzüne açılacak ve rahmet kapıları kapanacaktır.

14- Tövbe edenlerin üç hasleti ve üstünlüğü vardır:

– Tövbe eden kimse yüce Allah katında sevildiğini bilmeli ve yüce Allah'ın, sevdiği birine nasıl davranacağını gözünde canlandırmalıdır. Kur'ân-ı Kerim, bu üstünlük hakkında şöyle buyurmaktadır:

Şüphe yok ki Allah, tövbe edenleri ve iyice temizlenenleri sever.¹

– Tövbe eden kimseye melekler dua eder. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurmaktadır:

Arşı taşıyanlarla onun çevresindekiler, Rablerine hamd ederek onu tenzih ederler ve inanırlar ona ve inananlara yarlğanma dilerler, Rabbimiz derler, rahmetin ve bilgin, her şeyi kavramış, kaplamıştır, artık tövbe edenleri ve senin yoluna uyanları yarlğa ve koru onları, yakıp kavuran cehennem azabından.²

– Yüce Allah, tövbe eden kimsenin günahlarını iyiliklere dönüştürür. Kur'ân-ı Kerim'in bu husustaki buyruğu şöyledir:

Ancak tövbe edip inanan ve iyi işler işleyen müstesna. O çeşit kişilerdir ki Allah, kötülüklerini iyiliklere tebdil eder onların ve Allah, suçları örter, rahimdir.³

Şiirde şöyle geçer:

Ey yek dile-i sed dile, dil yekdile kon
Mehr-i dîgeran ra zi dil-i hod yele kon
Yek sobh zi ihlas biya ber der-i ma
Bernayed eger kam-i to ez ma gile kon.

1- Bakara, 222

2- Mü'min, 7

3- Furkan, 70

Yani:

Ey bir kalpli, yüz kalpli, tekle kalbini
Kalbinden çıkar, gayrilerin sevgisini
Bir seher vakti kapımıza ihlas ile gel
Muradına ermezsen, o zaman sızlan emi.

* * *

Ger nûr-i aşk-i Hak be-dil o canet üfted
Billah kez aftar-i felek hûbter şevî.

Yani:

Hakkın aşk nuru eğer gönlüne, ruhuna düşerse
Andolsun Allah'a, gökteki güneşten daha iyi olursun.

Kaynakça

- 1- **Adabu's-Salât, İmam Humeynî**, İntişarat-ı Astan-i Kuds-i Razavî, 2. baskı, 1366.
- 2- **Asar-ı Gunahan, Himmet Sohrabpur**, Defter-i İntişarat-ı İslâmî, Kum, 7. baskı, 1375.
- 3- **Biharu'l-Envar, Allame Meclisî**.
- 4- **Camiaşınasi, Antonio Gidenz**, Menuçehr Saburî tercümesi, Neşr-i Ney, Tahran, 8. baskı, 1381.
- 5- **Danışnamey-i İmam Ali (a.s)**, Pejuheşgah-ı Danışgah-ı Ferheng ve Endişey-i İslâmî, Tahran, 1. baskı, 1380.
- 6- **Der'amedî Ber Camiaşınasiy-i İslâmî (3)**, Defter-i Hemkariyi Havza ve Danışgah, 1. baskı, 1373.
- 7- **el-Camiu Li'l-Mevazîi Ayati'l-Kur'ânî'l-Kerim, Muhammed Fars Berekat**, Munezzemetu'l-Hac ve'l-Evkaf ve'l-Umu-ri'l-Hayriyye, Tahran, İran'da 2. baskı, 1407.
- 8- **el-Hikmetu'l-Mutaaliye Fi'l-Esfari'l-Akliyyeti'l-Erbaa, Sadruddin Şirazî**, Daru'l-İhyai'l-Turasi'l-Arabî, 5. baskı, 1419.
- 9- **el-Hisal, Şeyh Saduk**, Tahran, Kitabfuruşiy-i İslâmiyye, 7. baskı.
- 10- **el-İşaratu ve't-Tenbihat, İbn Sina**, Hacı Nasiruddin Tusî'nin şerhiyle, Kum, Neşrû'l-Belağa, 1. baskı, 1375.
- 11- **el-Mebdeu ve'l-Mead, Molla Sadra**, Üstat Seyyid Celaluddin Aştîyanî'nin mukaddimesiyle, İntişarat-ı Defter-i Tebligat-ı İslâmî, Kum, 3. baskı, 1380.
- 12- **el-Muciz Fi Usuli'l-Fıkh, Ayetullah Subhanî**, İntişarat-ı Müessesey-i İmam Sadık (a.s), 6. baskı, 1422.

- 13- **er-Ravzatu'l-Behiyye**, *Şehid-i Sani*, Müessesey-i Matbua-tiy-i İsmailiyan, Kum, 6. baskı, 1421.
- 14- **Esraru'l-İmame**, *İmaduddin Tabersî*, Meşhed, Astan-ı Kuds-i Rezevî, birinci baskı, 1380
- 15- **et-Te'zir (Envauhu ve Mulhakatuhu)**, *Ayetullah Lutfullah Safi Gulpeygani*, Menşurat-ı Müessesey-i Neşr-i İslâmî, Kum, 1404.
- 16- **Fırak ve Mezahib-i İslâmî**.
- 17- **Futuhât-ı Mekkiyye**, *İbn Arabî*, Beyrut, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. baskı, 1420.
- 18- **Gunah ve Nahencari**, *Seyyid Muhammed Hüseyinî*, Daru'l-Gadir, Kum, 1. baskı, 1379.
- 19- **Gururu'l-Hikem ve Dururu'l-Kelim**, *Abdulvahid Amedî*, Beyrut, Müessesetu'l-A'lamî, 1. baskı, 1407.
- 20- **Hakku'l-Yakin**, *Allame Meclisî*, Farabî'nin tercüme ve şerhiyle.
- 21- **Hayat-ı Pes Ez Merg**, *Ali Ahmed Esedî*, İntişarat-ı Defter-i Tebligat-ı İslâmî, Kum, 2. baskı, 1364.
- 22- **Hutbe-i Fedekiyye**, Hz. Fatıma (s.a).
- 23- **İkbalu'l-A'mal**, *Seyyid İbn Tavus*, Beyrut, Müessesese-i A'lamî, 1. baskı, 1417.
- 24- **İlelu's-Şerayi**, *Şeyh Saduk*, Seyyid Muhammed Cevad Zihnî Tahranî'nin tercüme ve tahkikiyle, İntişarat-ı Mu'minin, Kum, 1. baskı, 1380.
- 25- **İslâm ve Revanşinasi**, *Dr. Mahmud Bestî*, Mahmud Hu-peşm tercümesi, Astan-ı Kuds-i Rezevî, Meşhed, 1. bas-kı, 1372.
- 26- **Kenzü'l-Ummal**, *Muttaki Hindî*, Beyrut, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- 27- **Keşfu'l-Murad Fi Şerh-i Tecridi'l-İ'tikad**, *Allame Hillî*, Al-lame Şa'ranî'nin Farsça Şerhli, Kum, İntişarat-ı İslâmiy-ye bas., 9. baskı, 1379.
- 28- **Kitab-ı Vacib ve Haram**, *Ayetullah Mişkinî*, Defter-i Neşr-i Hadi, Kum, 1. baskı, 1407.

- 29- **Kur'ân-ı Kerim.**
- 30- **Maarifi İslâmî Der Asar-ı Şehid Mutahharî, Ali Şirvanî,** Muavenet-i Umur-i Esatid ve Durus-i Maarif-i İslâmî, Kum, 1. baskı, 1367.
- 31- **Maarif-i Kur'ân Der el-Mizan, Seyyid Mehdi Emin,** Merkez-i Çap ve Neşr-i Sazman-ı Tebligat-ı İslâmî, Tahran, 1. baskı, 1373 baharı.
- 32- **Meani'l-Ahbar,** Tashih: *Ali Ekber Gaffarî,* Kum, Müessesey-i Neşr-i İslâmî, 1361.
- 33- **Mecmau'l-Beyan, Emini'l-İslâm Şeyh Tabersî,** Daru'l-Marife, 1. baskı, 1406.
- 34- **Mefatihul'l-Cinan, Şeyh Abbas Kummî.**
- 35- **Mehaccetu'l-Beyza, Molla Muhsin Kaşanî,** Kum, İntişarat-ı İslâmî, 2. baskı.
- 36- **Mekarimu'l-Ahlâk, Seyyid İbrahim Mirbakırî'nin** Farsça tercümesi ile, Tahran, Müessesey-i İntişarat-ı Ferahani.
- 37- **Men ve To,** Martin Buber, Bender Rigi tercümesi.
- 38- **Menazilu'l-Ahire, Şeyh Abbas Kummî,** Müesseseyi Der Rah-ı Hak, Kum, 1. baskı, 1365.
- 39- **Menazilu's-Sairin, Hacı Abdullah Ensarî,** Kum, Daru'l-İlm, 1417.
- 40- **Mesneviyi Manevî, Celaluddin Muhammed Belhî.**
- 41- **Mesneviyi-i Molla Sadra,** Kum, İntişarat-ı Kitabhane-i Ayetullah Mar'aşî, 1. baskı, 1376.
- 42- **Minyetu'l-Murid Fi Adabi'l-Mufidi ve'l-Mustefid, Şehid-i Sani,** Rıza Muhtarî Tahkiki, Kum, Mektebu'l-A'lamî'l-İslâmî, 1. baskı, 1409.
- 43- **Miracu's-Saade, Molla Ahmed Nerakî,** Sazman-ı İntişarat-ı Cavidan.
- 44- **Mizanu'l-Hikme, Muhammed Muhammedî Reyşehrî,** İntişarat-ı Daru'l-Hadis.
- 45- **Mukaddimeî Ber Camiaşinasiy-i Kelan (Camiahayî İnsanî),** Patrick Nolan ve Gerhard Lenski, Nasır Muvaffakiyan tercümesi, Tahran, Neşr-i ney, 1. baskı, 1380.

- 46- **Mustalahatu'l-Fıkh**, *Ayetullah Mişkinî*, Defter-i Neşr-i Hadi, Kum, 1. baskı, 1377.
- 47- **Müstedreku'l-Vesail**.
- 48- **Nassu'n-Nusus Fi Şerhi'l-Fusus**, *Seyyid Haydar Amulî*.
- 49- **Nehcü'l-Belağa**, *Feyzû'l-İslâm* ve *Subhi Salih Tahkikli*
- 50- **Nehcü'l-Fesahe**, Kelimat-ı Resul-i Ekrem (s.a.a).
- 51- **Revanşinasiy-i Ruşd** (1), Defter-i Hemkariy-i Huzur Danişgah, İntişarat-ı Sımet, Tahran, 1324.
- 52- **Risale-i Likau'llah Der Seyr-u Sûluk**, *Allame Bahru'l-Ulum*.
- 53- **Risale-i Tevhid**, *Allame Tabatabaî*, Ali Şirvanî Harendî'nin tercüme ve tahkikiyle, İntişaratu'z-Zehra, Tahran, 1. baskı, 1380.
- 54- **Risaletu'l-Hukuk**, *İmam Seccad (a.s)*.
- 55- **Sahife-i İnkılâb**, (Vasiyetname-i Siyasî, İlâhî), İmam Humeynî (r.a)
- 56- **Sahife-i Seccadiyye**, *İmam Seccad (a.s)*, Kum, İntişarat-ı Camiay-i Müderrisin bas..
- 57- **Se Risale**, *Hacı Şeyh Ahmed Müçtehidî*, İntişarat-ı Der Rah-ı Hak, 1381 Sonbaharı.
- 58- **Sefinetu'l-Bihar**, *Şeyh Abbas Kummî*.
- 59- **Sırru's-Salât**, *İmam Humeynî*, İntişarat-ı Peyam-ı Azadî, Tahran, 1360.
- 60- **Şerhu Nehci'l-Belağa**, İbn Ebi'l-Hadid.
- 61- **Şınaht ez Didgah-ı İlmî ve ez Didgah-ı Kur'an**, *Allame Muhammed Taki Caferî*.
- 62- **Şia Der İslâm**, *Allame Tabatabaî*, Kum, İntişarat-ı Camiay-i Müderrisin.
- 63- **Tahriru'l-Vesile**, *İmam Humeynî*, Müessesey-i Matbuatiy-i İsmailiyan, Kum, 3. baskı, 1408.
- 64- **Ta'likat Ber Fususu'l-Hikem**, Ebu'l-A'la Afifî.
- 65- **Tasnifu Gururi'l-Hikem ve Dururi'l-Kelim**, *Muhakkik Dirayefî*, Kum, Mektebu'l-A'lam-i İslâmî, 1. baskı.
- 66- **Tasvir-i Duzah ve Duzahiyan Der Kur'an**, *Fatıma Kerimî*, Camiatu'l-Kur'an, Kum, 1. baskı, 1380.

- 67- **Tefsiru'l-Mizan**, *Allame Tabatabaî*, Beyrut, Müessesetu'l-A'lamî, 1. baskı, 1417.
- 68- **Tevhid-i Saduk**, *Şeyh Saduk*.
- 69- **Tuhfu'l-Ukul**, *İbn Şu'be Harranî*, Beyrut, Müessese-i A'lamî, 6. baskı, 1417.
- 70- **Usul ve Mebaniy-i Terbiyet Der Kur'ân**, *Rıza Ferhadiyan*, Muessesey-i Ferhengiy-i Terbiyetiy-i Tevhid, Neşr-i el-Hadi, 1. baskı, 1372.
- 71- **Usul-i Kâfi**, 4 ciltlik *Üstat Mustafavî'nin* tercüme ve şerhiyle, *Şeyh Kuleynî*, Defter-i Neşr-i Ferhengiy-i Ehli Beyt.
- 72- **Usul-i Revanşinasiy-i İslâmî**, *Seyyid Ebulkasım Hüseyinî*, Defter-i Neşr-i Ferheng-i İslâmî, 2. baskı, 1373.
- 73- **Vesailu's-Şia**, *Şeyh Hurr-i Amulî*, Kum, Müessese-i Âlu'l-Beyt bas. 1. baskı 1413.
- 74- **Zeminehayı Fesad Der Camia ve Rah-ı Derman-ı An**, *Ali Ekber Babazade*, İntişarat-ı Kuds, Kum, 1. baskı.
- 75- **Zubdetu'l-Hakaik**, *Aynu'l-Kuzat Hemedanî*, Tashih: Afif Asiran, Danişgah-i Tahran.

İçindekiler

Sunu.....	5
Önsöz.....	7

Birinci Bölüm

GEREKÇELER VE DAYANAKLAR / 11-66

Konunun Gündem Gerekçesi.....	13
Günah Bilgisinin Gerekliliği.....	15
Günah, Bilgisizlik Ürünüdür	16
Günah ve Allah İle İrtibatın Karşılıklılığı.....	18
Günahı Terk; Takva Cenneti	23
İnsanın Yüce Yükümlülüğü.....	27
Hakları Tanımak; Günahı Terk Etmenin Mukaddimesi	30
Hukuk Risalesi	31
Günah Yararları Yok Eder.....	42
Günahı Terk Etmedeki Yaratılışsal Zevk	44
Sorumluluk Türlerini Tanımak; Günahı Terk Etmenin Mukaddimesi	46
Günah ve Mutsuzluk.....	49
Mutluluk ve Mutsuzluk	50
Günahın Fıtratla Uyumsuzluğu.....	52
Günah ve Ceza.....	54
Kur'ân'da Geçen Günahlar	55

İkinci Bölüm

TANIMLAR VE KISIMLAR / 67-96

Tarif ve Sınırları Belirlemek	69
Evrende Günahın Ölçüsüzlüğü/Uyuşmazlığı	71
Günah Gerçeği	72
Günahın Kısımları	74
Toplum Bilimcilerin Değerlendirmesi	78
Selbî (Olumsuzlamalı) ve İcabî (Olumlama) Günahlar	79
Adı Konulan ve Konulmayan Günah	79
Günahın Sakınmanın Faydaları	80
Günahın Cezasının Kısımları	82
Günahı Terk Etme Bağlamında Niyet	84
Günahın Çirkinlik Nedeni	86
Yer ve Zaman Bakımından Günahın Kısımları	89
Günahı Düşünmek	90
Günah Uyku ve Rüyası	94

Üçüncü Bölüm

GÜNAHIN SONUÇLARI / 97-124

Allah Bilgisi Alanında Günahın Sonuçları	99
Önderi Tanıma Alanında Günahın Sonuçları	104
Özü Tanıma Alanında Günahın Sonuçları	106
Mead Bilgisi Alanında Günahın Sonuçları	109
Bilgi Bilimi Alanında Günahın Sonuçları	111
Güzellik Bilimi Alanında Günahın Sonuçları	112
Halk Bilimi Alanında Günahın Sonuçları	114
Siyaset Bilimi Alanında Günahın Sonuçları	116
İbadeti Etkisizleştirme Alanında Günahın Sonuçları	118
Şükretme Alanında Günahın Sonuçları	122

Dördüncü Bölüm

GÜNAHIN DÜNYA VE AHİRET CEZALARI / 125-164

Günahın Dünyadaki Cezaları.....	127
Had ve Ta'zir	127
Günahın Keffâreti	130
Kıyas	133
Diyet	135
Hadlerin ve Cezalandırmanın Felsefesi	135
Günahın Ahiret Cezaları	137
Ahiret Yolculuğunun Durakları.....	138
1- Ölüm Durağı	138
2- Kabir Durağı	141
3- Berzah Durağı	145
4- Kıyamet Korkusu	146
5- Kabirden Çıkma	146
6- Amellerin Tartılması	147
7- Amel Defterinin Verilmesi	147
8- Hesap Durağı.....	147
9- Sıratın Geçme	148
10- Cennet veya Cehennem Durağı	150
Kıyamet Günü Hakkında Kur'ânî Haberler	150
a) Dünyanın Fena Eşiğine Gelişi.....	152
b) Sûra Üfleniş	154
c) Sûra İkinci Üfleniş ve Ölülerin Dirilmesi	154
d) Yaratılmışların Hâl ve Günü	155
Cehennem ve Ateşi Hakkındaki Kur'ânî Haberler.....	157
a) Cehennemin Temel Vasıfları	158
b) Cehennemin Durakları	159
c) Cehennemin Bedene Dönük Azapları.....	160
d) Cehennem Ehlinin Hâl ve Durumu.....	162
e) Cehennem Ehlinin Özellikleri.....	164

Beşinci Bölüm

GÜNAHIN VARLIKSAL ETKİLERİ / 165-209

Tanım	167
Korku	167
Ümitsizlik	168
1- Ümit (Recâ)	168
2- Arzu (Emel)	168
3- Dilek (Ümniye)	169
4- Hamakat (Humk)	169
Duanın Kabul Edilmemesi	170
İyi İnsanların Gözünde Değer Kaybetme	172
Din Önderlerine Karşı Nefret	173
Rezil Olma	175
Kıtlık ve Yağmurun Yağmaması	177
Afet ve Belanın İnmesi	177
Unutkanlık	178
Ruhsal Güven Kaybı	181
Gerçek Bilime Engel Olma	183
Ömrün Kısılması ve Erken Ölüm	186
Yoksulluk, Düşkünlük ve Felaket	187
Istirap ve Depresyon	188
Uygarlıkların Çöküşü	191
1-Tanım	191
2- Günah Sonucunda Uygarlığın Çöküşü	192
Kültür ve Ahlâk Yozlaşması	194
1- Kültürün Tanımları	194
2- Kültürü Korumanın Gerekliliği	194
3- Kültürel Zararların Bazı Örnekleri	195
Adaletle Aykırılık	196

Şaşkınlık ve Kararsızlık	198
Sosyal Güven Kaybı	200
Bölünme ve Parçalanma	201
Kötülerin ve Zalimlerin Egemenliği	203
Masum İmanın Hazır Bulunmasından Yoksunluk	205

Altıncı Bölüm

GÜNAHIN KALP ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ / 211-259

Kalbin Tanımı	213
Kalbin Önemi	214
Kalp ve Marifet	216
1- Muhazara	218
2- Mükāsefe	218
3- Müşahede	218
4- Muayene	218
Günah, Marifet Kapısını Kapanan Etken	219
Kalbin Esenlik Etkenleri	220
Kalbin Hastalığı	221
Kalp Hastalığının Belirtileri	222
Kalp Hakkındaki Kur'ânî Gerçekler	223
1- Kalbin Özellikleri	224
2- Kalbin Hastalık Nedenleri	227
3- Kalbin Hastalık Belirtileri	229
4- Kalbi Dirilten Etkenler	230
5- Kalp Sağlığının Belirtileri	231
Hadislerde Kalbin Çeşitleri ve Hâlleri	233
1- Kalbin Çeşitleri	233
2- Temiz ve Nurlu Kalbin Özellikleri	234
3- Kalbin Yüceliş Aşamaları	241
4- Günahın Kalp Üzerindeki Etkisi	247
Günahın Kalp Üzerindeki Olumsuz Yansıması	253

Yedinci Bölüm

GÜNAHIN OLUŞUM ETKENLERİ VE ORTAMLARI
261-308

Düşünürler Açısından Suç Etkenleri.....	264
1- Dirim Biliminin Konuya Bakışı	264
2- Ruh Biliminin Konuya Yaklaşımı	265
3- Sosyal Bilimin Bakış Açısı.....	266
a) İlişkilerin Farklılığı.....	266
b) Normsuzluk.....	267
c) Etiketleme ve Damgalama:	268
d) Akla Uygun Seçim (Suçun Konumsal Yorumu)	268
Günahın Oluşumunda İhtiyar Etkeninin Rolü.....	270
Yaşamsal Etkenlerin Rolü (Bireyin Kişiliği ve Cevheri).....	277
Çevre İle İlgili Etkenlerin Rolü.....	279
Sosyal Çevre Türleri ve Etki Yönleri.....	281
1- Günahın Oluşumunda Ailenin Rolü	283
2- Günahın Oluşumunda Akranın Rolü	286
Yaşam, Çevre ve İrade Etkenleri Arasındaki İlişki.....	287
Toplu İletişim Araçlarının Rolü.....	288
Günahın Oluşumunda Kültürel Etkenlerin Rolü.....	289
Günahın Oluşumunda Eğitimin Rolü.....	290
Kur'ân'ın Eğitsel Ekolünde Erdemler.....	292
Okulun, Eğitimin ve Öğretimin Rolü.....	297
Günahın Oluşumunun Siyasi Ortamları	298
1- Siyaset Kavramının Tanımı	298
2- Siyaset ve Hükümet Düzeninin Yapısı.....	300
3- Siyaset Alanındaki Aktif Unsurların Hataları	302
Günahın Ekonomik Zeminleri	304
Günahın Oluşumunda Batınî Baskıların Rolü.....	305
Günahın Oluşumunda Şeytanın Rolü.....	308

Sekizinci Bölüm

GÜNAH BAĞLAMINDA SEÇKİNLERİN ROLÜ / 309-358

Seçkin Kavramı	312
Seçkinlerin Özellikleri ve Sorumlulukları	313
Günah Bilgisinde Seçkinlerin Önemi	314
Kur'ân-ı Kerim ve Seçkinler	315
Ehlibeyt Hadislerinde Seçkinler	318
Seçkinler ve İlk Sapma	319
İmam Ali'nin (a.s) Dilinden Olayın Ayrıntısı	322
Aşura ve Seçkinler	324
Endülü's'ten Bir Örnek	324
Din Önderlerinin Yakınmaları	325
Seçkinlere Özgü Günahlar	329
1- Dinde Tahrif ve Bidat	329
2- Din Alanında Yanlış Anlama	334
Yanlış Anlama Örnekleri	334
a) Dinî Marifet Alanında Yanlış Anlama	334
b) İnanç Alanında Yanlış Anlama	341
c) Ahlâk Alanında Yanlış Anlama	351
d) Ahkam Alanında Yanlış Anlama	356

Dokuzuncu Bölüm

GÜNAH EHLİ İLE BİRLİKTELİK / 359-382

Arkadaşlık Bir Zarurettir	362
Denklik; Bilinçli Arkadaşlığın Ölçüsü	364
İyi Arkadaşın Özellikleri	366
1- Dindarlık ve Takva	367
2- Bilgili Olmak	367
3- Yapılan İşin Sonucunu Düşünmek	367

4- Edepli Olmak	368
Ayet ve Hadislere Bir Bakış	369
Kötü Arkadaşın Belirtileri:	371
1- Zulüm ve Haksızlık	372
2- Hiyanet	372
3- Yalan	373
4- Diğer Özellikler	374
Kötülerle Arkadaşlığın Sosyal Etkileri	374
Kurtuluş Yolları	375
a) Bilgili İnsanlarla Birliktelik	376
b) İyilerle Bağlantı Kurmak	377
c) İstişare	379
d) İyiliği Buyurmak ve Kötülükten Sakındırmak	380
e) Hicret	380
f) Diğer Yollar	382

Onuncu Bölüm

GÜNAHTAN TEMİZLENME / 383-400

Günahtan Temizlenme	386
1- Dua	386
2- Tevessül	386
3- İmanı ve Yakini Güçlendirme	387
4- Zikir	387
5- Şer'î Kurallarla Nefsin Tezkiyesi	388
6- İradeyi Güçlendirme Yönünde Alıştırmalar	388
7- Ahde Yakınlık Hâinden Yararlanma	389
8- Yaratılışsal Güduları Diriltmek	389
9- Manevî Dayanak	389
10- Kur'ân'la Ünsiyet Kurma	390
11- Örnek Edinme	390

12- Kitap Okuma	390
13- Nefsi Meşgul Etme	390
14- Ölümü Anmak	391
15- Hayali Zapt Etmek	391
16- Gözyaşı Dökmek	392
17- Düşünmek	393
18- İzzeti Güçlendirmek	394
19- Murakabe (Gözlemlemek)	396
20- Tövbe ve Dönüş	396
Kaynakça	401
İçindekiler	407

NOTLAR